İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAPALIÇARŞI ÇADIRCILAR CADDESİ HANLARININ DÖNÜŞÜMÜ, YAPISAL ANALİZİ VE KORUMA SORUNLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eylem GÖRMÜŞ EKİZCE

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Yüksek Lisans Programı

Eylül 2018

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAPALIÇARŞI ÇADIRCILAR CADDESİ HANLARININ DÖNÜŞÜMÜ, YAPISAL ANALİZİ VE KORUMA SORUNLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eylem GÖRMÜŞ EKİZCE
(502981129)

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kemal Kutgün EYÜPGİLLER

Eylül 2018

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502981129 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Eylem GÖRMÜŞ EKİZCE, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "KAPALIÇARŞI ÇADIRCILAR CADDESİ HANLARININ DÖNÜŞÜMÜ, YAPISAL ANALİZİ VE KORUMA SORUNLARI" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Kemal Kutgün EYÜPGİLLER** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Deniz MAZLUM** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülhan BENLİ .....
İstanbul Medipol Üniversitesi

Teslim Tarihi : 07 Eylül 2018
Savunma Tarihi : 25 Eylül 2018

Eşime ve oğluma,

ÖNSÖZ

Çalışma sürecinde verdiği destek ve sabrı için sevgili danışman hocam Prof. Dr. Kemal Kutgün Eyüpgiller'e, yol gösterici eleştiri ve önerileriyle katkılarını esirgemeyen değerli juri üyesi hocalarım Prof. Dr. Deniz Mazlum ve Dr. Öğr. Üyesi Gülhan Benli'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yarıda bıraktığım yüksek lisans eğitimimi tamamlama konusunda beni cesaretlendiren, desteğini her zaman hissettiren, eşim, meslektaşım Ali Sefa Ekizce'ye teşekkür borçluyum.

Eylül 2018

Eylem Görmüş Ekizce
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
ÇİZELGE LİSTESİ ..... **xiii**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xv**
ÖZET ..... **xxi**
SUMMARY ..... **xxiii**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Çalışmanın Amacı 1
1.2 Çalışmanın Kapsam ve Yöntemi 1
2. TARİHSEL SÜREÇTE KAPALIÇARŞI VE HANLARI **3**
2.1 Kapalıçarşı'nın Konumu ve Tarihçesi 3
2.2 Kapalıçarşı'nın Hanları 6
2.3 Yangınlar ve Depremler Sonrası Hasarlar 10
3. ÇADIRCILAR CADDESİ ve BAĞLANTILI HANLARIN ANALİZİ **15**
3.1 Çadırcılar Caddesi 15
3.1.1 Konum ve tarihçe 15
3.1.2 1894 Depremi'nin etkileri 17
3.2 Bodrum Hanı 27
3.2.1 Konum ve tarihçe 27
3.2.2 Yapısal analiz 29
3.2.2.1 Genel tanım 29
3.2.2.2 Mekansal özellikler 30
3.2.2.3 Cephe özellikleri 35
3.2.2.4 Yapım tekniği ve malzeme 38
3.3 Ali Paşa Hanı 44
3.3.1 Konum ve tarihçe 44
3.3.2 Yapısal analiz 46
3.3.2.1 Genel tanım 46
3.3.2.2 Mekansal özellikler 47
3.3.2.3 Cephe özellikleri 50
3.3.2.4 Yapım tekniği ve malzeme 52
3.4 Camili (Yüncü) Han 57
3.4.1 Konum ve tarihçe 57
3.4.2 Yapısal analiz 60
3.4.2.1 Genel tanım 60
3.4.2.2 Mekansal özellikler 61
3.4.2.3 Cephe özellikleri 65
3.4.2.4 Yapım tekniği ve malzeme 67
3.5 Lütfullah (Paçavracı) Hanı (Özgünlüğünü yitirmiş han) 72
3.5.1 Konum ve tarihçe 72

3.6 Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı (Özgünlüğünü yitirmiş han) 75
3.6.1 Konum ve tarihçe 75
3.7 Sarnıçlı Han (Özgünlüğünü yitirmiş han) 78
3.7.1 Konum ve tarihçe 78
3.7.2 Yapısal analiz 81
3.7.2.1 Genel tanım 81
3.7.2.2 Mekansal özellikler 81
3.7.2.3 Cephe özellikleri 85
3.7.2.4 Yapım tekniği ve malzeme 86
3.8 Bölüm Değerlendirmesi 90
4. HASARLAR VE RESTİTÜSYON SORUNLARI 93
4.1 Hasarlar 93
4.1.1 İç nedenlerle oluşan hasarlar 93
4.1.2 Dış nedenlerle oluşan hasarlar 94
4.1.2.1 Doğal afetler (Depremler) sonucu oluşan hasarlar 94
4.1.2.2 Kullanıcı kaynaklı hasarlar 95
4.1.2.3 Doğal etkenler sonucu oluşan hasarlar 95
4.2 Restitüsyon sorunları 99
4.2.1 Restitüsyon verileri 99
4.2.2 Çadırcılar Caddesi onarımlarının niteliği ve restitüsyon önerisi 100
4.2.3 Hanlarda iki dönem restitüsyon gerekliliği ve örnek restitüsyon önerisi . 102
5. KORUMA ÖNERİLERİ 109
5.1 5366 Sayılı Kanun ve Bölge için Hazırlanan Projelerin Değerlendirilmesi ... 109
5.1.1 5366 Sayılı Kanun 109
5.1.2 Kapalıçarşı Yenileme Alanı Projeleri 111
5.2 Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon (İyileştirme) Projesi Örneği 117
5.2.1 Tebriz Çarşısı'nın gelişimi ve özellikleri 118
5.2.2 Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon Projesi'nin değerlendirilmesi 120
5.3 Kentsel Koruma Ölçeğinde Öneriler 124
5.4 Tek Yapı Ölçeğinde Öneriler 128
5.4.1 Bodrum Hanı için öneriler 128
5.4.2 Ali Paşa Hanı için öneriler 129
5.4.3 Camili (Yüncü) Han için öneriler 129
5.4.4 Lütfullah (Paçavracı) Hanı için öneriler 130
5.4.5 Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı için öneriler 130
5.4.6 Sarnıçlı Han için öneriler 131
6. SONUÇ 133
KAYNAKLAR 135
EKLER 139
ÖZGEÇMİŞ 169

KISALTMALAR

G.E.E.A.Y.K. **:** Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
Y.A.K.V.K.B.K. **:** Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
BOA **:** Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Y.A.RES **:** Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı (BOA Fonu)

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1 : Çadırcılar Caddesi Hanları'nda rastlanan hasarlar. **98**
Çizelge 5.1 : Hanlara önerilen müdahaleler ve işlevler. **131**

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Matrakçı Nasuh, XVI. yy.da Tarihi Yarımada. **4**
Şekil 2.2 : F. Kauffer – Le Chevalier haritasından ayrıntı, 1776. ..... **6**
Şekil 2.3 : F. Kauffer – C. Stolpe haritasından ayrıntı, 1863. ..... **7**
Şekil 2.4 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Hanlar (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Arşivi)..... **8**
Şekil 2.5 : Zincirli Han. **9**
Şekil 2.6 : Kaşıkçı Hanı. **11**
Şekil 2.7 : Çukur Hanı. **11**
Şekil 3.1 : Kapalıçarşı sınırları ve Çadırcılar Caddesi hanları. **16**
Şekil 3.2 : 1868 tarihli fotoğrafta Çadırcılar Caddesi hanları ve caddenin tonozlu girişi (Pierre de Gigord Koleksiyonu, Url-1). **16**
Şekil 3.3 : Çadırcılar Caddesi,1950'ler (Anonim). **18**
Şekil 3.4 : Çadırcılar Caddesi, günümüz. **18**
Şekil 3.5 : 1894 Depremi sonrası Çadırcılar Caddesi (Mazak, Genç, 2000). **19**
Şekil 3.6 : Kapalıçarşı Nuruosmaniye Kapısı, 1918 (Url-1). **21**
Şekil 3.7 : Kapalıçarşı Beyazıt Kapısı. **22**
Şekil 3.8: Beyazıt Kulesi'nden panorama, Çadırcılar Caddesi onarım sonrası (Abdülhamit Albümü)..... **23**
Şekil 3.9 : 1904 tarihli Goad Haritası. **24**
Şekil 3.10 : Çadırcılar Caddesi cephe düzeni (G.E.E.A.Y.K. Arşivi, 1971). **25**
Şekil 3.11 : Y.A.RES.00108.00005.003. 001 Numaralı belge (BOA) **26**
Şekil 3.12 : Bodrum Hanı, mevcut kadastral durum. **27**
Şekil 3.13 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Bodrum Hanı. **28**
Şekil 3.14 : 1904 tarihli Goad haritasında Bodrum Hanı. **29**
Şekil 3.15 : 1922 tarihli Bodrum Hanı ve Ali Paşa Hanı'nı gösterir fotoğraf (Albert Kahn Arşivi, Url-2). **30**
Şekil 3.16 : Bodrum Hanı genel görünüm. **31**
Şekil 3.17 : Bodrum Hanı esas ve tali girişleri. **31**
Şekil 3.18 : Bodrum Hanı zemin kat 59 parsel hücre ve revak tonozu. **32**
Şekil 3.19 : Bodrum Hanı avlu ve merdiven. **32**
Şekil 3.20 : Bodrum Hanı birinci kat 32-33 parsele ait beşik tonoz ve birinci kat 51 parsele ait volta döşeme örneği. **33**
Şekil 3.21: Birinci kat volta döşeme örtülü revaklar ve taş başlıklı revak ayağı kalıntısı. **34**
Şekil 3.22 : Bodrum Hanı ikinci kat 43, 56 parsele ait volta döşeme ve 76 parsele ait ikinci kat avlu cephesi. **35**
Şekil 3.23 : Bodrum Hanı batı cephesi. **36**
Şekil 3.24 : Bodrum Hanı kuzey cephesi. **36**
Şekil 3.25 : Bodrum Hanı güney cephesi (Özgün 73 ve 32-33 parseller). **36**
Şekil 3.26 : Bodrum Hanı doğu cephesi ve özgün pencere detayı. **37**

Şekil 3.27 : Bodrum Hanı avlu cepheleri. **37**
Şekil 3.28 : Bodrum Hanı birinci kat 43, 58 ve 59 parsele ait tepe pencereli hücre kapıları. **37**
Şekil 3.29 : Bodrum Hanı birinci kat 73 parseldeki oda tonozundaki tuğla örgüsü. . **38**
Şekil 3.30 : Bodrum Hanı birinci kat 43 parseldeki özgün taş döşeme. **39**
Şekil 3.31 : Bodrum Hanı 73 parsel ve 32-33 parsele ilişkin almaşık duvar örgüsü, kirpi saçak ve çatı feneri detayı. **39**
Şekil 3.32 : 1868 tarihli Beyazıt Kulesinden çekilen fotoğrafta Bodrum Hanı çatı detayı (Pierre de Gigord Koleksiyonu). **40**
Şekil 3.33 : Bodrum Hanı zemin katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). ... **41**
Şekil 3.34 : Bodrum Hanı birinci katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). ... **42**
Şekil 3.35 : Bodrum Hanı'nda tespit edilen kapı ve pencere tipleri (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). **43**
Şekil 3.36 : Ali Paşa Hanı, mevcut kadastral durum. **44**
Şekil 3.37 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Ali Paşa Hanı. **45**
Şekil 3.38 : 1904 tarihli Goad haritasında Ali Paşa Hanı. **46**
Şekil 3.39 : Ali Paşa Hanı genel görünüm. **47**
Şekil 3.40 : Ali Paşa Hanı'nın giriş kapısı ve çapraz tonozlu giriş holü. **48**
Şekil 3.41 : Ali Paşa Hanı'nın genel avlu görünüşü ve avlu 67 parseldeki yapı. **48**
Şekil 3.42 : Ali Paşa Hanı'nın bodrum kat tonozları ve avluya bağlanan merdiveni. **48**
Şekil 3.43 : Ali Paşa Hanı zemin kat 50 parsel hücre ve revak tonozları. **49**
Şekil 3.44 : Ali Paşa Hanı zemin kat kuzey revakı, merdiven ve volta döşemeli birinci kat kuzey revakı ile revak ayakları. **50**
Şekil 3.45 : Ali Paşa Hanı birinci kat 59 parsel sivri kemerli sofa geçişi ve 58 parsel oda iç tonozu. **50**
Şekil 3.46 : Ali Paşa Hanı kuzey cephesi (kemer açıklıklı zemin kat) ve batı cephesi. **51**
Şekil 3.47 : Ali Paşa Hanı doğu cephesi ve özgün pencere detayı. **52**
Şekil 3.48 : Ali Paşa Hanı avlu cepheleri. **52**
Şekil 3.49 : Hanın zemin kat 51 parselindeki revak kemer izi ve birinci kat 107 parselindeki özgün demir doğrama ve geçme demir parmaklık. **53**
Şekil 3.50 : Ali Paşa Hanı zemin katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). ... **54**
Şekil 3.51 : Ali Paşa Hanı birinci katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). ... **55**
Şekil 3.52 : Ali Paşa Hanı'nda tespit edilen kapı ve pencere tipleri (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). **56**
Şekil 3.53 : Camili (Yüncü) Han, mevcut kadastral durum. **57**
Şekil 3.54 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Camili (Yüncü) Han. **59**
Şekil 3.55 : 1904 tarihli Goad haritasında Camili (Yüncü) Han. **59**
Şekil 3.56 : Camili (Yüncü) Han genel görünüm. **60**
Şekil 3.57 : Camili Han içindeki İmam Hanı Mescidi'nin 1868 tarihindeki yapısı. . **61**
Şekil 3.58 : Camili Han içinde yer alan İmam Hanı Mescidi'nin 1894 Depremi sonrası onarımlarla hana eklenmiş yapısı. **62**
Şekil 3.59 : Camili Han içinde yer alan İmam Hanı Mescidi'nin iç mekanı. **62**
Şekil 3.60 : Camili Han avlusundaki Ahi Durmuş Baba Çeşmesi ve kabrinin günümüz ve "İstanbul'un Çeşmeleri" kitabındaki fotoğrafı (Tanışık, 1943). **63**

Şekil 3.61 : Camili (Yüncü) Han'ın zemin katta özgünlüğünü koruyan 8 parseldeki tonozlu hücresi ve özgün taş merdiveni. **64**
Şekil 3.62 : Camili (Yüncü) Han'ın birinci katta özgünlüğünü koruyan ahşap dikmeli revak bölümü ve ahşap tavanlı hücresi. **64**
Şekil 3.63 : Camili (Yüncü) Han, güney cephesi. **65**
Şekil 3.64 : Camili (Yüncü) Han, batı cephesinde yer alan mescit ve 42 parseldeki muhdes yapı. **66**
Şekil 3.65 : Camili (Yüncü) Han, kuzey cephesi zemin ve birinci kat görünümü ile sokak örtüsünün üstünde kalan katları. **66**
Şekil 3.66 : Camili (Yüncü) Han doğu cephesinde zemin kattaki kemer açıklıklı dükkanlar ve sokak örtüsünün üstünde kalan birinci kat. **67**
Şekil 3.67 : Camili (Yüncü) Han'ın avlu cepheleri. **67**
Şekil3.68 : Camili (Yüncü) Han'ın zemin kat 12 parseldeki hücrenin volta döşemesi ve duvarda gizli kalmış revak taşıyıcısı ile taş başlık. **68**
Şekil 3.69 : Camili (Yüncü) Han'ın birinci katında revak düzeni bozulmuş kuzey kolunda duvarda gizli kalmış ahşap revak dikmesi ile taş ayak ve özgün pencere doğraması. **68**
Şekil 3.70 : Camili (Yüncü) Han zemin katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). ... **69**
Şekil 3.71 : Camili (Yüncü) Han birinci katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). ... **70**
Şekil 3.72 : Camili (Yüncü) Han'da tespit edilen kapı ve pencere tipleri (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). **71**
Şekil 3.73 : Lütfullah (Paçavracı) Hanı, mevcut kadastral durum. **72**
Şekil 3.74 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Lütfullah (Paçavracı) Hanı. **73**
Şekil 3.75 : 1904 tarihli Goad haritasında Lütfullah (Paçavracı) Hanı'nın yeri. **74**
Şekil 3.76 : 1868 tarihli fotoğrafta Lütfullah (Paçavracı) Hanı ve 1894 Depremi onarımları sonrası hanın yıkıntı yeri. **74**
Şekil 3.77 : Günümüzde Lütfullah (Paçavracı) Hanı'nın yerindeki yapının görünümü ve dükkan cepheleri. **74**
Şekil 3.78 : Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı, mevcut kadastral durum. **75**
Şekil 3.79 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı. **76**
Şekil 3.80 : 1904 tarihli Goad haritasında Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı'nın yeri. ... **77**
Şekil 3.81 : 1868 tarihli fotoğrafta Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı ve 1894 Depremi onarımları sonrası hanın yıkıntı yeri. **77**
Şekil 3.82 : Günümüzde Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı'nın yerindeki yapının görünümü ve dükkan cepheleri. **77**
Şekil 3.83 : Sarnıçlı Han, mevcut kadastral durum. **78**
Şekil 3.84 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Sarnıçlı Han. **79**
Şekil 3.85 : 1904 tarihli Goad haritasında Sarnıçlı Han. **79**
Şekil 3.86 : 1868 tarihli fotoğrafta Sarnıçlı Han'ın yıkıntı yeri (Pierre de Gigord) ve 1889 tarihli fotoğrafta Sarnıçlı Han (Sebah & Joaillier). **80**
Şekil 3.87 : Çadırcılar Caddesi onarımı sonrası Sarnıçlı Han (Abdülhamit Albümü). **80**
Şekil 3.88 : Sarnıçlı Han genel görünüm. **81**
Şekil 3.89 : Plan düzleminde Sarnıçlı Han ve sarnıç ilişkisi. **82**
Şekil 3.90 : Sarnıçlı Han'ın avlu cepheleri. **82**
Şekil 3.91 : Sarnıçlı Han'ın avlusunda çay ocağı olarak kullanılan muhdes yapı. **83**
Şekil 3.92 : Sarnıçlı Han'ın avlusunda cephe revağı ve revağa açılan oda kapısı ve pencereleri (G.E.E.A.Y.K. Arşivi, 1972). **83**

Şekil 3.93 : Sarnıçlı Han avlusu altında bulunan sarnıca ait sütun, sütun başlığı ve tuğla kemerler. **84**
Şekil 3.94 : Sarnıçlı Han kuzey ve batı cephesi. **85**
Şekil 3.95 : Sarnıçlı Han doğu cephesi. **86**
Şekil 3.96 : Sarnıçlı Han zemin katında tespit edilen strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). **87**
Şekil 3.97 : Sarnıçlı Han birinci katında tespit edilen strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). **88**
Şekil 3.98 : Sarnıçlı Han'da tespit edilen kapı ve pencere tipleri (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). **89**
Şekil 4.1 : Ali Paşa Hanı'nda dükkan genişletmek için taşıyıcı ara duvarın kaldırılması ve çelik destekler. **96**
Şekil 4.2 : Bodrum Hanı Çadırcılar Caddesi'ne bakan dükkanda asma kat. **96**
Şekil 4.3 : Çadırcılar Caddesi dükkanlarının cephe bütünlüğündeki müdahaleler. **96**
Şekil 4.4 : Cephelerde sıva dökülmesi ve yüzey kaybı. **97**
Şekil 4.5 : Cephelerde sıva üzerinde yüzey kaybı ve bitkilenme. **97**
Şekil 4.6 : 1894-1900 yılları arasında yapılan Tarım Bakanlığı Binası pencere düzeni, Mimar Raimondo D'Aronco (Gültaş, 2008). **101**
Şekil 4.7 : İstiklal Caddesi dükkan sıraları, 1900'ler, Pierre de Gigord Koleksiyonu (Url -1). **102**
Şekil 4.8 : Çadırcılar Caddesi Dükkan Birimleri Restitüsyon Önerisi, cephe ve kesit (MDM Mimarlık Arşivi, 2013). **102**
Şekil 4.9 : G.E.E.A.Y.K. Arşivi, 1962. ..... **105**
Şekil 4.10 : Camili (Yüncü) Han 1. Dönem Restitüsyon Önerisi, birinci kat planı ve güney cephesi (MDM Mimarlık Arşivi). **106**
Şekil 4.11 : Camili (Yüncü) Han 2. Dönem Restitüsyon Önerisi, birinci kat planı ve güney cephesi (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir). **107**
Şekil 5.1 : Kapalıçarşı Yenileme Alanı sınırları (Fatih Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemi Haritası) **111**
Şekil 5.2 : Kapalıçarşı Yenileme Alanı Etaplandırma Haritası (Fatih Belediyesi Etüt Proje Müdürlüğü Arşivi) **112**
Şekil 5.3 : 11.11.2014 Tarihinde Koruma Kurulu Onayı Alan Kapalıçarşı Yenileme Avan Projesi (Fatih Belediyesi Etüt Proje Müdürlüğü Arşivi) **115**
Şekil 5.4 : Tebriz Çarşısı genel planı (Url-17) **119**
Şekil 5.5 : Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon Projesi (Url-17) **121**
Şekil 5.6 : Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon Projesi (Url-17) **122**
Şekil 5.7 : Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon Projesi (Url-17) **122**
Şekil 5.8 : Müdahale Önerileri **132**
Şekil A.1 : Alman Mavisi, 1913. ..... **140**
Şekil A.2 : XIX. yy. haritası (Ekrem Hakkı Ayverdi, 1978). **141**
Şekil A.3 : Kapalıçarşı Planı (Gülersoy, 1978). **142**
Şekil B.1 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.1, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi. **143**
Şekil B.2 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.2, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi. **144**
Şekil B.3 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.3, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi. **145**
Şekil B.4 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.4, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi. **146**

Şekil B.5 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.5, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi. **147**
Şekil B.6 : Sarnıçlı Han'a ilişkin G.E.E.A.Y.K. kararı, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi. **148**
Şekil B.7 : Ali Paşa Hanı'na ilişkin G.E.E.A.Y.K. kararı, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi. **149**
Şekil B.8 : Bodrum Hanı'na ilişkin G.E.E.A.Y.K. kararı, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi. **150**
Şekil B.9 : 640 ada 34 parsele ilişkin G.E.E.A.Y.K. kararı, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi. **151**
Şekil B.10 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972)..... **152**
Şekil B.11 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972)..... **153**
Şekil B.12 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972)..... **154**
Şekil B.13 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972)..... **155**
Şekil B.14 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972)..... **156**
Şekil B.15 : Bodrum Hanı (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1990)..... **157**
Şekil B.16 : Bodrum Hanı (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1990)..... **157**
Şekil B.17 : Bodrum Hanı (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1962)..... **158**
Şekil B.18 : Bodrum Hanı (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1962)..... **159**
Şekil C.1 : Y.A.RES.00108.00005.001.001 Numaralı Belge (BOA). **160**
Şekil C.2 : Y.A.RES.00108.00005.002.001 Numaralı Belge (BOA). **162**
Şekil C.3 : Y.A.RES.00108.00005.004.001 Numaralı Belge (BOA). **165**

KAPALIÇARŞI ÇADIRCILAR CADDESİ HANLARININ DÖNÜŞÜMÜ, YAPISAL ANALİZİ VE KORUMA SORUNLARI

ÖZET

Bu çalışmada, 1894 Depremi yaşanana kadar Kapalıçarşı sınırlarında olan, deprem sonrası gerçekleştirilen onarımlarda Kapalıçarşı dışında bırakılmasına karar verilen Çadırcılar Caddesi ve bu cadde üzerinden ulaşılan hanların zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm ele alınarak yapısal olarak korunmuşluk durumları analiz edilmiş, bu analizlerin sonucunda kentsel ölçekte ve tek yapı ölçeğinde koruma ilkeleri tanımlanmıştır.

Bu amaçla öncelikle, Çadırcılar Caddesi ve hanlarının tarihsel sürecine, arşiv belgeleri, yazılı kaynaklar, eski harita ve fotoğraflar yardımıyla ışık tutularak, geçirdikleri dönüşüm belgelenmeye çalışılmış, ardından her bir han, mekan, yapı, yapım tekniği ve malzeme özellikleri yönünden analiz edilmiştir.

Kapalıçarşı'nın batı sınırında uzanan, adını Kapalıçarşı'nın ilk kuruluşundan beri mevcut olan çadırcı esnafından alan Çadırcılar Caddesi üstü kâgir tonoz ve kısmen ahşap kemerlerle örtülüyken, 1894 Depremi'nde ağır hasar görmüş, deprem sonrası onarımlarda üstü açık olarak Çarşı dışında bırakılmıştır. Çadırcılar Caddesi'nin günümüzdeki çehresi bu onarımlarla oluşturulmuş, caddenin her iki tarafında dönemin yenilikçi malzeme ve üslubuyla iki katlı dükkan sıraları yapılmıştır.

Çadırcılar Caddesi'nden ulaşılan, Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı, Camili (Yüncü) Han, Lütfullah (Paçavracı) Hanı, Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı, Sarnıçlı Han olmak üzere altı han vardır. Bu hanlardan Güllekeş (Kelle Kesen) ve Lütfullah (Paçavracı) Hanı 1894 Depremi'nde tamamen yıkılmış ve günümüze özgün yapısından herhangibir detay ulaşmamıştır. Bu iki hanın yerinde avlu düzeni korunmuş, niteliksiz betonarme yapılar bulunmaktadır.

Sarnıçlı Han, plan şeması ve yapı detaylarına büyük ölçüde uygun olsa da, 1970'lerde betonarme olarak yeniden yapılmış, bu süreçte özgünlüğünü kaybetmiştir. Hanın ayırt edici özelliği, hana adını da veren, avlu zemininden açılan bir kapak ile ulaşılan, 8.00 x 8.00 x 8.30 x 9.80 m ölçülerindeki Bizans dönemine ait sarnıcıdır.

Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı ve Camili (Yüncü) Han ise özgün yapı detaylarını barındıran hanlardır. 1894 Depremi'nde ağır hasar gören bu hanların onarımlarda yıkılmayan kısımlarının özgün strüktürlerinin korunarak, sadece yıkılan kısımlarının dönemin yenilikçi teknikleriyle yeniden yapıldığı, yıkılan tonozların volta döşeme ile yenilendiği yazılı ve görsel kaynaklar, haritalar ve yapı analizleriyle belgelenmiştir.

Zaman içinde hanlar, nitelikli veya niteliksiz onarımlar, denetimsiz eklemeler, bakımsızlık, bilinçsiz kullanım, uygun olmayan işlevler gibi nedenlerle özgün dokusunu kaybetmiştir. Tezin hasarlar bölümünde, bu hasarlar detaylandırılmış, hanlarda en sık karşılaşılan bozulma türleri sınıflandırılmıştır. Restitüsyon sorunları bölümünde, yapıların geçirdiği nitelikli onarımların restitüsyon verisi olarak

değerlendirilmesi gerektiği vurgulanarak, Camili (Yüncü) Han üzerinden örnek bir çalışma yapılmıştır.

Kapalıçarşı ve çevresindeki hanlar kuruldukları günden bu yana önemini korusa da, kentteki ticaret merkezlerinin yer değiştirmesi ve üretim şekillerinin farklılaşması bozulmayı hızlandırmıştır. Bu nedenle koruma önerileri getirilirken fiziksel yapıya müdahalenin yanısıra, sürdürülebilirlik çerçevesinde sosyo-kültürel, ekonomik, yönetimsel ve çevresel eylemlerle desteklenen bütünleşik koruma ilkelerinin belirlenmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu amaçla kentsel koruma ölçeğinde, bölgeye yönelik sosyal, kültürel, ekonomik, yönetimsel ve çevresel sürdürülebilirlik önerileri geliştirilmiştir. Tek yapı ölçeğinde ise çalışma alanındaki hanlar için yapısal müdahale ilkeleri ile genel bir koruma yaklaşımı tanımlanmıştır.

Bu doğrultuda Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı ve Camili (Yüncü) Han için kapsamlı restorasyon önerilmiştir. Bu hanlar niteliksiz eklerinden arındırılmalı, beden duvarlarındaki hasarlar uygun yöntemlerle sağlamlaştırılmalı, revak düzeni bozulmuş, kapatılmış bölümlerdeki revak ve oda düzeni yeniden oluşturulmalıdır.

Günümüze ulaşamamış, sadece adı kalmış Lütfullah (Paçavracı) Hanı, Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı yerine tarihi çevre ile uyumlu ancak taklitten kaçınan, tarihsel kontur gabari ve iç avlusunu koruyan yeni yapı yapılması önerilmiştir. Betonarme strüktürlü Sarnıçlı Han, tarihi değer taşımamakla birlikte ekonomik ömrü yeterliyse yapı bütünlüğünü bozan eklerden arındırılarak basit onarım kararıyla korunmalıdır.

TRANSFORMATION, STRUCTURAL ANALYSIS AND PRESERVATION CONCERNS OF GRAND BAZAAR'S ÇADIRCILAR STREET HANS

SUMMARY

In this study, the transformation of Çadırcılar Street, which had been situated inside the boundaries of the Grand Bazaar until the 1894 Earthquake and was then decided to be left out of the Bazaar boundaries during post-earthquake rehabilitations, and the transformation of the Hans that can be directly accessed from Çadırcılar Street are discussed; their structural preservation statuses are analyzed and conservation principles are portrayed both in urban and single building scale regarding these analyses.

For this purpose, the historical journey of Çadırcılar Street and its Hans are enlightened with the help of archive documents, written sources, old maps and photographs, thus their transformations throughout the time are aimed to be documented; thereafter, each Han is individually analyzed in terms of its spatial characteristics, structural characteristics, construction method and material characteristics.

Situated alongside the western margin of the Grand Bazaar and named after the tradesmen who manufactured and/or sold tents (*Çadır* literally means "tent" and *Çadırcı* means "person who makes/sells tents" and *–lar* is the plural suffix) since earliest establishment of the Grand Bazaar; Çadırcılar Street was covered with masonry vaults as well as partial wooden arches until it was severely damaged during the 1894 Earthquake. During post-earthquake rehabilitation works, the street was re-established without the vault coverings and was then left outside the Bazaar complex.

Çadırcılar Street's recent appearance was developed during these post-earthquake works, and on both sides of the street, rows of two-storey shops were built with the innovative materials and fashion of the era. The façade design of these shops resembles two then newly built monumental portals (Nuruosmaniye and Beyazıt). Along both sides of each shop unit's façade, pilasters rise up from ground to the roof. Upper storey windows have lintels and tipped arches. There are mouldings between storeys and on the eaves. Roof is finished with bollards over the parapet and pilasters. Regarding the construction method, innovative details were implemented. During the making of walls and floor slabs, the technique of placing of steel girders inside the slabs was used. Also, when the damaged Hans were being restored, demolished floors or partitions were repaired with jack-arch slabs.

There are six Hans which can be accessed directly from the Çadırcılar Street: Bodrum Han, Ali Paşa Han, Camili (Yüncü) Han, Lütfullah (Paçavracı) Han, Güllekeş (Kelle Kesen) Han and Sarnıçlı Han.

Regarding these six Hans, two of them, Güllekeş (Kelle Kesen) Han and Lütfullah (Paçavracı) Han were completely destroyed during the 1894 Earthquake and no particular detail regarding their genuine structure is extant from past to present. In the

place of these two Hans, insignificant reinforced concrete buildings were built with the original courtyard scheme.

Sarnıçlı Han was reconstructed on 1970's as a reinforced concrete structure in accordance with its original layout scheme and building details, however, it has lost its uniqueness since then. Sarnıçlı Han, having no defined outer contour because of the buildings and streets on the north side, has a single courtyard and has two floors on top of a basement floor. On the north and west façades, there are shops which can be accessed from the street level. These shops actually belong to the basement floor that is exposed because of the difference of elevation. North wing, north of east wing, west wing and second floor of the Han don't have a colonnade. On the remaining parts, chambers are lined side-by-side beyond the colonnade. When being rebuilt with reinforced concrete on 1970's, north partition of the Han was built with three floors in contrast to its previous genuine scheme. Moreover, it is distinguished with and named after (*Sarnıç* means "cistern" and *Sarnıçlı* means "having a cistern") a Byzantine cistern underneath its courtyard. The cistern has edges with dimensions of 8.00 x 8.00 x 8.30 x 9.80 metres and can be accessed down through a hatch on the courtyard surface. Four pillars inside the cistern are connected to surrounding walls with brick arches. There are nine domes covering the whole cistern and the distance from the floor to the domes' keystone is 7.10 m.

Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı and Camili (Yüncü) Han are Hans that have genuine building details regarding their original structures. Regarding written and visual resources, maps and building analyses, it is documented that, these three Hans were severely damaged during the 1894 Earthquake, however, undestroyed or undamaged sections' genuine structures were preserved. During post-earthquake works, only totally destroyed parts of the buildings were reconstructed with innovative techniques of the era and the ruined vaults were replaced with jack-arch floor slabs.

Bodrum Han is located on the boundaries of Grand Bazaar and is considered amongst single courtyard, two-storey commerce Hans. Han's original entrance is on the south side of the Han, from inside the Grand Bazaar. Han's genuine texture is considerably corrupt. On the ground floor, colonnade was enclosed with walls to expand the shops' usable areas, so that the traditional sense of a Han-with-a-courtyard is vanished. Aligned with the colonnade, a second floor was built on top of the first floor as well as additional third or fourth floors were built on some of the plots. Han's original layout scheme is partially altered. On ground and first floors, vaults, arches and niches can be observed related to the genuine structure as well as traces of late period additions are seen on the recently added second floor. Beginning with the entrance of the Grand Bazaar, commercial spaces that overhang the from parcel boundaries to the courtyard emerge. In place of the genuine staircase which is understood to have vanished in the length of time, three staircases have been added inside the courtyard.

Ali Paşa Han's genuine layout elements are the two-storey colonnade that embraces the courtyard and chambers beyond the colonnade. Except the south wing, the Han has a well defined, rectangular-like plan scheme. Han's circular stone arched, iron door entrance is accessed via a jack-arched passage from Yorgancılar Street. The entrance connects to the Han's courtyard with a cross-vaulted hall. At the present day, Han's genuine texture is relatively corrupt. Additional structures were built on the courtyard and second, third or fourth floors were added to some of the parcels. On the ground and first floor, genuine barrel and cross vaulted parts exist, but traces of recent additions are easier to examine.

Camili (Yüncü) Han is considered amongst single courtyard, two-storey commerce Hans. The entrance of the Han is located on Yorgancılar Street and all four façades of the Han are exposed. Han's most distinguished features are the masjid, which is inside the Han and is now considered as a mosque; the tomb of Seyyid Ahi Durmuş Baba of Horasan, who was the founder of the Han; and the fountain named after Ahi Durmuş Baba. Masjid has totally integrated with the Han and is accessed via an iron staircase located in the courtyard. The tomb and the fountain, located on the east part of the courtyard are thought to exist before the Han building. It is considered that a Han, having a masonry ground floor and a wooden first floor was built later, enclosing the tomb, fountain and the masjid. It is thought that the genuine Han building was built in accordance with classical Han typology having a single floor over a ground floor. At the present day, second and third floors exist. Because of the masjid's placement on the southwest part of the Han, the courtyard does not have a decent geometrical shape. There are chambers on the ground floor which are used as shops, built on the courtyard beneath the masjid, tomb and the fountain. On the first floor, chambers line up beyond the colonnade. Han's another distinguished characteristic is that the beams of the first-floor colonnade and ceiling are made of wood. Han is surrounded with shops which open to Hacı Memiş Street, Yorgancılar Street and Eskiciler Street.

Throughout time, Hans have lost their genuine textures due to low-grade or exquisite repairs, unsupervised additions, dilapidation, unconscious utilization or inappropriate functions. In the "Damages" section of the thesis, damages that exist within the buildings are analyzed in detail and frequently encountered deteriorations are classified. These can be identified as; building additional storeys, enclosing of colonnades, slenderizing or removing of partition walls, building mezzanines and making repairs with inappropriate materials. In the "Restitution Problems" section, essentiality of considering the qualified repairs of the buildings as convenient data for restitution works is favorably emphasized, therefore a model study is displayed based on Camili (Yüncü) Han.

Despite the fact that the Grand Bazaar and surrounding Hans have preserved their significance since the earliest establishment, displacement of trade centers within the city and diversification of production methods have accelerated degradation. Therefore, when proposing methods for preservation, it is highlighted that integrated conservation principles backed up with socio-cultural, economical, administrative, and environmental acts in accordance with sustainability have to be designated as well as interventions to the physical buildings. For this purpose, region oriented social, cultural, economical, administrative and environmental sustainability suggestions are portrayed on urban conservation scale. It is emphasized that, methods have to be developed to prevent the region from becoming a component of unfair rent and also to keep the local participants from being victims of unplanned advancement. On single building scale, a fundamental conservation approach is characterized as well as structural intervention principles for the Hans within the field of study.

In this direction, a comprehensive restoration work is suggested for Bodrum Han, Ali Paşa Han and Camili (Yüncü) Han. For these mentioned Hans, low-grade additions should be cleared, damages on the main frame walls should be repaired with appropriate methods, main structures should be reinforced, altered and/or enclosed colonnades, genuine colonnade and chamber schemes should be reestablished.

For Lütfullah (Paçavracı) Han and Güllekeş (Kelle Kesen) Hans which only exist by means of their very names, new structures that blend in the historical environment and

abstaining from imitation are proposed. The proposed new structures should respect the existing neighborhood seriously and their design elements such as proportion, size, materials, color, texture and shape should be thoroughly analyzed regarding their direct and indirect relations to the environment.

Having a reinforced concrete structure and bearing no historical value, Sarnıçlı Han should be cleared off the late additions that flaws its structural integrity and should be preserved with basic reparation precautions.

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Kurulduğu günden itibaren İstanbul'un ticaret merkezi olan bölgenin kimliğini oluşturan Kapalıçarşı, içinde barındırdığı dükkanları, üstü örtülü sokakları, hanları, mescit ve çeşmeleriyle korunması gerekli önemli bir kültür varlığıdır. Çadırcılar Caddesi ve caddede sıralanan hanlar bu oluşumun önemli birer parçası iken 1894 Depremi'nde ağır hasar görüp, alınan onarım kararlarıyla Çarşı dışında bırakılmıştır. Depremler ve yangınlar gibi farklı sebeplerle birçok onarım geçiren hanların günümüzde fiziksel ve sosyal yapıları oldukça değişime uğramış, bakımsızlık, kötü kullanım, denetimsiz yapılaşma gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Hanların büyük çoğunluğu yapılan ekler ve bilinçsiz müdahalelerle özgün mimarilerini yitirmişlerdir.

Çalışmanın amacı, Çadırcılar Caddesi ve hanlarının tarihsel süreçte dönüşümünü nedenleriyle belgelemek, yapısal analizlerini yapmak, günümüze ulaşabilmiş özgün bölümleri ile özellikle 1894 Depremi sonrası uygulanan nitelikli onarım eklerini saptayarak, hanların korunması gerekli çevresel ve estetik değerlerini ortaya koymaktır.

1.2 Çalışmanın Kapsam ve Yöntemi

Bu amaçla, ikinci bölümde öncelikli olarak Kapalıçarşı'nın kâgir yapısının ve çevresindeki hanların oluşum süreci aydınlatılmaya çalışılmış, Çarşı ile bağlantılı hanların genel özellikleri tanımlanmış, Kapalıçarşı'nın maruz kaldığı önemli deprem ve yangınlar hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Çadırcılar Caddesi ve hanlarına yoğunlaşılarak 1894 Depremi'nde Çadırcılar Caddesi'nde ve hanlarda oluşan hasarlar tespit edilmiş, onarım süreci detaylandırılmaya çalışılmıştır. Daha sonra caddedeki konum sırasına göre Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı, Camili (Yüncü) Han, Lütfullah (Paçavracı) Hanı, Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı ve Sarnıçlı Han'ın tarihi belge ve görsel kaynaklardan

yararlanılarak dönüşüm süreçleri belgelenmiş, yerinde yapılan incelemelerle günümüze ulaşan özgün bölümleri ile bunların mimari özellikleri ve korunmuşluk durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Güllekeş ve Lütfullah (Paçavracı) Hanı 1894 Depremi'nde yıkıldıktan sonra restorasyonları yapılmadığından özgün yapı detayı barındırmamaktadır. Bu sebepten yapısal analiz bölümü yazılamamıştır. Sarnıçlı Han'ın mevcut betonarme yapısının özgün han yapısının detaylarına büyük ölçüde uyularak inşa edilmesinden ve yıkım öncesine ait görsel belgelerin yeterli olmasından dolayı yapısal analizi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde hanların en sık karşılaştığı hasar türleri sınıflandırılmış ve açıklama getirilmiş, ardından hanların restitüsyon yaklaşımıyla ilgili görüşler tartışılmıştır. Çadırcılar Caddesi'nde 1894 Depremi sonrası yapılan onarımların tarihsel ve estetik değeri ile hanların restitüsyon çalışmalarının iki dönem olması yönündeki fikirler ortaya konularak Camili (Yüncü) Han üzerinden örnek bir restitüsyon önerisi geliştirilmiştir.

Beşinci bölümde, koruma önerileri getirilmeden önce 5366 Sayılı Kanun ve Kapalıçarşı Yenileme Alanı için hazırlanan projeler değerlendirilmiş, sorunlar ortaya koyulmuş, ardından Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi'ne benzer nitelikteki Tebriz Çarşısı için hazırlanan rehabilitasyon projesi incelenerek farklı bir bakış açısı örneklenmeye çalışılmıştır. Çalışma alanındaki hanlara ilişkin koruma önerileri ise bütünleşik koruma ilkeleri doğrultusunda kentsel ölçekte ve tek yapı ölçeğinde tanımlanmış, genel bir koruma yaklaşımı ortaya konmuştur.

Çalışmanın sonucu olarak; bölgenin ve han yapılarının özgün karakterini kaybetmemesi için bölge için hazırlanan projelerin sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda geliştirilmesi, uygun restorasyon yöntemleriyle koruma çalışmalarına başlanarak yapıların bir an önce kültürel miras kimlikleriyle kent yaşamına kazandırılmaları gerekliliği vurgulanmıştır.

Ekibinin bir parçası iken MDM Mimarlık tarafından 2011-2013 yılları arasında hazırlanan rölöveler tezin farklı bölümlerinde altlık olarak kullanılmıştır.

2. TARİHSEL SÜREÇTE KAPALIÇARŞI VE HANLARI

2.1 Kapalıçarşı'nın Konumu ve Tarihçesi

Fetih sonrası camiye çevrilen Ayasofya'ya gelir kaynağı olması amacıyla yaptırılan Kapalıçarşı, eski ismiyle Büyük Çarşı (Çarşuy-i Kebir), iki bedesten (Cevahir ve Sandal Bedesteni) ve onların etrafında yoğunlaşan hanlar ile onları çevreleyen açık pazarların zamanla üstlerinin tonozlarla örtülerek dükkanlarının kâgire dönüştürülmesi sonucu oluşumunu tamamlamış bir yapı kompleksidir.

Günümüzde 30.70 hektarlık bir alanda 61 sokaktan oluşan çarşının çekirdeğini 1336 m²'lik alanıyla Cevahir Bedesteni (Bezzazistan, İç Bedesten) oluşturur. Fatih Sultan Mehmed 'in (II. Mehmed) emri ile 1455-1456 kışında yapımına başlanan bedestenin inşası 1460-1461 kışında tamamlanmış ve Kapalıçarşı'nın diğer bölümleriyle birlikte Ayasofya Camii Vakfı'na dâhil edilmiştir (Müller-Wiener, 2001, s. 345). Yapı sekiz büyük ayak üzerine kurulmuştur. Üç sıra on beş kubbe ile örtülüdür. Kubbeler, kalınlığı 1.50 m olan duvar ile sekiz taş ayağa ve bunları örten tonozlara oturtulmuştur. Ayaklar kesme taştan yapılmış, duvarlar bir sıra tuğla bir sıra düzgün moloz taş ile örülmüştür. Tonozlar ve kubbeler tuğladır. Bedestenin dört kapısı vardır.

Cevahir Bedesteni'nin biraz ilerisinde, Nuruosmaniye Camii tarafında yaptırılan Sandal Bedesteni'nin (Bezzâzistân-ı Cedîd, Küçük Bedesten) tarihlendirilmesi konusunda farklı görüşler vardır. Bu görüşlerden bir tanesi, eserin I. Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman) tarafından 1545-1550 yılları arasında yaptırılmış olduğudur. Ekrem Hakkı Ayverdi, ikinci bedesten ile ilgili bilgilerin 1472-1473 tarihli ilk Fatih vakfiyesinde bulunmasa da, 1478-1479 tarihli ikinci vakfiyede bulunduğunu belirterek onun da Fatih dönemine ait olduğuna işaret etmektedir. Evliya Çelebi de Sandal Bedesteni'nin yapım tarihine dair ayrıntı vermese de iki bedestenin de II. Mehmed döneminde yapıldığını kaydetmiştir. Yapı yaklaşık 40 m x 32 m boyutlarındadır. On iki fil ayağı ve kalın duvarlar arası yirmi kubbe ile örtülüdür. Duvar kalınlığı 1.30 m kadardır. Sandal Bedesteni de yapım tekniği ve malzeme

yönünden İç Bedesten ile benzerlik göstermektedir. Ayaklar kesme taş, duvarlar moloz taş, kemer ve kubbeler ise tuğladır.

İki bedesten de aynı devirde inşa edilmesine rağmen çarşı genel planına baktığımızda bütüncül bir planlama ile hareket edilmediği görülmektedir. Kâgir olan iki bedesten etrafına sıralanan dükkanların başlangıçta ahşap yapım tekniğinde inşa edildiği yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir. 1537 yılında Nasuhu's-Silahi'nin (Matrakçı), *Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han* eserinde bulunan bir İstanbul minyatüründe bedestenlerin etrafında üstleri henüz kapanmamış sokakların etrafına sıralanmış kiremit kaplı ahşap dükkanlar net bir şekilde görülmektedir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 : Matrakçı Nasuh, XVI. yy.da Tarihi Yarımada.

XVI. yy.da Kapalıçarşı'nın sınırlarının genişlediği, 16 Ağustos 1516 tarihli yangın sonrası yapılan bakım onarım çalışmalarıyla ilgili hazırlanmış 1520 tarihli Ayasofya Vakıfları Tahrir Defteri kayıtlarından anlaşılmaktadır (Baş, 2008). 1520 ve 1528 sayımlarında Kapalıçarşı, kuzeybatıda Çakır Ağa Mescidi'nden öteye İstanbul Üniversitesi (Eski Saray) duvarına dayanmakta; batıda, bugünkü Çadırcılar Caddesi'ni aşmaktadır. Güneyde, Kalpakçılar Caddesi'nden öteye Atik Ali Paşa Cami ve

Bahçekapı tarafına, doğuda, Sandal Bedesteni civarına; kuzeyde, Mercân Ağa Cami ve bugün Kapalıçarşı'nın dışında kalan bazı çarşılara ve hanlara kadar uzanmaktadır. Bu dönemdeki Çarşı tanımı Bedesten etrafındaki Bit Pazarı, Takkeciler, Terziler gibi pazarlardan oluşmaktadır.

Kapalıçarşı'nın bugünkü sınırlara doğru büyümesinin ve ahşap dükkanların inşasının 1650-1700 yıllarına kadar sürdüğü bilinmektedir. Bu tarihe kadar çarşı birçok kez yanmış, her defasında yeniden inşa edilmiştir. Özellikle 1651 (IV. Mehmed dönemi) ve 1701 (II. Mustafa) yıllarında çıkan yangınlar büyük tahribata yol açmıştır. 1701'de çıkan büyük yangından sonra Sultan II. Mustafa tarafından ahşap dükkan yapımı yasaklanmış, dükkanların kâgir olarak yapılması ve üstlerinin tonozla örtülmesi emredilmiştir (Özdeş, 1953).

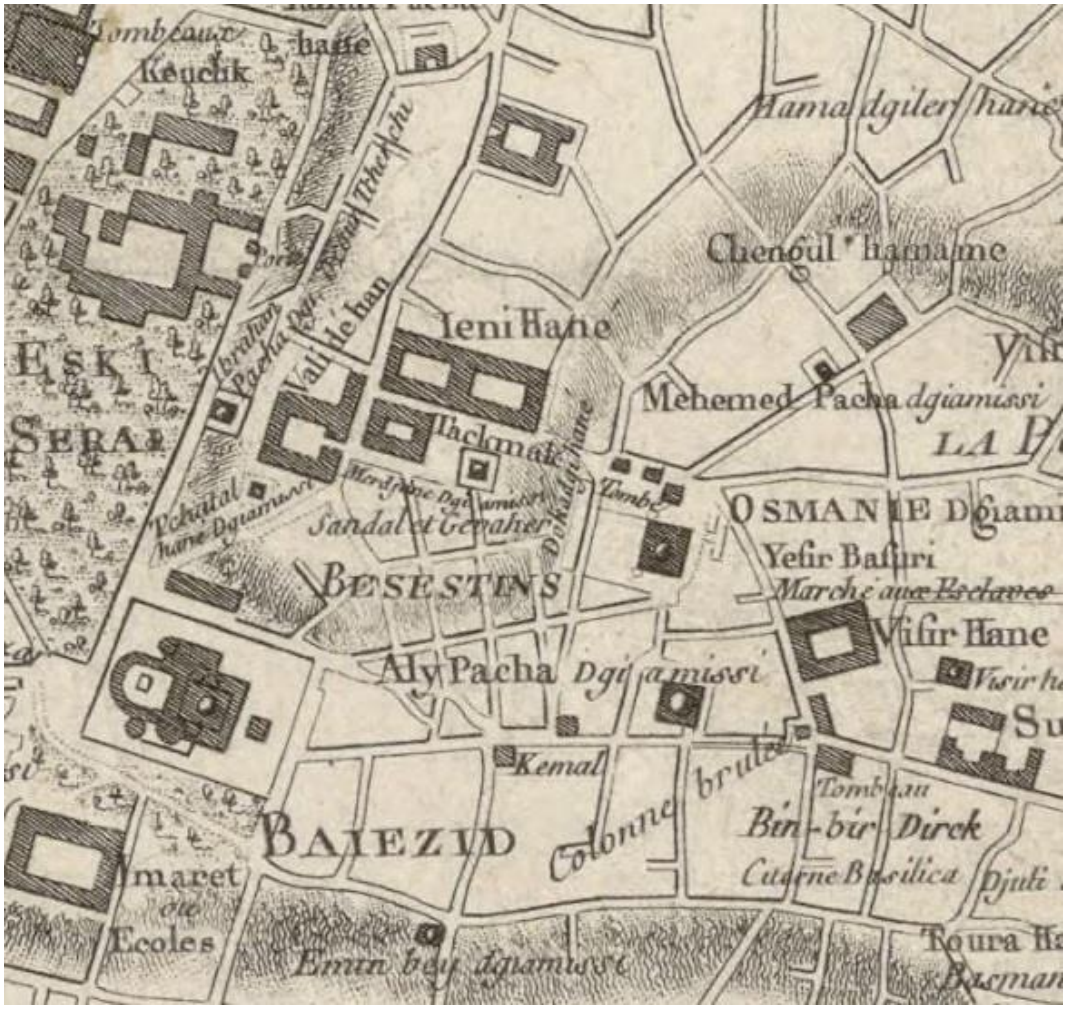
Kapalıçarşı dükkanlarının günümüzdeki kâgir halinin başlangıcı büyük ölçüde 1701 sonrası yapılan onarım ve inşaat faaliyetleriyledir. Fakat bu tarihlerde dükkanlar kâgir olarak inşa edilmeye başlasa da sokaklar henüz örtülü değildir. Feridun Akozan "İstanbul'un Kapalıçarşısı" (1979) adlı makalesinde yangınlarla ilgili belgelerde 'Kapalıçarşı' deyimine daha sonraki dönemlerde rastlandığını belirtmekte, bu yıllarda çarşıya 'Çarşu-yı Kebir' yani Büyük Çarşı dendiğinin altını çizmektedir. Tarihçi Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin "Mür'i't-Tevârîh" adlı eserinin 1766 depremine ilişkin hasar anlatımından ise çarşının kâgir ve yollarının üstünün örtülü olduğunu anlaşılmaktadır. Söz konusu ifadeler şöyledir; "…Çarşı'da Du'a meydanı ve Kalpakçılar suuku ve Bezzazistan etrafı ve Saray-ı atik ve Hisar-ı İstanbul duvarları ve Yedi-kule ve Vezir-hanı …" (Aktepe, 1978, cilt IIA, s. 85) [1].

Dükkanlar kâgire dönüştükten sonra yangınlar ve yangınların verdiği hasar azalsa bile bütünüyle önlenememiştir. Bu tarihlerden günümüze kadar meydana gelen yangınlar ve depremler sonrası yapılan onarımlar neticesinde çarşı çevresiyle birlikte şekillenmiştir. Gülersoy (1979) bu durumu şöyle yorumlamaktadır: "Bu sokaklar dünyası, simetrik ve geometrik değil, oluşum biçimini ve geçirdiği depremler, yangınlar ve kısmi onarımları tamamen yansıtacak şekilde, dağınık ve deyim uyarsa,

[1] Tarihçi Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin (ö: 1779) "Mür'i't-Tevârîh" adlı eserinin I. Mahmud'un cülusundan (1730) itibaren 1777 yılına kadar gelen son bölümünü Münir Aktepe değişik nüshalarını görerek dört kitap halinde yayımlamıştır (Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi, Müri 't-tevarih, I., İstanbul 1976; II.A, İstanbul 1978; II.B, İstanbul 1980; III, İstanbul 1981).

"romantik" bir bünyededir. Batı kentlerinin kapalıçarşılarında görülen plan, yani tam satranç desenli caddeler düzeni yoktur ” (s.15). İki bedesten etrafındaki dükkanların sokaklarla birleşerek çoğalması ile değişik zamanlarda yapılmış birçok han da Büyük Çarşı'nın sınırları içinde kalmıştır (Şekil 2.2).

XIX. yy. Kapalıçarşı’nın en geniş sınırlarına ulaştığı ve en canlı olduğu dönemdir. 1886-1887 tarihli bir belgeye göre Çarşı’da iki bedesten, 4399 dükkan, 2195 hücre, bir hamam, 497 dolap, on iki hazine odası, bir cami, on mescit, iki şadırvan, bir sebil, on altı çeşme, sekiz tulumbalı kuyu, bir türbe, yirmi dört han ve bir mektep bulunmaktadır (Tekiner, 1949).

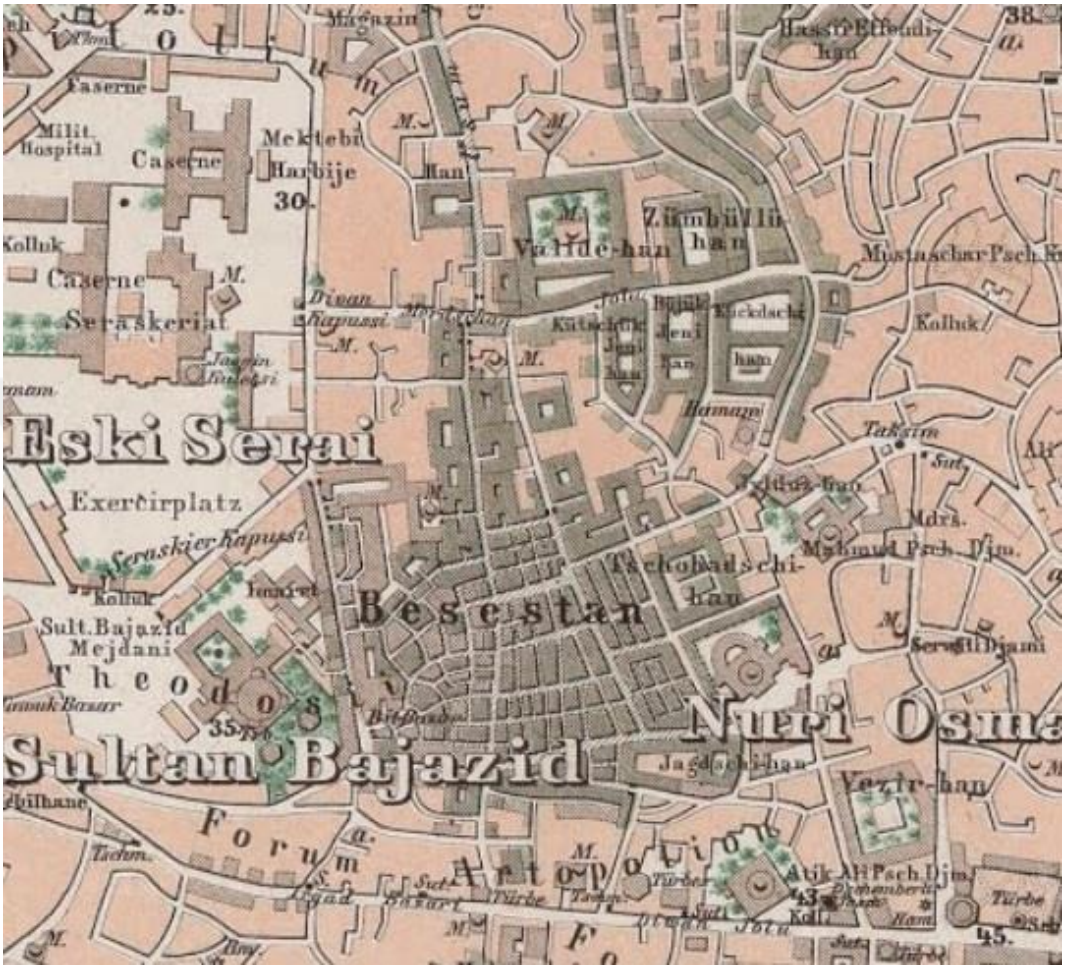

Şekil 2.2 : F. Kauffer – Le Chevalier haritasından ayrıntı, 1776.

2.2 Kapalıçarşı’nın Hanları

Kuruluşundan itibaren Kapalıçarşı’nın çevresine ticaret ve konaklama amaçlı hanlar inşa edilmeye başlanmıştır. Önceleri ahırları da bulunan bölge hanlarında zamanla

konaklamadan çok, ticaret işlevi ön plana çıkmıştır. Bu yapıların bir kısmı Kapalıçarşı'ya komşu, bir kısmının ise girişleri sadece Kapalıçarşı içindendir. Halen, Kapalıçarşı çevresinde otuzu aşkın han mevcuttur. Bunlar, genellikle XVIII. yy.da inşa edilmişlerdir ve ilk yapılışlarındaki özellikleri değişime uğramıştır. (Şekil 2.3).

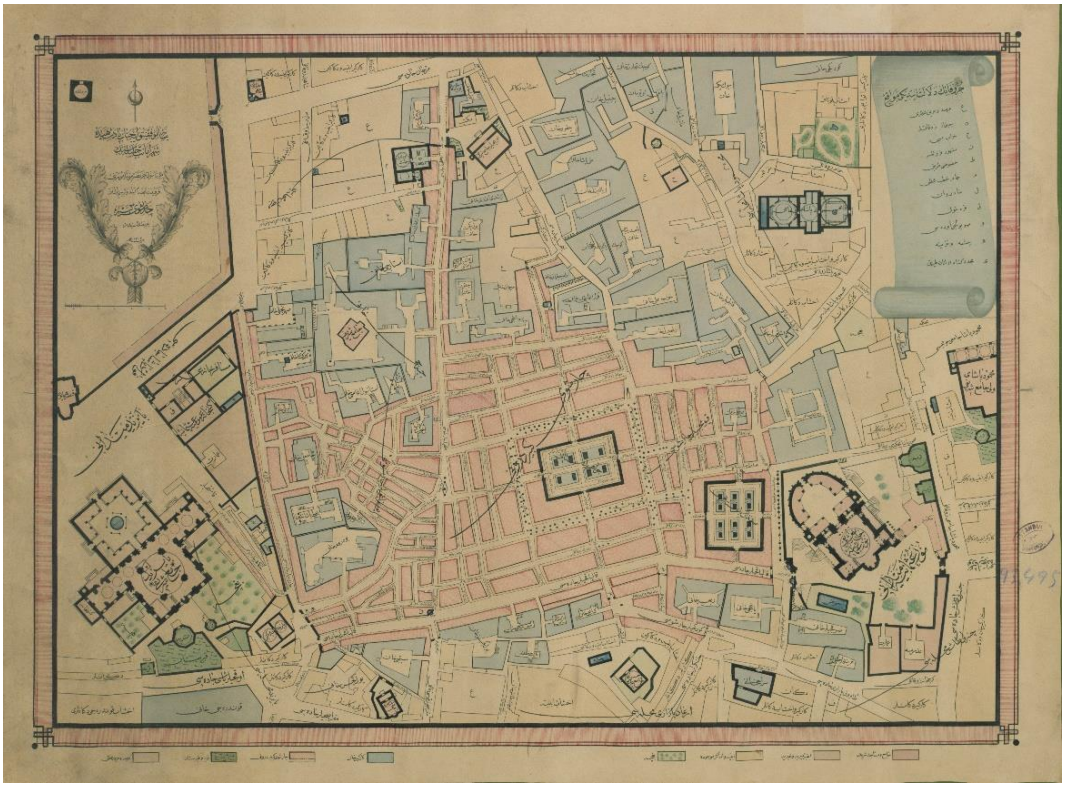

Şekil 2.3 : F. Kauffer – C. Stolpe haritasından ayrıntı, 1863.

Necdet Sakaoğlu ve Nuri Akbayar'ın hazırladığı "Osmanlı'da Zanaattan Sanata" isimli eserde XIX. yy. ortalarında, Kapalıçarşı'nın eklentileri olarak kayıtlara geçen ve birer arasta işlevinde olduğu söylenen hanlar şu şekilde listelenmiştir: Çuhacı Han (140 oda, 1 mescit), Varakçı Han (18 oda), Sıra Odalar Han (40 oda), Büyük Safran Han (26 oda), Çukur Han (62 oda), Küçük Safran Han (28 oda), Sorguçlu Han (47 oda ve 1 kuyu), Kebapçı Han (37 oda), Rubiye Han (39 oda ve 1 kuyu), Ali Paşa Hanı (98 oda), Hatab Emini Han (44 oda, 1 şadırvan), Camili (Yüncü) Han (28 oda, 1 mescit, 1 çeşme ve 1 türbe), Kelle Kesen Han (54 oda, 1 mescit, 1 çeşme), Yarım Taş Han (16 oda, 1 çeşme), Zincirli Han (53 oda, 1 kuyu), Perdahçı Han (43 oda, 1 çeşme), Yolgeçen Han (42 oda), Astarcı Han (65 oda, 1 kuyu), Kebeci Han (181 oda, 1 mektep,

1 mescit, 1 şadırvan, 2 kuyu), Evliya Han (33 oda, 1 mescit, 2 çeşme), Yonucu Han (44 oda), Bodrum Hanı (101 oda, 1 kuyu). Sayılan hanlardaki odaların toplamı 1239 olup bunların çoğu birer dükkân işlevindeydi (Sakaoğlu, Akbayar, 1999, s. 199) (Şekil 2.4).

1894 Depremi'nden sonra çarşı tamir edilirken, sınırları daraltılmış ve bunların bir kısmı Çarşı dışında bırakılmıştır. Bugün çarşıya doğrudan bağlı kalan, yani sadece çarşıdan girilebilen ve dışarıya kapısı olmayan hanlar şunlardır: Astarcı Hanı, Büyük ve Küçük Safran Hanları, Evliya Hanı, Sarraf Hanı, Mercan Ağa Hanı, Zincirli Han, Varakçı Hanı, Rubiye Hanı, Kuyumcular Hanı, Yarım Taş Hanı.

Şekil 2.4 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Hanlar (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Arşivi).

Kapalıçarşı'nın içinde perakende satışı, çevresindeki hanlarda yapılan imalat, toptan satış ve depolama fonksiyonları ile desteklenmektedir. Ramatçı (altın arıtma), ocakçı, dökümcü, sadekar, cilacı, mıhlayıcı (birbirine sabit hale getirme) gibi kendi aralarında ihtisaslaşmış altın ve gümüş imalatçıları özellikle çarşı çevresindeki hanlarda yoğunlaşmaktadır (Benli, 2007).

Kapalıçarşı Hanları klasik tipte, bir avlu etrafında, iki ya da 3 katlı revaklar ve bunların gerisindeki odalardan oluşan ticaret merkezleridir (Şekil 2.5). Hanların zemin kat dış

cephelerinde dükkan sıraları vardır. Han girişleri avluya bir geçitle bağlanmaktadır. Üst kata çıkış merdivenleri giriş holünün bir yanında veya her iki yanındadır. Odalar çoğunlukla kare ya da kareye yakın planlıdır. Arsa ve sokağa uymak zorunda kalan hanlarda yamuk planlı odalar veya avlular ortaya çıkmaktadır. Odaların zemin katları dükkan sıraları ile çevrili olduğu için dışa açılan pencereleri yoktur. Üst kat odalarında ise dışa açılan bir ya da iki pencereleri bulunmaktadır. Odaların avluya bakan bir veya iki penceresi ile birlikte kapısı mevcuttur. Kapıların bir kısmında tepe penceresi vardır. Bazı örneklerde odalarda ocak görülmektedir. Genellikle avlunun dip köşesinde hela mekanına rastlanmaktadır.

Han yapılarının dış duvarları genellikle 1 sıra taş, 2 sıra tuğla veya 1 sıra taş, 3 sıra tuğla olmak üzere almaşık duvar tekniğindedir. Avlu cepheleri sıva ve boyalıdır (Şekil 2.6). Oda ve oda önündeki revak sıralarında beşik tonoz, çapraz tonoz, aynalı tonoz ve kubbe örtüsü uygulanmıştır. Revak köşe birleşimleri genellikle çapraz tonozdur. Üst örtüleri kubbe, tonoz veya kırma çatılı olup, kurşun veya kiremit kaplıdır. Revak taşıyıcıları kesme taş örgülüdür. Revak ayaklarını birbirine bağlayan kemerler tuğla örgülü olup revakların arası almaşık örgülüdür. Revak kemerleri ve revakla beden duvarı arasında demir gergiler mevcuttur (Şekil 2.7). Ana giriş kapısı ve oda kapıları demirdir. Pencereler çoğunlukla düz atkılı, taş söveli ve demir parmaklıklıdır. Merdivenler ve korkuluklar taştır.

Şekil 2.5 : Zincirli Han.

2.3 Yangınlar ve Depremler Sonrası Hasarlar

İstanbul'un tarihinde meydana gelen deprem ve yangınların bazıları gerçek birer felaket halini almıştır. Tarihî kaynaklarda, Osmanlı döneminde meydana gelen küçüklü büyüklü hemen her deprem hakkında bilgi ve kayıt bulunmaktadır. Yalnız verdikleri hasara ilişkin ayrıntılar çoğu kez sınırlıdır. Kaynaklardaki bilgilere göre İstanbul, Türkler tarafından fethedildikten sonra otuzun üzerinde deprem yaşamıştır (Ürekli, 2010). Osmanlı döneminde İstanbul'da en fazla yıkım ve hasara yol açan dört büyük deprem 1509, 1719, 1766 ve 1894 yıllarında meydana gelmiştir.

Cami, medrese, hamam gibi kamusal yapıları dışında İstanbul'un genel yapı stokunun ahşap olması dolayısıyla şehir sık sık büyük yangınlara sahne olmuştur. Dar sokaklarda müdahalenin zor olması, bitişik nizam ahşap evlerin arasında yangın duvarının bulunmaması ve şiddetli rüzgâr gibi etkenler İstanbul yangınlarının afete dönüşmesinin başlıca sebepleri olmuştur. Deprem sırasında oluşan yangınlar da önemli derecede zarara yol açmışlardır.

Kapalıçarşı, Osmanlı döneminin önemli vakıf kurumlarından birisidir. Onarımlardan Ayasofya Vakfı sorumlu olsa da onarım giderlerini bazı durumlarda dükkan kiracıları da üstlenmekteydi. Çünkü vakfın gelir kaynakları, onarımlar dışındaki giderleri ancak karşılamakta idi. Ancak kiracılar bu onarım işlerini, vakfa ödedikleri veya ödeyecekleri kiraların karşılığında yaparlardı. Bu durumda söz konusu emlak, inşa işini yürütenlere düşük bir bedel karşılığında yeniden kiralanırdı (Baş, 2008, s.231). Vakıf binaların inşası veya onarımı, "emin" denilen görevlilerin idaresinde yapılmaktaydı. Bu işler emine verilmeden önce, bir komisyon kurularak hasar ve maliyet raporları hazırlanırdı. Sonra, inşa veya onarım giderlerini karşılayacak bir gelir kaynağı ve ödemeler için belli bir sistem oluşturulurdu. Nihayet eminler, kendilerine tahsis edilen bütçe karşılığında, işin organizasyonu, denetimi ve finansmanı ile ilgilenirlerdi. İş bittiğinde, muhasebe defteriyle birlikte maliye idaresine kapsamlı bir rapor sunulurdu. Rapor üzerine, bir teftiş komisyonu daha kurulur, işin tamamlandığına karar verilirse, onaylanır ve teslim alınırdı (Baş, 2008, s.232).

Osmanlı Tarihçileri tarafından kıyamet-i suğra (küçük kıyamet) olarak adlandırılan 1509 Depremi'nin İstanbul'un geçirdiği en büyük afetlerden olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu deprem hakkındaki arşiv kayıtları fazla olmadığından Kapalıçarşı'nın uğradığı zararla ilgili bir bilgi edinilememiştir.

Şekil 2.6 : Kaşıkçı Hanı.

Şekil 2.7 : Çukur Hanı.

1515 yılının 25 Ağustos'unda sabaha karşı Bedesten civarında çıkan yangında pek çok dükkan yanmıştır. Çevreye hızla yayılarak Çarşı'nın güney bölümünde bulunan Tavuk Pazarı mevkiine ulaşmıştır.

25 Nisan 1546'da çıkan yangın Çarşı'ya epeyce zarar vermiş, bazı kaynaklara göre 10,000 dükkanı kullanılamaz hale getirmiştir. Dönemin gezgini Pierre Gilles, bir görgü tanığı olarak bu yangını ayrıntılarıyla kaydetmiştir (Gülersoy, 1994). Tespitlere göre, yangından sonra başlayan onarım çalışmaları yaklaşık olarak bir yıl yedi ay sürmüş, bu sürenin sonunda, 24 Kasım 1547 tarihli bir evkâf defteri hazırlanmış ve vakıf dükkanların onarım sonrasındaki miktarı, kiraları ve kiracılarına ait bilgiler kayıt altına alınmıştır (Baş, 2007).

1589, 1618 ve 1652 yangınlarından sonra 1660 yangını, İstanbul'da çıkan en büyük çaplı yangınlardan biridir. Bu yangında sadece ahşap yapılar değil, cami, medrese, mescit, han, hamam gibi kâgir yapılar da zarar görmüş, bunlar için de geniş çaplı onarım faaliyetleri başlatılmıştır. 1660 yangınında bedestenler de büyük zarar görmüş, bedestenlerin ve dükkanların içlerindeki ve çatılarındaki ahşap kısımlar tamamen yanmıştır. Valide hanı, Bodrum Hanı ve Kebeci (Cebeci) Hanı ve bu hanın içinde bulunan bir mescidin yandığı da kayıtlara geçmiştir (Baş, 2007).

Bölüm 2.1'de değinilen 1701 yangını ise Kapalıçarşı için dönüm noktası olmuş, Büyük Çarşı'nın sokak üstlerinin kâgir tonozlarla örtülüp kurşun kaplanarak günümüz anlamında kapalı bir çarşıya dönüştürülmesi bu tarihten itibaren başlamıştır. Eski Bedesten çevresinde çıkan yangın büyüyerek eski ve yeni bedestenler çevresini tamamen yaktığı gibi Sipahi Çarşısı, Kebeci (Cebeci) Hanı, Bit Pazarı, Mercan Çarşısı'nda da etkili olmuştur.

27 Nisan 1750'de Mercan yakınında başlayan yangın kısa sürede söndürülürken Bitpazarı'nda ikinci bir yangın çıkmış ve artık kâgir tonozlu olmalarına rağmen Abacılar, Yorgancılar ve Yağlıkçılar sokaklarındaki dükkanları tamamen kül edip Parmakkapı'ya kadar ulaşmıştır (Eyice, 1992). Kâgire dönüştürüldükten sonra Kapalıçarşı'da yangınlar seyrekleşip verdikleri zarar azalsa da yangın çıkması bütünüyle önlenememiştir.

Literatüre geçmiş tarihsel İstanbul depremleri içinde en büyüklerinden birisi 22 Mayıs 1766'da meydana gelmiş ve çok geniş bir alanda yıkımlara neden olmuştur. Bu depremde Kapalıçarşı ve dâhilindeki Baltacılar Hanı, Çuhacılar Hanı ağır hasar

görmüştür (Mazlum, 2001, s.32). Depremin hemen ardından yıkılan önemli yapılar için keşifler hazırlanmış, Kapalıçarşı ve Örücüler Çarşısı öncelikli onarım programına alınmıştır.

1791'de Uzun Çarşı Caddesi'nde çıkan yangın, hanların o tarafa bakan kısımlarını yakmış, 1826'daki Hocapaşa yangını ise rüzgârın şiddetiyle Çarşı içine de sıçramış ve geniş çaplı hasara neden olmuştur.

İstanbul'da 10 Temmuz 1894 günü, saat 12.24'de gerçekleşen, ilgili kaynaklarda "Büyük Hareket-i Arz", "Zelzele-i Azîme" ya da "Zelzele-i Müdhişe" olarak bahsedilen şiddetli depremde Kapalıçarşı en ağır hasarın ve can kaybının olduğu yapı olmuştur. Can kaybının fazla olmasında depremin çarşının en hareketli, en kalabalık olduğu saatlerde meydana gelmesi etkili olmuştur. Çalışmanın konusu, bu deprem sonrası onarımlardaki yapısal dönüşümleri de kapsadığından Bölüm 3.1.2' de 1894 Depremi'nin etkileri daha detaylı anlatılacaktır.

Kapalıçarşı yalnızca Osmanlı döneminde değil Cumhuriyet döneminde de felaketler yaşamıştır. 10 Eylül 1943'te bir yangın geçirmiş, bu yangında Döşemeciler ve Yorgancılar bölümü yanmıştır. Bu yangından 11 yıl sonra 1954'deki büyük yangın Kalpakçılar Caddesi başta olmak üzere Çarşı'nın büyük bir bölümünde etkili olmuştur. Kalpakçılar yolu üzerinde başlayan yangında Fesçiler, Yorgancılar, Elbiseciler, Yağlıkçılar sokakları bütünüyle, Örücüler, Kavaflar, Parçacılar sokakları ise kısmen yanmıştır. Duameydanı'ndan Bedesten girişine kadar yayılan ateş Halıcılar ve Mobilyacılar sokaklarının bir kısmını kül etmiştir (Eyice, 1992). Yangından sonra yazılan, Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin 30 Kasım 1954 tarihli raporuna göre bu yangında Büyük Çarşı'nın beşte ikisi harap olmuş, kâgir kısımlardan yalnız Duameydanı ile Bodrum Hanı dolaylarındaki bir sokakta yıkılmalar olduğu açıklanmıştır. Kapalıçarşı bu ikinci yangından sonra bakım ve onarıma alınarak beş yıl süren tamir sonrası bugünkü haline getirilmiştir.

Kapalıçarşı'nın karşılaştığı son afet ise 17 Ağustos 1999 İzmit Depremi'dir. Bu deprem Çarşı'da veya çevresindeki hanlarda herhangi bir yıkıma neden olmamıştır.

3. ÇADIRCILAR CADDESİ ve BAĞLANTILI HANLARIN ANALİZİ

3.1 Çadırcılar Caddesi

3.1.1 Konum ve tarihçe

Çadırcılar Caddesi, Kapalıçarşı'nın batısı ile günümüz Sahaflar Çarşısı arasında kuzey güney ekseninde uzanmaktadır. Kuzeyde Bakırcılar Caddesi ve Mühürdar Emin Paşa Sokağı ile güneyde Yeniçeriler Caddesi ile birleşmektedir. Caddeyi kesen sokaklar, Yorgancılar Caddesi, Paçacılar Sokağı, Yüncü Hasan Sokağı ve Lütfullah Sokağı'dır. Kapalıçarşı'nın Beyazıt Kapısı, Hacıhüsnü Kapısı, Fesçiler Kapısı ve Bodrum Hanı Kapısı (Geçit) doğrudan bu caddeye açılmaktadır. Yorgancılar Kapısı ve Lütfullah Kapısı ise kapılara adını veren bağlantılı sokaklara açılmaktadır. Çadırcılar Caddesi'nden ulaşılan hanlar ise Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı, Camili (Yüncü) Han, Lütfullah (Paçavracı) Hanı, Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı ve Sarnıçlı Han'dır (Şekil 3.1).

Kapalıçarşı iki bedestenin çevresindeki arastaların bütünleşmesiyle zaman içinde organik olarak büyümüş, sınırları genişlemiş bir yapılar bütünüdür. Çadırcılar Caddesi'nin Çarşı'ya ne zaman dâhil olduğu kesin olarak saptanamasa da, 1520 tarihli Ayasofya Vakıfları Tahrir Defteri kayıtlarında Kapalıçarşı'nın XVI. yy.daki sınırlarının dahi günümüzdeki Çadırcılar Caddesi'ni kapsadığı görülmektedir (Baş, 2007, s. 158). Bu cadde 1894 Depremi'ne kadar olan dönemde çarşının sınırları dâhilindedir, iki ucunda kapısı vardır ve üstü tonoz örtülüdür. Osmanlı Arşivi'nde bulunan Y.A.RES.00108.00005.001.001 numaralı belgeden caddenin üstünün kısmen de ahşap kemerler ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır (Şekil C1). XIX. yy.da Beyazıt Kulesi'nden çekilen fotoğraflarda caddenin kuzey girişi ve bağlantılı hanlar görülebilmektedir (Şekil 3.2).

Kapalıçarşı'daki sokaklar ve hanlar, zamanla içinde barındırdıkları meslek dallarının adları ile tanınmıştır. Baltacı Han, Perdahçı Han, Astarcı Han, Fesçiler Sokağı, Terlikçiler Sokağı, Kavaflar Sokağı bunlardan bazılarıdır. Sözlüklerde çadırın anlamı, "kalın bezden, keçeden, deriden ya da kıl dokumadan yapılıp direklerle tutturularak

kurulan barınak” ve “kadınların başlarına örttükleri örtü” olarak açıklanmaktadır. Çadırcılar Caddesi’nin işaret ettiği çadır, bazı kaynaklarda barınak anlamında geçmekle birlikte, kadınların kullandığı örtü olduğu akla daha uygundur.

Şekil 3.1 : Kapalıçarşı sınırları ve Çadırcılar Caddesi hanları.

Şekil 3.2 : 1868 tarihli fotoğrafta Çadırcılar Caddesi hanları ve caddenin tonozlu girişi (Pierre de Gigord Koleksiyonu, Url-1).

Çadırcılık, Osmanlı döneminde de ayrı bir esnaf loncası olan, oldukça yaygın ve değerli bir meslektir. Çarşının ilk kuruluşundan beri çadırcı esnafı mevcuttur, ancak önceleri iki bedestenin güneydoğusunda bir bölgeye yerleşmişlerdir (Baş, 2007). Evliya Çelebi (1611-1685?) de seyahatnamesinde Sandal Bedesteni'nin dört kapısından her birinin açıldıkları sokakta bulunan esnaf çarşısının adları ile anıldığını belirtmiştir. Bu kapıları, doğudaki Telciler Kapısı, batıdaki Hakkâklar Kapısı, kuzeydeki Zanaatçılar Kapısı, güneydeki Çadırcılar Kapısı olarak tanımlanmıştır (Çelebi, c.1, s. 621). Belli bir tarihten sonra çadırcıların bir kısmı Kapalıçarşı'nın batısındaki günümüzde de adını sürdüren Çadırcılar Caddesi'nde ticarete devam etmişlerse de, bu yerleşmenin hangi tarihlerde olduğuna dair net bir bilgi yoktur. Kapalıçarşı'da bulunan çadırcılar, XX. yy.a kadar ara vermeden mesleklerine devam etmişlerdir.

Çarşı'nın kuruluşundan beri eski eşya alım satımı yapılan Bit Pazarı da yine çarşı dâhilindedir. Günümüzde de sokak adını koruyan Bit Pazarı, Bodrum Hanı'nın güney bölümündedir. Bit Pazarı esnafının bir kısmı, 1894 depremi sonrası üstü açık hale getirilerek tamir edilen Çadırcılar Caddesi'ndeki dükkanlara yerleşmiştir[2].

XX. yy.da Çadırcılar Caddesi esnafı bakırcılar ve antikacılardan oluşmaktadır (Şekil 3.3). Ancak 1990'lardan sonra yerini tekstil ürünleri almaya başlamış, dönemin bavul ticareti merkezlerinden birisi olmuştur. Günümüzde de caddeye tekstil sektörü hakimdir. Özellikle, farklı markaların taklidi giysi, ayakkabı, çanta gibi ürünlerin satıldığı dükkanlar, dışarıya taşmış sergileme üniteleri, doğramasız, sadece kepenk kullanılan dükkan cepheleriyle tam bir pazar yeri görünümündedir (Şekil 3.4).

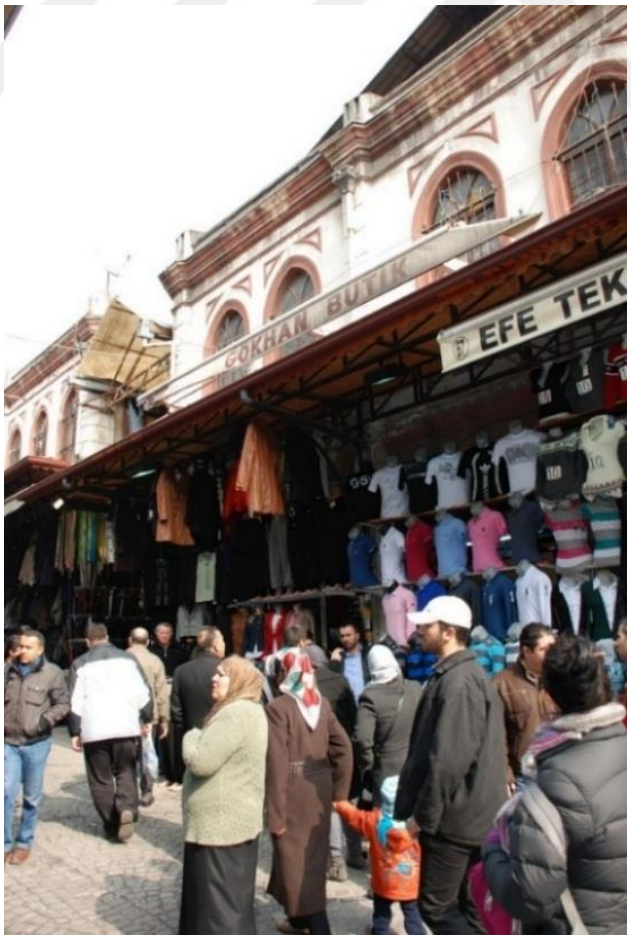
3.1.2 1894 Depremi'nin etkileri

10 Temmuz 1894 tarihinde meydana gelen deprem, Osmanlı döneminde İstanbul'u en çok etkileyen depremlerden birisidir. Saat 12:24'te meydana gelmiş, yaklaşık bir dakika süren şiddetli sarsıntı sırasında mevcut tahribatın hemen hepsi oluşmuş, artçı sarsıntıları ise neredeyse bir ay sürmüştür.

[2] Kapalıçarşı'daki Bit Pazarı 1960'lı yılların sonunda Topkapı Otogarı'nın yanındaki boş alana taşınmış ve belediye tarafından yaptırılan barakalara yerleştirilmiştir.

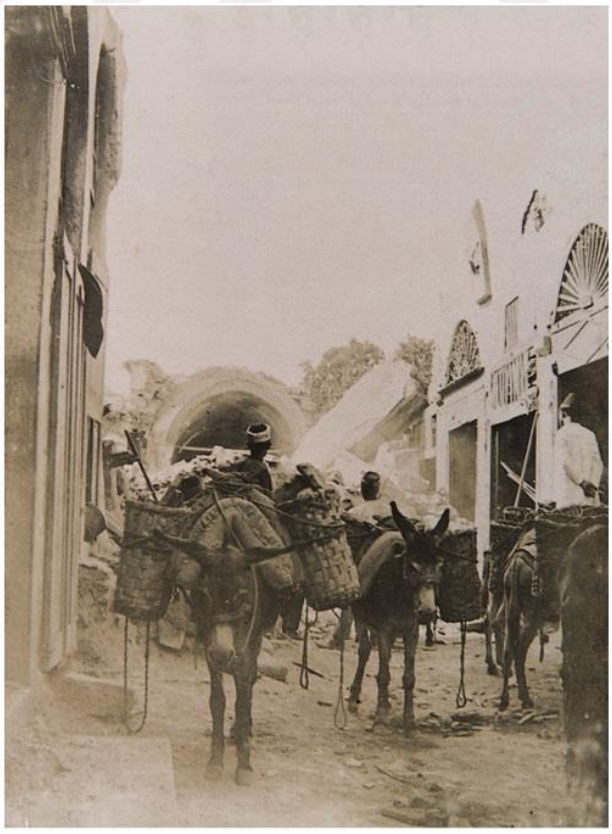
Şekil 3.3 : Çadırcılar Caddesi,1950'ler (Anonim).

Şekil 3.4 : Çadırcılar Caddesi, günümüz.

İstanbul'a davet edilen Atina Rasathanesi müdürü D. Eginitis'in hazırlamış olduğu bilimsel raporda, yıkımın Tarihi Yarımada'da yoğunlaştığına, en çok etkilenen mahallelerin Edirnekapı, Topkapı, Fatih ve Balat'ta olduğuna dikkat çekilmektedir. Hasarın büyük olduğu diğer iki bölge ise Samatya, Bakırköy, Yeşilköy sahil kısmı ile Adalar'dır. Gedikpaşa, Kumkapı, Kadırga'da orta derecede hasar vardır ancak can kaybı yoktur. Beyoğlu-Galata ile Arnavutköy hariç Boğaz bölgesinde ise neredeyse hiç hasar yoktur (Batur, Tanyeli, 1993).

Kapalıçarşı, depremden en fazla etkilenen yerdir. Daha ilk gün çarşıdan gelen haberler, Çarşı'nın tamamen yıkıldığı, Çarşı enkazının altında birçok insanın kaldığı yönündedir. Depremin ardından Kapalıçarşı'nın kapıları yıkılma tehlikesi nedeniyle kapatılmış ve kapı önlerinde zabıta noktaları oluşturulmuştur. Bunun nedeni, muhtemel bir kazanın önüne geçmek olduğu gibi, çarşı içindeki eşyaların hırsızlığa karşı korunmasıdır (Özkılıç, 2011). Çarşıda en fazla hasar gören yerler Nuruosmaniye Kapısı ile Bit Pazarı arası (Kalpakçılar Caddesi), Yağlıkçılar, Fesçiler, Kuyumcular, Yorgancılar ile Çadırcılar Caddeleri'dir (Şekil 3.5). Çarşı ile bağlantılı hanlardan Yolgeçen Hanı, Baltacı Hanı, Bodrum Hanı, Yarım Taş Han ve Sepetçi Hanı ise faaliyet gösteremeyecek şekilde yıkılan hanlardır (Özkılıç, 2011). Bu bilgilere göre

Şekil 3.5 : 1894 Depremi sonrası Çadırcılar Caddesi (Mazak, Genç, 2000).

depremin, Kapalıçarşı'nın güney, güneybatı ve batısında yıkıcı olduğu görülmektedir. Maddi kayıp ölçülemeyecek oranda büyüktür.

Depremden kısa bir süre sonra önemli yapıları incelemek üzere deprem ekspertiz komisyonu kurulmuştur. Şehremini Rıdvan Paşa'nın başkanlığındaki komisyonda, Erkân-ı Harbiyye Feriki Şakir Paşa, Erkân-ı Harbiyye Miralayı Mehmet Bey, Başmimar Sarkis Bey, Ticaret ve Nafia Nezareti Fen Müşaviri Galland, Mimar D'Aronco, Mimar Vallaury, Mimar Carre, Şehremaneti Başmühendisi Mehmet Kemalettin Bey ve Ticaret ve Nafia Nezareti mühendislerinden Mimar Lackler vardır (Batur, Tanyeli, 1993). Komisyon, Kapalıçarşı'yı kontrol ederek hasara ilişkin bir rapor hazırlamıştır. Raporda Kapalıçarşı'nın Kürkçüler Çarşısı, Aynacılar, Muhafazacılar gibi bölümlerinin neredeyse hiç etkilenmediği, Örücüler, Sandal Bedesteni tonozlarının bir kısmında hafif hasar tespit edildiği ifade edilmiştir. Bit Pazarı, Çadırcılar, Yorgancılar kısmında büyük yıkım olduğu ve ağır hasarlı tonozların tamamının yıktırılması gerekliliği belirtilmiştir (Şekil 3.5).

Komisyon, Kapalıçarşı'nın hasarsız kısımlarında ticaretin başlayabileceği yönünde fikir belirtse de bu dönemde çarşının yıktırılarak yeniden inşasını öngören tartışmalar yüzünden bu hemen mümkün olmamıştır. Mimar D'Aronco ve Vallaury'nin projesi kısmi restorasyonla birlikte camla örtülü metal bir strüktürü olan yeni yapı yönündedir. Ancak, daha sonra yeni yapılacak metal strüktür ile eski kâgir kubbelerin birbirine uyum sağlayamayacağı düşüncesiyle yalnızca yıkılan kısımların değil, tamamının çatısının değiştirilmesi ve ihale şartlarının bu yeni duruma göre düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu büyük ihaleye yurt içi ve yurt dışından birçok firma ve şahıs katılmıştır. Ancak Kapalıçarşı'nın yeniden inşası için düzenlenen rapor, plan ve haritaların hazırlanmasının uzun sürmesi ve ihale şartlarının net olarak belirtilememesi padişahın şikâyetine neden olmuştur. Bunun üzerine, hazırlanan rapor, plan ve haritalar doğrultusunda yeni bir ihale açılmasına karar verilmiştir. Çarşının ticarete kapalı kalması esnafın ve halkın da tepkisini çekmiştir. Tam bu sırada gelen bir Sadaret tezkeresi sonraki gelişmelere yön verecek niteliktedir. Çatının yeniden inşası yerine yalnızca hasarlı kısımların tamiri ile tonozları yıkılmış kısımların kapatılmadan açık olarak onarılmasının mümkün olup olmayacağı yönünde bir tespit çalışması istenmiştir (Batur, Tanyeli, 1993). Hükümetin gündemine alınan bu seçenekte Kapalıçarşı eski şeklini koruyacağı gibi, onarım maliyeti ve süresi de oldukça azalmaktadır. Bu doğrultuda Ticaret ve Nafia Nazırı'nın denetiminde kurulan yeni

komisyon bir aylık çalışmanın ardından yeni bir rapor sunmuştur. Raporda çarşının 31,000 metrekarelik kısmının tamirinin gerektiği belirtilmiş, hasar gören bazı sokak ve dükkân kemerleri ile kemerleri hasarsız olan kısımların çatısındaki kiremitlerin yenilenmesi; çoğu sağlam olan sokak kemerleri ile su boruları, lağım ve kaldırımların onarılması; Kuyumcu Çarşısı'nda bulunan Kayserili ve Ağa Sokakları'nın depremde açılan çatılarının demirden yapılarak Kalpakçılarbaşı'nın girişlerine iki kapının inşa edilmesi; ayrıca, depremde en fazla hasar gören Ali Paşa ve Bodrum Hanları tarafının Çarşı'nın dışında bırakılarak Kapalıçarşı'nın sınırlarının daraltılması ön görülmüştür (Özkılıç, 2011, s.217). Kapalıçarşı'nın tamiri konusunda verilen bu teklif, II. Abdülhamid tarafından 8 Nisan 1896'da onaylanmıştır.

Onarım çalışmaları depremden az hasarla kurtulan Kalpakçılar Caddesi'nin Nuruosmaniye kapısı tarafından başlatılmış, burada inşaat devam ederken diğer kısımların yıkımına ve keşfine başlanmıştır (Şekil 3.6). Önce Çadırcılar ve Bitpazarı tarafındaki kemerlerin 53 metrelik kısmı; daha sonra, sahiplerinin itirazlarına rağmen, yine aynı kısımda yer alan üç han yıktırılmıştır (Özkılıç, 2011, s. 220).

Şekil 3.6 : Kapalıçarşı Nuruosmaniye Kapısı, 1918 (Url-1).

Beyazıt ile Nuruosmaniye arasında uzanan Kalpakçılar Caddesi'nin üstü betondan beşik tonozlu bir çatı ile kapatılmış, caddeyi örten tonoz kemerleri kalem işi nakışlarla süslenmiştir. Bu caddenin dışarı açılan iki ucuna birer yeni kapı yaptırılmıştır. Nuruosmaniye Kapısı Türk Neoklasiği stilinde, sivri kemerli taş bir cepheye sahiptir. Alınlığının üzerindeki levhaya bir Osmanlı sancağı, iki yanına gülbezek kabartması yerleştirilmiştir. Altında ise Hattat Sami Efendi tarafından yazılmış, tamiri belirten iki satırlık bir kitabe vardır (Ürekli, 1990). Kitabe üzerindeki tarih Ağustos 1896'yı işaret etmektedir. Anıtsal özellikteki bu kapının iki yanına birer çeşme nişi de yapılmıştır (Şekil 3.6). Beyazıt Kapısı'nın üstüne ise Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası konulmuştur (Şekil 3.7). Bu kapıda da dönemin mimari anlayışına uygun olarak sivri kemerli alınlık yapılmıştır. Kapı açıklığı ise her iki kapıda da basık kemerlidir.

Şekil 3.7 : Kapalıçarşı Beyazıt Kapısı.

Üstü açık bırakılacak olan kısımların inşası sonraya bırakılmış ve çarşı içindeki kısımlara öncelik verilmiştir. Haziran 1897'de bir kısmı çarşı içinde olan Yorgancılar Caddesi'nin tamirine başlanırken, aynı caddenin devamı olan Ali Paşa Hanı Sokağı diye adlandırılan kısım çarşı dışında kalacağı için tamir edilmemiş ve ödeme yapan

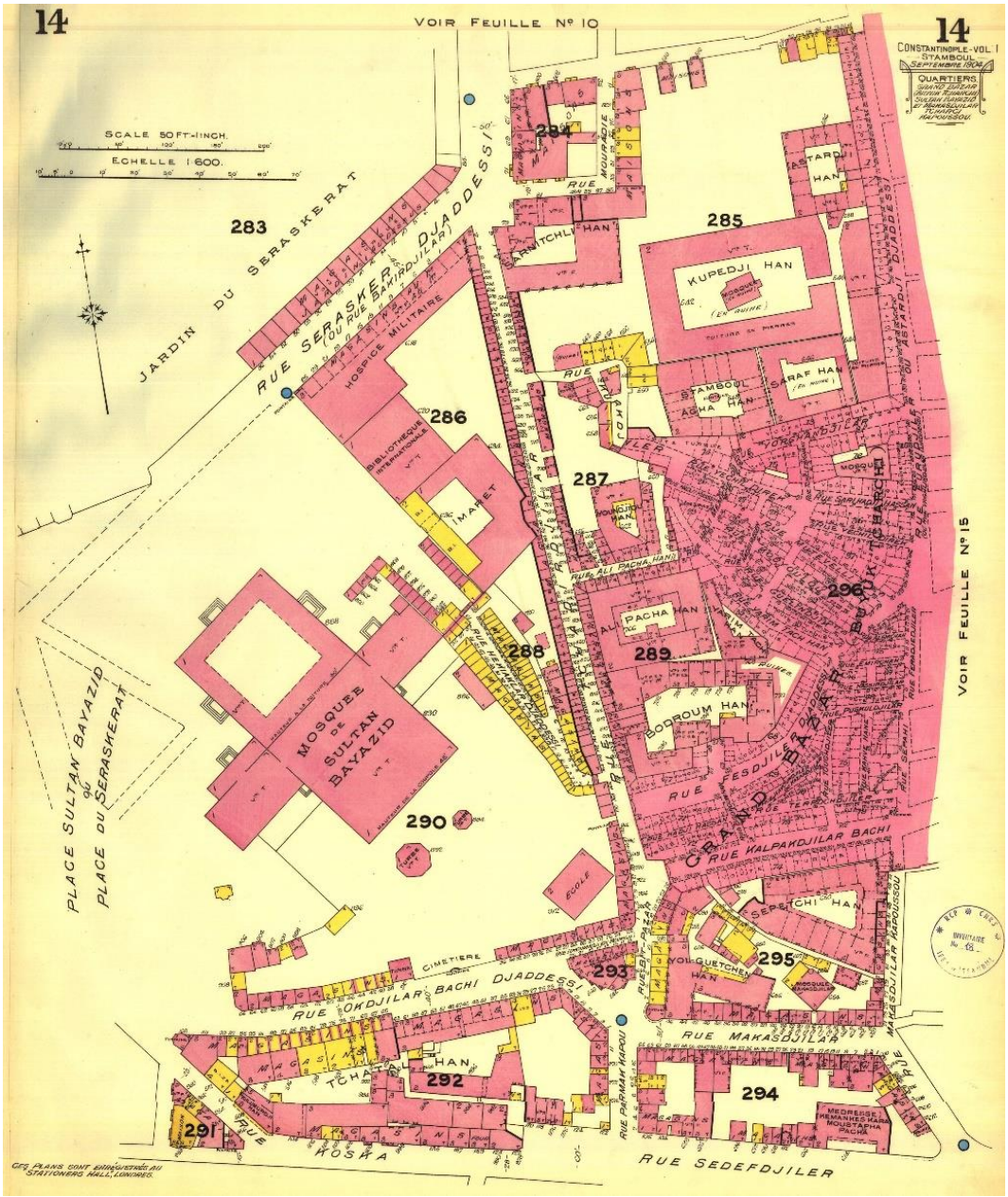
dükkân sahiplerine paralarının iade edilmesi kararlaştırılmıştır. Dükkânları iki katlı yapılacak olan Çadırcılar Caddesi'nin inşası da sonraya bırakılmıştır (Özkılıç, 2011, s. 225). Nitekim Çadırcılar Caddesi'ndeki iki taraflı dükkanların tamamının, Ali Paşa Hanı ile Ali Paşa, Eskiciler ve Hacı Memiş Sokaklarındaki dükkanların, Camili (Yüncü) Han ve içindeki mescidin onarımının bitmesi Eylül 1899'u bulmuştur (Batur, Tanyeli, 1999). Görüldüğü gibi, Kapalıçarşı'nın tamir edilmesi planlanan kısımlarına neredeyse depremden iki yıl sonra başlanabilmiş ve Nisan 1896 ile Eylül 1899 arasında yaklaşık üç buçuk yılda tamamlanabilmiştir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 : Beyazıt Kulesi'nden panorama, Çadırcılar Caddesi onarım sonrası (Abdülhamit Albümü).

Bu düzenleme ile caddenin çarşıya sınırı olan kısmına yaptırılan yeni kapılar sırasıyla Beyazıt Kapısı, Hacı Hüsnü Kapısı, Fesçiler Kapısı, Yorgancılar Kapısı ve Lütfullah Kapısı'dır. Fesçiler Caddesi'nin sonuna inşa edilmiş Fesçiler Kapısı ile Bodrum Hanı eskiden olduğu gibi, Kapalıçarşı'nın içinde kalmıştır. Yorgancılar Kapısı'nın iç kısımda açılmasıyla Camili (Yüncü) Han ve Ali Paşa Han'ın girişleri Kapalıçarşı dışında kalmıştır. Lütfullah Sokağı'nın tonozları yıktırılmış, Lütfullah Kapısı örülmüştür. Bu sokağa cephesi olan ve tamamen yıkılan Lütfullah (Paçavracı) Hanı ve Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı'nın tehlike arz eden kısımları kontrol altına alınmış ve Çadırcılar Caddesi'ne bakan kısımları iki katlı tamir cephesiyle kaplanmıştır. 1904 Tarihli Goad haritasında bu iki hanın yerleri boş gösterilmiştir (Şekil 3.9). Çadırcılar

Caddesi'nin kuzey ucundaki Sarnıçlı Han da tamamen Çarşı dışında kalmış, diğer hanlar gibi hanın dış çeperinde bulunan Çadırcılar Caddesi'ne bakan dükkan sırası iki katlı onarım cephesiyle kaplanmıştır.

Şekil 3.9 : 1904 tarihli Goad Haritası.

Çadırcılar Caddesi'nde uygulanan bu iki katlı dükkanların cephe tasarımı yeni yapılan iki anıtsal kapıdaki (Nuruosmaniye ve Beyazıt) gibi döneme has üslup özellikleri taşımaktadır. Dükkan birimlerinin iki yanında iki kat boyunca pilastırlar yükselmektedir. Üst kat pencereleri söveli ve sivri kemerlidir. Katlar arasında ve saçakta silmeler bulunmaktadır. Çatı, parapet ve pilastırlar üzerindeki babalar ile sonlandırılmıştır (Şekil 3.10). Yapım tekniğinde yenilikçi detaylar kullanılmıştır.

Duvar ve döşemelerin yapımı sırasında içlerine demir putreller konulması tekniği bu restorasyonda uygulanmıştır. Hanların tamirinde de yıkılan katlar veya bölümler volta döşeme ile tamamlanmıştır. Goad haritasında bu onarımlar "Voute Française" lejantı ile tanımlanmıştır. [3]

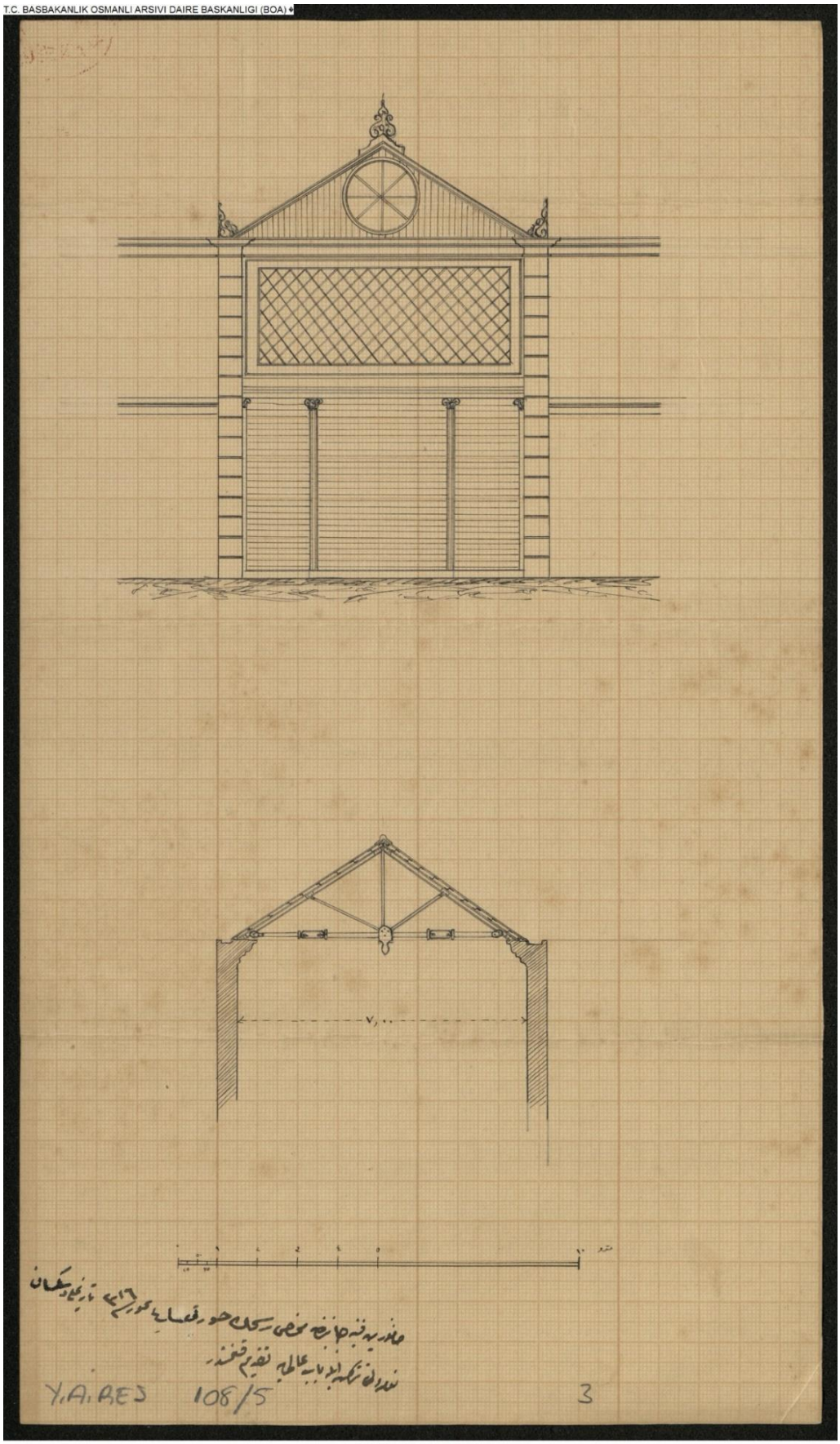

Şekil 3.10 : Çadırcılar Caddesi cephe düzeni (G.E.E.A.Y.K. Arşivi, 1971).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (BOA) yer alan 1900 yılına ait belgelerden, Kapalıçarşı'nın üstü kapalı bölümleri kadar ilgi görmediği için Çadırcılar Caddesi'nin üstünün açık bırakılmasından memnuniyetsizlik duyulduğu ve Çadırcılar Caddesi ile Ali Paşa Hanı Sokağı'nın (Yorgancılar Caddesi) üstünün demir makas çatı ve galvaniz saç ile örtülmesine, caddenin iki tarafına demirden kapı yapılmasına ilişkin bir teklif çizim ve keşif hazırlandığı görülmektedir (Şekil C.3). 17 Temmuz 1900 tarihinde Bâbıâlî'ye sunulduğu notu düşülmüş olan Y.A.RES.00108.00005.003.001 numaralı belgede Çadırcılar Caddesi'nin üstü için düşünülmüş demir çatının kesiti ile giriş kapısının görünüş çizimi yer almaktadır (Şekil 3.11). Bu çizimden ve ön keşif defterinden Çadırcılar Caddesi üstünü kapatmak için de geleneksel kâgir tonoz yerine dönemin yeni malzeme ve teknikleriyle bir tasarım yapıldığı, ancak bu çalışmanın uygulama fırsatı bulamadığı anlaşılmaktadır.

[3] Goad haritasının lejantında "Fransız Tonozu" olarak geçen bu uygulamanın açıklaması şöyledir: Tuğla kemerler arası demir putreller ile desteklenmiş yapım sistemi. (Volta döşeme)

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

Y.A.RES.00108.00005.003

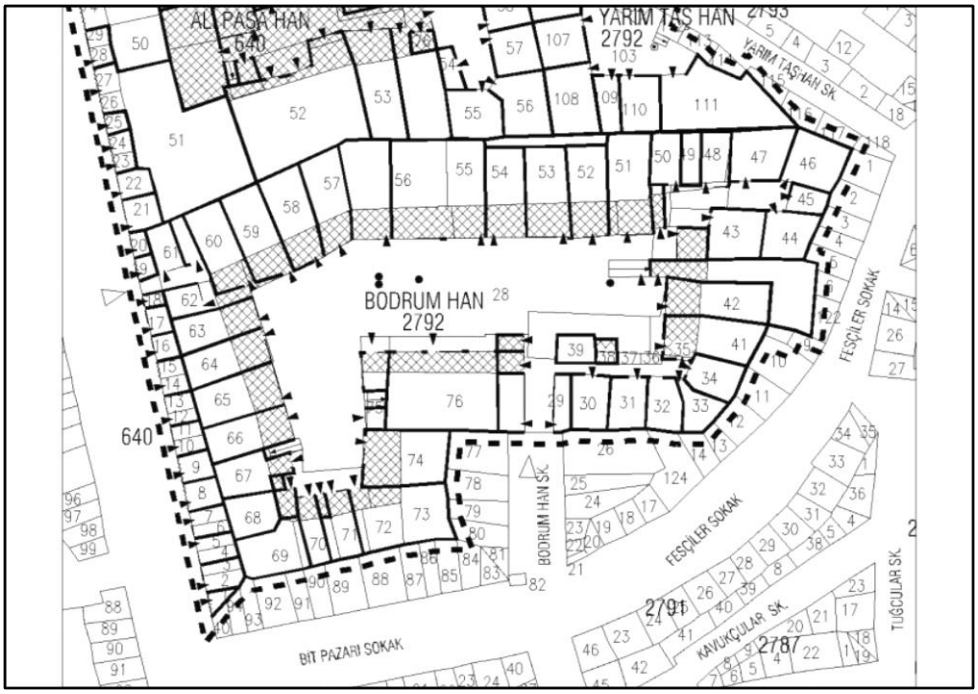
Şekil 3.11 : Y.A.RES.00108.00005.003. 001 Numaralı belge (BOA)

3.2 Bodrum Hanı

3.2.1 Konum ve tarihçe

Bodrum Hanı (2792 Ada), Kapalıçarşı sınırları dâhilinde olup, Çarşı'nın batısında yer alır. Hanı, güneyde Bodrum Hanı Sokağı, Fesçiler ve Bitpazarı Sokağı; doğuda Fesçiler ve Yarımtaş Han Sokağı, batıda Çadırcılar Caddesi ve kuzeyde Ali Paşa Hanı ve Yarım Taş Han sınırlamaktadır. Hanın iki girişi vardır. Asıl girişi Kapalıçarşı içinden, Bodrum Hanı Sokağı'ndandır. Tali olan ikinci giriş ise Çadırcılar Caddesi üzerindendir (Şekil 3.12). Bodrum Hanı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nca 10.04.1982 tarihinde korunması gerekli yapı olarak tescil edilmiştir. Koruma grubu I'dir.

Bodrum Hanı bölgede yer alan en eski hanlardan biridir. Semavi Eyice'ye göre Bodrum Hanı (Bodrum Kârbansarayı), fethin hemen arkasından ilk inşa edilen yapılardandır ve Fatih'in hayratına gelir sağlaması için tahmine göre Bizans devrine ait kalıntıların üstüne yapılmıştır. Eyice bu fikrini Fâtih Sultan Mehmed'in vakfiyesine dayandırmaktadır. Söz konusu vakfiyede Bodrum Hanı'nda, altlı üstlü otuz bir hücre ile ön taraf duvarına bitişik on dört dükkan bulunduğunun belirtildiğine ve Han'ın Beyazıt'ta Eski Saray yakınında olduğunun ifade edildiğine dikkat çekmektedir (Eyice, 1992).

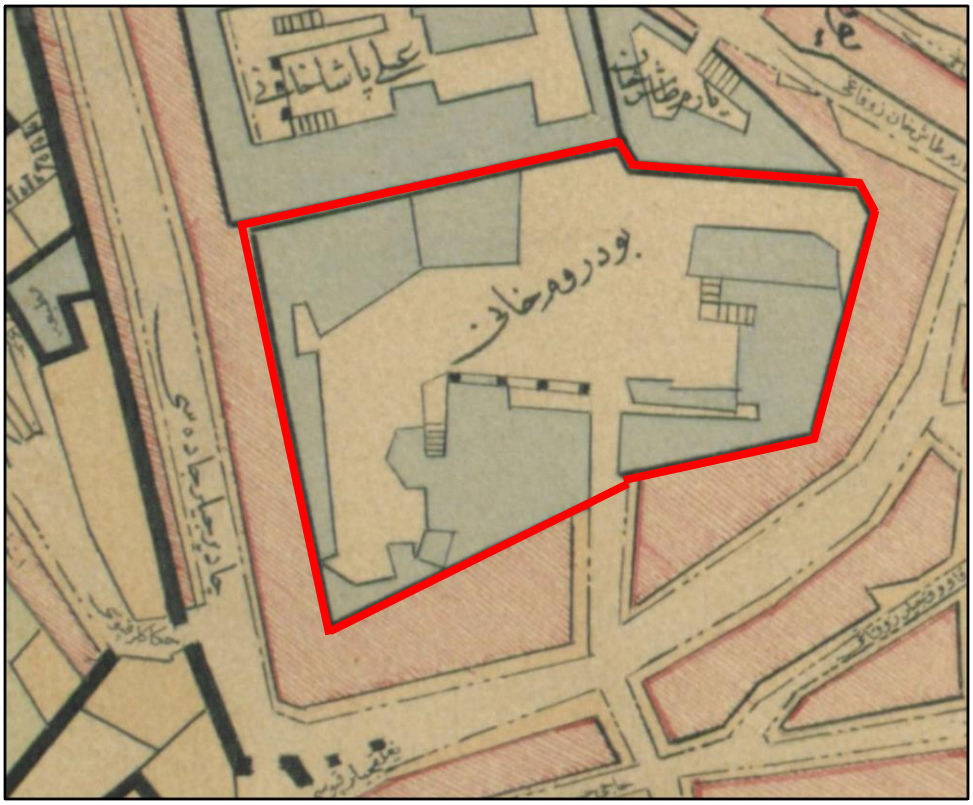

Şekil 3.12 : Bodrum Hanı, mevcut kadastral durum.

Ali Saim Ülgen de Fatih Vakfiyesi'ne dayandırdığı "Fatih Devrinde İstanbul" adlı eserinde Bodrum Hanı'nı Bodrum Kervansarayı olarak listelemiş ve haritasında işaretlemiştir (Ülgen, 1939, s. 25). Ülgen ayrıca, Han'ın günümüzde mevcut olmayan mescidini de belirtmiştir.

Bodrum Hanı, Ceyhan Güran'ın "Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanlarının Mimarisi" adlı kitabında inceleme yaptığı hanlar listesinde yer almaktadır (Güran, 1976, s. 112). Necdet Sakaoğlu ve Nuri Akbayar'ın "Osmanlı'da Zenaatten Sanata" adlı kitabında XIX. yy. ortalarındaki kayıtlara göre Bodrum Hanı'nın 101 oda ve 1 kuyusunun bulunduğu ifadesi yer almaktadır (Sakaoğlu ve Akbayar,1999, s. 199).

1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Çarşı sınırlarındaki Bodrum Hanı ve onu çevreleyen dükkanlar görülmektedir (Şekil 3.13). Halen Kapalıçarşı sınırlarında olan Han 1894 Depremi'nde büyük hasar görmüş ve özgün mimarisinden farklı bir şekilde yenilenerek tekrar kullanılır hale getirilmiştir. 1904 tarihli Goad haritasında bu yenilemeye ilişkin bilgiler takip edilmektedir (Şekil 3.14). İki katlı olan han yapısı üç kat olarak dönemin yapım teknikleri ve üslubuna uygun olarak yenilenmiştir. Günümüzde Bodrum Hanı yerinde olan yapının özgün bölümleri incelendiğinde XVIII. yy. özellikleri gösterdiği söylenebilir.

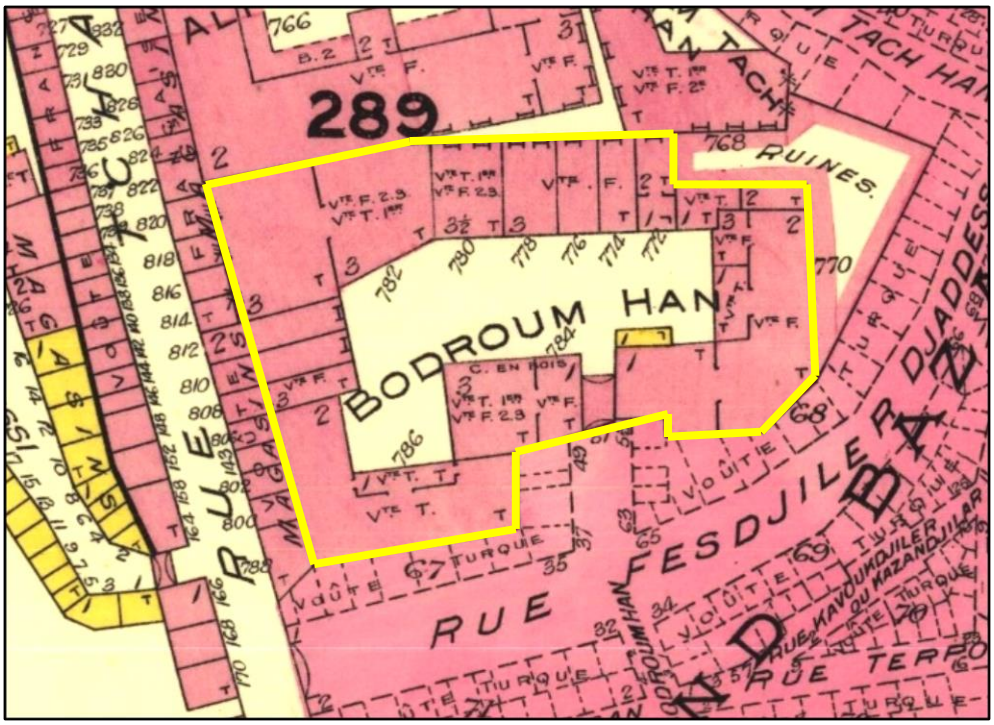
Şekil 3.13 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Bodrum Hanı.

İstanbul kadısına yazılan 18 Muharrem 1018 (23 Nisan 1609) tarihli bir hükümden öğrenildiğine göre eskiden beri İstanbul'a gelen keten bezleri, tüccarlara Bodrum Hanı'nda dağıtılmaktadır (Eyice, 1992). Reşad Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedi'nde 1961 yılında handa yerleşmiş iş kollarından şöyle bahsedilmiştir: "Handa, daha ziyade hazırcı tüccar için işleyen kunduracı ve terzi esnafı birleşmiş bulunuyordu; 50 dükkan şöyle tespit edilmiştir: 20 kunduracı, 11 hazır elbiseci-terzi, 5 terzi, 3 marangoz, 2 camcı-aynacı, 1 mobilyacı, 2 karyola imalatçısı, 1 tesviyeci, 1 demirci, 2 aşçı, 2 han kahvecisi" (Göktürk, 1961). Bodrum Hanı günümüzde büyük oranda ticarethane ve depo alanı olarak kullanılmaktadır.

3.2.2 Yapısal analiz

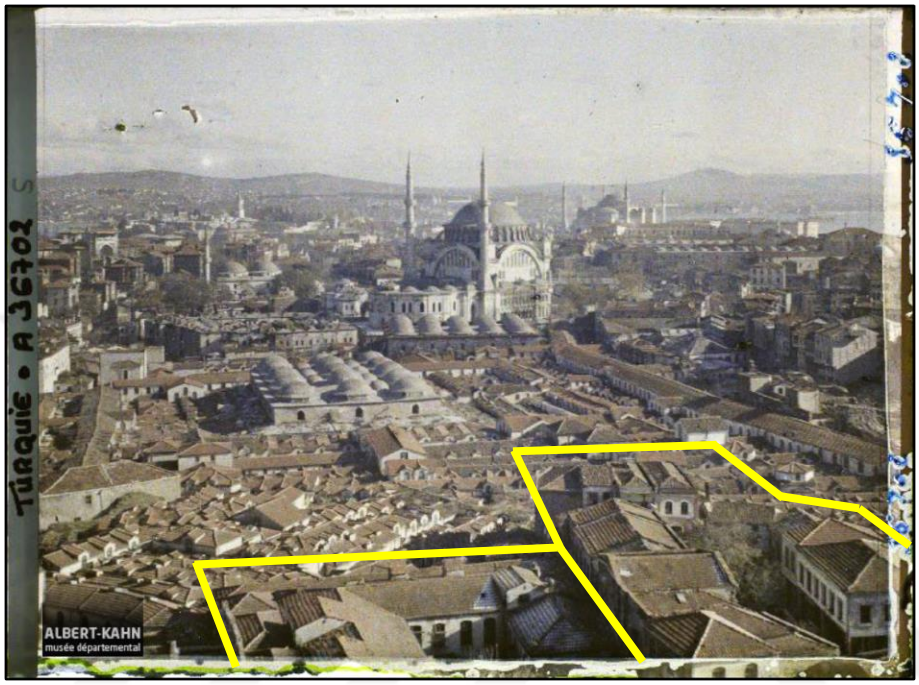
3.2.2.1 Genel tanım

Bodrum Hanı, tek avlulu ve iki katlı ticaret hanları grubundandır. Özgün dokusu oldukça bozulmuştur. Birinci kat üzerine revak hizasında ikinci kat, bazı parsellere ise üçüncü, dördüncü katlar eklenmiştir (Şekil 3.15). Hanın plan şeması kısmen bozulmuş durumdadır. Yapının özgün plan şemasına uygun olmayan eklerin en önemli izleri avlu kısmında görülmektedir.

Şekil 3.14 : 1904 tarihli Goad haritasında Bodrum Hanı.

Zemin ve birinci katta özgün yapıya ilişkin tonoz, kemer ve nişlere rastlanmakla birlikte muhdes olan ikinci katlarda geç dönem eklerinin izleri görülmektedir. Kapalıçarşı'nın girişinden itibaren parsel sınırlarından avluya taşmış olan ticari birimler göze çarpmaktadır. Buna ek olarak zaman içerisinde kaybolduğu anlaşılan özgün merdivenlerin yerine de avlu içerisinden üç adet merdiven eklenmiştir.

Şekil 3.15 : 1922 tarihli Bodrum Hanı ve Ali Paşa Hanı'nı gösterir fotoğraf (Albert Kahn Arşivi, Url-2).

Bodrum Hanı yol ve arsa düzenine uygun yerleşmek zorunda kaldığı için düzgün bir avlu ve plan düzenine sahip değildir (Şekil 3.16). Batı kanadı Çadırcılar Caddesi'ne bakan dükkanlar tarafından sarılmıştır. Avlulu hanın yerleşim özelliklerine uygun olarak L şeklindeki avluyu çevreleyen hücreleri de birbirinden farklı boyutta, genel olarak dikdörtgen planlıdır.

3.2.2.2 Mekansal özellikler

Bodrum Hanı, avlu etrafında sıralanan revak dizisi ve onun arkasında sıralanan hücreleri ile klasik avlulu han düzenindedir. Hanın esas girişi hanın güney yönünde, Kapalıçarşı içindendir. Kemerli bir açıklık beşik tonoz örtülü koridorla avluya bağlanır. İhtiyaç doğrultusunda yakın dönemde sonradan açıldığı belli olan, dar bir koridor şeklindeki ikinci girişi ise Çadırcılar Caddesi üzerindedir (Şekil 3.17). İki giriş de düzgün olmayan L şeklindeki avluya bağlanmaktadır. Avlunun uzun kenarı

yaklaşık 36.00 m, kısa kenarı yaklaşık 20.00 m, her iki yöndeki eni ise 7.00 m ile 10.00 m arasında değişkendir. Avlunun kuzey batı yönünde bir çeşme vardır, özgün nitelikte olmayan bu çeşme yapısının XIX. yy. kayıtlarında bahsi geçen kuyunun yerine yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca avluda üç adet yetişkin ağaç bulunmaktadır. Handa sadece üç parselin bodrum kullanımının olması ve özgün yapı detaylarına rastlanmaması, bu bodrumların sonradan açılmış olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir.

Şekil 3.16 : Bodrum Hanı genel görünüm.

Şekil 3.17 : Bodrum Hanı esas ve tali girişleri.

Zemin katta, revak geçişlerinin dükkan hacimlerine katılıp alanlarının genişletilmesiyle geleneksel avlulu han görüntüsünden uzaklaşılmıştır. Dükkan olarak kullanılan hücrelerin giriş camekanları revak hizasına çekilmiştir. Çevresindeki yapılar ve yol düzeni yüzünden düzgün plan şemasına sahip olmayan hanın dikdörtgen hücreleri de birbirinden farklı boyut ve şekildedir. Yapının araziye yerleşimine paralel olarak bazı oda ve revak duvarlarında kırılmalar olmaktadır.

Şekil 3.18 : Bodrum Hanı zemin kat 59 parsel hücre ve revak tonozu.

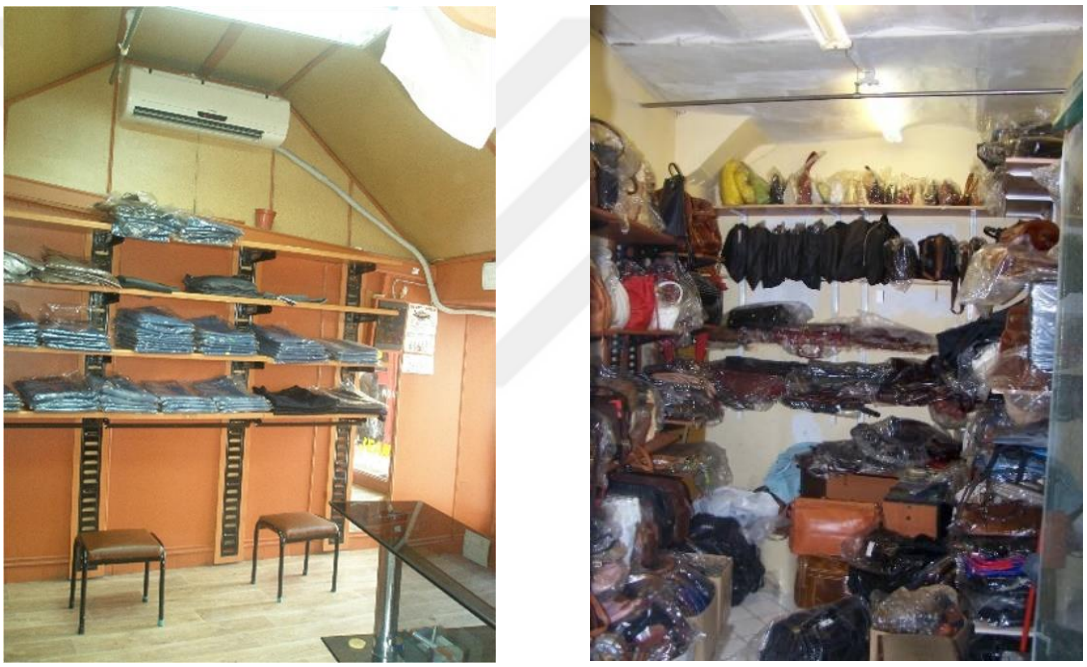
Şekil 3.19 : Bodrum Hanı avlu ve merdiven.

Oda aralarındaki duvar kalınlığı 0.60 m ile 0.80 m arasındadır. Hücre ve revakların özgün örtüsü beşik tonozdur. Asma tavan ile kapatılmayan hücrelerin özgün tonoz yüksekliği gözlenebilmektedir. Özgünlüğünü koruyan zemin kat 59 parselin hücre bölümünde tonoz yüksekliği 3.30 m, revak bölümünde ise 3.00 m ölçülmüştür (Şekil 3.18). Bazı odalarda nişler bulunmaktadır. Avlunun doğu kanadında, günümüz merdiveninin arkasında kalan bölümde özgün kullanımda da hela olduğu düşünülen tuvalet bölümü vardır. Avluda zemin katı birinci kata bağlayan üç adet merdiven bulunmaktadır. Avlunun doğu köşesinde bulunan tek kollu betonarme merdiven

bunlardan en büyüğüdür (Şekil 3.19). Ancak bu merdivenlerin özgün yerlerinde olduğu şüphelidir. Mevcut merdivenlerin konumu, avlulu hanlardaki ana girişin iki yanında uzanan taş merdiven şemasına uymamaktadır.

Birinci katta revaklar ve arkasında sıralanan hücre düzeni belirgindir. Hücreler hanın düzgün olmayan planı gereği zemin kattaki gibi birbirinden farklı boyut ve şekildedir. Hücrelerin eni 2.70 m ile 3.50 m arasında, derinliği ise 3.70 m ile 4.20 m arasında değişmektedir. Hücreler arasındaki duvar kalınlığı ise 0.40 m ile 0.50 m arasındadır.

Özgün yapısı günümüze ulaşan 32, 33, 73 parsellerde hücreler beşik tonozludur (Şekil 3.20). Tonoz yüksekliği 73 parselde 3.65 m ölçülmüştür. Birinci kat odalarında tespit edilen diğer döşeme tipi volta döşemedir (Şekil 3.20).

Şekil 3.20 : Bodrum Hanı birinci kat 32-33 parsele ait beşik tonoz ve birinci kat 51 parsele ait volta döşeme örneği.

Revak kısmında tonoz izi bulunmamaktadır. Büyük bölümüne ikinci kat eklenen parsellerin revakları geç dönem onarımlarında volta döşeme ile yenilenmiştir (Şekil 3.21). Handa 29, 30, 31,32, 33, 34, 41, 48, 49, 50, 67 ve 68 numaralı parsellerin ikinci katları bulunmamaktadır. Kuzey yönündeki volta döşeme örtülü revakların yüksekliği 3.20 m ölçülmüştür. Revaklar tuğla görünümü verilmiş betonarme ayaklar ile taşınmakla birlikte, taş başlıklı taşıyıcı ayak kısımlarına da rastlanmaktadır (Şekil 3.21). Özgünlüğünü koruyan hücrelerin revak kısmına açılan bir kapısı ve bir penceresi, dışarıya ise açılan iki penceresi vardır.

Şekil 3.21 : Birinci kat volta döşeme örtülü revaklar ve taş başlıklı revak ayağı kalıntısı.

Yukarıda bahsi geçen parseller dışında hanın genelinde ikinci kat bulunmaktadır. Üçüncü kat 42, 43, 44, 58 ve 74 no'lu parsellerde, dördüncü kat ise sadece 42 parselde yer almaktadır. İkinci ve diğer katlara ulaşım parsellerin kendi içlerinde konumlanan merdivenler ile sağlanmaktadır. Merdivenlerin konum, yapısal ve malzeme özellikleri farklılık göstermektedir. Özgün han plan şemasında olmayan bu katlar yapım tekniği ve malzeme özellikleriyle geç dönem eki olarak değerlendirilebilir. Volta döşeme, basık kemerli pencereler, dolu tuğla duvarlar gibi detayların 1894 Depremi sonrasında yapılan onarım dönemine ait olduğu söylenebilir (Şekil 3.22).

Hana batı cephesinde komşuluğu bulunan, Çadırcılar Caddesi'nden kullanımı olan 640 Ada 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7…..20 numaralı parseller de 1894 Depremi sonrası inşa edilmiş iki katlı dükkan sırasıdır. Zemin kat kullanımı sadece caddeden olan bu parseller kendi içlerindeki merdivenle birinci katlarına ya da asma katlarına ulaşmaktadır. Bu parseller, ortalama 3.00 m derinlikte, 2.50 m eni olan oldukça küçük parsellerdir. Yaklaşık 7.00 m'lik yükseklikten yararlanılarak bazı parsellerde ara döşeme yıkılıp dükkanların depo işlevini gören iki asma kat oluşturulmuştur. Plan şemasında hanın içinden ulaşım yoktur. Ancak birinci kattaki 14-15 parseldeki dükkan ile hanın 64 parseli arasındaki duvar kaldırılarak bütün bir mekan haline getirilmiştir.

Şekil 3.22 : Bodrum Hanı ikinci kat 43, 56 parsele ait volta döşeme ve 76 parsele ait ikinci kat avlu cephesi.

3.2.2.3 Cephe özellikleri

Doğuda ve güneyde Kapalıçarşı, kuzeyde Ali Paşa Hanı ve Yarım Taş Han ile kuşatılmış Bodrum Hanı'nın dışarıyla bağlantılı cephesi Çadırcılar Caddesi'ne bakan batı cephesidir. Kuzey cephesini Ali Paşa Hanı'nın çatısından, doğu ve güney cephelerini ise Kapalıçarşı'nın çatısından gözlemlemek mümkündür. Cepheler yapısal olarak dönemsel farklılıklar göstermektedir.

Çadırcılar Caddesi cephe düzeni tüm cadde boyunca devam eden 1894 Depremi sonrası yapılan iki katlı onarım cephesidir. İki dükkan biriminin iki yanında iki kat boyunca pilastırlar yükselmektedir. Bu cephenin zemin kat dükkan cephesinde özgün bir ize rastlanmamıştır. Bazı dükkanların cephesinde sürgülü alüminyum kapı ve kepenk, bazılarında ise sadece kepenk vardır. Dükkan cephelerinde birinci kat silme hizasında oluklu levha kaplı demir konstrüksiyonlu sundurma eklenmiştir. Üst kat pencereleri söveli ve sivri kemerlidir. Özgün doğraması demir olup, kemer bölümündeki sabit parça ışınsal iki profille üçe bölünmüştür. Pencereleri yüksekliği parapet dâhil 2.20 m, eni 0.90 m'dir. Sövelerin kalınlığı 0.15 m'dir. Pencere önlerinde demir parmaklık vardır. Katlar arasında ve saçakta profilli silmeler bulunmaktadır. Çatı, parapet ve pilastırlar üzerindeki babalar ile sonlandırılmıştır. Çatısı teras çatıdır. Batı cephesinde hanın iç bölümde kalan parsellerinin muhdes ikinci kat cepheleri geride kalmıştır. Bu kat neredeyse her parselde farklı özellikte, uyumsuz malzeme ve dokusuyla yükselmektedir. Belli bir doluluk boşluk oranı gözlemlemek mümkün değildir (Şekil 3.23).

Şekil 3.23 : Bodrum Hanı batı cephesi.

Ali Paşa Hanı ile komşu olan kuzey cephesi ile Kapalıçarşı komşuluğundaki doğu ve güney cepheleri oldukça fazla müdahale görmüş, sonradan eklenen katlarla özgün han dokusunu kaybetmiştir (Şekil 3.24, Şekil 3.25, Şekil 3.26). Ancak özgün yapısını koruduğu tespit edilen 73 ve 32-33 parsellere göre bir değerlendirme yapılabilir. Duvarlar tuğla ve moloz taşlı almaşık duvardır. Hücrelerin dışa açılan iki penceresi ve bir tepe penceresi vardır. Pencereler taş söveli ve düz atkılıdır. Çatı geçişinde tuğla kirpi saçak detayı vardır (Şekil 3.26). Çatı beşik çatıdır ve kiremit örtülüdür. Günümüzde örtü malzemesi olarak ondülin, membran gibi farklı malzemeler tercih edilmiştir.

Şekil 3.24 : Bodrum Hanı kuzey cephesi.

Şekil 3.25 : Bodrum Hanı güney cephesi (Özgün 73 ve 32-33 parseller).

Şekil 3.26 : Bodrum Hanı doğu cephesi ve özgün pencere detayı.

Şekil 3.27 : Bodrum Hanı avlu cepheleri.

Şekil 3.28 : Bodrum Hanı birinci kat 43, 58 ve 59 parsele ait tepe pencereli hücre kapıları.

Avlu cepheleri de iki katlı özgün han görüntüsünden uzaklaşmıştır. Zemin kat revak düzenini tamamen kaybetmiş, revak hizasına kadar alüminyum doğramalı dükkan cepheleri oluşturulmuştur. Dükkan cephelerine avlu boyunca dönen sundurmalar eklenmiştir (Şekil 3.27). Birinci katta özgünlüğünü koruduğu düşünülen parseller

değerlendirildiğinde hücrelere giriş kapılarının taş söveli, düz atkılı ve tepe pencereli olduğu söylenebilir. Kapının yanında bir adet pencere bulunmaktadır (Şekil 3.28).

3.2.2.4 Yapım tekniği ve malzeme

Hanın günümüze ulaşmış kısımlarından yola çıkılarak zemin ve birinci kata ilişkin özgün yapım tekniği hakkında bir hüküm geliştirilebilir (Şekil 3.33, Şekil 3.34). Her iki katta da oda ve revak sistemi tuğla kemerlerle oluşturulmuştur ve beşik tonozla örtülüdür (Şekil 3.18, Şekil 3.20). Günümüzde izine rastlanmamakla birlikte, revak tonozlarının köşelerde çapraz tonozlarla birbirine bağlandığı düşünülmektedir. 1894 Depremi sonrası yapılan onarımlarla birinci kata ait revaklar ve bazı hücreler volta döşeme ile yenilenmiştir (Şekil 3.21). Revak ayaklarının taş başlıklı, kesme taş olması muhtemeldir (Şekil 3.21). Günümüzde revak taşıyıcılarının bir kısmı tuğla kaplı olup bir kısmı da tuğla görünümü verilmiş betonarme kolona dönüştürülmüştür. İç duvarlar ve tonozlar sıvalıdır. Dönem yapıları göz önüne alındığında özgün iç duvarların moloz taş örgülü olma olasılığı yüksektir. Tonoz örgüsü ise tuğladır (Şekil 3.29).

Özgün taş döşemeye sadece birinci kat 43 parselde rastlanmıştır (Şekil 3.30). Avlu, revaklar ve odalar günümüz teknolojisiyle üretilen çeşitli döşeme malzemeleriyle kaplanmıştır.

Şekil 3.29 : Bodrum Hanı birinci kat 73 parseldeki oda tonozundaki tuğla örgüsü.

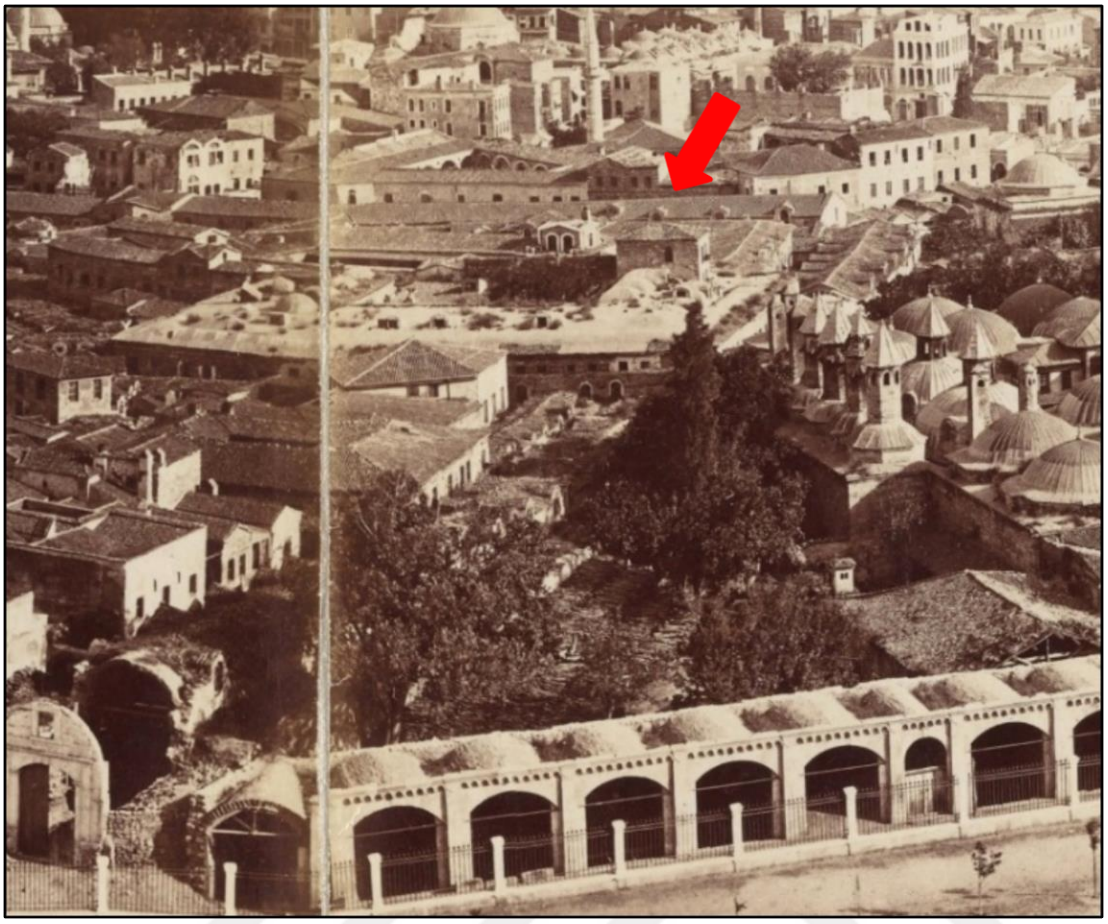

Şekil 3.30 : Bodrum Hanı birinci kat 43 parseldeki özgün taş döşeme.

Dış cephelerde özgün almaşık duvar örgüsü 1 sıra kaba yonu taş, 2 sıra tuğla şeklindedir (Şekil 3.31). Kalınlığı 0.03 m olan tuğla ölçüleri yaklaşık olarak 0.24 ile 0.28 m arasında değişmektedir. Bağlayıcı harç olarak horasan harcı yaklaşık 0.04 m kalınlığında kullanılmıştır. Çatı geçişinde 3 sıra tuğladan kirpi saçak kullanılmıştır. Hanın çatı örtüsü günümüzde değişime uğramıştır ancak özgün durumunda alaturka kiremit kaplı, çatı fenerli, beşik çatıdır. (Şekil 3.31). 1868 Tarihli fotoğrafta hanın çatısı net olarak algılanabilmektedir (Şekil 3.32).

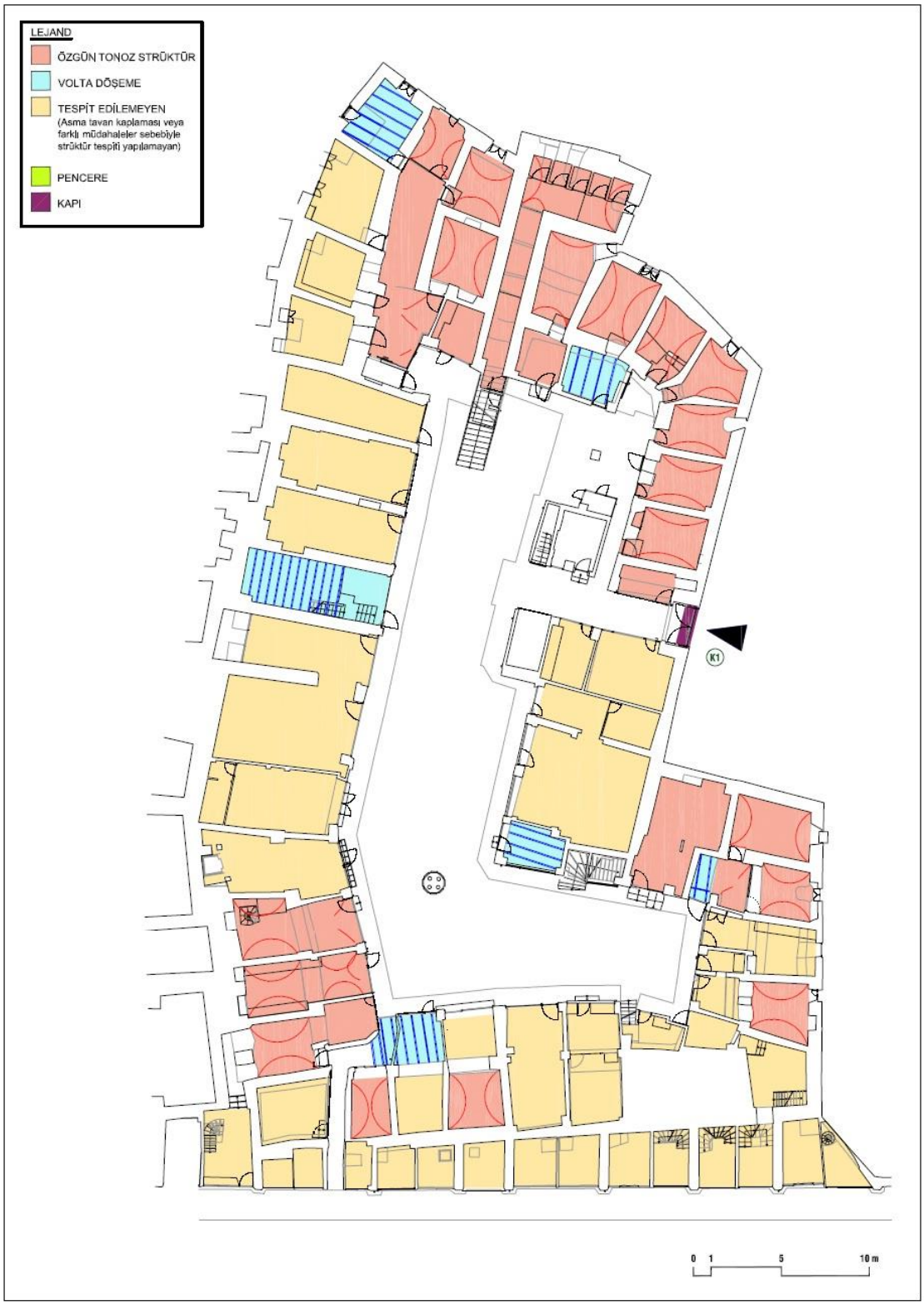

Şekil 3.31 : Bodrum Hanı 73 parsel ve 32-33 parsele ilişkin almaşık duvar örgüsü, kirpi saçak ve çatı feneri detayı.

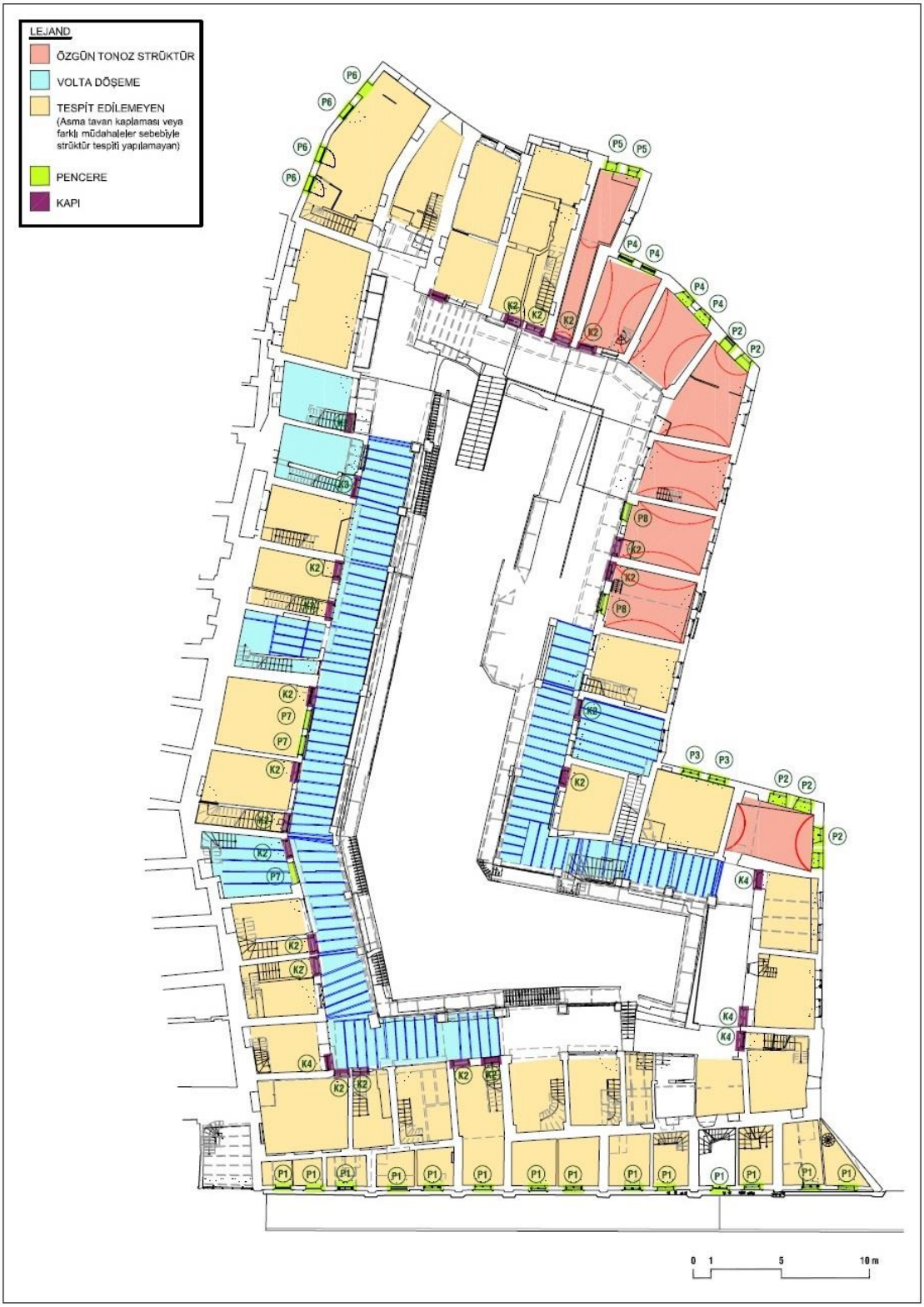

Şekil 3.32 : 1868 tarihli Beyazıt Kulesinden çekilen fotoğrafta Bodrum Hanı çatı detayı (Pierre de Gigord Koleksiyonu).

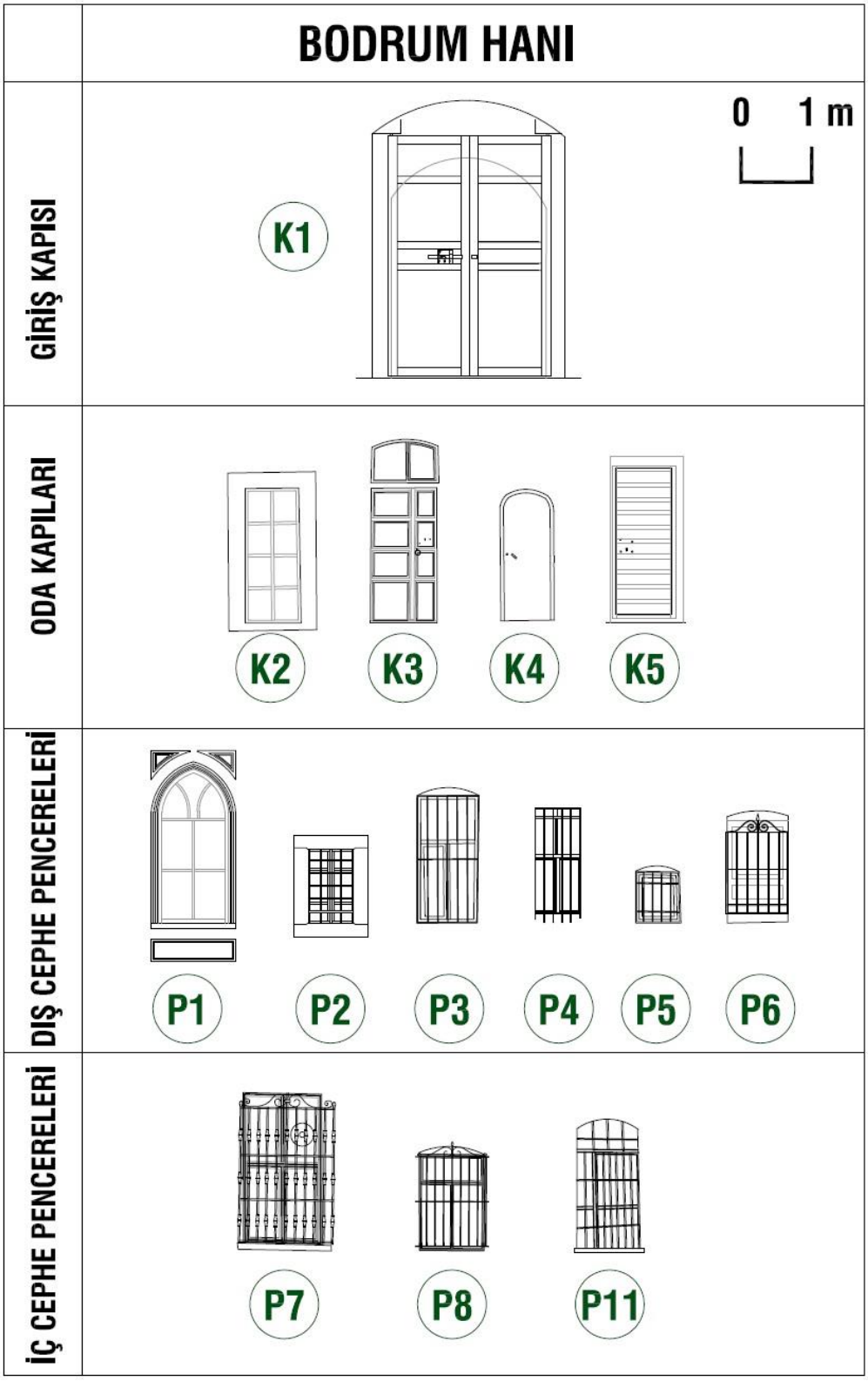
Özgünlüğünü koruyan parsellerden yola çıkarak, hanın avlu cephesinde revaklara açılan giriş kapılarının dövme demirden, taş söveli, düz atkılı ve tepe pencereli olduğu söylenebilir (Şekil 3.35). Kapının yanında düz atkılı ve söveli bir pencere bulunmaktadır. Günümüzde çoğu değişime uğramış pencerelerin önünde geçme demir parmaklık bulunmaktadır. Dış cepheye açılan pencereler de taş söveli ve düz atkılıdır. Doğramalar demir olup pencere önlerinde geçme demir parmaklık vardır.

Şekil 3.33 : Bodrum Hanı zemin katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

Şekil 3.34 : Bodrum Hanı birinci katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

Şekil 3.35 : Bodrum Hanı'nda tespit edilen kapı ve pencere tipleri (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

3.3 Ali Paşa Hanı

3.3.1 Konum ve tarihçe

Kapalıçarşı'nın batısında yer alan Ali Paşa Hanı (640 Ada), güneyde Bodrum Hanı, doğuda Kapalıçarşı ve Yarım Taş Hanı ile bitişik nizamda komşudur. Kuzeyde Yorgancılar Caddesi'ne, batıda ise Çadırcılar Caddesi'ne cephesi olan hanın girişi Yorgancılar Caddesi üzerindedir (Şekil 3.36). Kapalıçarşı sınırlarının dışında kalan han, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 08.09.1978 tarihinde korunması gerekli yapı olarak tescil edilmiştir. Koruma grubu I'dir.

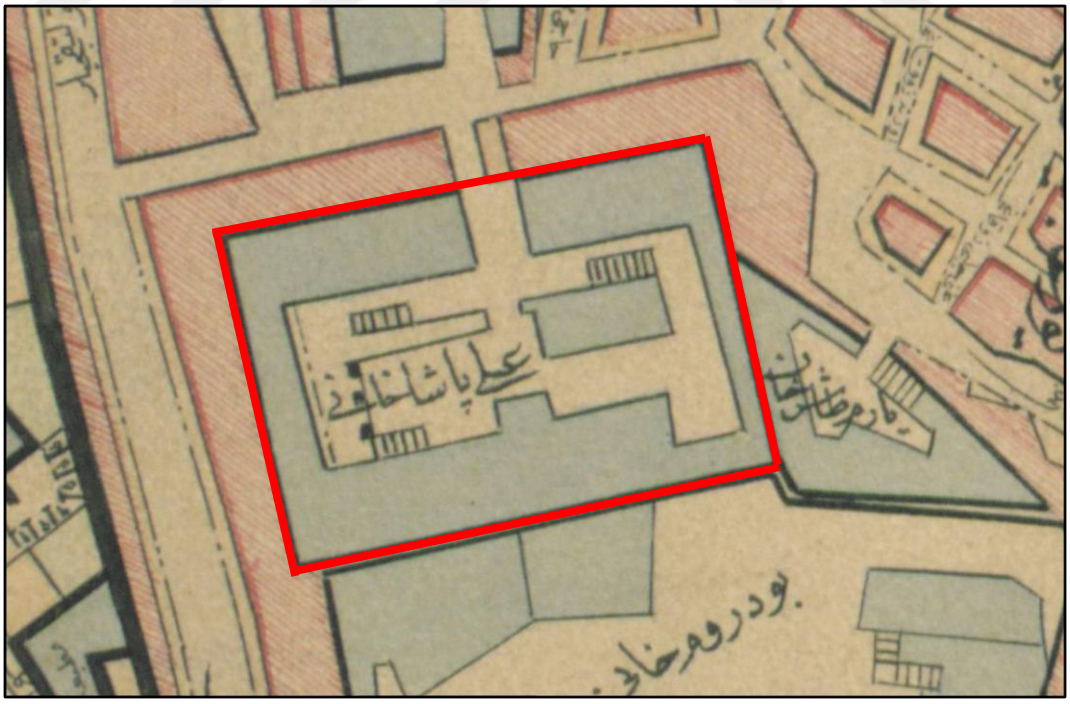

Şekil 3.36 : Ali Paşa Hanı, mevcut kadastral durum.

Ali Paşa Hanı, Ceyhan Güran'ın "Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanlarının Mimarisi" adlı kitabında inceleme yaptığı hanlar listesinde yer almaktadır (Güran, 1976, s. 107). Necdet Sakaoğlu ve Nuri Akbayar'ın "Osmanlı'da Zenaatten Sanata" adlı kitabına göre Ali Paşa Hanı XIX. yy. ortalarında kayıtlara 98 odalı olarak geçmiştir (Sakaoğlu ve Akbayar, 1999, s. 199). Han, banisi Ali Paşa'nın ismini taşısa da, kitabesi olmadığı için hangi Ali Paşa olduğu net olarak söylenememekle birlikte,

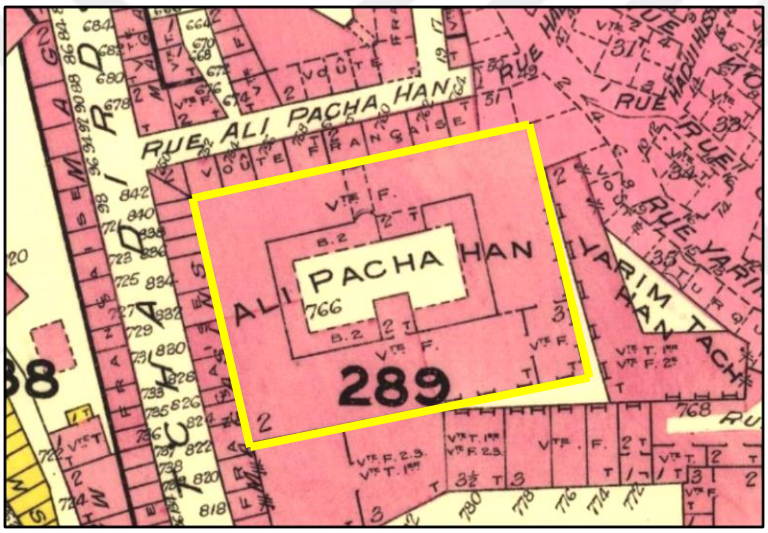
veziri-azam Semiz Ali Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Kuran, 1986).

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde (BOA) bulunan Evkâf-ı Hümayûn Nezareti belgelerinde hanın vezir nezaretinde olduğunun belirtilmesi bu görüşü desteklemektedir (Işıközlü, 1973, s. 422). A. Kuran, han ile ilgili olarak şu şekilde bilgi verir; "Çadırcılar Caddesi üzerindedir. Kapısı Yorgancılar Kapısı sokağına açılır. Avlulu, iki katlı olan han XIX. yy. sonlarında büyük bir onarım geçirmiş, bu onarımda dış cepheleri zamanın mimari üslubuna uygun biçimde yenilenmiş, fakat iç mimarisine fazla müdahale edilmediği için plan kuruluşu bozulmamıştır. Özellikle üst katı Sinan'a özgü düzenlenmesi ile dikkati çeker" (Kuran, 1986, s. 372). Ceyhan Güran, Ali Paşa Hanı'nı yapının Kapalıçarşı'da bulunduğu konuma ve civar hanlarla olan üslup benzerliğine dayandırarak XVIII. yy. yapısı olarak tanımlamaktadır (Güran, 1976, s.107). Kapalıçarşı'nın kuruluşundan beri birçok yangın ve deprem yaşadığı düşünülürse, hanın ilk yapısının Mimar Sinan çözümleriyle XVI. yy.da yapıldığı, XVIII. yy.da plan yapısına sadık kalınarak yenilendiği söylenebilir. 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Ali Paşa Hanı ve onu çevreleyen dükkanlar ile komşu hanlar görülmektedir (Şekil 3.37).

Şekil 3.37 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Ali Paşa Hanı.

1894 yılındaki depreme kadar Kapalıçarşı sınırlarında olan Ali Paşa Hanı, depremde büyük hasar gören yapılardan birisi olmuş ve sonrasında esaslı bir onarım geçirmiştir. Bu onarımlarda han Kapalıçarşı'nın dışında bırakılmış, dönemin yapım tekniği ve üslubuna uygun eklemeler yapılmıştır. Yorgancılar Caddesi'nin devamı olan, hanın girişinin bulunduğu Ali Paşa Sokağı diye adlandırılan kısmın üst örtü tonozları kaldırılmış ve sokak dışarıda bırakılarak bitimine yeni bir kapı olarak Yorgancılar Kapısı yapılmıştır. Charles Edouard Goad'ın 1904 yılında hazırladığı sigorta haritasında bu onarımların lejanta işlendiği görülmektedir. Örneğin, hanın giriş koridorundaki kemer ve volta döşeme ile tamamlanan kısımlar seçilebilmektedir (Şekil 3.38). Han'ın XX. yy.da geçirdiği bir yangın sonrası iç kısmının yandığı, onarım izninin verildiği G.E.E.A.Y.K kararından anlaşılmaktadır (Şekil B.7).

Şekil 3.38 : 1904 tarihli Goad haritasında Ali Paşa Hanı.

Günümüzde hanın zemin katları tekstil ürünleri satan dükkanlarca kullanılmaktadır. Üst katlarda ise depo olarak kullanılan veya boş duran hücreler bulunmaktadır. Birkaç hücrede ise bakır işleme atölyesi mevcuttur.

3.3.2 Yapısal analiz

3.3.2.1 Genel tanım

Ali Paşa Hanı, tek avlulu ve iki katlı ticaret hanları grubundandır. Han yol ve arsa sınırlarına uymak zorunluluğunda kalmasına rağmen, planı, güneyinde bulunan Bodrum Hanı'na bitişik kenarı hariç düzgün bir dikdörtgen formdadır. Batı kanadı Çadırcılar Caddesi'ne, kuzey kanadı Yorgancılar Caddesi'ne bakan dükkanlar

tarafından sarılmıştır. Avlulu hanın yerleşim özelliklerine uygun dikdörtgen şeklindeki avluyu çevreleyen hücreleri güney bölümü hariç, genel olarak düzgün kare planlıdır.

Günümüzde özgün dokusu oldukça değişime uğramıştır. Avlu kısmında muhdes yapılar yapılmış, parsellere ikinci, üçüncü, dördüncü katlar eklenmiştir (Şekil 3.39). Zemin ve birinci katta özgün yapıya ilişkin beşik ve çapraz tonozlu kısımlara rastlanmakla birlikte, daha çok geç dönem eklerinin izleri görülmektedir.

Şekil 3.39 : Ali Paşa Hanı genel görünüm.

3.3.2.2 Mekansal özellikler

Avlu etrafını saran iki katlı revak ve revaklara bakan hücreler Ali Paşa Hanı'nın özgün plan elemanlarıdır. Güney kanadı hariç, düzgün, dörtgene yakın bir plan şemasına sahiptir. Hanın dairesel taş kemerli ve demir kapılı giriş kapısına Yorgancılar Caddesi üzerinden volta döşemeli bir geçit ile ulaşılır. Çapraz tonozlu bir hol ile yapının avlusuna bağlanılır (Şekil 3.40). Avlu yaklaşık 19.00 x 7.00 m ebadıyla düzgün bir dikdörtgene yakındır. Fakat avluda yapılan muhdes yapılarla bu bütünlük bozulmuştur. Kuzey revakına yaslanmış 67 parseldeki üç katlı yapı, yaklaşık 20.00 m² alanıyla han bünyesindeki muhdes yapıların en büyüklerindendir[4] (Şekil 3.41).

Hanın doğu kanadının tamamının izdüşümünde, girişi avluda inşa edilmiş 67 parseldeki yapıdan olan özgün bir bodrum kat mevcuttur. 26.00 x 7.50 m

[4] Özgün bodrum kata inen merdivenin de bulunduğu avludaki 67 parselin izi 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında vardır ve 1868 tarihli fotoğrafta da çok net olmamakla birlikte algılanmaktadır (Şekil 3.32, Şekil 3.37).

boyutlarındaki bu mekanın kuzey kolunda yer alan başka bir merdiven ile Kapalıçarşı'nın içine ulaşılmaktadır. Yaklaşık 1.20 x 1.45 m boyutlarındaki 6 adet taşıyıcı ayakla oluşturulan kemerli ve beşik tonozlu bu kısmın duvar ve tavanları sıvalıdır (Şekil 3.42). Hanın geri kalan kısmında, dükkan olarak kullanılan sadece üç parselin bodrum katı vardır.

Şekil 3.40 : Ali Paşa Hanı'nın giriş kapısı ve çapraz tonozlu giriş holü.

Şekil 3.41 : Ali Paşa Hanı'nın genel avlu görünüşü ve avlu 67 parseldeki yapı.

Şekil 3.42 : Ali Paşa Hanı'nın bodrum kat tonozları ve avluya bağlanan merdiveni.

Zemin katta revak kemerleri yıkılıp, revak alanları kapatılarak dükkanlara ilave edildiğinden ve avluya bağımsız yapılar eklendiğinden avlulu han düzenini algılamak zorlaşmıştır. Sadece girişin ve üst kata çıkış merdivenlerinin bulunduğu kuzey yönündeki revak açık olup avludaki yapılaşma dolayısıyla bu kısım koridor haline getirilmiştir. Yorgancılar Caddesi ve Çadırcılar Caddesi'ne bakan kuzey ve batı cephesindeki hücreler de sokaktan girişi olan dükkanlar tarafından sarılmıştır. Dış çeperdeki bu dükkanların ulaşımı sadece cadde üzerindendir. Hanın hücreleri düzgün ve kareye yakın planlıdır. Oda aralarındaki duvar kalınlığı 0.60 m ile 0.85 m arasındadır. Hücrelerin özgün örtüsü beşik, revakların çapraz tonozdur. Özgünlüğünü koruyan zemin kat 50 parselin hücre bölümünde beşik tonoz yüksekliği 3.75 m, revak bölümündeki çapraz tonoz yüksekliği ise 3.65 m ölçülmüştür (Şekil 3.43). Avlunun güney kanadında, özgün kullanımda da hela olduğu düşünülen tuvalet bölümü vardır. Hanın volta döşemeli kuzey revakında, ana girişin iki yanında uzanan iki adet tek kollu merdivenle birinci kata ulaşılmaktadır. Betonarme olarak yenilenmiş olsalar da merdivenler özgün yerlerindedir (Şekil 3.44).

Şekil 3.43 : Ali Paşa Hanı zemin kat 50 parsel hücre ve revak tonozları.

Birinci kat planının mekan oluşumu farklıdır. Kuzey ve doğu revak açıklıkları plan şeması olarak korunmuş, ancak volta döşemeli olarak yenilenmiştir. Revak taşıyıcı ayakları 0.52 m x 0.52 m ölçülerindedir. Güney kanadı hariç, hücreler revaklara açılan sofalar etrafında U planlı olarak sıralanmıştır. Caddeden kullanılan dükkanların birinci katlarına hanın içinden ulaşıldığı için avlu etrafındaki hücreler birer atlayarak sofa açıklığı oluşturulmuştur (Şekil 3.45). Aynı şekilde Yarım Taş Han'ın kuzey güney doğrultusunda uzanan hücreleriyle birlikte, devamındaki Kapalıçarşı sınırlarında kalan hücrelere ulaşım da Ali Paşa Hanı'nın sofalarından sağlanmaktadır (Şekil 3.45). Hanın hücreleri yaklaşık 3.50 m x 3.50 m'lik boyutuyla kare planlıdır. Ancak Bodrum Hanı'na bitişik olan güney bölümünde hücre planları düzensizdir. Hücreler arasındaki

duvar kalınlığı ise 0.40 m ile 0.50 m arasında değişmektedir. Özgün yapısı günümüze ulaşan birinci kat hücreleri beşik tonozludur. Tonoz yüksekliği 58 parselde 3.38 m ölçülmüştür (Şekil 3.45). Özgünlüğünü koruyan hücrelerin revak kısmına açılan bir kapısı ve bir penceresi, dışarı açılan iki penceresi vardır.

Hanın doğu kanadı hariç tüm parsellerin özgün plan şemasında olmayan ikinci katları vardır. İkinci kat odalarına birinci kattaki odaların içinden bağımsız merdivenler ile ulaşılmaktadır. Kuzey kolunda revak kısmı teras çatı olarak bırakılmış olup odalardan terasa ulaşılmaktadır. Hanın güney batı kanadı revakları da içine alan bağımsız bir yapı olarak çözümlenmiştir.

Şekil 3.44 : Ali Paşa Hanı zemin kat kuzey revakı, merdiven ve volta döşemeli birinci kat kuzey revakı ile revak ayakları.

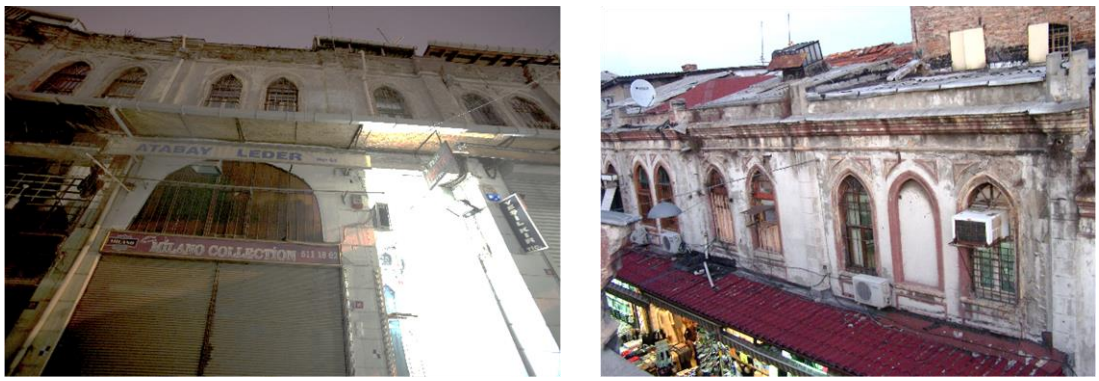
Şekil 3.45 : Ali Paşa Hanı birinci kat 59 parsel sivri kemerli sofa geçişi ve 58 parsel oda iç tonozu.

3.3.2.3 Cephe özellikleri

Doğuda Kapalıçarşı, güneyde Bodrum Hanı ile kuşatılmış Ali Paşa Hanı'nın dışarıyla bağlantılı cepheleri Çadırcılar Caddesi'ne bakan batı cephesi ile Yorgancılar

Caddesi'ne bakan kuzey cephesidir. Hanın doğu cephesi Kapalıçarşı'nın çatısından gözlemlenebilir. Cepheler yapısal olarak dönemsel farklılıklar göstermektedir.

1894 Depremi sonrası yapılan Neoklasik tarzdaki iki katlı onarım cephesi hanın Çadırcılar Caddesi'ne bakan batı ve Yorgancılar Caddesi'ne bakan kuzey cephesinin tamamında uygulanmıştır. Bu cephede iki ya da üç dükkan biriminin iki yanında iki kat boyunca pilastırlar yükselmektedir. Zemin kat dükkan cephelerinde özgün bir doğrama detayına rastlanmamıştır. Bu onarım, dönemin yapım tekniği gereği volta döşeme ile yapılmıştır. Ancak Yorgancılar Caddesi cephesinde giriş kapısının solunda kalan 70, 71, 72, 73 numaralı dört parselin tonozlu yapısı ve dış cephede kemerli açıklığı durmaktadır. Bu kısmın 1894 Depremi'nde sağlam kaldığı ve yıktırılmadan yeni cephe düzenine adapte edilmeye çalışıldığı yorumu yapılabilir (Şekil 3.46). Yorgancılar Caddesi'ne bakan dükkanların hepsinde alüminyum doğrama ve demir kepenk vardır. Çadırcılar Caddesi'ne açılan dükkanların ise bir kısmında alüminyum doğrama ve demir kepenk, bir kısmında sadece kepenk vardır. Dükkan cephelerinde birinci kat silme hizasında demir konstrüksiyonlu sundurma eklenmiştir. Bu sundurma Çadırcılar cephesinde oluklu levha, Yorgancılar cephesinde ise kiremit kaplıdır. Üst kat pencereleri yapay taş söveli ve sivri kemerlidir. Özgün doğraması demir olup, kemer bölümündeki sabit parça ışınsal iki profille üçe bölünmüştür. Pencere yüksekliği parapet dâhil 2.20 m, eni 0.90 m'dir. Sövelerin kalınlığı 0.15 m'dir. Pencere önlerinde demir parmaklık vardır. Katlar arasında ve saçakta profilli silmeler bulunmaktadır. Çatı, parapet ve pilastırlar üzerindeki babalar ile sonlandırılmıştır (Şekil 3.46).

Şekil 3.46 : Ali Paşa Hanı kuzey cephesi (kemer açıklıklı zemin kat) ve batı cephesi.

Ali Paşa Hanı'nın Kapalıçarşı komşuluğundaki doğu cephesi özgün yapısını görece korumaktadır. Duvarlar tuğla ve moloz taşlı almaşık duvardır. Hücrelerin dışa açılan iki penceresi vardır. Pencereler taş söveli ve kemerlidir (Şekil 3.47). Çatı geçişinde

tuğla kirpi saçak olduğu düşünülmekteyse de, günümüzde bu detaya rastlanamamıştır. Özgün çatı detayının tamamen değişikliğe uğradığı anlaşılmaktadır.

Avlu cepheleri geçirdikleri onarımlarla iki katlı özgün han yapısından uzaklaşmıştır. Zemin kat revak düzenini tamamen kaybetmiş, avluda ek yapılar yapılmıştır. Kuzey ve doğu kanadına ikinci katlar eklenmiş, revaklar teras çatı haline getirilmiştir (Şekil 3.48). Özgünlüğünü koruduğu düşünülen parseller değerlendirildiğinde avlu cephelerinde hücre girişlerinin kemerli açıklıklı ve dövme demir kapılı olduğu söylenebilir. Doğrudan revaka açılan kapının yanında bir adet pencere bulunmaktadır. Sofaya açılan odaların ise sadece kapısı vardır.

Şekil 3.47 : Ali Paşa Hanı doğu cephesi ve özgün pencere detayı.

Şekil 3.48 : Ali Paşa Hanı avlu cepheleri.

3.3.2.4 Yapım tekniği ve malzeme

Ali Paşa Hanı'nın günümüze ulaşmış bölümleri değerlendirildiğinde özgün yapım tekniği ve malzeme kullanımı hakkında ipuçlarına ulaşılmaktadır (Şekil 3.50, Şekil 3.51). Her iki katta da özgün hücreler beşik tonoz, zemin kat revakları çapraz tonoz örtülüdür (Şekil 3.43, Şekil 3.45). Revak ayakları kare kesitli, taş başlıklı, kesme taştır.

Zemin kat 51 parseldeki kapatılmış revak kemer izi görülebilmektedir (Şekil 3.49). Üst kat revakları ise 1894 Depremi sonrası yapılan onarımlarda volta döşeme ile yenilenmiştir (Şekil 3.44). İç duvarlar ve tonozlar sıvalıdır. Birinci kat 58 parseldeki sıvasız duvar ve tonoz yapısı göz önüne alındığında özgün iç duvarların tuğla moloz taş almaşık örgülü olduğu söylenebilir. Tonoz örgüsü tuğladır (Şekil 3.45). Özgün taş döşemeye rastlanmamıştır. Avlu, revaklar ve odalar günümüz teknolojisiyle üretilen çeşitli döşeme malzemeleriyle kaplanmıştır.

Doğu cephesinde özgün almaşık duvar örgüsünün 1 sıra kaba yonu taş, 2 sıra tuğla şeklinde olduğu sıvası dökülmüş sınırlı bir duvar parçasında gözlemlenebilmiştir (Şekil 3.47). Bu bölümde kullanılan tuğla boyutları 0.03 m kalınlıkta ve yaklaşık 0.28 m uzunlukta olarak ölçülmüştür. Bağlayıcı harç olarak horasan harcı yaklaşık 0.04 m kalınlığında kullanılmıştır. Hanın çatı strüktürü ve örtüsü günümüzde değişime uğramış olup özgün durumunda tonozlu ve kurşun kaplı olduğu yorumu 1868 Tarihli fotoğrafta da dayandırılarak yapılabilir (Şekil 3.32).

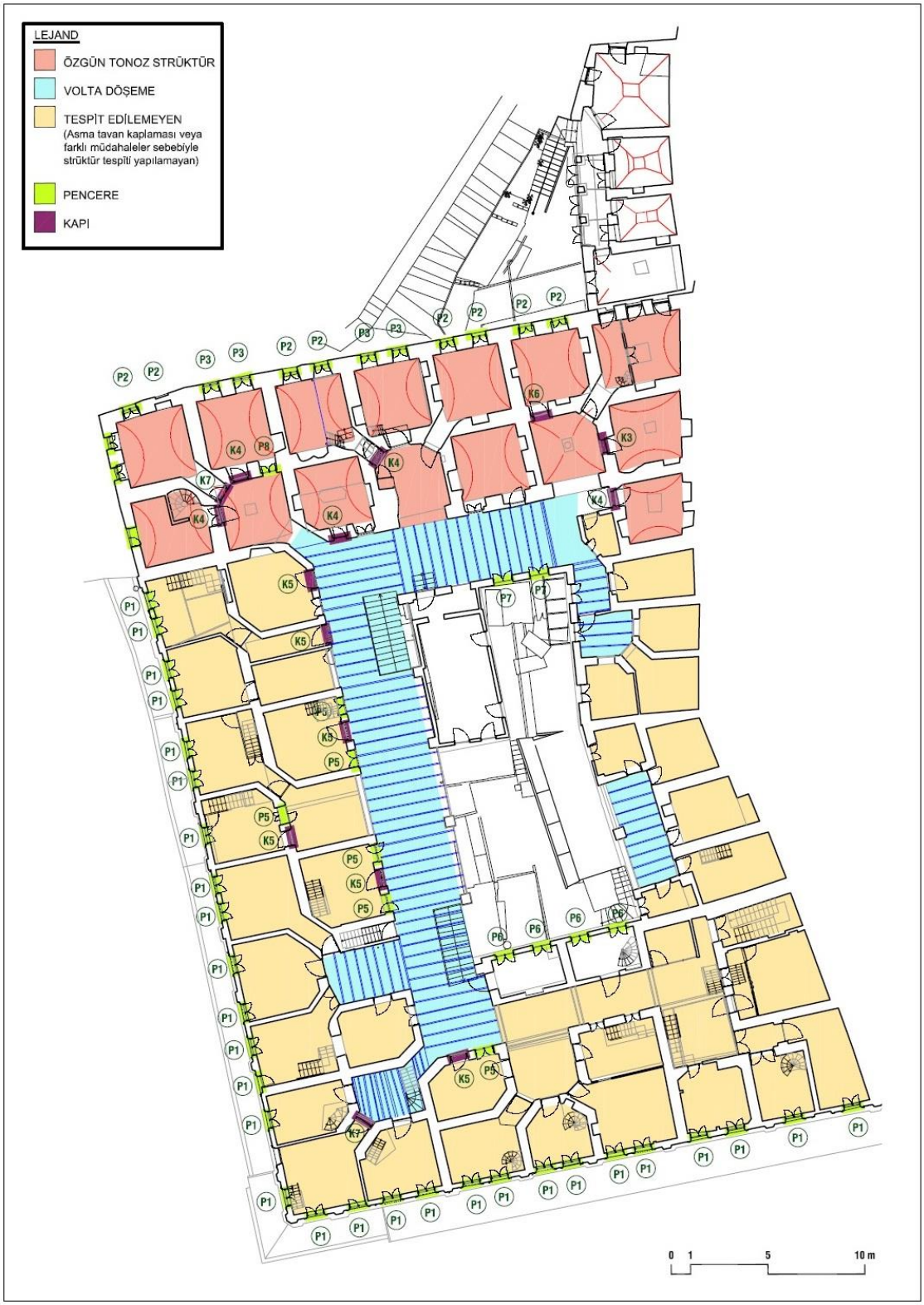
Özgün pencere doğramaları demirdir. Pencerelerde geçme demir parmaklık kullanılmıştır. Hanın ana giriş kapısı ve özgün hücre kapıları dövme demirdir (Şekil 3.52).

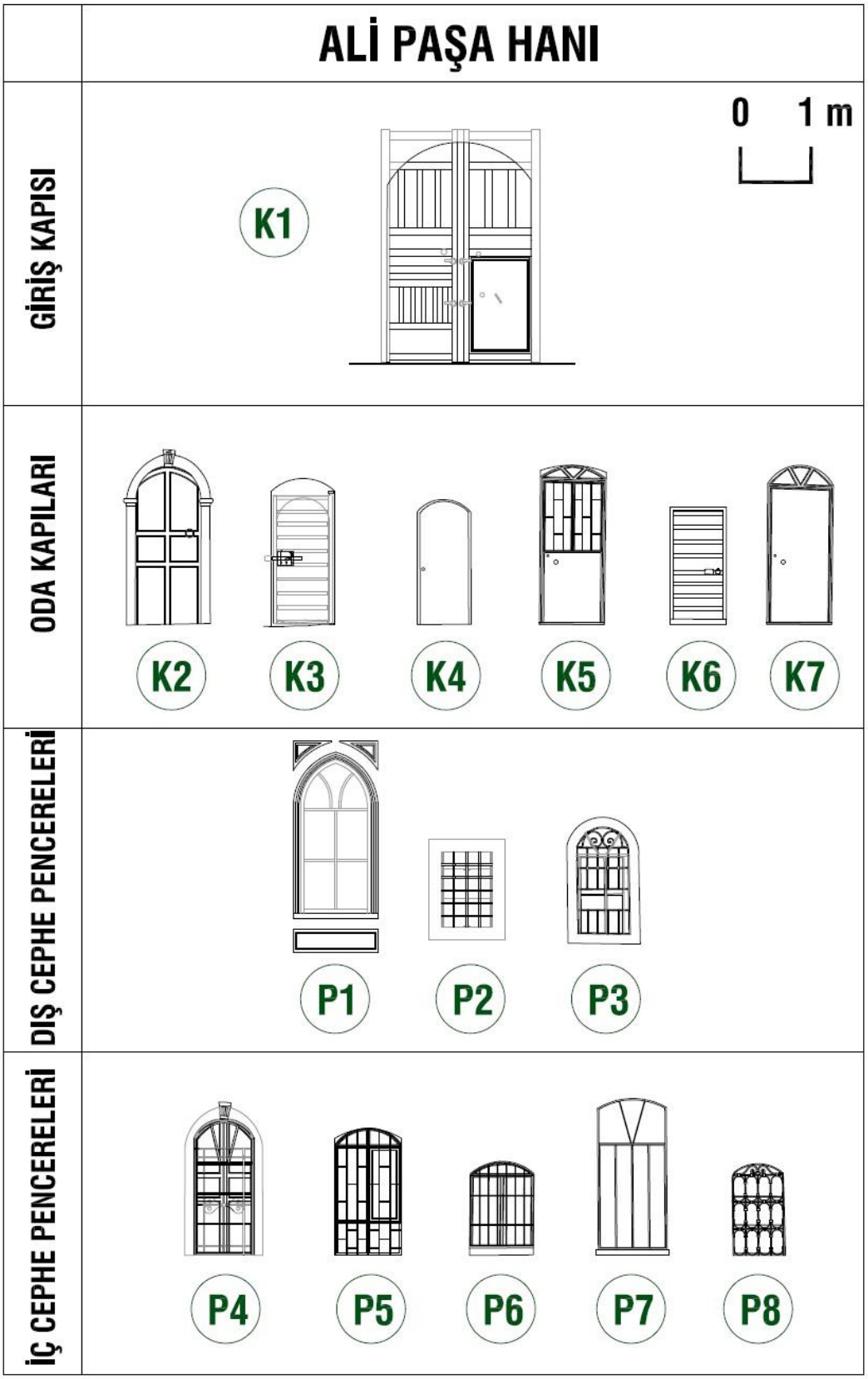
Şekil 3.49 : Hanın zemin kat 51 parselindeki revak kemer izi ve birinci kat 107 parselindeki özgün demir doğrama ve geçme demir parmaklık.

Şekil 3.50 : Ali Paşa Hanı zemin katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

Şekil 3.51 : Ali Paşa Hanı birinci katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

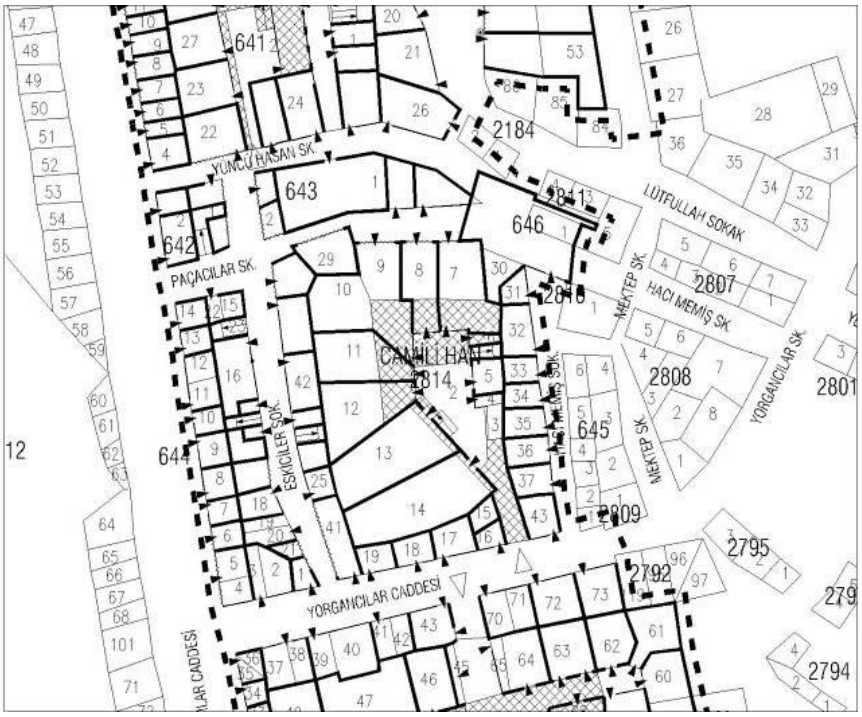

Şekil 3.52 : Ali Paşa Hanı'nda tespit edilen kapı ve pencere tipleri (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

3.4 Camili (Yüncü) Han

3.4.1 Konum ve tarihçe

Kapalıçarşı'nın batı komşuluğunda bulunan hanlardan olan Camili (Yüncü) Han'ın (2814 Ada), güneyinde Yorgancılar Caddesi, kuzeyinde Paçacılar Sokağı, doğusunda Hacı Memiş Sokağı, batısında ise Eskiciler Sokağı yer almaktadır (Şekil 3.53). Dört cephesi de açık olan, içinde bir mescit, bir çeşme ve bir kabir bulunduran hanın girişi Yorgancılar Caddesi üzerindendir. Camili (Yüncü) Han, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nca 10.04.1982 tarihinde korunması gerekli yapı olarak tescil edilmiştir.

Şekil 3.53 : Camili (Yüncü) Han, mevcut kadastral durum.

Bazı kaynaklarda adı Yüncü Han veya İmam Hanı olarak da geçen Camili (Yüncü) Han, Ceyhan Güran'ın "Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanlarının Mimarisi" adlı kitabında tespit ettiği hanlar listesinde yer almaktadır (Güran, 1976, s. 28). Necdet Sakaoğlu ve Nuri Akbayar'ın "Osmanlı'da Zenaatten Sanata" adlı kitabında, XIX. yy. ortalarındaki kayıtlara göre Camili (Yüncü) Han'a ait 28 oda, 1 mescit, 1 çeşme ve 1 türbenin bulunduğu ifadesi yer almaktadır (Sakaoğlu ve Akbayar,1999, s. 199). Kevork Pamukciyan'ın İstanbul Hanlarının Türkçe alfabetik sıraya göre düzenleyerek yayınladığı listesinde "Yüncü Hanı-Yorgancılar (Kapalıçarşı) başında " şeklinde yer alır (Pamukciyan, 1994, s. 69).

Han yapısının içinde yer alan, hana adını veren mescit, Camili (Yüncü) Han Mescidi ya da İmam Hanı Mescidi olarak anılmaktadır. Hadikatü'l-Cevâmi'de İmam Hanı Mescidi olarak geçen mescitle ilgili şu bilgiler vardır: "İmam Hanı Mescidini yaptıran Seyyid Ahi Durmuş Baba Horasan'dan gelip Sultan II. Beyazıt'a saka olmuştur. Kabri de oradadır. Sonraları Sarı Osman adlı birisi orada han yaptırmış ve mescit de han içinde kalmıştır. Minberini Haremeyn Nazırı Darüssaade Ağası Şeyhu'l-Harem Hacı Beşir Ağa koydurmuştur " (Ayvansarayi, 1987, s.74). XX. yy.ın ikinci yarısında geçirdiği bir yangın sonrası betonarme olarak yenilenen mescidin pek çok onarım geçirdiği düşünülmekle birlikte en son 1990 yılında Camili (Yüncü) Han esnafı tarafından onarıldığı bilgisine de ulaşılmıştır.

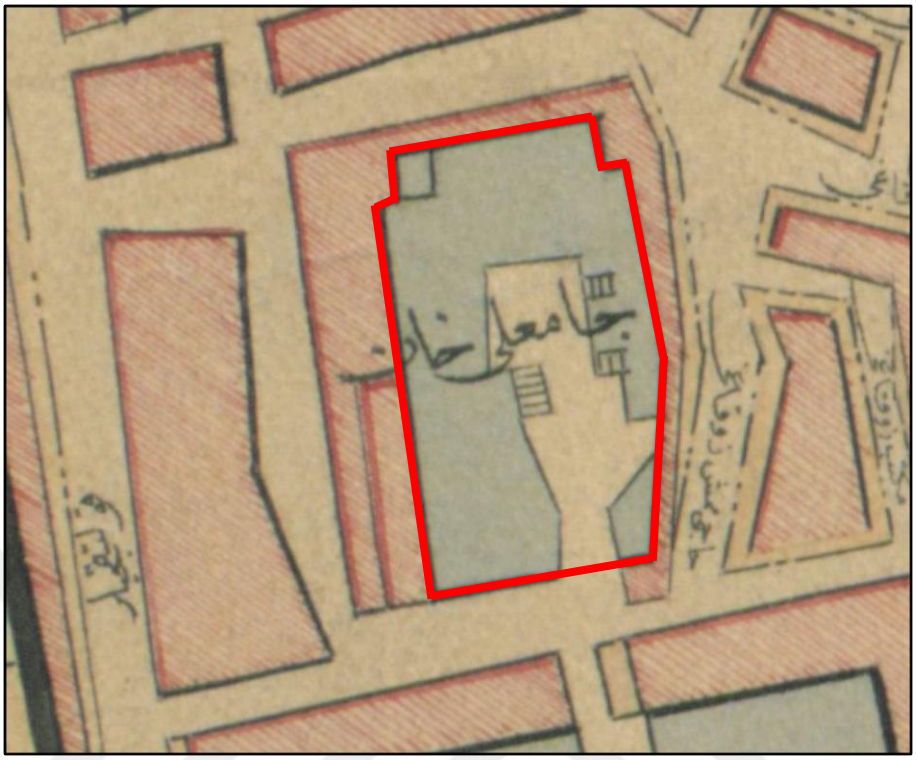
Bölgeye ait eski haritalar incelendiğinde, 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında dükkan sıraları ile çevrelenmiş Camili (Yüncü) Han görülebilmektedir (Şekil 3.54). Han bu dönemde Kapalıçarşı'nın sınırları içindedir. 1904 tarihli Goad haritasında ise YOUNDJIOU HAN (Yüncü Han) olarak isimlendirilmiştir (Şekil 3.55). Bölgedeki yorgancı esnafına yün malzeme sağlayan han olarak, bu isimle anıldığı düşünülmektedir. 1894 Depremi sonrası esaslı onarım gören hanın çevresinde yıkılıp yenilenmeyen bölümler bu haritada fark edilebilmektedir. Yine hanın tamirine ilişkin volta döşeme ile tamamlanan bölümlerinin bilgileri ve ahşap revakları Goad haritasında okunabilmektedir.

Ahi Durmuş Baba'ya ait kabir hanın girişinde sağ yönde, çeşme ile bitişik konumdadır. Kabrin çevresi demir parmaklıklı olup, yüksekçe bir sandukanın üzerinde zemini yeşil boyalı kabir taşının kitabesinde Sultan Beyazıt'ın sakası olduğu yazar ve tarih olarak 911 (Miladi 1505) senesi belirtilmektedir.

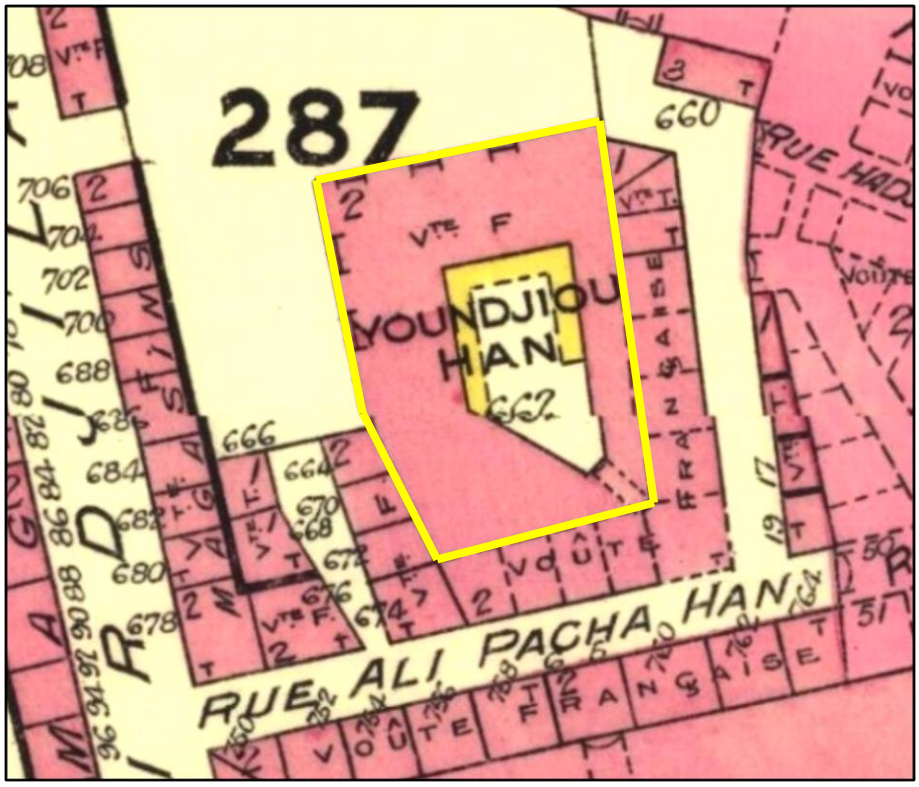
Kaynaklarda Ahi Durmuş Baba adıyla anılan çeşme, tek yüzlü cephe çeşmesidir. Reşad Ekrem Koçu tarafından hazırlanan İstanbul Ansiklopedisi'nde çeşmeden akan suyun Halkalı suyu olduğu yazar (Koçu, 1958, s.273). Çeşmenin demir hazne kapağının yanında sülüs hat ile iki kitabe yer almaktadır.

Sağdakinde: "Maaşallah / Gör imdi ehl-i Horasanın / Bani-i cami Durmuş Ahi babanın / Abdest al kıl namazı iç abını / Hem Sakası Beyazıt-ı Velinin / Gitti çâr guşine tarih cevherle Rıza / Ola Cennet Mâkamı şu piranın / Fatiha / sene 917" yazmaktadır (Koçu, 1958, s.273-274). Soldakinde ise: "Maaşallah / Hanı Sürreemini Sarı / Osman bani-i mâ-i leziz / Sahib-ül hayrat Yorgani / Mustafa Ağa ve diğer küçük / Hüseyin Ağa ve

Emine hanımın / hayratlarıdır / sene 1202” yazmaktadır (Koçu, 1958, s.273-274). İkinci kitabe ile çeşmenin 1787 yılında tamir edildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 3.54 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Camili (Yüncü) Han.

Şekil 3.55 : 1904 tarihli Goad haritasında Camili (Yüncü) Han.

Camili (Yüncü) Han'ın bünyesinde yer alan birimlerin zemin katları genel olarak dükkân; bodrum, birinci, ikinci ve üçüncü katları ise depo ve imalathane olarak kullanılmaktadır.

3.4.2 Yapısal analiz

3.4.2.1 Genel tanım

Camili (Yüncü) Han, tek avlulu ve iki katlı ticaret hanları grubundandır. Hanın en belirgin ve ayırt edici özelliği bünyesinde barındırdığı, günümüzde cami olarak anılan mescit ile avlusunda yer alan, hanın banisi Horasanlı Seyyid Ahi Durmuş Baba'ya ait olan kabir ve Ahi Durmuş Baba adıyla anılan çeşmedir. Mescit, han yapısıyla bütünleşmiş bir görünüm sergilemekte olup girişi avluda yer alan demir merdivenden sağlanmaktadır. Avlunun doğu bölümünde yer alan kabir ve çeşmenin handan önce var olduğu düşünülmektedir. Sonraki dönemde kabir, çeşme ve mescidi içine alan zemin katı kâgir üst katı ahşap bir han yapılmış olması muhtemeldir. Yapının özgünde klasik han tipolojisine uygun olarak zemin kat üzerine tek kat olarak inşa edildiği düşünülmektedir. Ancak yapıda günümüzde sonradan eklenmiş ikinci ve üçüncü katlar mevcuttur (Şekil 3.56).

Şekil 3.56 : Camili (Yüncü) Han genel görünüm.

Hanın zemin katında 29 oda, birinci katında 25 oda ve mescit girişi, ikinci katında 10 oda ve mescide ait asma kat, 3. katında ise 4 oda yer almaktadır. Güneybatı yönünde yer alan mescidin yerleşim açısının etkisiyle avlunun planı düzgün bir geometriye sahip değildir. Zemin katta mescit, kabir ve çeşme dışında kalan avlu kısımlarında

dükkan olarak kullanılan hücreler bulunmaktadır. Üst katta revakların gerisinde hücreler sıralanmıştır. Hanın ayırt edici bir diğer özelliği de üst kat revak taşıyıcılarının ve tavan döşemesinin ahşap olmasıdır. Hanın çevresi Hacı Memiş Sokağı'na, Yorgancılar Caddesi'ne ve Eskiciler Sokağı'na açılan dükkanlarla sarılıdır. Camili (Yüncü) Han'ın Eskiciler Sokağı'na bakan cephesinde, han ile içeriden herhangi bir bağlantısı bulunmayan kendi içinde ayrı çalışan ancak hana bitişik konumlanmış betonarme üç katlı bir yapı mevcuttur.

3.4.2.2 Mekansal özellikler

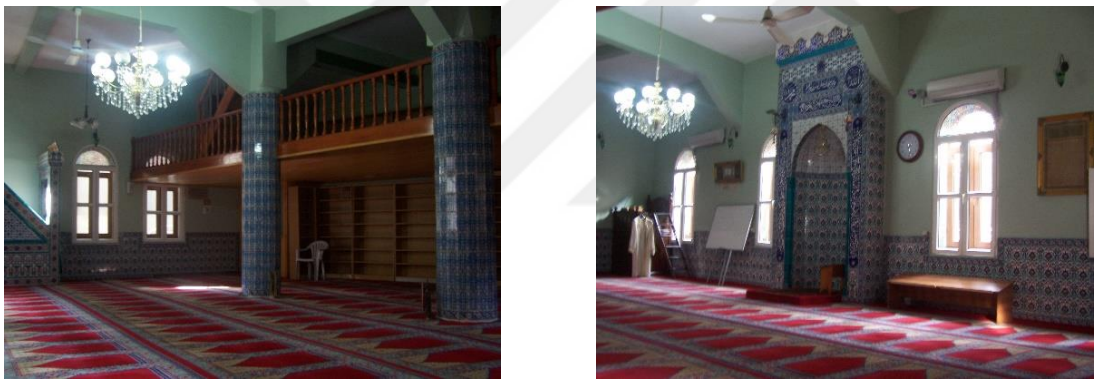
Camili (Yüncü) Han'a adını veren İmam Hanı Mescidi hanın ana yapı kütlesidir. Özgün yapısı 13 ve 14 parsele oturmuş yapının mescit işlevi üst kattadır. Günümüzde zemin katta 13 parsel depo, 14 parsel dükkan olarak kullanılmaktadır. 13 parselde 1894 Depremi sonrası yapılan onarıma işaret eden volta döşeme detayına rastlanmaktadır. Olası taşıyıcıları ve çatısı ahşap olduğu düşünülen mescit katı ise özgün detaylarını kaybetmiş, XX. yy.ın ikinci yarısında betonarme olarak yenilenmiştir. Bu yenileme sırasında çatısının da yükseltildiği düşünülmektedir. Mescide giriş, 16 basamaklı demir bir merdivenle avludan sağlanmaktadır. Mescit sınırları üst katta hanı çevreleyen 17, 18, 19, 41, 25 parselleri de kapsayacak şekilde genişletildiği için düzgün bir plan şeması göstermez. Bu genişlemenin 1894 Depremi sonrasına denk gelen onarımlarda yapıldığı düşünülmektedir. Deprem öncesi ve sonrasında çekilen bölgeye ait fotoğraflar da bu fikri desteklemektedir (Şekil 3.57, Şekil 3.58).

Şekil 3.57 : Camili Han içindeki İmam Hanı Mescidi'nin 1868 tarihindeki yapısı.

Şekil 3.58 : Camili Han içinde yer alan İmam Hanı Mescidi'nin 1894 Depremi sonrası onarımlarla hana eklenmiş yapısı.

Şekil 3.59 : Camili Han içinde yer alan İmam Hanı Mescidi'nin iç mekanı.

Mescidin içerisinde ahşap asma katta kadınlar mahfili yer almaktadır. Mescidin doğu duvarında iki, güney duvarında dört, batı duvarında beş adet plastik esaslı doğraması olan pencere bulunur. Mihrap ve minber seramik kaplıdır. Mescidin ortasında iki adet daire kesitli betonarme kolon yer almaktadır (Şekil 3.59). 0.60 m. çapında olan kolonlar 2.00 m yüksekliğindeki kadınlar mahfili olarak kullanılan ahşap asma kat döşemesini ve 4.25 m yükseklikteki betonarme tavan döşemesini taşımaktadır. Mahfilin ortasından, 10 basamaklı ahşap merdivenle mescidin özgününde yer alması muhtemel olmayan çatı katına ulaşılmaktadır.

Avlu etrafını saran iki katlı revak ve revaklara bakan hücreler Camili (Yüncü) Han'ın özgün plan şemasının öğeleridir. Dikdörtgene yakın bir plan şemasına sahiptir. Hanın demir kapılı girişi Yorgancılar Caddesi üzerindendir. Volta döşemeli bir hol ile yapının

avlusuna bağlanılır. Avlunun eni 5.65 m, boyu yaklaşık 9.00 m'dir. Camili (Yüncü) Han'ın zemin kat odalarının altında bodrum katı bulunmazken, yan yana yer alan üç adet dükkanın altında bodrum olarak tanımlanabilecek mekanlar tespit edilmiştir. Özgün detaylara rastlanmayan bu birimlerin dükkan sahipleri tarafından sonradan eklendiği düşünülmektedir.

Girişin hemen karşısında avlunun doğu cephesinde yer alan çeşme ile kabir yan yanadır (Şekil 3.60). Kaynaklarda Ahi Durmuş Baba adıyla anılan çeşmeye ait özgün bir detay gözlemlenememekle birlikte hazne kapağının iki yanındaki kitabeleri günümüze ulaşmıştır. Günümüzde hazne cephesinin altı mermer, üstü seramik kaplıdır. Önünde abdest almak için dört adet oturak ve dört adet musluk vardır. Üzeri ondülinle kapatılmış olan çeşmenin seramik kaplı ön yüzüne sonradan demir gergiler ve bir adet aydınlatma elemanı monte edilmiştir (Şekil 3.60). Kabrin kendisi ve bulunduğu girintinin duvarları da seramik kaplanmıştır.

Şekil 3.60 : Camili Han avlusundaki Ahi Durmuş Baba Çeşmesi ve kabrinin günümüz ve "İstanbul'un Çeşmeleri" kitabındaki fotoğrafı (Tanışık, 1943).

Zemin katta avluya bakan dükkanlar revak kısımlarını da içine katarak alanlarını büyütmüşlerdir. Hanın hücre ve revakları yerleşim özellikleri dolayısıyla farklı boyut ve şekildedir. Özgün tonoz yapısı tespit edilen 8 parselde beşik tonoz yüksekliği 2.90 m ölçülmüştür (Şekil 3.61). Beşik tonoz olduğu düşünülen zemin kat revakları yerinde tespit edilememiştir. Handa hela bölümü yoktur. Avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alan taş merdivenin özgün olduğu düşünülmektedir (Şekil 3.61). Merdiven on basamakla tek kollu olarak yükselip, ara sahanlıkta yedi basamakla kuzey yönündeki koridora, beş basamakla da doğu yönündeki ahşap revaka çıkmaktadır.

Birinci katta doğu kanadı özgün niteliklerini korumaktadır. Ahşap dikmeli revaktan hücrelere ulaşılmaktadır (Şekil 3.62). Merdivenin ulaştığı birinci kattaki doğu revakının ahşap dikmeler üzerinde oturduğu, zemin kaplamasının ahşap olup ahşap çatı strüktürü ile örtülü olduğu görüşü günümüzde de var olan ahşap malzemelere dayanmaktadır.

Şekil 3.61 : Camili (Yüncü) Han'ın zemin katta özgünlüğünü koruyan 8 parseldeki tonozlu hücresi ve özgün taş merdiveni.

Şekil 3.62 : Camili (Yüncü) Han'ın birinci katta özgünlüğünü koruyan ahşap dikmeli revak bölümü ve ahşap tavanlı hücresi.

Camili (Yüncü) Han'ın Eskiciler Sokağı'na bakan cephesinde, 42 parselde, han ile içeriden herhangi bir bağlantısı bulunmayan kendi içinde ayrı çalışan ancak hana bitişik konumlanmış betonarme üç katlı bir yapı mevcuttur. Bu yapı Camili (Yüncü) Han'ın özgün durumunda Eskiciler Sokağı'na açılan cephesini kapatmıştır. Ancak muhdes yapı Camili (Yüncü) Han cephe biçimlenişi ile benzer mimari karaktere sahip

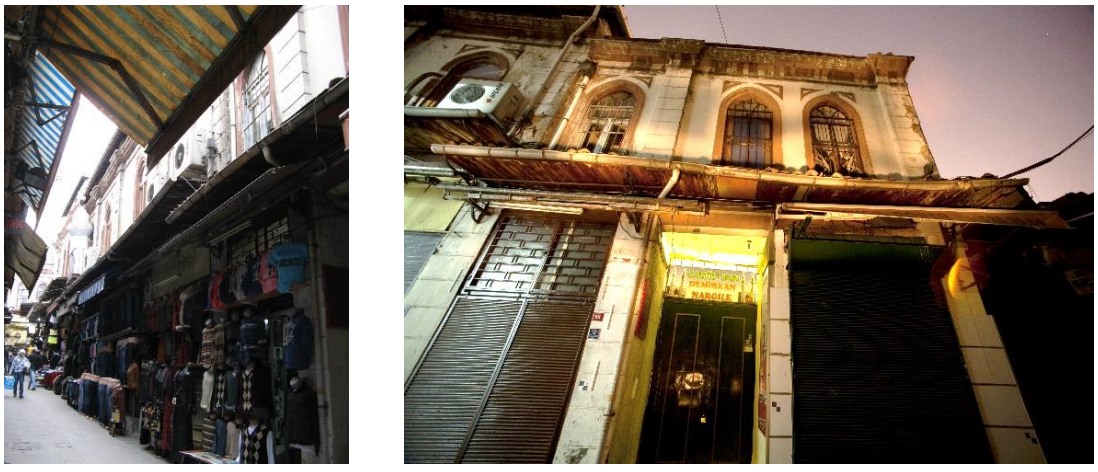
olduğundan, söz konusu eklenti yapı, dışarıdan bakıldığında han yapısıyla bütünleşik olarak algılanmaktadır.

3.4.2.3 Cephe özellikleri

Camili (Yüncü) Han'ın dört cephesi de açıktır. Güney, batı ve doğu cephelerinde 1894 Depremi sonrası yapılan Neoklasik tarzdaki iki katlı onarım cephesi uygulanmıştır. Hanın girişinin bulunduğu Yorgancılar Caddesi hariç, çevresindeki sokakların üstü niteliksiz strüktür ve malzemeler ile kapatılmıştır.

Han'ın ana girişinin bulunduğu güney cephesi Yorgancılar Caddesi'ne bakmaktadır. Demir giriş kapısına yaklaşık 1.60 m'lik bir hol ile ulaşılmaktadır. Sıva üzerine boya olan cephe, Çadırcılar Caddesi boyunca görülen 1894 Depremi sonrası uygulanan nitelikli cephe ile aynı özelliktedir (Şekil 3.63). Cephe düzenini söve ile çevrelenmiş sivri kemerli pencere boşlukları, pencerelerin arasından inen pilastırlar, profilli kat silmeleri oluşturmaktadır. Pencerelerin özgün demir doğramaları, doğudaki iki tanesi hariç olmak üzere, niteliksiz doğramalar ile değiştirilmiştir. Günümüzde Yorgancılar Caddesi cephesinde, galvanizli sacdan yapılmış silindir bir minare eki vardır. Ancak mescidin özgün yapısında minaresinin olduğu düşünülmemektedir. Birinci kat hizasına niteliksiz sundurmalar ilave edilmiştir.

Han'ın batı cephesi Eskiciler Sokağı'na bakmaktadır. Mescidin cephesini oluşturan kısmı Yorgancılar Caddesi ile aynı niteliktedir (Şekil 3.64). Ancak devamında, 42 parselde yer alan üç katlı muhdes yapı, hanın özgün durumda Eskiciler Sokağı'na bakan cephesinin bu kısmını kapatmıştır (Şekil 3.64). Sokağın tamamı niteliksiz ondülin malzeme ile kapatılmıştır.

Şekil 3.63 : Camili (Yüncü) Han, güney cephesi.

Şekil 3.64 : Camili (Yüncü) Han, batı cephesinde yer alan mescit ve 42 parseldeki muhdes yapı.

Camili (Yüncü) Han'ın sıva üzerine boyalı olan kuzey cephesinde yer alan pencereler de sivri kemerli olup güney ve doğu cephesindeki sövelerin aksine profilsizdir (Şekil 3.65). Güney cephesinde yer alan pilastırlar ve profiller hanın ara sokakta kalan kuzey ve doğu cephelerinde görülmemektedir. Paçacılar Sokağı'nın üzerini örten niteliksiz ondülin örtü, cephede ikinci kat pencerelerini ortalamaktadır (Şekil 3.65).

Camili (Yüncü) Han'ın Hacı Memiş Sokağı'na bakan doğu cephesi farklı dönemlere ait detayları barındırmaktadır. 43-35 parsel arası Yorgancılar Caddesi cephesi niteliğindedir (Şekil 3.66). 31, 32, 33, 34 parsellerde zemin katta özgün kemerli açıklık ile birinci katta özgün demir doğramalı pencereler mevcuttur. Hacı Memiş Sokağı'nın girişi Yorgancılar Caddesi'nden bölücü bir kepenk ile ayrılmıştır, sokağın tamamının üzeri ondülin ile örtülüdür.

Şekil 3.65 : Camili (Yüncü) Han, kuzey cephesi zemin ve birinci kat görünümü ile sokak örtüsünün üstünde kalan katları.

Hanın avlu cepheleri doğu kanadı hariç olmak üzere çok müdahale görmüştür. Zemin kat revak düzenini tamamen kaybetmiş, avluda yer alan Ahi Durmuş Baba Çeşmesi ve kabir seramikle kaplanmıştır (Şekil 3.67). Doğu bölümü birinci katta ahşap revakı ve arkasında yer alan hücre kapılarıyla özgün nitelik göstermektedir.

Şekil 3.66 : Camili (Yüncü) Han doğu cephesinde zemin kattaki kemer açıklıklı dükkanlar ve sokak örtüsünün üstünde kalan birinci kat.

Şekil 3.67 : Camili (Yüncü) Han'ın avlu cepheleri.

3.4.2.4 Yapım tekniği ve malzeme

Camili (Yüncü) Han'ın mekansal yapısı ve cephe özelliklerinden özgün yapım tekniği ve geçirdiği dönüşümler hakkında bilgi alınabilir (Şekil 3.70, Şekil 3.71). Zemin katta özgün hücreler beşik tonozlu, 1894 Depremi sonrası yenilenmiş olanlar ise volta döşemelidir (Şekil 3.68). Zemin kat özgün revak ayaklarının 0.45 m x 0.45 m ölçülerinde, kesme taş malzeme ile örüldüğü sıva yüzeyindeki dökülmelerden tespit edilebilmiştir (Şekil 3.68). Üst kat revak döşemesi, tavan kaplaması, dikmeleri ve

revak korkulukları ise ahşaptır. 0.20 m x 0.20 m boyutlarındaki ahşap dikmeler taş ayaklara oturmaktadır.

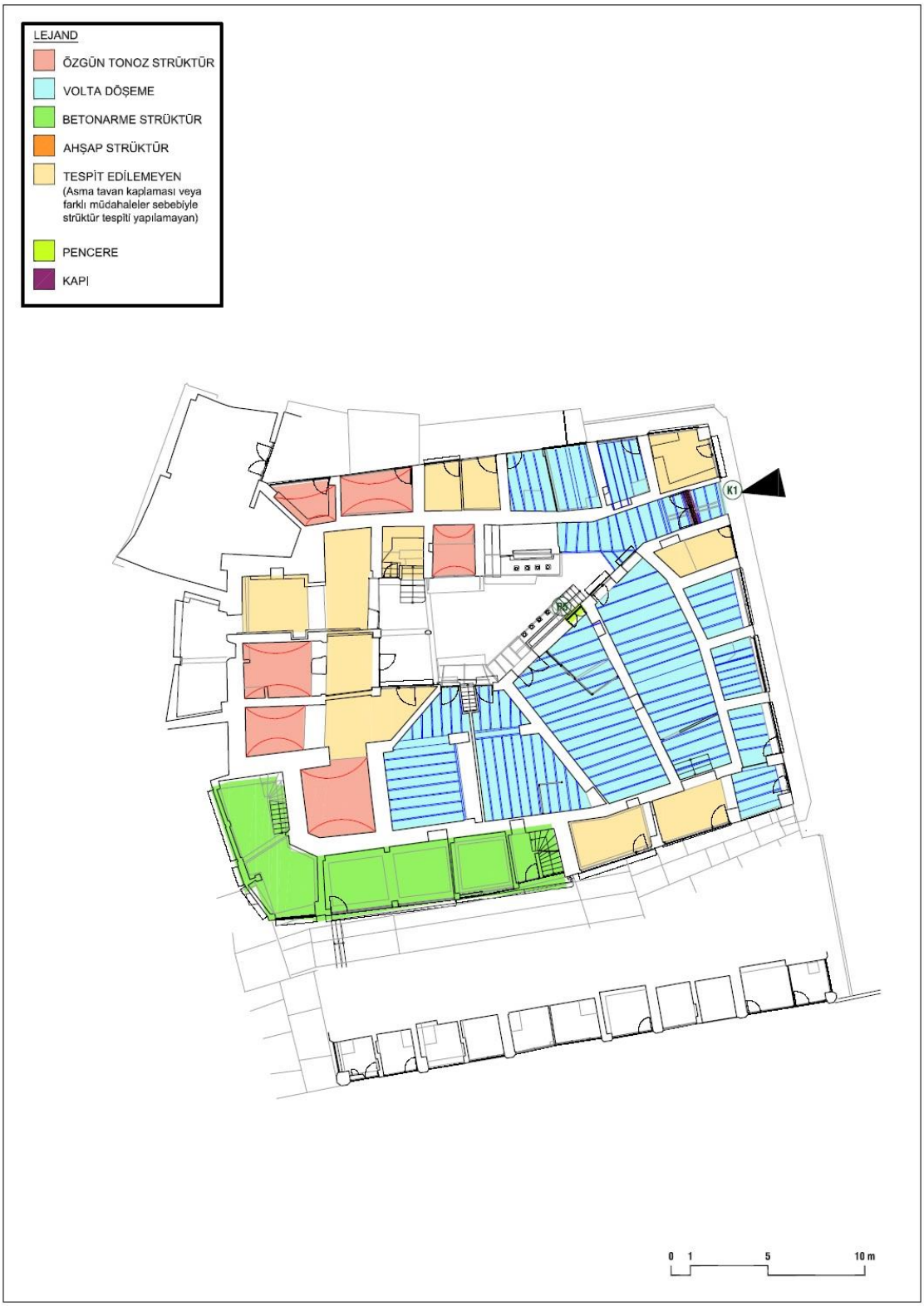

Şekil 3.68 : Camili (Yüncü) Han'ın zemin kat 12 parseldeki hücrenin volta döşemesi ve duvarda gizli kalmış revak taşıyıcısı ile taş başlık.

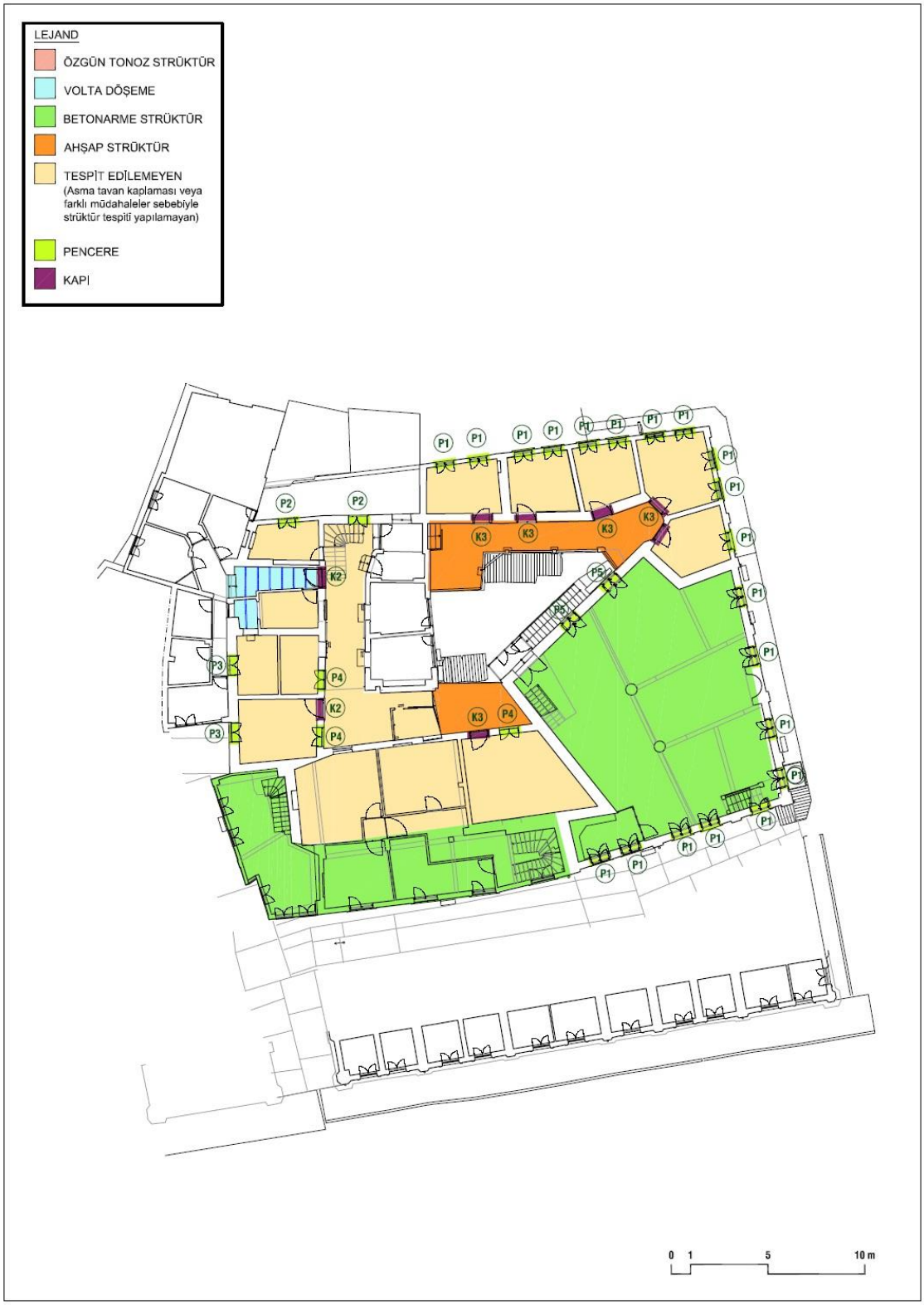
Revak yapısını kaybetmiş kuzey bölümünde, duvara gömülü ahşap dikme ve dikme altında yer alan taş ayak tespit edilmiştir (Şekil 3.69). İç duvarlar ve tavanlar sıvalıdır. Tonoz ve volta döşeme örgüsü tuğladır. Özgün taş döşemeye rastlanmamıştır. Mescit yapısı betonarme olarak yenilenmiştir. Hanın çatısı büyük ölçüde Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Özgün yapısında alaturka kiremit kaplı olduğu düşünülmektedir. Özgün pencere doğramaları demirdir (Şekil 3.72). Hanın ana giriş kapısı ve hücre kapıları dövme demirdir.

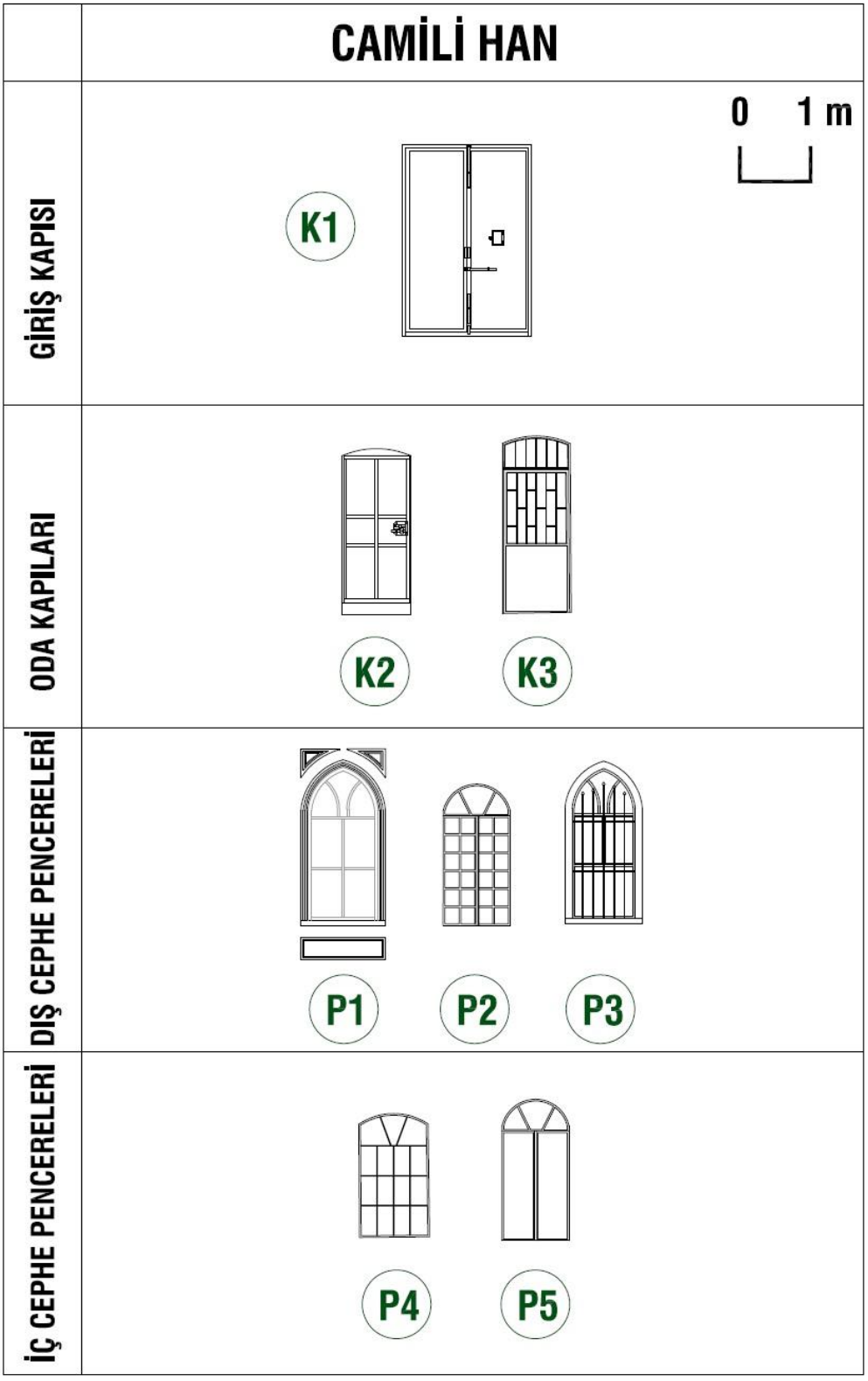
Şekil 3.69 : Camili (Yüncü) Han'ın birinci katında revak düzeni bozulmuş kuzey kolunda duvarda gizli kalmış ahşap revak dikmesi ile taş ayak ve özgün pencere doğraması.

Şekil 3.70 : Camili (Yüncü) Han zemin katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

Şekil 3.71 : Camili (Yüncü) Han birinci katında tespit edilen özgün strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

Şekil 3.72 : Camili (Yüncü) Han'da tespit edilen kapı ve pencere tipleri (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

3.5 Lütfullah (Paçavracı) Hanı (Özgünlüğünü yitirmiş han)

3.5.1 Konum ve tarihçe

Kapalıçarşı'nın batısında yer alan Lütfullah (Paçavracı) Hanı'nın (641 Ada) batısında Çadırcılar Caddesi, kuzeyinde ve doğusunda Lütfullah Sokağı, güneyinde Yüncü Hasan Sokağı yer almaktadır (Şekil 3.73). Günümüzde handan hiçbir iz kalmamıştır. Hanın yerinde bulunan yapı bloğu tescilli değildir.

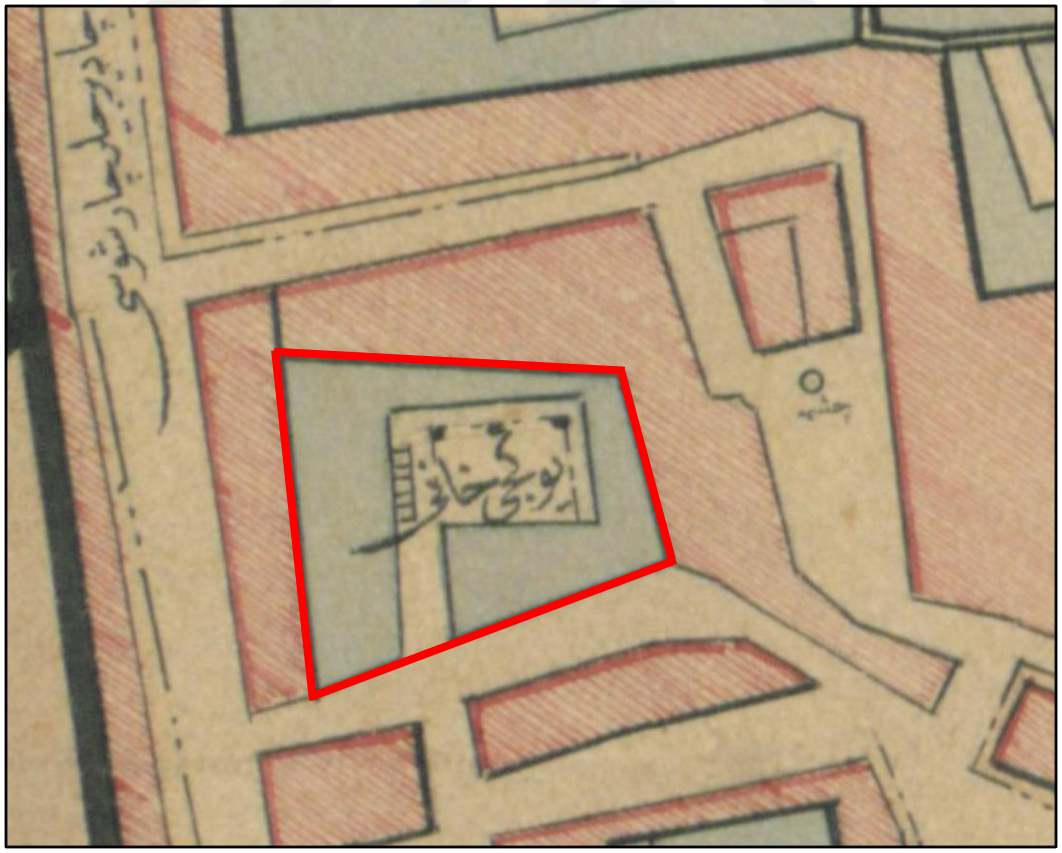

Şekil 3.73 : Lütfullah (Paçavracı) Hanı, mevcut kadastral durum.

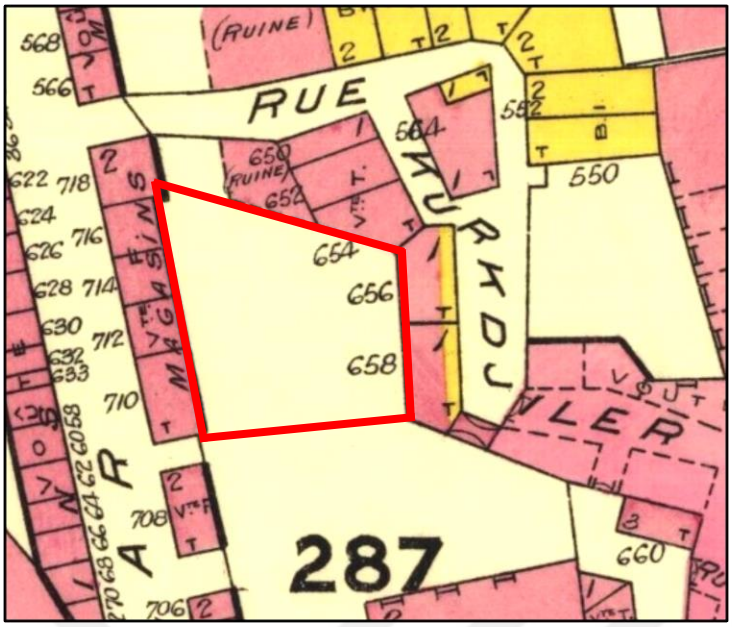
Kaynaklarda adı Paçavracı veya Paçavracılar Hanı olarak da geçen Lütfullah Hanı, Çelik Gülersoy'un XIX. yy.ın sonundaki başlıca Kapalıçarşı Hanları listesinde Paçavracı Hanı olarak belirtilmiştir (Gülersoy, 1979, s. 17). Ceyhan Güran'ın "Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanlarının Mimarisi" adlı kitabında tespit ettiği, İstanbul'un çok değişmiş ya da kaybolmuş hanları listesinde yer almaktadır. Güran, hanın Anadolu Kazaskeri olan ve 1748 de vefat eden Lütfullah Ağa tarafından 1736'da yaptırıldığını; dolayısıyla bir XVIII. yy. eseri olduğunu ifade eder (Güran, 1976, s. 152). Bu kişinin Sicill-i Osmani'de ismi geçen, o tarihlerde yaşamış ve kazasker olan Lütfullah Lütfi Efendi (Ebu İshakzade) olması muhtemeldir. Ancak hanın banisi olduğu konusunda bir bilgi yoktur; ayrıca Anadolu kazaskeri olduğu tarih 1748, ölüm tarihi ise 1753 olarak belirtilmiştir (Süreyya, 1996, s. 904).

Han, 1894 Depremi'ne kadar olan dönemde Kapalıçarşı sınırlarındadır. 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Lütfullah (Paçavracı) Hanı'nın avlulu yapısı ve onu çevreleyen dükkanlar net biçimde görülmektedir (Şekil 3.74). 1868 tarihli fotoğraftan tespit edildiği kadarıyla, han iki katlı, avlulu, kırma çatılı ve kiremit örtülüdür (Şekil 3.76). Lütfullah (Paçavracı) Hanı 1894 Depremi'nde yıkılan hanlardan olmuştur. Çadırcılar Caddesi'nin ve Lütfullah Sokağı'nın üst örtüsünün yıktırılıp Çarşı dışında bırakılması sonucu Lütfullah (Paçavracı) Hanı da Kapalıçarşı dışında kalmıştır. Depremin hemen sonrası yapılan onarımlarda han yenilenmemiş ancak Çadırcılar Caddesi tarafında hanı saran dükkanlar tüm cadde boyunca devam eden nitelikte, iki katlı olarak yenilenmiştir. 1904 tarihli Goad Sigorta Haritası'nda bu dükkanların belirtildiği, ancak hanın alanının boş bırakıldığı görülmektedir (Şekil 3.75). Abdülhamit Albümlerinde yer alan, Beyazıt Kulesi'nden 1894 Depremi onarımları sonrası çekilen fotoğrafta da hanın yerinin yıkıntı olarak kaldığı görülmektedir (Şekil 3.76).

Günümüzde Lütfullah (Paçavracı) Hanı'nın yerinde tekstil ürünleri satan dükkanların bulunduğu niteliksiz bir yapı bloğu vardır (Şekil 3.77).

Şekil 3.74 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Lütfullah (Paçavracı) Hanı.

Şekil 3.75 : 1904 tarihli Goad haritasında Lütfullah (Paçavracı) Hanı'nın yeri.

Şekil 3.76 : 1868 tarihli fotoğrafta Lütfullah (Paçavracı) Hanı ve 1894 Depremi onarımları sonrası hanın yıkıntı yeri.

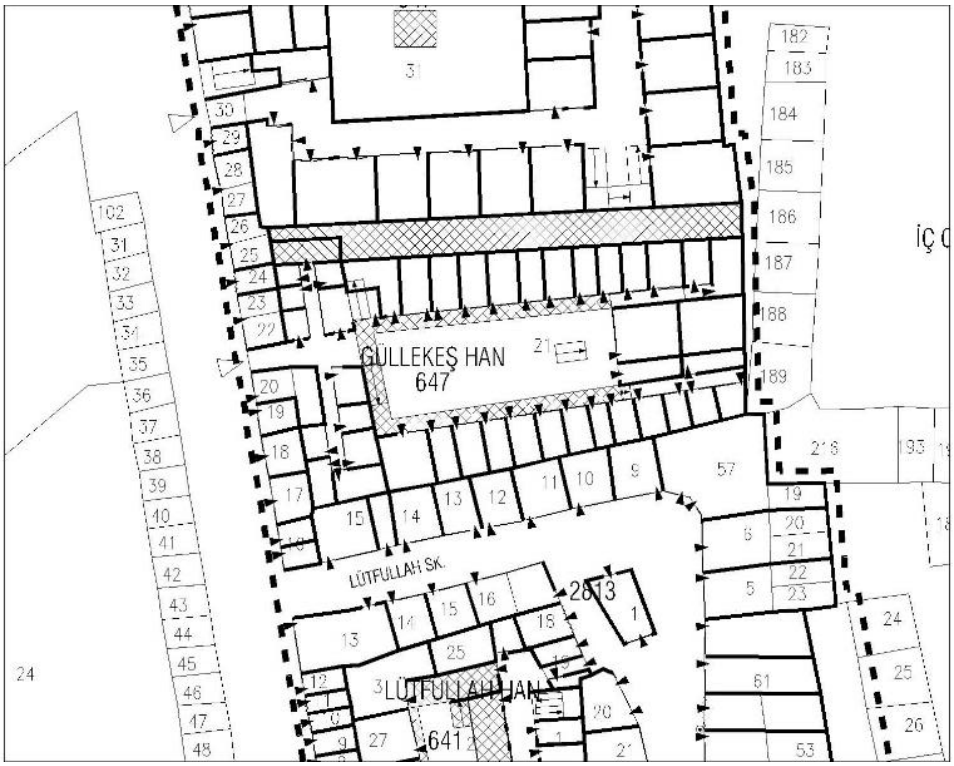
Şekil 3.77 : Günümüzde Lütfullah (Paçavracı) Hanı'nın yerindeki yapının görünümü ve dükkan cepheleri.

3.6 Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı (Özgünlüğünü yitirmiş han)

3.6.1 Konum ve tarihçe

Kapalıçarşı'nın batısında yer alan Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı (647 Ada), kuzeyde Sarnıçlı Han, doğuda İç Cebeci Han ile bitişik nizamda komşudur. Güneyde Lütfullah Sokağı'na batıda ise Çadırcılar Caddesi'ne cephesi olan hanın girişi Çadırcılar Caddesi üzerindedir (Şekil 3.78). Günümüzde hanın özgün yapısından bir iz kalmamıştır. Hanın yerinde avlu düzeni korunarak inşa edilmiş betonarme bir yapı vardır ve tescilli değildir.

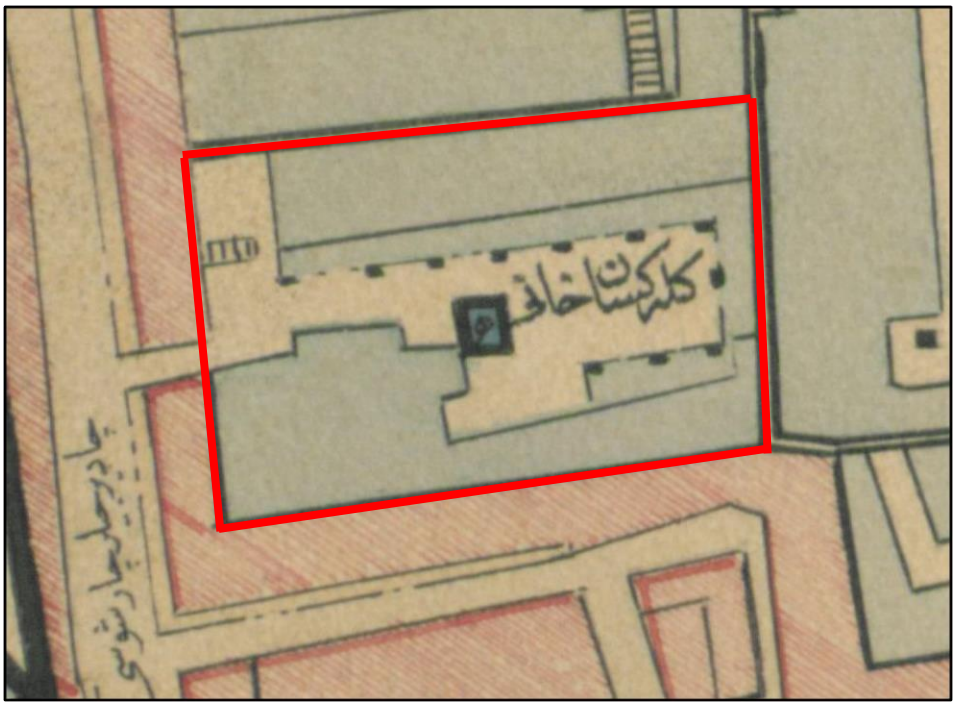
Hanın adı kaynaklarda Kelle Kesen olarak geçmektedir. Ceyhan Güran'ın "Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanlarının Mimarisi" adlı kitabında tespit ettiği İstanbul'un çok değişmiş ya da kaybolmuş hanları listesinde yer almaktadır (Güran, 1976, s. 151). Kevork Pamukciyan'ın İstanbul hanlarını Türkçe alfabetik sıraya göre düzenleyerek yayınladığı "1868'de Mevcut İstanbul Hanları" adlı makalesinde "Kelle Kesen Hanı-Çadırcılar içinde" şeklinde yer alır (Pamukciyan, 1994, s. 67). Necdet Sakaoğlu ve Nuri Akbayar'ın "Osmanlı'da Zenaatten Sanata" adlı kitabında, XIX. yy. ortalarındaki kayıtlara göre Kelle Kesen Han'a ait 54 oda, 1 mescit, 1 çeşme bulunduğu ifadesi yer almaktadır (Sakaoğlu ve Akbayar,1999, s. 199).

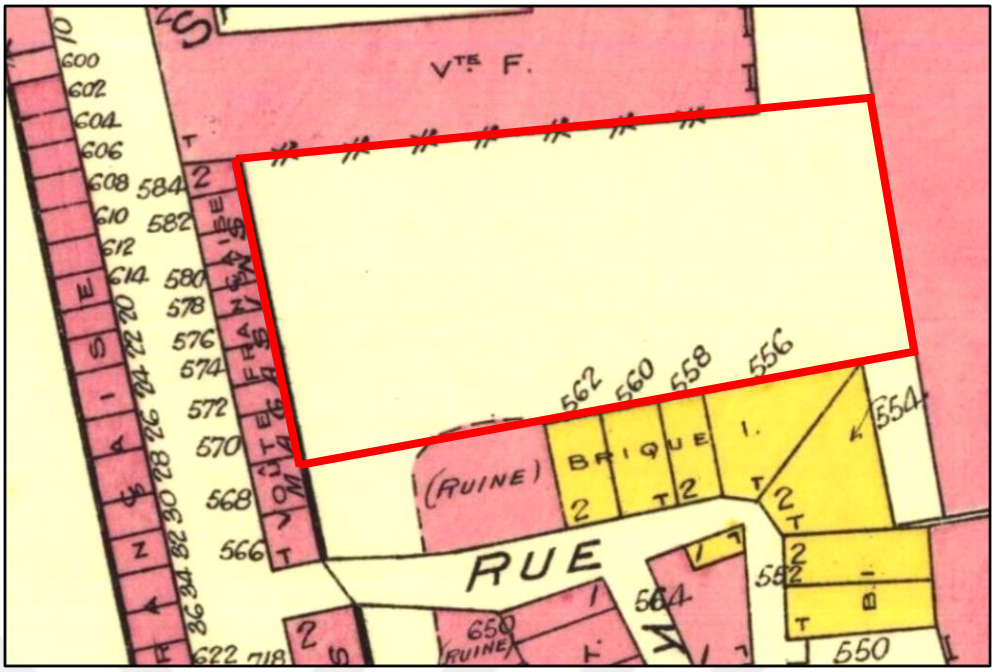
Şekil 3.78 : Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı, mevcut kadastral durum.

Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı, 1894 Depremi'ne kadar Kapalıçarşı sınırlarındadır. 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı'nın avlulu yapısı, revak ayakları ve onu çevreleyen dükkanlar belirgindir (Şekil 3.79). 1868 tarihli fotoğraftan tespit edildiği kadarıyla, han iki katlı, avlulu, kırma çatılı ve kiremit örtülüdür (Şekil 3.81). Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı 1894 Depremi'nde yıkılan hanlardan olmuştur. Çadırcılar Caddesi'nin üst örtüsünün yıktırılıp Çarşı dışında bırakılması sonucu Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı da Kapalıçarşı dışında kalmıştır. Depremin hemen sonrası yapılan onarımlarda han ve Lütfullah Sokağı'na bakan sıra dükkanlar yenilenmemiştir. Çadırcılar Caddesi tarafında hanı saran dükkanlar ise tüm cadde boyunca devam eden nitelikte, iki katlı olarak yeniden yapılmıştır. 1904 tarihli Goad Sigorta Haritası'nda bu dükkanların belirtildiği, han alanının boş bırakıldığı, Lütfullah Sokağı'na bakan dükkanların olduğu bölümünün ise hala harabe (ruine) olarak tanımlandığı görülmektedir (Şekil 3.80). Abdülhamit Albümlerinde yer alan, Beyazıt Kulesi'nden 1894 Depremi onarımları sonrası çekilen fotoğrafta da hanın yeri boş olarak görülmektedir (Şekil 3.81).

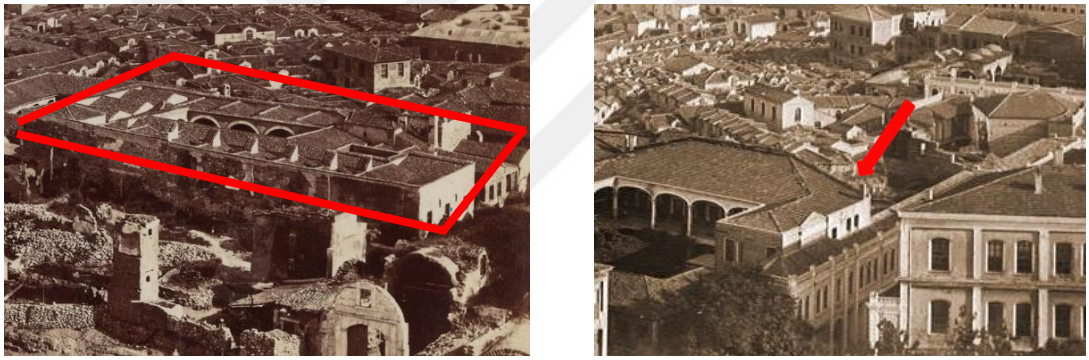
Günümüzde Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı'nın yerinde XX. yy.ın ikinci yarısında inşa edilmiş, üç katlı, betonarme, avlulu bir yapı vardır. Avlunun üstü metal strüktür ile kapatılmıştır (Şekil 3.82). Han hırdavatçılar çarşısı olarak bilinmektedir.

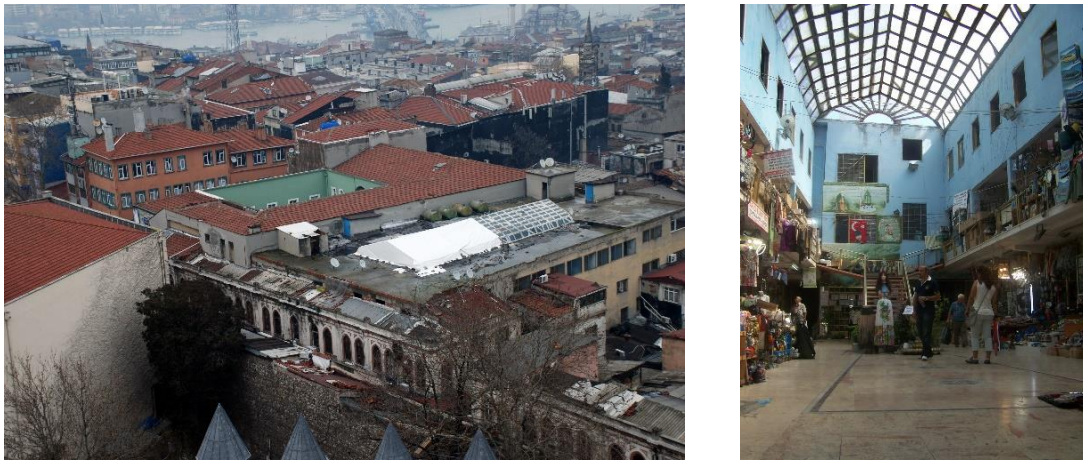
Şekil 3.79 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı.

Şekil 3.80 : 1904 tarihli Goad haritasında Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı'nın yeri.

Şekil 3.81 : 1868 tarihli fotoğrafta Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı ve 1894 Depremi onarımları sonrası hanın yıkıntı yeri.

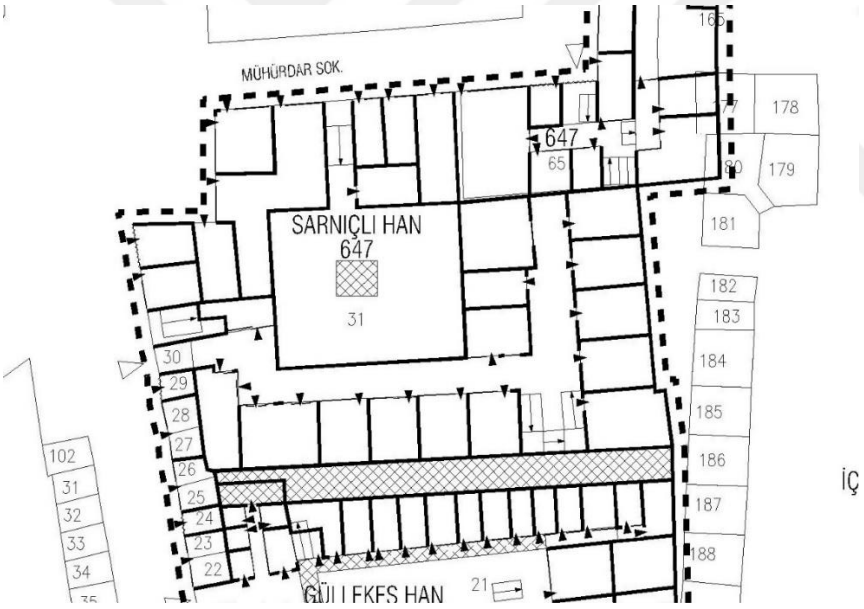

Şekil 3.82 : Günümüzde Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı'nın yerindeki yapının görünümü ve dükkan cepheleri.

3.7 Sarnıçlı Han (Özgünlüğünü yitirmiş han)

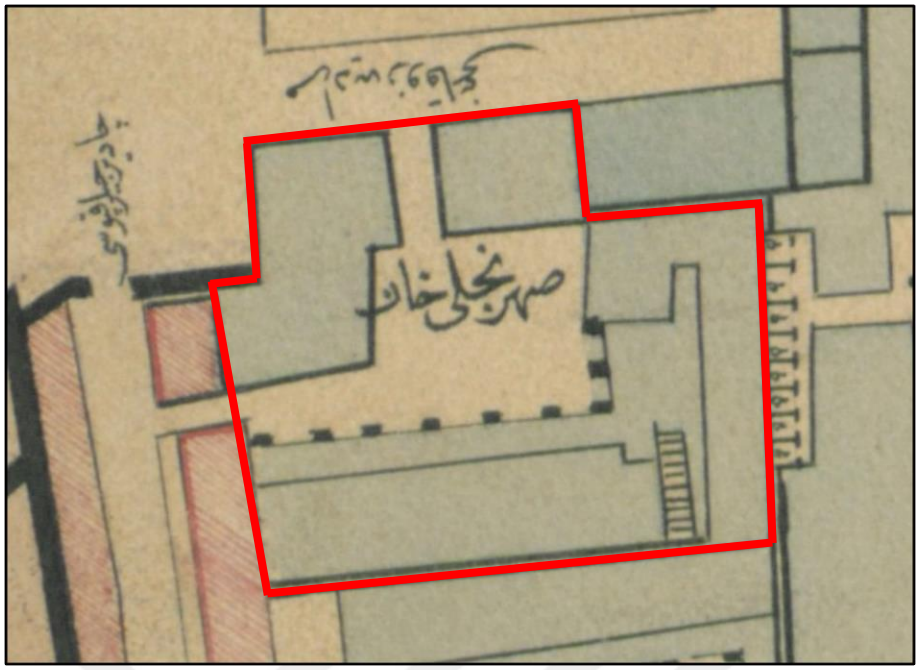
3.7.1 Konum ve tarihçe

Kapalıçarşı'nın batısında yer alan Sarnıçlı Han (647 Ada), güneyde Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı, doğuda İç Cebeci Han ve Saray Han diye adlandırılan betonarme yapı ile bitişik nizamda komşudur. Kuzeyde Mühürdar Sokağı'na batıda ise Çadırcılar Caddesi'ne cephesi bulunan hanın, Çadırcılar Caddesi ve Mühürdar Sokağı'nda olmak üzere avluya ulaşan iki girişi vardır (Şekil 3.83). Han yapısı betonarme olarak rekonstrüksiyondur ve altındaki sarnıç ile birlikte İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 19.04.1988 gün ve 297 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Adını avlusunun altında yer alan sarnıçtan alan Sarnıçlı Han, Çelik Gülersoy'un XIX. yy.ın sonundaki başlıca Kapalıçarşı Hanları listesinde belirtilmiştir (Gülersoy, 1979, s. 17).

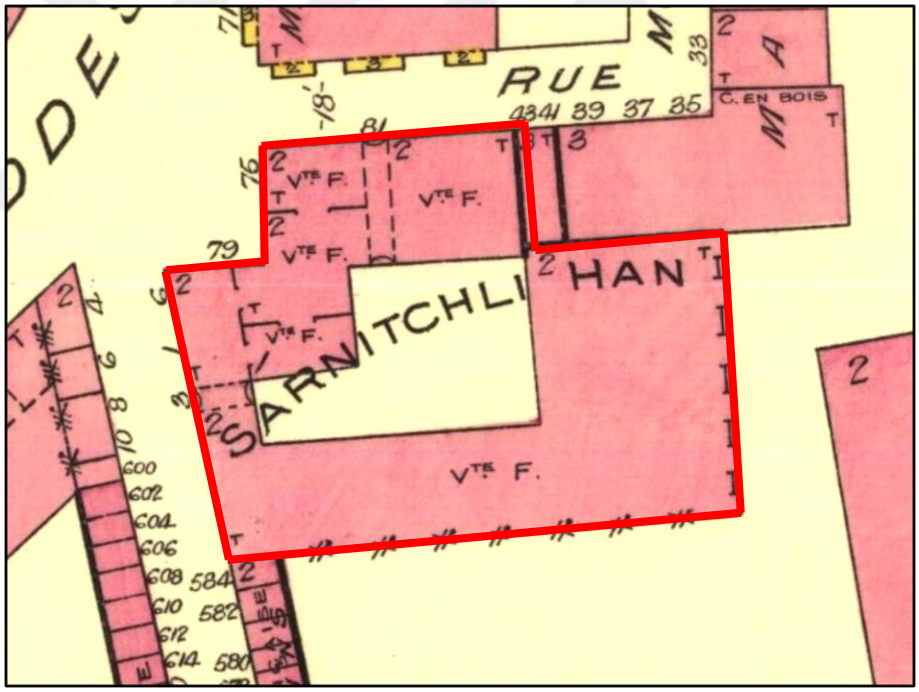

Şekil 3.83 : Sarnıçlı Han, mevcut kadastral durum.

Sarnıçlı Han ve iki girişi, 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında da vardır (Şekil 3.84). Hanın yerinde olan yapının bir nedenle XIX. yy.da yıkılmış olduğu, 1880'li yıllarda yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır. Hanın depremde yıkılmadığı ve Çadırcılar Caddesi cephesindeki dükkanların diğer hanlarla aynı nitelikte, iki katlı olarak yenilenmiş olduğu 1900'lerin başında çekilen Abdülhamit Albümü fotoğrafında da görülmektedir (Şekil 3.87). 1904 tarihli Goad Sigorta Haritası'ndan da hanın iki girişi tonoz örtülü, oda ve revakların ise dönemin yapım teknikleri kullanılarak demir putrelli olarak inşa edildiği bilgisi edinilmektedir (Şekil 3.85).

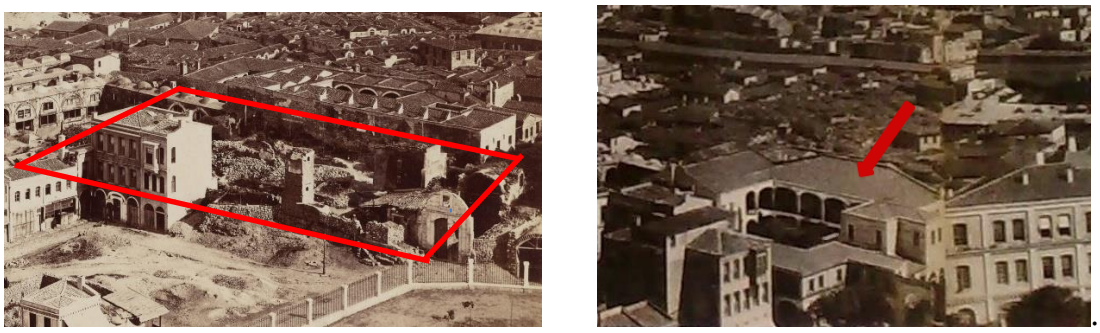

Şekil 3.84 : 1887 tarihli Kapalıçarşı haritasında Sarnıçlı Han.

Şekil 3.85 : 1904 tarihli Goad haritasında Sarnıçlı Han.

Bölge ile ilgili haritalar ve fotoğraflar incelendiğinde, 1868 tarihli Pierre de Gigord Koleksiyonu'na ait panoramada hanın yerinin yıkıntı olduğu, bazı yapı kalıntılarının bulunduğu fark edilmektedir (Şekil 3.86). 1889 tarihli Sebah & Joaillier fotoğrafında ise Sarnıçlı Han'ın ve günümüzde Beyazıt Kütüphanesi'nin kullanımında olan eski Jandarma Komutanlığı Binası'nın inşa edilmiş olduğu görülmektedir (Şekil 3.86).

Şekil 3.86 : 1868 tarihli fotoğrafta Sarnıçlı Han'ın yıkıntı yeri (Pierre de Gigord) ve 1889 tarihli fotoğrafta Sarnıçlı Han (Sebah & Joaillier).

Şekil 3.87 : Çadırcılar Caddesi onarımı sonrası Sarnıçlı Han (Abdülhamit Albümü).

Han 1971 yılında bir yangın geçirmiştir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 13.05.1972 tarih ve 6373 sayılı kararı ile onaylanan restitüsyona göre han yapısının XIX. yy.da inşa edilen özgün durumuna benzetilerek betonarme olarak yenilendiği anlaşılmaktadır (Şekil A.1). Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Arşivi'nde bulunan 07.03.1972 tarihli fotoğraflar hanın XIX. yy. yapısının harap halini, 21.01.1987 tarihli fotoğraflar ise betonarme olarak yenilenmiş halini belgelemektedir. Hanın kuzey kısmı özgün yapısından farklı olarak üç katlı olarak inşa edilmiştir. Handaki dükkanlarda tekstil, bakır eşya, ev eşyası gibi çeşitli ürünler satılmakta, iç bölümdeki odalar daha çok ofis veya depo olarak kullanılmaktadır.

3.7.2 Yapısal analiz

3.7.2.1 Genel tanım

Kuzey yönündeki yapı ve sokaklar nedeniyle düzgün bir dış kontura sahip olmayan Sarnıçlı Han, tek avlulu ve bodrum üzerine iki katlıdır. Kuzey ve batı cephesinde, açığa çıkan bodrum katın sokaktan kullanılan dükkanları dizilmiştir (Şekil 3.88). Kuzey kanadı, doğu kanadının kuzeyi ve batı kanadının kuzeyi ile üst katı revaksızdır. Diğer bölümlerde revaklar gerisinde odalar sıralanmıştır. Hanın en ayırt edici özelliği avlusunun altında yer alan Bizans dönemine ait sarnıçtır (Şekil 3.89). Sarnıca avlu zemininden açılan bir kapak ile ulaşılmaktadır.

Şekil 3.88 : Sarnıçlı Han genel görünüm.

3.7.2.2 Mekansal özellikler

Hanın her iki cephesinde yer alan ana girişlerden avluya ulaşılır. Düzgün geometriye sahip olan avlu yaklaşık olarak 13.00 m x 15.75 m ölçülerindedir. Avlu, Çadırcılar Caddesi kotuna göre yaklaşık 2.00 m yukarıdadır. Çadırcılar Caddesi'nde bulunan ana girişten avluya 12 basamakla, Mühürdar Sokağı girişinden 14 basamakla ulaşılmaktadır. Avlunun orta kısmında 2.70 m x 2.70 m boyutlarında, çay ocağı olarak kullanılan muhdes bir yapı bulunmaktadır (Şekil 3.91).

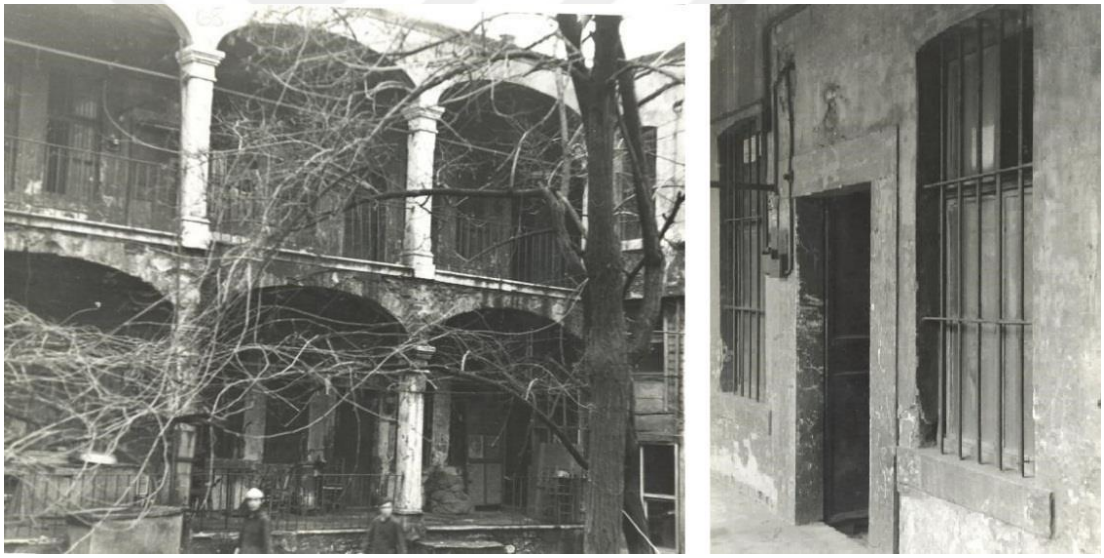
Şekil 3.89 : Plan düzleminde Sarnıçlı Han ve sarnıç ilişkisi.

Şekil 3.90 : Sarnıçlı Han'ın avlu cepheleri.

Şekil 3.91 : Sarnıçlı Han'ın avlusunda çay ocağı olarak kullanılan muhdes yapı.

Şekil 3.92 : Sarnıçlı Han'ın avlusunda cephe revağı ve revağa açılan oda kapısı ve pencereleri (G.E.E.A.Y.K. Arşivi, 1972).

Revak arkasında dizilmiş sıra odalar yaklaşık 4.00 x 5.00 m boyutlarındadır. Avluya bakan cephelerde zemin katta 36 adet, birinci katta 31 adet oda mevcuttur (Şekil 3.90). Bitişik nizam olan güney kanadındaki odalarda revaklara açılan bir kapı ve ikişer adet pencere yer almaktadır (Şekil 3.92). Revaksız doğu kanadındaki odalara ortada yer alan koridordan ulaşılmaktadır. Doğu kanadındaki odalarda revaka açılan bir kapı ile dışa açılan iki pencere bulunmaktadır. Hanın ön cephesini oluşturan yaklaşık 3.00 x 4.00 m boyutlara sahip sıra dükkanların ise sadece yoldan girişi olup, iç avludan girişleri bulunmaz. Hanın bodrum katı, avluyu çevreleyen bir koridor gerisinde

sıralanan odalardan oluşmaktadır. Hanın güneydoğusunda yer alan üç kollu merdiven katlar arasındaki sirkülasyonu sağlamaktadır. Tuvaletler birinci katta, güneybatı köşesindedir.

Sarnıç:

Hanın avlusunda bulunan metal kapak altındaki taş basamaklarla sarnıca inilmektedir. İki bölümlü olan merdivende 12 basamaklı ilk kısmın üzeri beşik tonoz örtülüdür. Merdiven sahanlığında taş söveli ve kemerli kapı açıklığında bir demir kapı kanadı bulunmaktadır. Kapının ardından 17 basamaklı merdiven ile zemine ulaşılır.

Sarnıç, kareye yakın ancak yamuk planlı taban oturumuna sahiptir ve kenarları 8.00 x 8.00 x 8.30 x 9.80 m ölçülerindedir. Kemer hizasından aşağısı sıvalıdır. Sarnıç içerisinde bulunan 4 adet sütun, çevre duvarlara tuğla kemerler ile bağlanmıştır (Şekil 3.93). Sütunların boyları farklı olduğundan dolayı bir tanesinin altında Korent başlık kaide olarak kullanılmıştır (Benli, Ekizce, 2017). Kemerlere oturan kubbelere geçiş, pandantiflerle sağlanmıştır. Tüm mekanı örten 9 adet kubbe bulunmakta olup, sarnıç zemininden kubbe merkezine olan yükseklik 7.10 m olarak ölçülmüştür. Kubbeler içten tuğla örgü şekliyle koni biçimlidir. Kubbelerden beş tanesinin üstünde silindirik havalandırma bacası ya da yukarıdan su çekmek için tasarlanmış açıklıkların olduğu görülmektedir (Benli, Ekizce, 2017).

Şekil 3.93 : Sarnıçlı Han avlusu altında bulunan sarnıca ait sütun, sütun başlığı ve tuğla kemerler.

3.7.2.3 Cephe özellikleri

Sarnıçlı Han'ın Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı'na bitişik nizamda komşu güney cephesi hariç olmak üzere üç cephesi açıktır. Cepheler sıvalı ve boyalıdır. Hanın batı cephesi Çadırcılar Caddesi'ndeki diğer yapılarla aynı niteliktedir. İki kat boyunca uzanan kesme taş taklidi pilastırlar, profilli sivri kemerli pencere söveleri, kat silmeleri, çatı parapeti bu cephenin en önemli unsurlarıdır.

Özgün yapısı iki katlı olan kuzey kanadının 1972 yılı sonrası yeniden yapıldığında üç katlı olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır (Şekil 3.94). Bu cephenin alt katındaki dükkan cepheleri basık kemerlidir. Üst katlarda, pilastırlar arasında taş söveli, düz atkılı pencere açıklıkları bulunmaktadır. Profilli kat silmeleri ve saçak silmesi bu cephede de vardır. Hanın doğu cephesi, en sade cephesidir (Şekil 3.95). Her odanın iki adet söveli, düz atkılı penceresi vardır. Bu cephe çimento esaslı sıvalı olarak bırakılmıştır.

Şekil 3.94 : Sarnıçlı Han kuzey ve batı cephesi.

Avlu cephelerinde, revaklı bölümler basık kemerlidir, taban ve başlığı bulunan betonarme ayaklar revakların düşey taşıyıcılarıdır. Korkuluklar demirdir. Güney kanadındaki odalarda revaklara açılan bir kapı ve ikişer adet pencere yer almaktadır. Kapılar düz atkılı ve taş söveli, pencereler basık kemerlidir. Revaksız bölümlerde

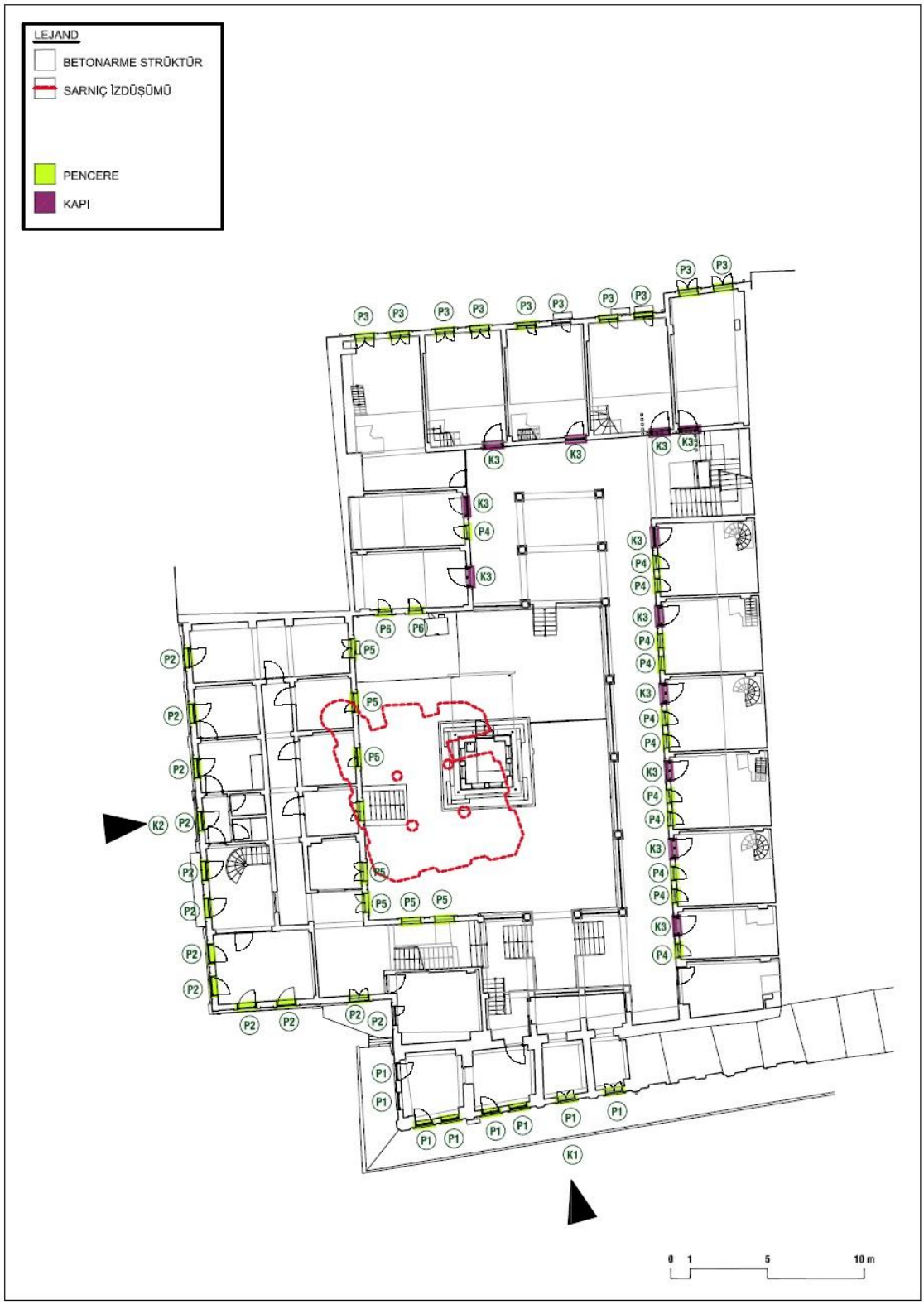
odalara ait söveli, dikdörtgen pencereler dizilidir. Bodrum kat pencereleri de kısmen açığa çıkmıştır. Cepheler düz profilli bir saçak silmesi ile sonlandırılmıştır. Hanın Marsilya kiremidi ile örtülü kırma çatısı vardır.

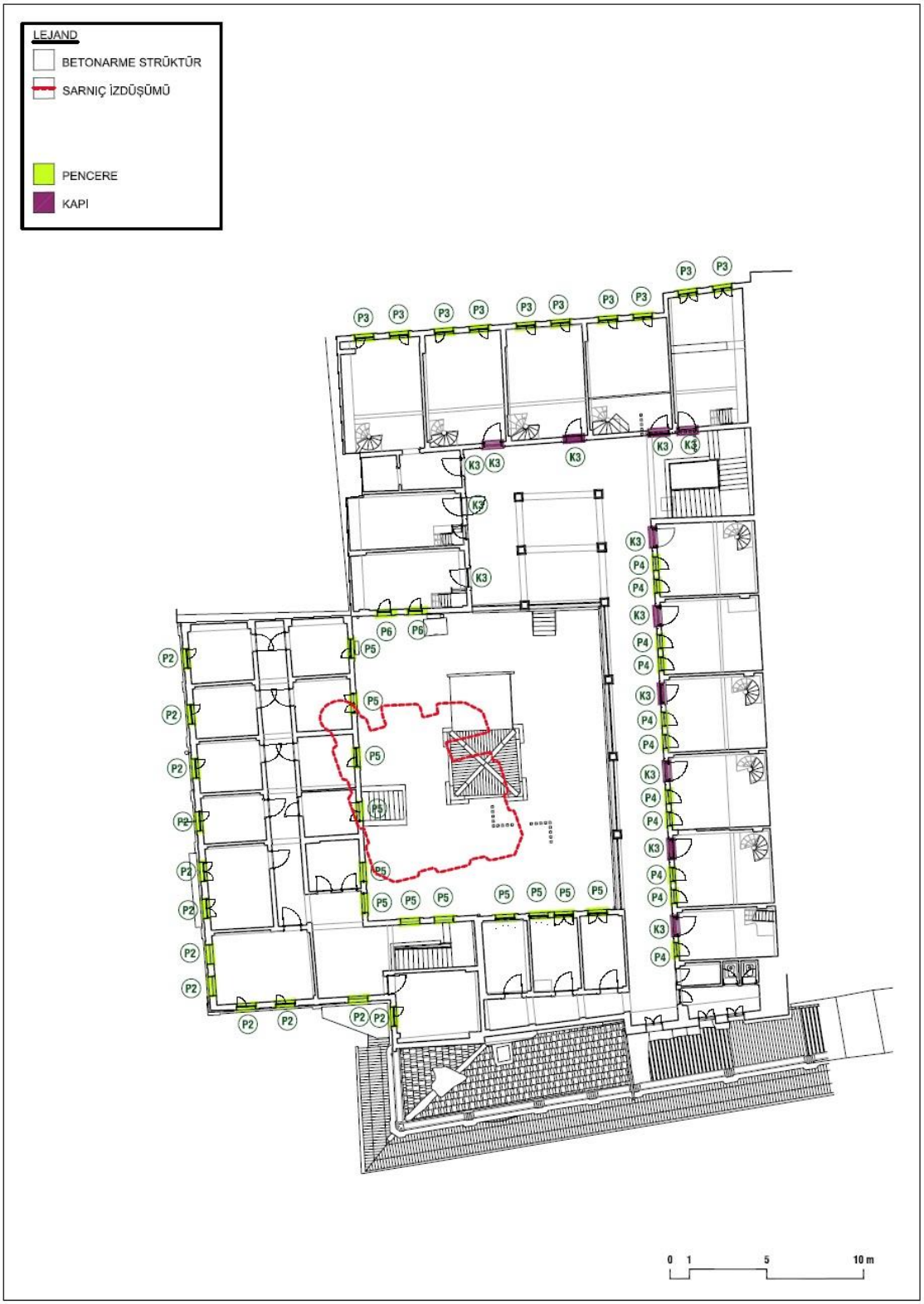
Şekil 3.95 : Sarnıçlı Han doğu cephesi.

3.7.2.4 Yapım tekniği ve malzeme

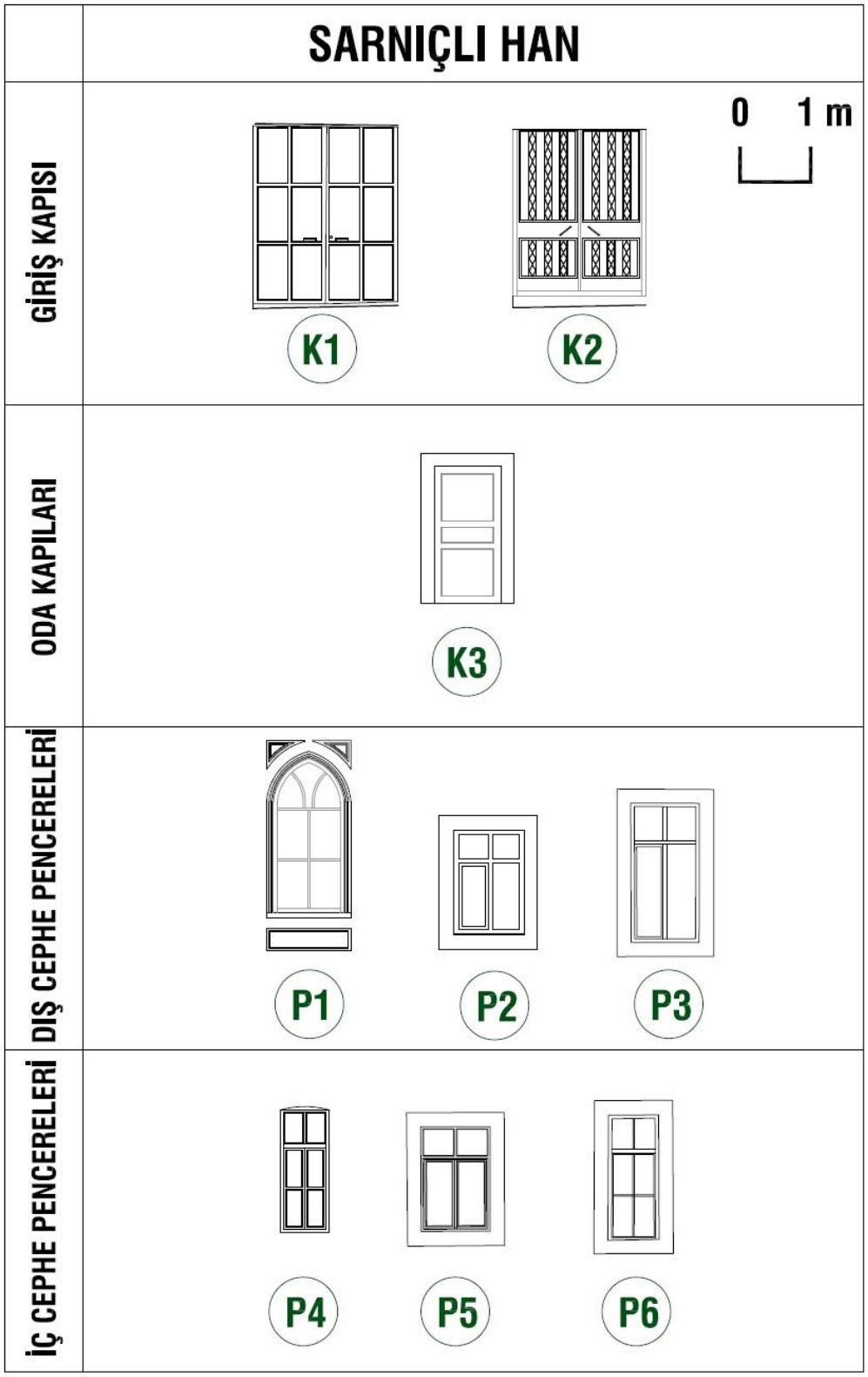
Sarnıçlı Han 1972 yılı sonrası özgün yapısına benzetilerek yeniden inşa edilmiş olsa da, betonarme olarak yenilendiği için, özgün malzeme ve yapım tekniği detayları barındırmamaktadır (Şekil 3.96, Şekil 3.97). Ancak Koruma Kurulu Arşivi'nden temin edilen fotoğraf ve haritaların yardımıyla özgün XIX. yy. yapısına ilişkin ipuçlarına ulaşılabilir. Hanın G.E.E.A.Y.K. arşivindeki fotoğraflarından beden duvarlarının tuğla örgülü, oda ve revakların, demir putrelli düz tavanlar ile örtülü olduğu görülmektedir. Goad haritasındaki hana ilişkin notlar da bu fikri desteklemektedir. Pilastırlı, kat silmeli cepheler sıvalı ve boyalıdır. Pencereler taş söveli, düz atkılı, ahşap doğramalı giyotin penceredir (Şekil 3.98). Doğramalarının önünde demir parmaklık bulunmaktadır. Revak kemerleri arasındaki gergiler ve korkuluklar da demirdir. Kırma çatısı kiremit örtülüdür.

Şekil 3.96 : Sarnıçlı Han zemin katında tespit edilen strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

Şekil 3.97 : Sarnıçlı Han birinci katında tespit edilen strüktür ve yapı elemanları (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

Şekil 3.98 : Sarnıçlı Han'da tespit edilen kapı ve pencere tipleri (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

3.8 Bölüm Değerlendirmesi

Hanlar incelenirken, özgün detayları, yapı onarımları, kullanılan teknikler ve malzemeleri irdelenmiştir. Özgün yapı detaylarına bu altı hanın üç tanesinde rastlanabilmiştir. Bu incelemelerde yapıların yoğun kullanımda olması bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. Hanların neredeyse tamamının sıvalı ve boyalı olması ve özellikle odalarda sıkça kullanılan asma tavan, duvar kaplaması gibi aykırı müdahaleler özgün detayları gizlediğinden tespitleri zorlaştırmıştır. Kuşkusuz kapsamlı restorasyon aşamasında, aykırı eklerden arındırma sonrası uygulanacak raspa çalışması ve malzeme analizleriyle yapılarla ilgili çok daha net yorumlara ulaşıp hasar analizleri oluşturulmalıdır.

Bu bilgiler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Çadırcılar Caddesi için 1894 Depremi dönüm noktası olmuştur. Caddenin günümüzdeki kimliğini oluşturan yapısı bu deprem sonrasındaki onarımlarla şekillenmiştir. Cadde boyunca karşılıklı olarak, yıkık durumdaki hanların önündeki dükkanlara tip cephe detaylarının uygulanması, depremde yaşanan büyük travmanın yaralarını hızlıca rehabilite etmek amacıyla hareket edildiğini düşündürmektedir. Ağır hasar gören Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı ve Camili (Yüncü) Han'ın onarımlarında ise, depremde yıkılmayan bölümlerin mevcut strüktürünün korunduğu, hasarlı bölümler yenilenirken özgün yapısal detay ve malzemeyi sürdürme gayesinin güdülmediği gözlenmiştir.
- 1894 Depremi ile iki han yapısı kaybedilmiştir. Bu depremde Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı ve Lütfullah (Paçavracı) Hanı'nın tamamen yıkıldığı ve günümüze özgün yapısından bir iz ulaşmadığı anlaşılmıştır.
- Sarnıçlı Han'ın 1970'lerden sonra özgün yapısını yitirdiği, hanın betonarme strüktürlü olarak yeniden inşa edildiği, bu inşa sırasında özgün yapı detaylarına biçimsel olarak büyük ölçüde uyulduğu, ancak, kuzey kısmına bir kat daha eklendiği görülmüştür. Sarnıçlı Han'ın odaların revaklara bakan cephelerinde tek tip kapı, iç ve dış cephelerde üç farklı pencere tipi kullanılmıştır (Şekil 3.98).
- Kapalıçarşı sınırları içinde kalmasıyla özellik arz eden, Kapalıçarşı'nın ilk yapılan hanlarından olan Bodrum Hanı'nın, tarihsel süreçte birçok kez onarıldığı anlaşılmıştır. Bodrum Hanı'nın zemin katında yer alan kırk üç

odanın yirmi birinde beşik tonoz örtü, beşinde volta döşeme tespit edilmiştir. Geri kalan odalarda ve hanın ön kısmında yer alan on beş dükkanda asma tavan kaplamaları dolayısıyla döşeme tespiti yapılamamıştır (Şekil 3.33, Şekil 3.34). Tonoz örtülü odaların hanın güneydoğusunda yoğunlaşması, 1894 Depremi'nde en sağlam kalan bölümünün burası olduğunu göstermektedir. Birinci katta sekiz odada tonoz örtüye, beş odada ve revaklarda volta döşemeye rastlanmış, diğer odalarda döşeme sistemi ile ilgili tespit yapılamamıştır. Mekân kullanımı yönünden, Bodrum Hanı'nda zemin katta revaklar odalara katılarak kullanıldığından revak düzeni korunamamış, birinci katta ise korunmuştur. Müdahale gören odalar hariç (cam vitrin vs.) odaların revaklara bakan cephelerinde dört farklı tipte kapı ve üç farklı tipte pencere kullanıldığı görülmüştür. Dış cephelerde altı farklı pencere tipi tespit edilmiştir.

- Ali Paşa Hanı'nın zemin katında yer alan otuz sekiz odanın yirmi ikisinde beşik tonoz örtü, batı ve doğu revaklarında çapraz tonoz örtü, altı odada ve kuzey revağında volta döşeme tespit edilmiştir. Birinci katında kırk bir odanın on beşinde beşik tonoz örtüye, revaklarda volta döşemeye rastlanmıştır (Şekil 3.50, Şekil 3.51). Özgün mekân kullanımının zemin katta kuzey kanadında, birinci katta kuzey ve doğu kanadında sürdürüldüğü, diğer kısımlarda revakların odalara katıldığı gözlenmiştir. Ali Paşa Hanı'nda odaların revaklara bakan cephelerinde altı farklı tipte kapı ve beş farklı tipte pencere, dış cephelerinde ise üç farklı pencere tipi tespit edilmiştir.
- Camili (Yüncü) Han'ın zemin katında bulunan yirmi üç odanın altısında beşik tonoz, on birinde ise volta döşeme tespit edilmiştir. Birinci katın döşeme strüktürünün ahşap olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu durum, sadece açıkta bulunan doğu ve batı revağında gözlenebilmiştir. Mescit bölümünün orta dikmeleri ve kirişleri ise betonarme olarak tespit edilmiştir (Şekil 3.70, Şekil 3.71). Camili (Yüncü) Han'ın zemin katında özgün mekan kullanımı revaklar odalara katıldığı için tespit edilememiş, birinci katta doğu ve kısmi olarak batı revakının açıkta kaldığı, geri kalan revak bölümünün odaya çevrildiği gözlenmiştir. Müdahale gören odalar hariç iki farklı tipte oda kapısı ve penceresine, üç farklı tipte dış cephe penceresine rastlanmıştır.

4. HASARLAR VE RESTİTÜSYON SORUNLARI

4.1 Hasarlar

Yapıların onarımına geçilmeden önce, yapıda bozulmaya neden olan etkenlerin tespit edilmesi gerekir. Teknik inceleme ve gözlemlerin sonuçları ile tarihsel süreç araştırmalarından edinilen bilgiler birleştirilerek yapıdaki hasarlar ve buna neden olan etkenler belirlenmelidir. Doğru tanıyı koymadan restorasyona ilişkin doğru müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi mümkün değildir.

Yapılarda bozulmaya neden olan etkenler "İç Nedenler" ve "Dış Nedenler" olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir (Ahunbay, 1999, s.38). Yapının konumu, bulunduğu zeminin özellikleri, strüktür tasarımındaki hatalar, hatalı malzeme kullanımı, kötü işçilik gibi hasar kaynakları "İç Nedenler" olarak değerlendirilmektedir. Uzun süreli doğal etkenler, deprem, sel gibi doğal afetler, terk, kötü kullanım ve onarım, yangın, savaş gibi insanların neden olduğu hasar kaynakları ise "Dış Nedenler" başlığı altında toplanmaktadır (Ahunbay, 1999, s.38).

Kapalıçarşı Çadırcılar Caddesi hanlarında tespit edilen hasar türleri, bu başlıklara uygun olarak tanımlanmış ve değerlendirilmiştir (Çizelge 4.1).

4.1.1 İç nedenlerle oluşan hasarlar

Binaların taşıyıcı sistemlerinde ilk tasarımlarından gelen boyutlandırma hatası varsa, örneğin duvar, payanda gibi düşey elemanları taşıyacağı yüke göre yetersiz kesitli yapılmışlarsa ciddi hasarlar ortaya çıkabilir (Ahunbay, 1999, s.39). Kullanılan taş, tuğla, harç gibi malzemelerin kötü nitelikte olması, kalitesiz işçilik ve yanlış teknik kullanılması da yapıların bozulmasını hızlandırmaktadır.

Özellikle İstanbul'un fethini izleyen yıllarda, kente Osmanlı kimliğini kazandırmayı amaçlayan ilk yapıların aceleye gelmişliğe bağlı olarak özensiz ve zayıf strüktürde inşa edilmiş olabileceğine dair bir görüş vardır (Mazlum, 2001, s.126). Yazılı kaynaklara göre, Bodrum Hanı bu görüşü destekler niteliktedir. Fetih sonrası ilk yapılan hanlardan birisi olan Bodrum Hanı'nın, Kapalıçarşı'ya ait XVI. yy. onarım kayıtlarında en çok

adı geçen yapı olduğu fark edilmiştir (Baş, 2008). Bu durum hanın ilk yapıldığı dönemden itibaren yapısal olarak sorun yaşadığını göstermektedir.

Kapalıçarşı sokakları ve çevresindeki hanlar zaman içinde organik olarak büyüyerek birleşen bir yapıdadır. Bu yüzden bölgedeki birçok han, yol ve arsa sınırına uymak zorunda kaldığından düzgün geometriye sahip değildir. Bu durum düzgün geometrili bir yapıya göre strüktür tasarımında hataları beraberinde getirebilir. Özellikle köşelerde çıkan yamuk formlu oda ve revakların tonoz veya kubbe örtüsünü örmek de son derece özenli bir işçilik gerektirmektedir. Tarihsel süreçte yaşanan felaketlerden sonra Çadırcılar Caddesi'ndeki hanlar da birçok kez onarılmıştır. Genellikle, hızlıca yapılan keşiflerle onarıma giren han yapılarında her onarımın aynı özende ve kalitede yapıldığını söylemek güçtür. Dr. Mazlum, 1766 Depremi ve ardından gerçekleştirilen yapı onarımları ile ilgili çalışmasında, daha önceki depremlerde hasar gören yapıların sonraki depremlerde de benzer biçimde hasar gördüğünü ifade ederek, Kapalıçarşı'nın 1894 Depremi'nde en ağır hasar gören bölümlerinin 1766 depreminde yıkıldığı için onarılmış olan bölümler olduğuna dikkat çekmektedir (Mazlum, 2001, s. 129). Bu tespit de kaliteli malzeme, özenli işçilik ve doğru detaylandırmanın önemini göstermektedir.

4.1.2 Dış nedenlerle oluşan hasarlar

4.1.2.1 Doğal afetler (Depremler) sonucu oluşan hasarlar

Deprem kuşağı üzerinde bulunan ülkemizde tarih boyunca anıtlar yer sarsıntılarından hasar görmüş, yıkılmış, tekrar yapılmışlardır (Ahunbay,1996). İstanbul ve çevresinde de birçok yıkıcı deprem yaşanmıştır. Kapalıçarşı da kurulduğu günden bu yana meydana gelen büyük depremlerde hasar gören yapıların başında gelmektedir. Yığma yapılarda depremlerde açığa çıkan yatay yükler sonucu oluşan çekme gerilmelerinin meydana getirdiği hasarlar çatlak, ayrılma ve dağılma şeklinde kendini gösterir (Mahrebel, 2006) .

Çadırcılar Caddesi'ndeki hanlar da ilk yapım tarihlerinden sonra birçok kez depremle karşılaşmış ve çeşitli onarımlar görmüştür. 1894 Depremi, Kapalıçarşı ve çevresinin oturmuş olan genel çehresini oldukça değiştiren bir afet olmuştur. Bu deprem ile Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı ve Lütfullah (Paçavracı) Hanı tamamen yıkılmış ve günümüze özgün yapısından bir detay ulaşamamıştır. Ağır hasar gören Bodrum Hanı,

Ali Paşa Hanı ve Camili (Yüncü) Han'da ise depremde hasar görmeyen kısımların korunduğu, yıkılan kısımların ise dönemin teknik ve malzemesiyle yenilendiği tespit edilmiştir.

4.1.2.2 Kullanıcı kaynaklı hasarlar

Tarihi yapılarda bilinçsizce yapılan değişiklikler yapının özgünlüğünü bozmakta ve strüktür düzenini etkilemektedir. Kötü kullanım, bakımsızlık veya terk etmek de tahribatın boyutlarını arttırmaktadır. Yangınlar ve savaşlar, trafik yükü, bayındırlık hareketleri, turizm de tarihi yapılarda hasar sebebi olabilmektedir.

Hanların değerlendirilmesi yapıldığında, bu başlık altında en sık karşılaşılan hasar türleri veya sebepleri şunlardır;

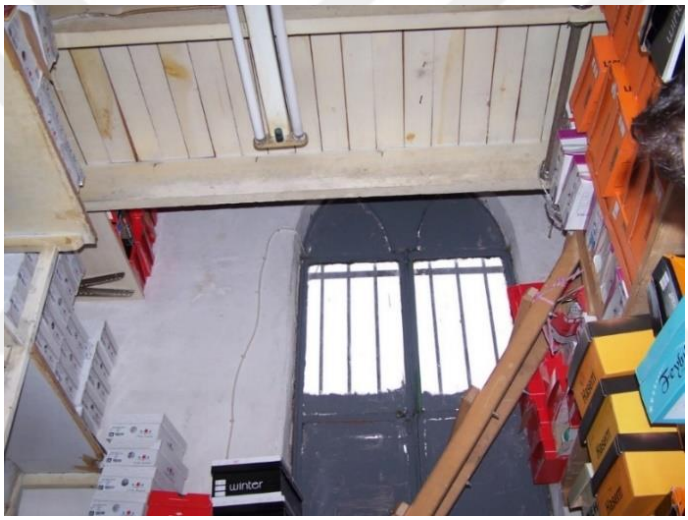
- Özgün yapısında bulunmayan kat eklenmesi
- Bodrum katı açılması
- Uygun olmayan malzemeler ile tamir (Çimento esaslı sıva, plastik esaslı doğrama, ondülin çatı kapaması gibi)
- Ara duvarların kaldırılması ve duvarların inceltilmesi (Şekil 4.1)
- Katlar arasında içeriden bağlantı sağlayan merdivenler için döşemelerin delinmesi
- Revakların kapatılması
- Asma kat eklenmesi (Şekil 4.2)
- Avluda yeni yapı yapılması
- Uygun olmayan tabela, klima dış ünitesi, kablolar gibi elemanlarla cephe bütünlüğünün ve estetiğinin bozulması (Şekil 4.3)
- Yangın

4.1.2.3 Doğal etkenler sonucu oluşan hasarlar

Farklı iklim şartlarında uzun yıllar boyunca varlığını sürdüren yapıların fiziki olarak yıpranmaları ve malzemelerinde bozulmalar olması kaçınılmazdır. Isı farkları, donma çözünme döngüleri, suyun hareketi, sıcaklık değişimleri, rüzgar, yağmur ve bunlarla taşınan çeşitli tuzlar malzemeleri yıpratır. Yüzey kaybı, derz boşalması, kabuk oluşumu, korozyon, sıva dökülmesi, bitkilenme çalışma konusu olan hanlarda en sık görülen hasar türleridir (Şekil 4.4, Şekil 4.5).

Şekil 4.1 : Ali Paşa Hanı'nda dükkan genişletmek için taşıyıcı ara duvarın kaldırılması ve çelik destekler.

Şekil 4.2 : Bodrum Hanı Çadırcılar Caddesi'ne bakan dükkanda asma kat.

Şekil 4.3 : Çadırcılar Caddesi dükkanlarının cephe bütünlüğündeki müdahaleler.

Şekil 4.4 : Cephelerde sıva dökülmesi ve yüzey kaybı.

Şekil 4.5 : Cephelerde sıva üzerinde yüzey kaybı ve bitkilenme.

Çizelge 4.1 : Çadırcılar Caddesi Hanları'nda rastlanan hasarlar.

Hasarlar	Bodrum Hanı	Ali Paşa Hanı	Camili (Yüncü) Han	Sarnıçlı Han
Hanın betonarme olarak yeniden yapılması (rekonstrüksiyon)	-	-	-	Var
Özgün yapısında bulunmayan ek kat eklenmesi	Var	Var	Var	Var
Beden duvarlarına yapılan geç dönem geleneksel ek	Var	Var	Var	-
Beden duvarlarına yapılan geç dönem betonarme ek	Var	Var	Var	-
Han yapısının önüne ek yapı yapılması	-	-	Var	-
Avluda yeni yapı yapılması	-	Var	-	Var
Bodrum kat eklenmesi	Var	Var	Var	-
Yıkılan oda ve revak örtü sisteminin değiştirilmesi	Var	Var	Var	-
Uygun olmayan malzemeler ile tamir (Çimento esaslı sıva, plastik esaslı doğrama, ondülin çatı kapaması gibi)	Var	Var	Var	Var
Ara duvarların kaldırılarak oda birleştirilmesi	Var	Var	Var	Var
Oda aralarında geçiş boşluğunu açılması	Var	Var	Var	-
Duvarların inceltilmesi	Var	Var	Var	-
Merdivenler için döşemelerin delinmesi	Var	Var	Var	Var
Revakların kapatılması	Var	Var	Var	-
Revaktaki korkulukların sökülmesi ya da değiştirilmesi	Var	Var	Var	-
Odalara asma kat yapılması	Var	Var	Var	Var
Odalara asma tavan yapılması	Var	Var	Var	Var
Odaların alçıpan benzeri malzemelerle bölünmesi	Var	Var	-	-
Odalardaki ocak ve nişlerin kapatılması	Var	Var	Var	-
Oda kapı ve pencerelerinin büyütülmesi, küçültülmesi, yerinin değiştirilmesi	Var	Var	Var	Var
Odalara ek pencere açılması	-	-	-	-
Pencere ve kapılardaki sövelerin sökülmesi, doğramalarının değiştirilmesi	Var	Var	Var	Var
Demir şebekelerin sökülmesi	Var	Var	Var	-
Tabela, klima dış ünitesi, elektrik, telefon kabloları, tente	Var	Var	Var	Var
Cephelerde malzeme bozulması (sıva ve boya dökülmeleri, derz boşalması, kabuk oluşumu, bitkilenme vb.)	Var	Var	Var	Var
Metal malzemelerde korozyon	Var	Var	Var	Var

4.2 Restitüsyon sorunları

Çalışma alanında kalan hanların özgün bölümlerinin sınırlı olması ve dönemsel olarak bütünlük göstermeyişi restitüsyon sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu bölümde öncelikli olarak restitüsyon verisi olarak değerlendirilen önemli kaynaklardan bahsedilecek, 1894 Depremi sonrası Çadırcılar Caddesi'nde yapılan onarımların niteliği ve hanlar için iki dönem restitüsyon gerekliliği ortaya koyularak restitüsyon önerisi geliştirilecektir.

4.2.1 Restitüsyon verileri

İlk yapıldıkları dönemden sonra birçok kez onarılan veya yeniden yapılan Çadırcılar Caddesi Hanları'nın, geçirdiği dönüşümün izlerini yorumlamak kolay değildir. Restitüsyon verisi olarak öncelikle yapıların günümüze ulaşan özgün mimari elemanları ve strüktürleri değerlendirilmiştir. Ancak, geçirdikleri onarımlar ve farklı müdahaleler hanların özgün yapılarına ilişkin tespitleri zorlaştırmaktadır. Özgünlüğünü kaybetmiş bölümlerin yanı sıra, özgün bölümlerde duvar ve tavanların sıvalı olması, asma tavan, lambri gibi günümüz kullanımına ait yapı elemanlarının mevcudiyeti, özgün strüktürü algılamayı büyük ölçüde engellemektedir.

1850'li yıllardan itibaren çeşitli fotoğrafçılar tarafından Beyazıt Yangın Kulesi'nden çekilen panoramalar Çadırcılar Caddesi ve bölgedeki hanların özgün yapılarını, Kapalıçarşı ile ilişkilerini ve geçirdikleri dönüşümü ortaya koyan önemli belgelerdir. Hanların genel mimari karakterleri, cephe özellikleri, pencere düzeni ve formu, avlu yapıları, revak düzeni, çatı biçimleri ve örtüleri hakkında fikir vermektedirler. 1894 öncesi fotoğraflarda Çadırcılar Caddesi'nin Kapalıçarşı'ya dâhil olduğu, caddenin tonoz örtüsü ve kapısı görülebilmektedir. Özellikle, 1868 tarihli Pierre de Gigord Koleksiyonu'na ait fotoğrafta Sarnıçlı Han'ın yerinin yıkıntı halinde olup 1889 tarihli Sebah & Joaillier fotoğrafında yeni bir hanın bulunması, Sarnıçlı Han'ın 1894 Depremi öncesi inşa edilmiş XIX. yy. yapısına sahip olduğu tespitinin yapılmasına yardımcı olmaktadır (Şekil 3.86).

Önemli restitüsyon kaynaklarından bir tanesi ise eski haritalardır. Özellikle bölgedeki han yapılarını, çevresindeki dükkanları, sokak dokusunu detaylı olarak gösteren iki harita son derece faydalı olmuştur. Bunlardan ilki, Cahit Kayra'nın "İstanbul, Mekanlar ve Zamanlar" adlı eserinde yayınlanan, Kapalıçarşı ve çevresindeki hanların

XIX. yy.daki durumlarını gösteren 1887 tarihli haritadır. Bu haritada 1894 Depremi öncesi Kapalıçarşı sınırları, kapıları, sokakları, bedestenler ve çevresindeki hanlar detaylı bir şekilde okunabilmektedir. Haritada hanlara mavi renkli bir lejant verilerek belirginleştirilmiştir. Diğer harita ise Charles Edouard Goad tarafından 1904-1906 yıllarında üretilen sigorta haritalarıdır. Goad haritaları İstanbul için hazırlanan haritalar içerisinde en ayrıntılı olan ilk haritadır. Goad Haritaları'nın oldukça detaylı bir lejantı vardır. Lejantta; yapıların inşa teknikleri, yapımında kullanılan malzeme cinsi, duvar çeşitleri, pencere türleri, kapı ve kepenk türleri, çatı çeşitleri, apartman aydınlıkları, bina yükseklikleri, kısaltmaların anlamı, renklerin anlamı, ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Bu sayede çalışma konusu olan alanda 1894 Depremi sonrası yıkılan bölümler, onarılan kısımların yapım tekniği, kat sayısı hakkında nitelikli bilgiler edinmek mümkün olmuştur (Şekil 3.9).

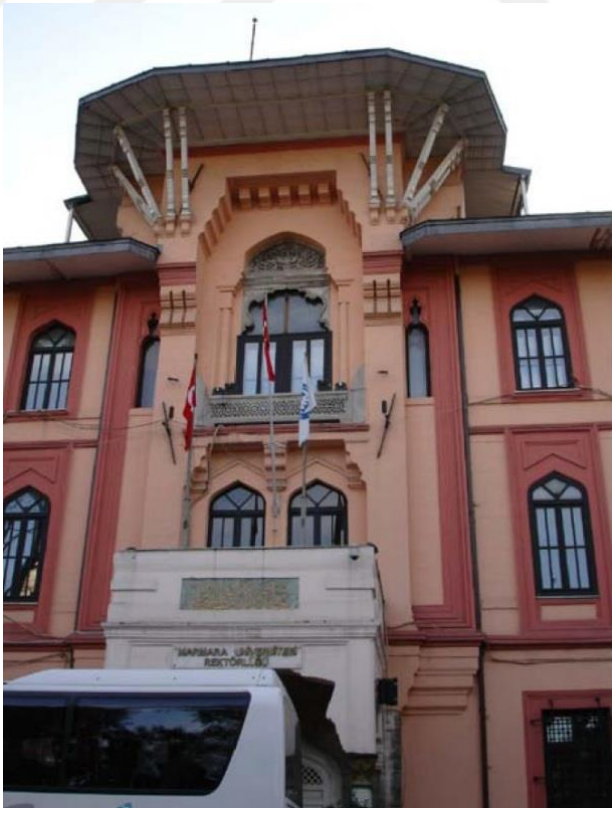
4.2.2 Çadırcılar Caddesi onarımlarının niteliği ve restitüsyon önerisi

Deprem sonrasında, hanları çevreleyen, Çadırcılar Caddesi'ne bakan dükkan dizileri iki katlı olarak günün moda üslubuna göre yeniden yapılmıştır. Günümüzde de varlığını koruyan bu dükkan cepheleri caddede iki yönlü olarak uygulanmıştır. Mevcut hanların özgün tipolojisine uymamakla birlikte bu sıra dükkan yapıları tarihi belge niteliği, eskilik özelliği ve estetik değer bakımından önem taşımaktadırlar. Öncelikli olarak bu yapılar, Kapalıçarşı'nın XIX yy. sonunda, 1894 Depremi sonrası geçirdiği büyük onarımın parçasıdırlar. Çadırcılar Caddesi, Mimar D'Aronco ve Vallaury'nin de üyesi olduğu ekspertiz komisyonunun aldığı karar doğrultusunda Kapalıçarşı dışında bırakılıp onarılmıştır. 1896-1899 yılları arasında inşa edildiği bilinen bu dükkan yapılarını D'Aronco ve Vallaury ile birebir ilişkilendirecek bir belgeye ulaşamamakla birlikte; üst kat cephe biçimlenişlerindeki pencere ve profil detayları bakımından Raimondo D'Aronco'nun aynı dönemde gerçekleştirdiği yapılarıyla benzerlik gösterdiği fark edilmektedir (Şekil 4.6). Yapıların üst kat biçimlenişi günümüze ulaşmış olsa da zemin kat dükkan düzenleri oldukça bozulmuş, zemin katın özgün doğrama detaylarına dair hiçbir iz kalmamıştır. Koruma Kurulu Arşivi'ndeki fotoğraflardan yararlanılarak ve XX. yy. başı dükkan cepheleri ile analoji yaparak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır (Şekil 4.7)

Kesme taş taklidi pilastırları, cephe profilleri, kat silmeleri, volta döşeme ile oluşturulan strüktürü ile dönemin teknik gelişiminin ve estetik anlayışının izlerini

taşıyan bu yapı dizisi korunması gerekli nitelikli dönem ekidir ve bu nedenle hanlara ilişkin restitüsyon çalışmalarında ikinci dönem restitüsyon önerisinin parçası olarak değerlendirilmelidir.

Özgün bölümlerden yola çıkılarak, duvarları tuğla olan yığma yapı dizisinin zemin kat ile birinci kat arası volta döşeme, birinci kat tavan döşemesi ise ahşap kirişli olarak önerilmiştir (Şekil 4.8). Birinci kat zemin döşemesi ve tavan kaplaması ahşaptır. Zemin kat döşemesine dair özgün bir iz bulunmamakla birlikte, doğal taş olarak yorumlanmıştır. Yapıdaki izlerden yola çıkarak, zemin ve birinci kat arasındaki bağlantının volta döşemelerdeki yaklaşık 0.75 m x 0.75 m'lik bir boşluktan taşınabilir merdivenler ile sağlandığı düşünülmektedir. Zemin kat dükkan cephelerinde çıtalı ahşap doğrama, üst kısmında çiçek kabartmalı metal tabela ve ferforje demir profilli tepe penceresi arşiv fotoğraflarından yararlanılarak yorumlanmıştır. Dükkan aralarında düşey yönde babalarla sonlandırılan pilastırlar bulunmaktadır. Üst kat pencereleri söveli, sivri kemerli, demir profillidir (Şekil 4.8). Pencerelerin alt ve üst bölümlerinde profil süslemeleri vardır. Katlar arasında ve çatı bitişinde profilli silmeler vardır. Eski fotoğraflardan yola çıkarak, hafif eğimli kırma çatının üstü Marsilya kiremidi olarak düşünülmüştür.

Şekil 4.6 : 1894-1900 yılları arasında yapılan Tarım Bakanlığı Binası pencere düzeni, Mimar Raimondo D'Aronco (Gültaş, 2008).

Şekil 4.7 : İstiklal Caddesi dükkan sıraları, 1900'ler, Pierre de Gigord Koleksiyonu (Url -1).

Şekil 4.8 : Çadırcılar Caddesi Dükkan Birimleri Restitüsyon Önerisi, cephe ve kesit (MDM Mimarlık Arşivi, 2013).

4.2.3 Hanlarda iki dönem restitüsyon gerekliliği ve örnek restitüsyon önerisi

Tarihsel bilgilerle görsel belgelerin sağladığı verilerin ışığında, yapıların özgün bölümlerinden gelen izler tespit edilerek hanlar hakkında net yorumlara ulaşıp restitüsyon önerisi geliştirilmelidir. 1894 Depremi Çadırcılar Caddesi ve hanları için dönüm noktası olmuştur. 1894 Depremi sonrası yapılan onarımlarla ilgili veriler

değerlendirildiğinde tamamen yıkılan ve yenilenmeyen Güllekeş Han ile Lütfullah Han hariç, diğer hanlar için iki döneme ait restitüsyon önerisi gereklidir.

XIX. yy. sonuna tarihlenen 1. Dönem Restitüsyon önerisinde, hanlar Kapalıçarşı sınırları içerisinde, avlu etrafında sıralanan revak dizisi ve onun arkasında sıralanan hücreleriyle klasik avlulu han düzenindedir. Zemin ve üst kat olmak üzere iki katlıdırlar. Sarnıçlı Han hariç diğerlerinin oda ve revakları tonoz örtülüdür. Sarnıçlı Han, 1880'li yıllarda, dönemin yapım teknikleri kullanılarak demir putrelli olarak inşa edilmiştir. Bu dönemde Çadırcılar Caddesi'nin üstü tonoz örtülüdür, iki ucunda kapısı vardır. Hanların etrafını saran tek katlı dükkanların cepheleri bu caddeye açılmaktadır.

XX. yy. başına tarihlenen 2. Dönem Restitüsyon önerisinde Çadırcılar Caddesi ve hanları Kapalıçarşı sınırları dışındadır. Tüm hanların önündeki dükkan birimleri iki katlı olarak bölüm 4.2.2.'de anlatıldığı şekilde yeniden yapılmıştır. Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı ve Camili (Yüncü) Han'ın depremde yıkılmayan bölümlerinin mevcut strüktürü korunmuş ancak hasarlı bölümler özgün yapı detayları ve malzemesi kullanılarak bütünlenmemiştir. Depremin hemen öncesinde yapılan Sarnıçlı Han yıkılmamış ya da aslına uygun olarak yeniden yapılmış ve ön kısımdaki iki katlı dükkan birimleriyle birleşmiştir. Güllekeş ve Lütfullah Han'ın da ön kısmındaki dükkanlar iki katlı olarak yeniden yapılmış ancak han yapıları yenilenmemiş, yıkık bırakılmıştır.

Camili (Yüncü) Han'ın ve özellikle mescit bölümünün bu onarımlar ile geçirdiği dönüşüm iki dönem restitüsyon önerisini örneklemek için idealdir.

Camili (Yüncü) Han 1. Dönem Restitüsyon Önerisi

XIX. yy.a tarihlendirilen Camili (Yüncü) Han'ın 1. Dönem Restitüsyon önerisinde mescit yapısının fotoğraflarda görülen formuna getirilerek geri çekilmesi ve han yapısının onun etrafında şekillendirilmesi önerilmiştir (Şekil 4.10). Yapının özgün durumunda klasik han yapı tipolojisine uygun olarak zemin üzerine bir kat olarak inşa edildiği, mescidin çevresindeki dükkan sırasının ise tek katlı olduğu düşünülmektedir (Benli, Ekizce, 2013). Bu bağlamda, yapıda günümüzde var olan ancak sonradan eklenen 2. ve 3. katların muhdes olduğu kararına varılarak han restitüsyonda zemin kat üzeri bir katlı projelendirilmiştir. Restitüsyonda Paçacılar Sokağı üzerinde kalan Camili (Yüncü) Han'ın güneybatısına birleşik olarak yapılmış betonarme taşıyıcı sistemli muhdes yapının kaldırılması önerilmiştir. Yakın dönemde yapılmış,

kuzeydoğu köşesinde Han'a bitişik olan ve Hacı Memiş Sokağı'nı işgal eden muhdes kısım da kaldırılarak, Paçacılar Sokağı ile Hacı Memiş Sokağı'nın kesişmesi sağlanmıştır.

Yapıdan gelen izler doğrultusunda zemin katın kâgir, üst katın ahşap olduğu düşünülmüştür. Zemin katta oda ve revaklar tonoz örtülü, üst katta tavan ahşap kirişli olarak önerilmiştir. Mescitte günümüzde yer alan betonarme kolonların yerine ahşap dikmeler yerleştirilmiştir. Zemin kat oda ve revakların zemin döşemesinin doğal taş, birinci katın zemin döşemesi ve tavan kaplamasının ahşap olduğu düşünülmüştür.

Kapatılmış revak bölümleri açığa çıkarılmış, yapıdan gelen izlerden hareketle zemin katta kâgir ayaklar, üst katta ahşap dikmeler revaklara yerleştirilmiş, mevcuttan hareketle ahşap korkuluklar eklenmiştir. Günümüzde avluda yer alan, revaklara bağlanan iki kollu taş merdivenin özgün olduğu düşünülmektedir.

Çatı XIX. yy. fotoğraflarında görüldüğü gibi kırma çatılı ve kiremit örtülü olarak çalışılmıştır.

Camili (Yüncü) Han 2. Dönem Restitüsyon Önerisi

2. Dönem Restitüsyonu, 1894 Depremi sonrası yapılan nitelikli onarımların değerlendirilmesi ve korunması esasına göre şekillendirilmiştir (Şekil 4.11). Bu onarımlarda mescidin çevresini saran tek katlı dükkanlar iki katlı olarak inşa edilerek üst katı mescide dâhil edilmiştir. XX. yy. başına tarihlendirilen Camili (Yüncü) Han'ın 2. Dönem Restitüsyon önerisinde mescit yapısının günümüzde de var olan bu formunda korunması ve han yapısının onun etrafında şekillendirilmesi önerilmiştir. Han'ın mescit dışındaki yapısının yine klasik han yapı tipolojisine uygun olarak zemin üzerine bir kat olması, Paçacılar Sokağı üzerinde kalan Camili (Yüncü) Han'ın güneybatısına birleşik olarak yapılmış betonarme yapının kaldırılması, kuzeydoğu köşesinde Han'a bitişik olarak yapılmış ve Hacı Memiş Sokağı'nı işgal eden muhdes bölümün de kaldırılması önerilmiştir.

2. Dönem Restitüsyon önerisinde yapıda korunduğu tespit edilen özgün strüktür aynı şekilde korunmuş, onarım izlerinin olduğu bölümlerde ise zemin kat ile birinci kat arasının volta döşemeli, birinci kat tavan döşemesi yine ahşap kirişli olarak çalışılmıştır.

Yapıdan gelen izlerden hareketle zemin katta kâgir ayaklar, üst katta ahşap dikmeler revaklara yerleştirilmiş, kapatılmış revak bölümleri açığa çıkarılmış, ahşap

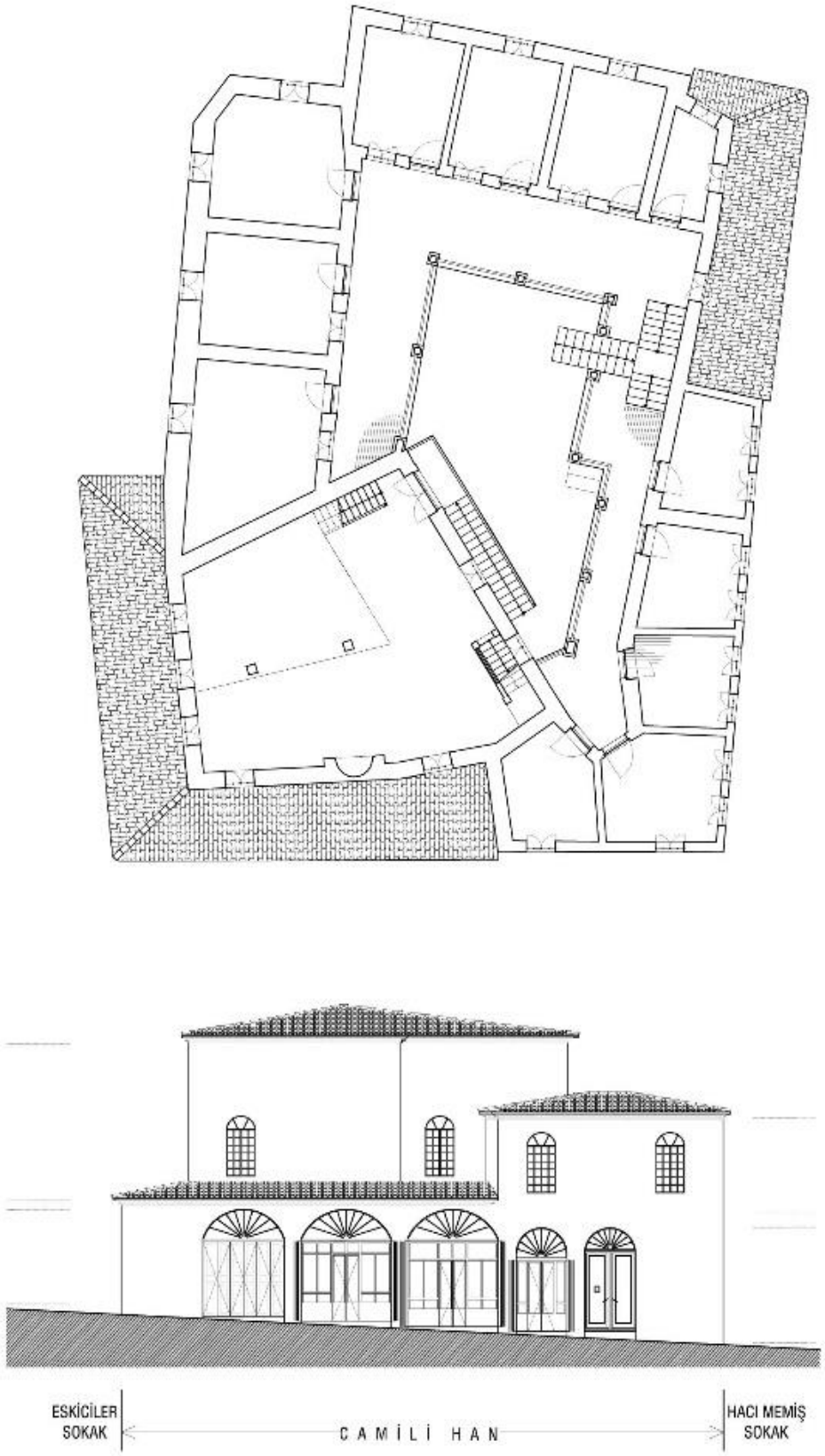
korkuluklar eklenmiştir. Günümüzde avluda yer alan, revaklara bağlanan iki kollu taş merdiven korunmuştur.

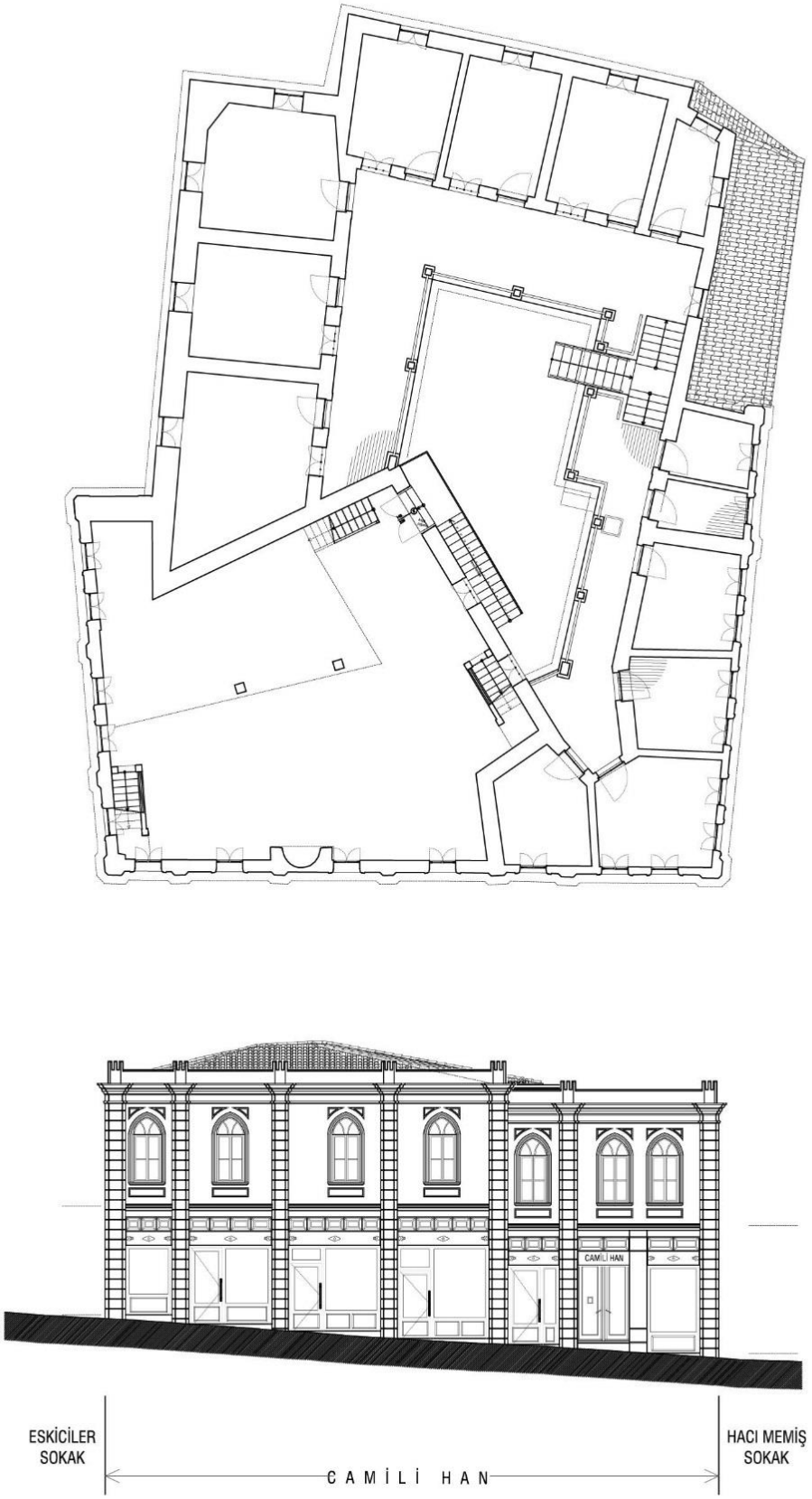
Şekil 4.9 : G.E.E.A.Y.K. Arşivi, 1962.

Camili (Yüncü) Han'ın giriş cephesi olan güney cephesinde ve batı cephesinin mescit bölümünde uygulanan sivri kemer pencereli onarım cephesi korunmuş, zemin katında bulunan dükkan girişleri düşünülerek restitüsyon önerisi geliştirilmiştir. Bu cephenin uygulanmadığı bölümlerde birinci katta hanın kuzeybatı ucunda Hacı Memiş Sokağı'na bakan özgün demir doğramalı pencerenin korunarak kullanılması önerilmiştir.

Mescidin çatısı, mescit betonarme taşıyıcı sisteme dönüştürülürken yükseltildiği düşünüldüğünden; yüksekliği ve eğimi azaltılarak restitüsyonda kiremit örtülü olarak önerilmiştir (Şekil 4.9).

Şekil 4.10 : Camili (Yüncü) Han 1. Dönem Restitüsyon Önerisi, birinci kat planı ve güney cephesi (MDM Mimarlık Arşivi).

Şekil 4.11 : Camili (Yüncü) Han 2. Dönem Restitüsyon Önerisi, birinci kat planı ve güney cephesi (MDM Mimarlık Arşivi rölöve çiziminden üretilmiştir).

5. KORUMA ÖNERİLERİ

5.1 5366 Sayılı Kanun ve Bölge için Hazırlanan Projelerin Değerlendirilmesi

5.1.1 5366 Sayılı Kanun

Ülkemizde 17 Ağustos 1999 Depremi'nin yıkıcı etkisini deneyimledikten sonra, risk altındaki kentsel mekanların, gecekondu alanlarının ve koruma altındaki bölgelerin yenilenmesiyle ilgili yeni yasal düzenlemeler gündeme gelmiştir. Sit alanı özelliğindeki alanlarda kentsel yenileme çalışmalarının yapılabilmesi için 5366 sayılı kanun hazırlanmış ve nüfusu 50.000'in üzerinde olan belediyelere kentsel yenileme alanı belirleme, proje hazırlatma, uygulama ve gerektiğinde kamulaştırma yetkisi verilmiştir.

5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" 05.07.2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı 1. maddesinde şöyle ifade edilmiştir (Url-4):

> Madde 1- Bu Kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabiî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.

5366 sayılı kanun çerçevesinde özellikle İstanbul'un tarihi ilçeleri Fatih ve Beyoğlu'nda 2006 yılından itibaren birçok alan kentsel yenileme alanı olarak ilan edilmiştir.

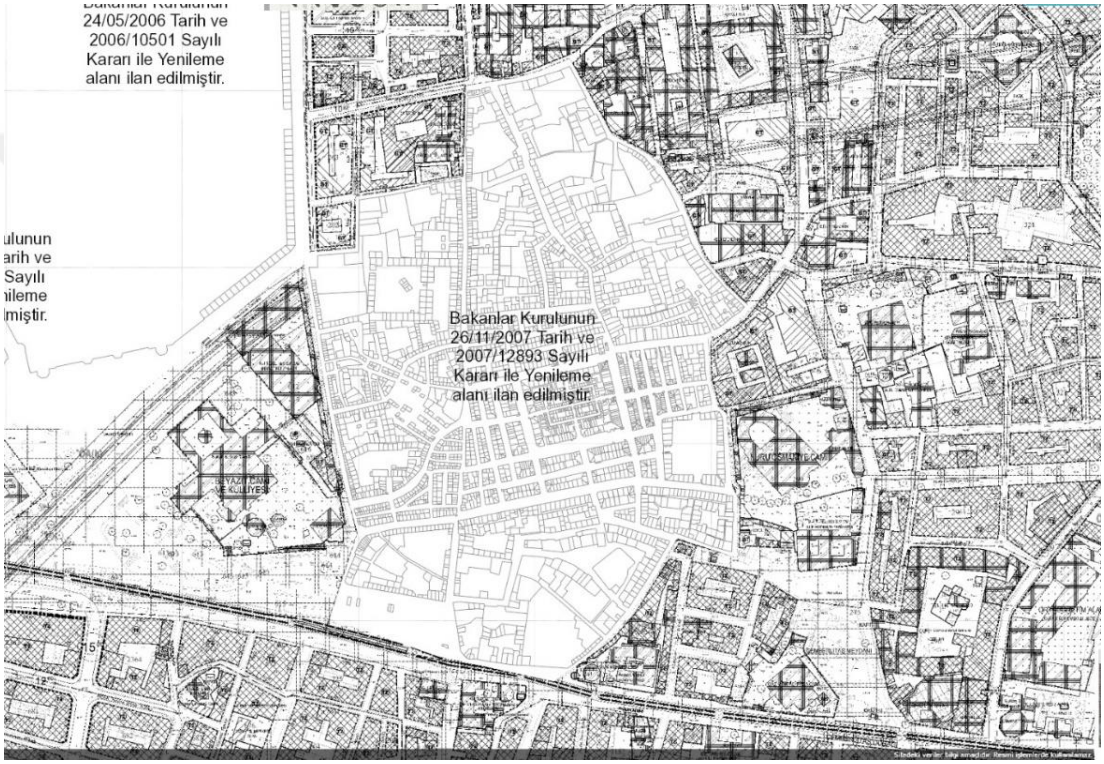
- Beyoğlu'nda Tarlabaşı, Cezayir Çıkmazı (Fransız Sokağı) ve Çevresi, Tophane Bölgesi, Galata Kulesi ve Çevresi, Belediye Binası ve Çevresi, Bedrettin Mahallesi, 20.02.2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile (Url-5),
- Fatih'te Kürkçübaşı Mahallesi Bulgurpalas, Atikmustafapaşa Mahallesi, Balat (Karabaş, Tahta Minare Mahalleleri), Hatice Sultan ve Neslişah Mahalleleri, 03.04.2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile (Url-6),
- Tuzla 40 Pafta Köyiçi, 15.05.2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile (Url-7),
- Fatih'te Süleymaniye, Hacıkadın, Kalenderhane, Molla Hüsrev, Hoca Gıyaseddin, Sarı Demir, Yavuz Sinan, Demirtaş Mahalleleri, 24.05.2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile (Url-8),
- Zeytinburnu sur tecrit bandı, 24.05.2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile (Url-9),
- Fatih'te Haraççı Kara Mehmet, Yalı, Küçük Mustafa Paşa, Hüsambey, Kasap İlyas, Hacı Hüseyin Ağa, İmrahor, Arpa Emini, Şeyh Resmi, Hatice Sultan, Ereğli, Kürkçübaşı, Cerrahpaşa, Davutpaşa, Atik Mustafa Paşa, Fatma Sultan, Çakırağa, Kırkçeşme, Neslişah, Hacı Evhaddin, Hacı Hamza, Canbaziye, Balat Karabaş, Tahta Minare, Abdi Subaşı, Veledi Karabaş, Beyazıt Ağa, Molla Aşkı, Sancaktar Hayrettin Mahalleleri, 13.09.2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile (Url-10),
- Fatih'te Nişanca ve Sultanahmet Bölgeleri (Kâtip Kasım, Nişanca, Muhsine Hatun, Şehsuvarbey, Küçükayasofya Mahalleleri) 03.07.2007 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile (Url-11),
- Fatih'te Kapalıçarşı ve Çevresi (Beyazıt, Molla Fenari, Tayahatun Mahalleleri) 26.11.2007 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile (Url-12),
- Tuzla'da Büyük İçmeler, Küçük İçmeler, Kamil Abduş Gölü Çevresi 27.10.2008 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile (Url-13), yenileme alanı ilan edilmiştir.

İstanbul genelinde, yoğun göçün etkisinde kalmış, fiziksel ve sosyal dokusu değişmiş ve bozulmuş olan bu bölgelerde hala tartışmaları süren kentsel yenileme projeleri hazırlanmıştır. Yasanın çıkış amacına bakıldığında, tarihi alanların yeniden canlandırılmasında, korumanın sosyal ve ekonomik boyutlarını da içeren, koruma-kullanım dengesini gözeten uygulamaların hayata geçirilmesini sağlayacak yasal çerçeve oluşturulmaya çalışıldığı yorumu yapılabilir. Ancak bu yasal düzenlemeye

dayanarak ilan edilen yenileme alanlarında yapılan uygulamalarda izlenen yöntemler ve ortaya çıkan sonuçlar irdelendiğinde bu durumun gerçekleşmediği görülmektedir.

5.1.2 Kapalıçarşı Yenileme Alanı Projeleri

Kapalıçarşı ve Çevresi (Beyazıt, Molla Fenari, Taya Hatun Mah.) Kentsel Yenileme Alanı 26.11.2007 tarih ve 12375 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ilan edilmiş olup, 25.12.2007 tarih 26737 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Şekil 5.1).

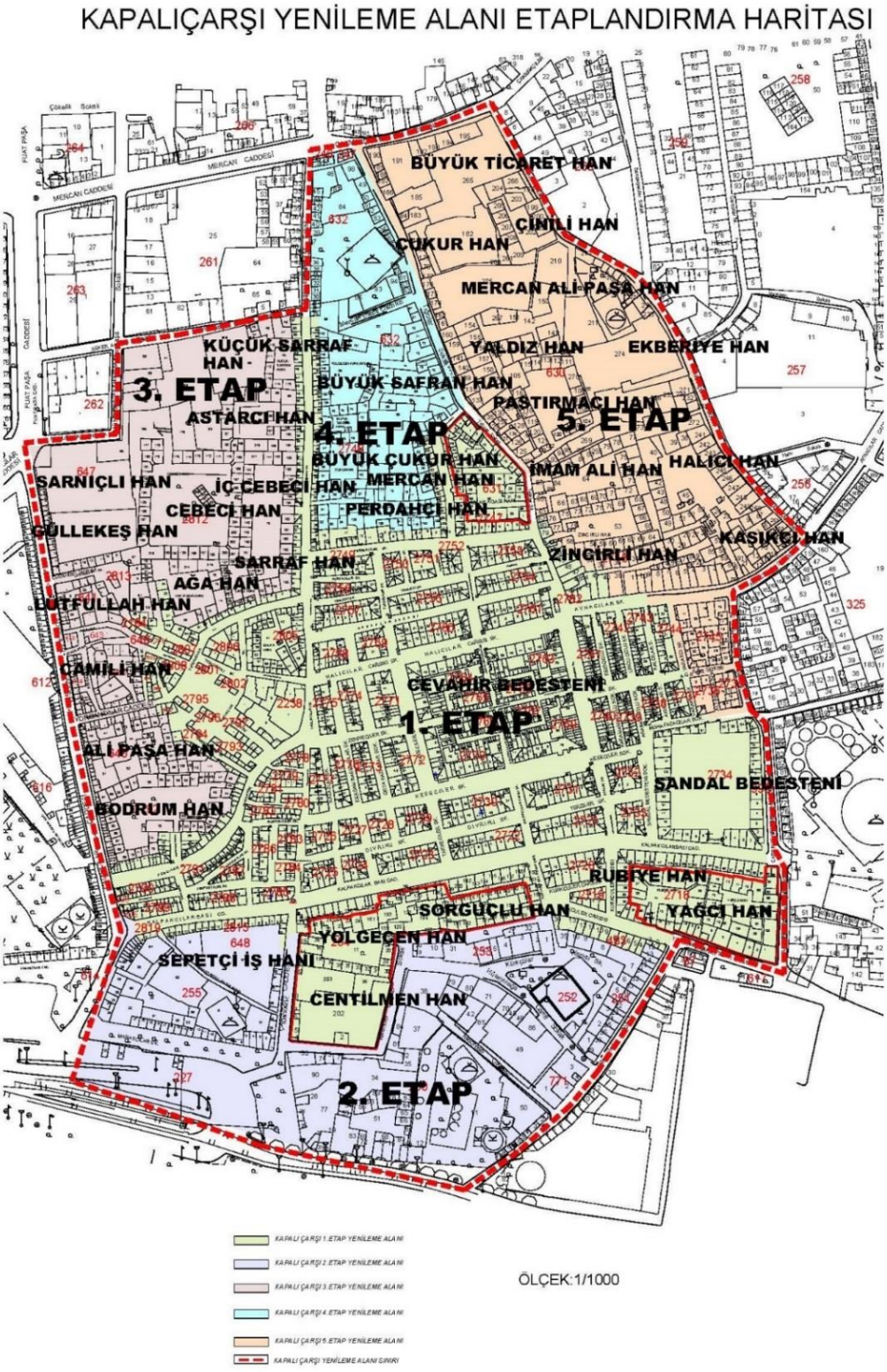

Şekil 5.1 : Kapalıçarşı Yenileme Alanı sınırları (Fatih Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemi Haritası)

Bu tarihten sonra yerel yönetim Fatih Belediyesi tarafından alanda etaplandırma çalışmaları yapılmış, tüm alan için avan proje, Kapalıçarşı ve çevresindeki hanların rölöve restitüsyon ve restorasyon projeleri ile tescilsiz parseller için uygulama projelerini kapsayan proje ihaleleri hazırlanmıştır.

Kapalıçarşı'nın kendi sınırları 1. Etap olmak üzere, Yenileme Alanı projelendirme ve uygulama süreci 5 Etap halinde düşünülmüş, bir etaplandırma haritası çalışılmıştır (Şekil 5.2). Konuyla ilgili ilk proje ihalesi 30.09.2009 tarihinde 1. Etap olarak adlandırılan Kapalıçarşı bölgesi için yapılmıştır. Daha sonra 14.06.2011 tarihinde 3. ve 4. Etaplardaki Hanları kapsayan iki proje ihalesi daha yapılmıştır. Ancak çalışma

sürecinde yaşanan aksaklıklar, sonuç alma sürelerinin uzunluğu dolayısıyla 2. ve 5. Etaplar için bir proje ihale süreci başlatılmamış, sonraki dönemde de gündeme alınmamıştır.

Şekil 5.2 : Kapalıçarşı Yenileme Alanı Etaplandırma Haritası (Fatih Belediyesi Etüt Proje Müdürlüğü Arşivi)

Kapalıçarşı 1. Etap Yenileme Alanı

Çarşının üstü kapalı sınırlarını kapsayan "Kapalıçarşı 1.Etap Yenileme Alanı Yenileme Avan ve Uygulama Projesi" işi için 30.09.2009 tarihinde Fatih Belediyesi tarafından ihale düzenlenmiş, Ütopya Mimarlık Mühendislik ve İnş. San. Tic. Ltd. Şti ile 28.10.2009 tarihinde %50 ihale bedeli İl Özel İdaresi tarafından karşılanmak üzere sözleşme imzalanmıştır. Çalışma Alanı 46.000 m² olup, proje alanında toplam 101 Ada ve 2304 Parsel yer almaktadır. Toplam Proje Süresi 800 gün olarak belirtilmiştir.

1. Etap Yenileme Alanı Yenileme Avan ve Uygulama Projesinin I. Aşama Çalışmalarının (Çatı Rölövesi, Cephe Siluetleri, Analiz Çalışmaları) İstanbul I Numaralı Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na 04.05.2010 tarihinde sunulmuştur. II. Aşama çalışmaları olarak ise Çarşıya ait tüm Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Projeleri ile Proje Raporları 03.11.2010 tarihinde İstanbul I Numaralı Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na sunulmuştur.

Bodrum Han ve Yarım Taş Han Kapalıçarşı sınırları dâhilinde olmalarına karşın bu etapta değil 3. Etap Proje alanında değerlendirilmiştir.

Kapalıçarşı 3. ve 4. Etap Yenileme Alanı

3. ve 4. Etap'ın proje ihaleleri etap haritasındaki proje sınırlarına uygunluk göstermemektedir. Bu alanlar için Fatih Belediyesince aynı tarihte iki ihale yapılmıştır.

14.06.2011 tarihinde yapılan ilk ihale "Kapalıçarşı 3.Etap Yenileme Alanı Dâhilinde Yer Alan Cebeci Han, İç Cebeci Han, Ağa Han, Astarcı Han, Küçük Safran Han ve 4. Etap Yenileme Alanı Dâhilinde Kalan Çukurhan, Safran Han, Büyük Çukurhan ve Çevresi Yenileme Avan ve Uygulama Projesi işi" adı altında yapılmış, Ütopya Mimarlık Mühendislik ve İnş. San. Tic. Ltd. Şti ile 01.18.2011 tarihinde, %50 ihale bedeli İl Özel İdaresi tarafından karşılanmak üzere sözleşme imzalanmıştır. Toplam Proje Süresi 400 gün olarak belirtilmiştir. Çalışma Alanı 10.888 m² olup, proje alanında toplam 4 Ada ve 242 Parsel yer almaktadır.

14.06.2011 tarihinde yapılan ikinci ihale "Kapalıçarşı 3.Etap Yenileme Alanı Dâhilinde Yer Alan Bodrum Han, Ali Paşa Han, Camili (Yüncü) Han, Sarnıçlı Han ve Çevresinin Yenileme Avan ve Uygulama Projesi işi" adı altında yapılmış, MDM Mimarlık Proje Tasarım ve Antika Müzayede Tic. Ltd. Şti. ile 26.07.2011 tarihinde, %50 ihale bedeli İl Özel İdaresi tarafından karşılanmak üzere sözleşme imzalanmıştır.

Çalışma Alanı 7600 m² olup, proje alanında toplam 8 Ada ve 230 Parsel yer almaktadır. Toplam Proje Süresi 390 gün olarak belirtilmiştir.

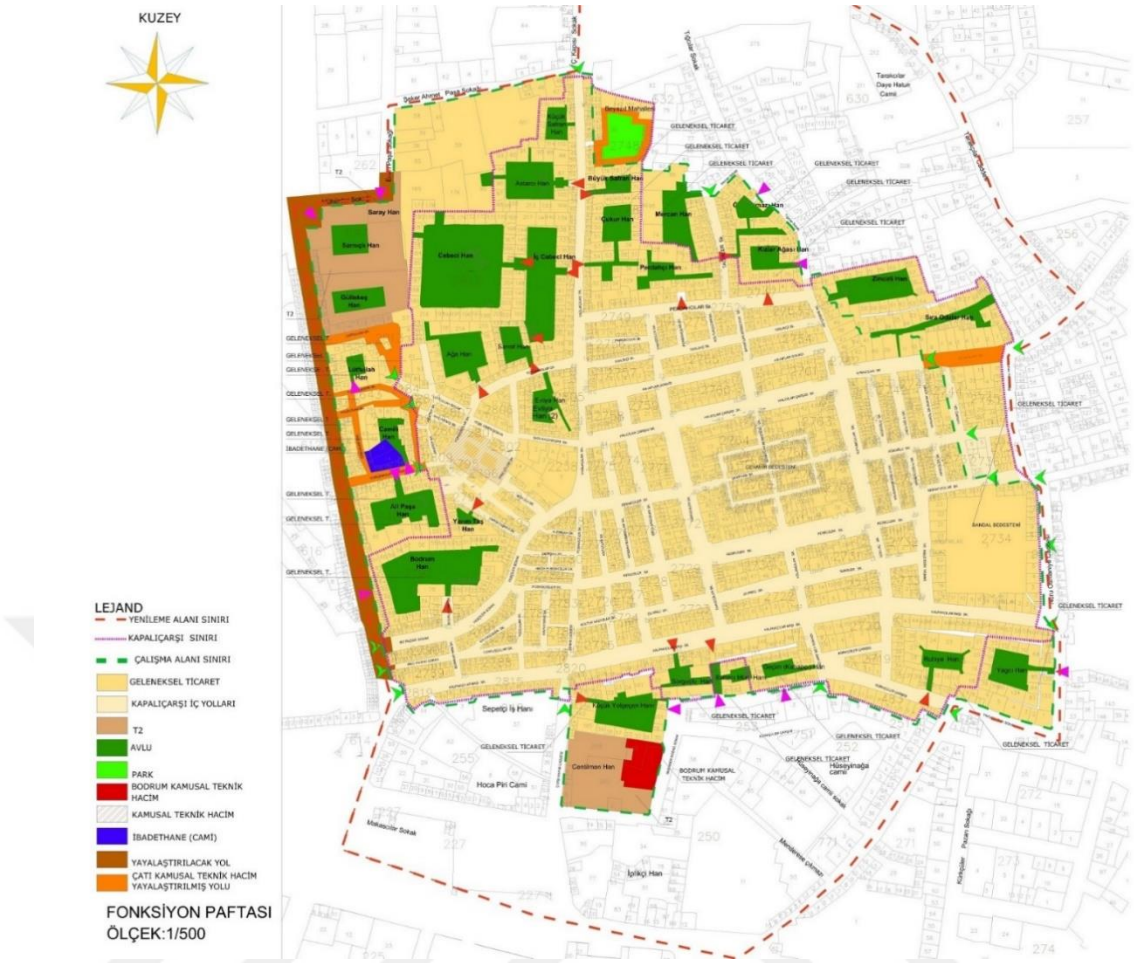
Projelerin onay süreci

Kapalıçarşı Yenileme Alanı proje onay süreçleri, öngörülen süreleri hayli aşan bir zaman dilimine yayılmış, bu durum projeye dâhil olan tüm paydaşların farklı mağduriyetler yaşamasına neden olmuştur. 1. Etap'a ait ilk projeler 2010 yılında İstanbul I Numaralı Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na sunulmuş, sonrasında 3. ve 4. Etap hanlarının projeleri de 2012 yılından itibaren aşama aşama Kurul'a iletilmiş ancak 2014 yılına kadar verimli bir onay sürecine ulaşılamamıştır. Bu arada, 25.03.2012 tarihinde İstanbul II Numaralı Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kurulmuş ve Kapalıçarşı Yenileme Alanı bu kurulun görev alanına dâhil edilmiştir. Projelerin bu kurula aktarılırken kaybolması, raportör yetersizliği, süregelen parsel bazında çalışma pratiğine karşı projenin ölçeğinin çok büyük kalması ve hakimiyet sorunu yaşanması gibi sebepler projelerin incelenme sürecini uzatmıştır.

Proje firmaları bu durumdan oldukça olumsuz etkilenmiş, süreç karşısında işi nihayetlendirmeden küçülmek zorunda kalarak, projeye hâkim nitelikli çalışanlarını kaybetmek durumunda kalmıştır.

Proje çalışması yapılan tüm alanın "Yenileme Avan Proje Onayı" Koruma Kurulu tarafından 11.11.2014 tarihinde verilmiştir (Şekil 5.3). Avan projeler kurul kararları doğrultusunda 1/1000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planına işlenerek Fatih Belediyesi tarafından İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclis onayına gönderilmiştir. 21.09.2016 tarihinde "Fatih İlçesi Kapalıçarşı ile Yenileme Avan Projesine ilişkin 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Plan Değişikliği" adı ile düzeltmelerle uygun bulunan plan tadilatı Koruma Kurulu onayına sunulmuş, ancak henüz sonuçlanmamıştır.

Gelinen son aşamada, avan projenin yanı sıra, Kapalıçarşı parsellerinin, Bodrum Han, Ali Paşa Han, Yarım Taş Han, Camili (Yüncü) Han ve Sarnıçlı Han'ın Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Projeleri kurul onayına sahiptir. Hala Kurul aşamasında olan hanlar ise Abdurrahman Han, Baltacı Han, Geçim Han, Kızlar Ağası Han, Ölü Çıkmazı Han, Yağcı Han, Rubiye Han, Çukur Han, Büyük Safran Han, Ağa Han, Cebeci ve İç Cebeci Han, Astarcı Han, Küçük Safran Han'dır.

Şekil 5.3 : 11.11.2014 Tarihinde Koruma Kurulu Onayı Alan Kapalıçarşı Yenileme Avan Projesi (Fatih Belediyesi Etüt Proje Müdürlüğü Arşivi)

Kapalıçarşı Yönetim Planı

Kapalıçarşı restorasyon çalışması çoklu mülkiyet yapısından dolayı zorlu bir inşaat uygulaması ile karşı karşıyadır ve bu durumun üstesinden iyi bir proje yönetim organizasyonu modeliyle gelinebileceği düşünülmektedir. Kamu ve özel mülkiyet sahiplerini bir araya getirecek bir organa ihtiyaç duyulmaktadır. Yönetim planı ve sistemi oluşturulmadan Kapalıçarşı'ya dair tüm sorunların çözümü gecikeceği, aksayacağı hatta sonuçlanmayacağı öngörülmüştür (Kapalıçarşı ve Tarihi Yarımada Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, 2015).

Bu amaçla Kapalıçarşı'nın en doğru şekilde yönetilmesine ilişkin İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden profesörlerin de dâhil olduğu bir yönetim planı hazırlanmış, taslak hali 2014 yılında bütün mülk sahiplerine gönderilmiştir (Kapalıçarşı ve Tarihi Yarımada Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, 2015). Aynı zamanda bu plan kitapçık halinde bastırılıp esnafa dağıtılmıştır. Konuyla ilgili geri dönüşler alınıp anketler de gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan planın son hali 2015 yılı sonunda Kapalıçarşı mülk

sahipleriyle paylaşılmış, Kapalıçarşı Yönetim Kurulu oluşturulması için adım atılmıştır. "6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesini Öngören Kanun"un 15. Maddesi ile Belediyelere resen kat ittifakı kurma, yönetim planı yapma ve bunları tapuya resen şerh etme yetkisi verilmiştir. Yani atılması gereken adımlarla ilgili dayanaklar güçlendirilmiş durumdadır. Mal sahibi ve mal sahibinin yetki verdiği kiracılarla yeni yasaya uygun olarak oluşturulacak yönetim kurulunun pek çok sorunu çözeceği düşünülmektedir (Kapalıçarşı ve Tarihi Yarımada Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, 2015).

Kapalıçarşı Genel Kurul olağan toplantısında mülk sahiplerinin aralarından dokuz (9) kişi seçerek İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Fatih Belediyesi ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden birer daimi temsilci olmak üzere toplam on üç (13) kişilik bir yönetim kurulu oluşturulması hedeflenmiştir (Url-14).

Bu seçimin yapılabilmesi için 10.01.2016 tarihinde Kapalıçarşı Genel Kurul Toplantısı organize edilmiş, ancak 2461 mülk sahibinin sadece 412'si katıldığından çoğunluk sağlanamadığı için toplantı 17.01.2016 tarihine ertelenmiştir. Bu tarihteki toplantıda çoğunluk şartı aranmadan oy verme işlemi gerçekleştirilmiş ve yönetim kurulu oluşturulmuştur (Url-15).

Değerlendirme

Yenileme alanları bir avan proje olarak ele alınmakla birlikte bölgenin imar planına bağlı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle yenileme alanı projeleri sadece fiziki mekânın düzenlenmesine yönelik bir eylem olarak tarif edilmemelidir. 'Koruma Amaçlı İmar Planı' kavramı sit alanlarının sadece arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî ve demografik verilerinin değil, bunların yanı sıra kültürel ve sosyo-ekonomik verilerini de içeren alan araştırmalarının yapılmasını öngörmektedir. Sit alanları içerisinde ilan edilen herhangi bir yenileme alanının sadece mimari avan proje ve uygulama projesi üzerinden tarif edilmesi ve bu tariflerde özellikle koruma amaçlı plan süreç ve kararlarına atıfta bulunması gerekmektedir.

Sosyo-ekonomik verilerin değerlendirilmesi özellikle Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi için son derece önemli bir konu iken, projelendirme sürecinin bu verilerden yeteri kadar beslenememesi uygulama aşamasında çeşitli sorunlara yol açabilir. Zira onaylı avan projede "Geleneksel Ticaret" fonksiyonu iliştirilen hanlar için "Geleneksel Ticaret" çok genel bir tanım olarak kalmış, mevcut durumda yarısından fazlası boş

olan veya depo olarak kullanılan hanların hangi geleneksel ticaret koluyla yaşatılabileceği yönünde kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır.

Yenileme alanı ilan edilen bölgelerde yer alan ve taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş eserlere yapılacak müdahalelerde Koruma Yüksek Kurulu'nun 5.11.1999 tarih ve 660 sayılı 'Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları hakkındaki İlke Kararı' bağlayıcı bir belgedir. Dolayısıyla 5366 sayılı yasa ile birlikte K.T.V.K.K.'nin yönetmelik ve ilke kararlarının uygulanması zorunluluğu, tarihi miras alanlarındaki fiziki dokunun korunmasındaki endişeyi azaltacak bir durum olarak görülmektedir.

5366 sayılı yasanın idarelere getirdiği re'sen karar verme yetkisiyle bölgede yaşayan nüfusun mülkiyet haklarının ihlal edilmesi ve uygulama sonunda bölgede mülk sahipleri ve diğer kullanıcıların kaçınılmaz bir biçimde değişeceği olasılığı önemli bir risk olarak görülmektedir (Dinçer, 2010). İdarelerin 'Kamulaştırma' yapabilmesine izin veren hükümler kamu yararı açısından tartışmalı bir konu olarak değerlendirilmektedir. İdarelerin elini daha da güçlendiren 24. Madde'nin 'Acele Kamulaştırma' ile ilgili kısmının iptal edilmesi bu nedenle ilgili çevrelerce olumlu görülmüştür.

Kapalıçarşı için hazırlanan Yönetim Planı'nın başarıya ulaşması için şeffaflık gerekmektedir. Tüm uygulamalarda bölge halkının eksiksiz bilgilendirilmesine ve mağdur edilmemesine özen gösterilmelidir. Yerel yönetimin önceki deneyimlerinin yardımıyla konunun doğru bir şekilde ele alınarak kamu yararının ön planda tutulmasıyla büyük bir başarıya imza atılacağına kuşku yoktur.

5.2 Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon (İyileştirme) Projesi Örneği

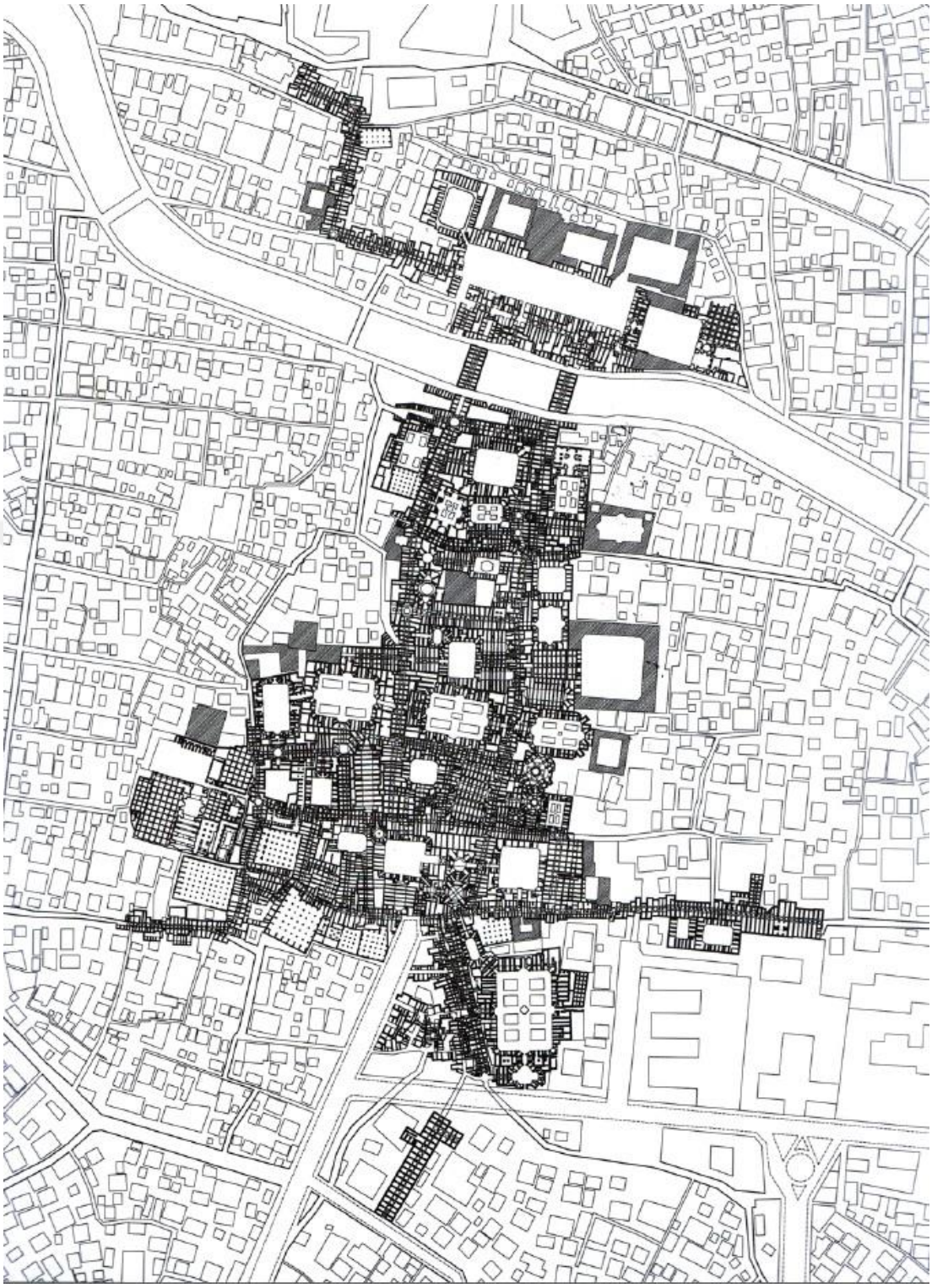
Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi'ne benzer yapısı olan Tebriz Çarşısı / İran için hazırlanan rehabilitasyon (iyileştirme) projesi, tüm paydaşların sürece dâhil edilerek özgün bir ortaklık modelinin oluşturulduğu, sürdürülebilirlik kriterlerinin yerine getirildiği başarılı bir örnek olarak tanımlanmaktadır. Proje 2013 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazanmıştır (Url-16).

5.2.1 Tebriz Çarşısı'nın gelişimi ve özellikleri

İran şehirlerinde antik kervan yolları üzerinde gelişen çarşılar, kültür ve ticaret merkezlerini birbirine bağlayan bir ağ oluşturmuştur. Bu çok fonksiyonlu kent kompleksleri zaman içerisinde geliştiricilerinin ve kullanıcılarının taleplerine göre şekillenmiştir. Çarşılar, farklı paydaş gruplarının birbirleriyle ilişkili çıkarlarını merkezileştirmeye yarayan yerlerdir. Çoğu İran çarşısı, kervansaray, timça (Pazar içindeki kapalı kervansaray), dükkan gibi ticari ve kamusal binaların kademeli olarak inşa edilip birleşmesinden oluşan topluluklardır. Geniş alanı ticari fonksiyonlara ayrılmış olsa da, çarşılar geliştiricisine ve kullanıcısına salt ekonomik değerden daha fazlasını ifade etmektedir. Ticari yapılara ek olarak, cami, medrese, çay evi, hamam, spor salonu (zurkhana) gibi sosyo-kültürel ve dini fonksiyonlara hizmet eden alanlar da mevcuttur (Hanachi & Yadollahi, 2011). Aslında çarşıların en önemli özelliği, yerel halkın günlük yaşantısındaki sosyal ve kültürel rolü olmuştur. İpek Yolu'nun güzergahında, Avrupa ve Çin ile ticari ilişki içinde bulunmasıyla Tebriz şehri doğu ve batı kültürlerinin etkileşimini deneyimlemiş; bu nedenle İran'ın ekonomik, sosyal ve kültürel hareketlerinde başrolü oynamıştır (Radoine, 2013).

Bölgedeki birçok diğer çarşının yanında, İran'ın kuzeybatısında, Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin başkenti olan Tebriz şehrinin merkezinde bulunan Tebriz Çarşısı, belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır. Çarşı, X. yy.da İslami çağın erken dönemlerinde yaşayan bir kompleks olarak gelişmeye başlamış, İpek Yolu üzerinde bulunan önemli uluslararası ticari merkezlerden birisi haline gelmiştir (Hanachi & Yadollahi, 2011). Çarşı'nın tarih boyunca en hareketli zamanı Tebriz'in Safevi Devleti'nin başkenti olduğu 1500'lü yıllardır. Yapı, Amir Çarşısı (altın ve mücevher kısmı), Muzafferiye (halı çarşısı), ayakkabı çarşısı ve çeşitli alt çarşılardan oluşan büyük bir ticaret merkezidir (Şekil 5.4). Kent başkent unvanını kaybettikten sonra da çarşısı ticari ve ekonomik merkez olarak önemini korumuştur (Hanachi & Yadollahi, 2011).

XVII. ve XIX. yy.lara dayanan farklı tarihi harita ve illüstrasyonlar ile eski şehrin yapısı üzerindeki çalışmalar göstermektedir ki Tebriz, tarih boyunca ana kervan rotaları üzerinde, İran'ın ve dünyanın diğer ticari şehirlerine bağlantısını korumuştur. Kervansarayların ve diğer ticari ve kamusal yapıların kervan rotalarına inşa edilmesi ile şehir ve çarşısı birleşik bir yapı oluşturmuştur. Bu ticari rotaların izleri Tebriz merkezinin günümüzdeki yapısında da açıkça görülebilmektedir ve bu durum, şehir yapısında Çarşı'nın, bölgesel ve uluslararası ticarete güçlü etkisini göstermektedir.

Şekil 5.4 : Tebriz Çarşısı genel planı (Url-17)

270 bin metrekare alanı kaplamakta olan Tebriz Çarşısı'nın içyapısı, tarihsel süreçte Çarşı'nın sosyal ve ekonomik rolüne tanıklık etmektedir. Tebriz Çarşısı'nda 30 rasta (üstü kapalı yol) oluşturan binlerce dükkan, 25 kervansaray, 20 timça (pazar içindeki kapalı kervansaray), 8 bazarça (küme şeklinde pazar yeri) gibi ticari yapıların yanında, 28 cami, 3 türbe, 6 medrese, 2 kütüphane gibi dini fonksiyonlara hizmet eden yapılar

ile şehrin devlet merkezi olan bir tarihi meydan bulunmaktadır. Bunların yanı sıra birçok çay evi, 5 hamam, 1 buz evi ve 1 zurkhana (spor salonu) da kompleks içinde yer almaktadır (Hanachi & Yadollahi, 2011).

Geleneksel Çarşı'nın tarihinde, Çarşı'yı geliştiren, paylaşan ve yöneten dört grup bulunmaktadır, çarşı esnafı, devlet, ulema ve yerel halk (Radoine, 2013). Çarşı uleması ile devlet her zaman İran toplumunun önemli karakterleri olagelmiş, bu grupların herhangi birinin güçlü veya zayıf performansı diğerlerini de etkilemiştir. Tebriz Çarşısı, sosyal ve yapısal bütünlüğünü diğer İran pazarlarına göre daha iyi durumda tutmayı başarabilmiş; ancak paydaşları arasındaki güç dengelerinin değişimi, yerel ve uluslararası ticaretteki değişiklikler ve yaşam tarzının modernizasyonu Çarşı'nın, ülkenin ekonomik, politik ve sosyal ilişkilerine katkısını ve rolünü etkilemiştir. Tarihi kayıtlara bakıldığında, karar vericilerin (yerel halk, ulema, devlet adamları veya çarşı esnafı) küresel değişimlerin farkında oldukları ve bu değişime ayak uydurabilecek akılcı kararlar alabildikleri belirli dönemlerde Çarşı'nın gelişiminin devam ettiği görülmüştür. Ancak endüstrileşme çağı ve küresel ticaret ağında oluşan değişimler Tebriz Çarşı'nda da etkisini göstermiş, Çarşı'nın ekonomik ve sosyal gelişmeye katkısı giderek azalmıştır (Radoine, 2013).

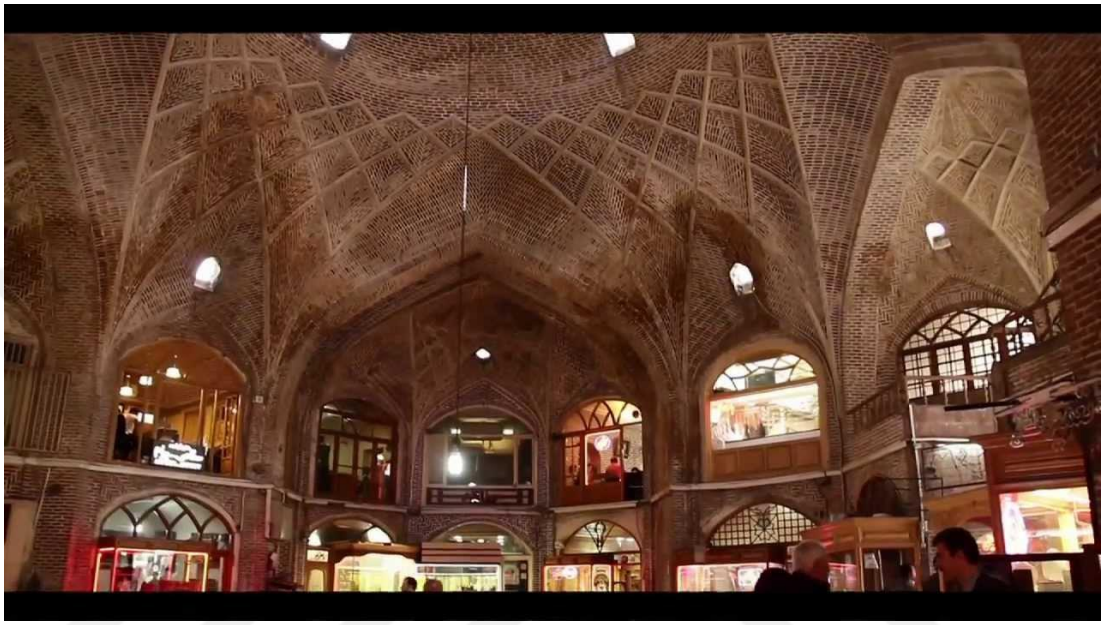
5.2.2 Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon Projesi'nin değerlendirilmesi

Geçmişi X. yy.a dayanan, yaklaşık bin yıldır şehrin ana ticari merkezi olan tarihi Tebriz Çarşısı, halı endüstrisinin İran'da ve dünyada bulunan eşsiz örneklerinden sayılmaktadır. Çarşı'nın mimari değeri ise, esasen 240 yıl kadar geriye giden güçlü tuğla kullanımı ile öne çıkmaktadır (Şekil 5.5). Hem yapısal hem de dekoratif unsurlar halinde kullanılmış olan tuğlanın özgün kemer ve tonoz işçiliklerinde ortaya koyduğu girift geometriler, bu tekil yapı malzemesinin ışığı, iklimi, strüktürü ve süslemeyi başarılı bir biçimde koordine edişinin göstergesi niteliğindedir (Embaby, 2014).

Tarihi Tebriz Çarşı Kompleksi resmi olarak 1975 yılında korumaya alınmıştır. Bu tarihten itibaren özel yönetim tedbirlerinin uygulandığı bu alan, 2010 yılında Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir (Url-18).

XX. yy.da ihmal ve kötü yönetim sonucu tuğla yapıları çökme ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Tebriz Çarşısı için 1993 yılında İran Kültürel Miras Organizasyonu'nun (Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organisation of

Iran- ICHO) Doğu Azerbaycan Ofisi'nin, pazar esnafının, belediye yönetiminin ortak katıldığı bir yönetim sistemi kurulmuştur (Radoine, 2013). 1994 yılında koruma ve yenileme amaçlı başarılı bir pilot restorasyon ve yenileme projesi gerçekleştirilmiştir. Bu pilot çalışma sonucunda çarşı esnafı, sonrasında Çarşı'nın tamamı için yapılacak bütünü kapsayacak bir projenin, Çarşı'nın mirasını koruyacağı ve bölgeyi yeniden canlandıracağı konularında ikna olmuştur (Radoine, 2013).

Şekil 5.5 : Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon Projesi (Url-17)

Pilot çalışmanın başarılı olması neticesinde, genel rehabilitasyon işleri için şu amaçlar belirlenmiştir (Radoine, 2013):

- Çarşı'nın fiziksel altyapısını güncellemek ve özgün çarşı dokusunu korumak için Çarşı'nın tarihi yapılarını muhafaza etmek
- Katılım esaslı bir rehabilitasyon politikası takip etmek ve yukarıdan aşağıya otoriter yaklaşımı sınırlandırmak
- Çarşı'nın tarihi imajını tekrar kazandırarak Çarşı'daki ticari aktiviteyi canlandırmak
- Çarşı'yı gençleştirerek şehrin ekonomisini yükseltmek
- Farklı müşterileri çekebilmek adına Çarşı'nın güvenliğini artırmak
- Çarşı'nın kentsel ve doğal peyzajını koruyup geliştirmek
- Çarşı'ya erişimi kolaylaştırmak ve kapılarını çevre kent dokusuna göre ayırmak

- Çarşı'nın kültürel çevresini, önemli tarihi yapı ağını koruyarak sürdürmek ve bir dizi toplum müzesi yaratmak

Bu amaçlar ile 1994 yılında başlanmış olan projenin uygulaması 2006 yılında tamamlanmıştır (Şekil 5.6, Şekil 5.7). Proje 2013 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazanmıştır (Url-16).

Şekil 5.6 : Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon Projesi (Url-17)

Şekil 5.7 : Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon Projesi (Url-17)

Projenin Sosyal Sürdürülebilirlik Yönünden Değerlendirilmesi

Proje, Çarşı içinde bulunan 5500 dükkanı, şehrin merkezi ticari hayatının kullanımına sunmuş olup, toplum yaşam biçiminin gelişmesine de büyük katkıda bulunmuştur. Bunun yanında, 5,500 dükkanın bu rehabilitasyon projesine doğrudan katılımı, aynı zamanda bu ölçekteki proje paydaşlarının koordinasyonu ve işbirliği açısından da önemlidir. Çarşı kompleksi içinde bulunan kervansaray, cami, okul, hamam yapıları ile muhtelif kamusal alanlara ilişkin tarihi mekanların sosyal hayata katılımları da projenin başarısı açısından önem taşımaktadır (Embaby, 2014).

Projenin Kültürel Sürdürülebilirlik Yönünden Değerlendirilmesi

Tebriz Çarşısı Rehabilitasyon (İyileştirme) Projesi, Çarşı'nın Tebriz şehrinin dinamik kent merkezindeki konumunu geri kazanmasındaki etkisi açısından bakıldığında, kültürel mirasın ana katalizör olduğu önemli örneklerdendir. Tarihi olduğu kadar, şehrin dinamik yaşantısının da ayrılmaz parçası olmuş bu ticaret merkezinin bölge toplumunun yaşam döngüsüne tekrar ve yaşayan bir halde katılması, kültürel sürdürülebilirliğin canlı bir örneğini teşkil etmektedir (Embaby, 2014) .

Projenin Ekonomik Sürdürülebilirlik Yönünden Değerlendirilmesi

Proje, hem tasarım hem de yapım aşamasında oluşan yatırım ve istihdam olanakları, devamında ortaya koyduğu işleyen 5500 dükkan ile ulusal ekonominin gelişimine katkıda bulunmuştur. Projenin uygulanması sırasında geleneksel yapım ve onarım yöntemlerine duyulan ihtiyaç, yerel usta ve zanaatkarların istihdam edilmesine de vesile olmuş; bu sayede, geleneksel yapı zanaatı ve zanaatkarlığının ayakta kalma çabasına ekonomik katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Çarşı'nın rehabilitasyonu sonrası bölge yaşayan bir ticari, kültürel ve sosyal çekim alanı haline geldiğinden, ulusal ve uluslararası turistik ziyaretçi sayılarındaki artışın ekonomik etkilerinin olumlu sonuçları Pazar ve çevresinde gözlenmiştir (Radoine, 2013).

Projenin Yönetimsel Sürdürülebilirlik Yönünden Değerlendirilmesi

Rehabilitasyon projesinin stratejisini etkileyen en önemli etken topluluk katılımı olmuştur. Pilot restorasyon projesinin maliyeti %85 oranında devlet eliyle karşılanmış, çarşı esnafı bu maliyetin sadece %15'ini karşılamıştır. Çarşı esnafının restorasyon projesinin gerekliliğine ikna olması ve sürecin içine bilfiil dâhil edilmesi sayesinde, sonraki safhalarda ortaya çıkan restorasyon maliyetlerinin %90 kadarlık kısmı esnaf tarafından karşılanmıştır (Embaby, 2014). Tepeden inme bir yönetim süreci yerine

kullanıcının her safhasına katıldığı şeffaf bir karar alma mekanizmasının oluşturulabilmesi, bu yöntemin sürdürülebilir oluşunun kanıtı niteliğindedir.

Projenin Çevresel Sürdürülebilirlik Yönünden Değerlendirilmesi

1994 öncesinde Tebriz Çarşısı, yakın çevresinin yabancı işyerleri tarafından işgal edilmesi yüzünden stratejik konumunu kaybetme tehlikesi altındaydı. Bu nedenle, rehabilitasyon projesi ile Çarşı'nın Tebriz'in kentsel hacmi içerisindeki dokusunu yeniden konumlandırması, Çarşı içindeki dükkanların önemini geri kazandırmıştır. Bu geri kazanım, Çarşı ile bağlantılı araç ve yaya ağlarının gelişmesine, yer altı geçitleri ve köprülerle yaya akslarının araç trafiğinden ayrılmasına fırsat vermiş, proje sayesinde, tüm alandaki çevresel sürdürülebilirliğin gelişmesine büyük katkısı olan önemli peyzaj düzenlemeleri de yapılmıştır (Radoine, 2013). Akşamları Çarşı ve çevresi yürüyüş yapmak veya buluşmak için çekim mekanları haline gelmiştir. Kentsel çevrenin bu şekilde yeniden yapılanması Çarşı içindeki esnafı da işlerini yatırım yaparak geliştirmesi konusunda cesaretlendirmiştir. Rehabilitasyon projesinin çevresel sürdürülebilirliğe olan direkt ve dolaylı katkısı, Pazar ekonomisinin kendisini geliştirerek yenilemesine de etki etmiştir (Radoine, 2013).

5.3 Kentsel Koruma Ölçeğinde Öneriler

Kentlerin korunmasını ana ilke olarak kabul eden yaklaşımlar ile kentlerin yenilenmesi için daha müdahaleci tavırlar benimseyen görüşler her zamanda ve zeminde çatışmışlardır (Dinçer, 2013). Oysa bir taraftan somut ve somut olmayan mirasın korunması, diğer taraftan kalkınmanın sürdürülebilir hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve kentsel yaşam kalitesinin gözetilmesi gerekmektedir, ancak bu üç koşulun bir arada gerçekleştirilmesi zordur (Dinçer, 2013).

İstanbul'un önemli kültürel miraslarından biri, geçmişte ticaret hayatının sürdürüldüğü han yapılarıdır. Hanlar yoğun olarak Tarihi Yarımada'nın Haliç liman bölgesinden Kapalıçarşı'ya kadar uzanan kısmında yer almaktadır. Kapalıçarşı ve çevresindeki hanlar kurulduğu günden bu yana önemini korusa da, kentteki ticaret merkezlerinin yer değiştirmesi ve üretim şekillerinin farklılaşması "Hanlar Bölgesi" diye adlandırılan bu bölgede önemli değişimlere neden olmuştur. Zamanla, dokuya uygun olmayan işlevlerin bölgede toplanması, bilinçsiz kullanım, bakımsızlık gibi sebeplerle hanlar harap hale gelmiş, fiziksel ve sosyal köhneme gerçekleşmiştir. Hanların büyük

çoğunluğu yapılan eklerle ve bilinçsiz müdahalelerle özgün mimarilerini kaybetmişlerdir.

Bölgeye ilişkin koruma önerileri geliştirirken sadece fiziksel yapıya müdahale değil sosyo-kültürel, ekonomik, yönetimsel ve çevresel eylemlerle desteklenen bütünleşik koruma ilkelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, tarihi çevrede kültürel mirasın korunarak yaşatılması gereksinimi ile sosyo-kültürel ihtiyaçlar ve ekonomik çıkarlar arasında dengeyi sağlayarak sürdürülebilir kentsel koruma yaklaşımını benimsemek çağdaş koruma anlayışının gereğidir (Günay, 2010).

Bu doğrultuda, koruma önerileri geliştirirken, yapı ölçeğindeki çalışmalardan önce, bölgenin dinamikleri doğrultusunda koruma-yenileme dengesini sağlayan ilkelerin belirlenmesi gerekmektedir. Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi için kentsel koruma önerileri sürdürülebilirlik boyutları ile ele alınırsa, şu sonuçlara ulaşılabilir:

Sosyal sürdürülebilirlik önerileri

Bölgenin sosyal dokusu zaman içerisinde büyük oranda değişmiştir. Hanlarda icra edilen zanaatlar zamanla yok olmuş ya da sur dışına çıkartılan atölyelere taşınmıştır. Sosyal yapının değişmesi, geleneksel ticaret ile uyuşmayan nitelikte ürünlerin satılması ve zararlı imalat ve depolama alanlarının çoğalmasına neden olmuştur. Bu sebeple hanların kimliğini yeniden kazandıracak, geleneksel ticareti canlandıracak öneriler geliştirilmelidir (Çizelge 5.1, Şekil 5.8). Sadece turistik ürün satmanın ötesinde, çeşitli atölyelerle yeni zanaatkârların yetişeceği verimli bir ortam yaratılmalıdır. Yerel özellikleri öne çıkacak nitelikte üretim veya satış yapmak isteyen kullanıcıları özendirecek teşvikler sağlanmalıdır.

Kentsel korumanın halk tarafından benimsenmesi ve toplumsal katılımın sağlanması koruma eyleminin devamlılığı açısından önemlidir. Yerel halkta tarihi çevre bilincini geliştirecek, üretim ve ticari faaliyette bulundukları yapıların kültürel miras değerinin farkında olmalarını sağlayacak eğitimler düzenlenmelidir.

Kültürel sürdürülebilirlik önerileri

Tarihi ve kültürel mirasın korunması ve iyileştirilmesi, kentlerin sahip olduğu değerlerin gelecek nesillere de aktarılmasının en etkin yoludur. Koruma çalışmalarına başlarken, bölgenin yerel kimliği net bir şekilde tanımlanmalı geliştirilecek politikalar bu kimlik üzerinden değerlendirilmelidir.

Adları han isimlerinde ve sokak isimlerinde yaşayan, örücülük, sorguççuluk, zilcilik, bıçakçılık gibi Hanlar Bölgesi'nin unutulmaya yüz tutmuş zanaatları birer somut olmayan kültürel miras öğesidir. UNESCO'nun Paris'te toplanan 32. Genel Konferansı'nda, 17 Ekim 2003 tarihinde kabul ettiği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde somut olmayan kültürel miras, "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar" olarak tanımlanmaktadır. Bu sözleşme, somut olmayan kültürel mirası yaşatarak koruma prensibine dayanmaktadır. Bunun mümkün olabilmesi için somut olmayan kültürel mirasa görünürlük ve sürdürülebilirlik kazandırmak, bu konuda kültürel bellek oluşturmak, somut olmayan kültürel mirasa sahip çıkmak, bu mirası korumak ve aktarmak gerekmektedir (Ekici, Fedakar, 2013). Elbette bu zanaatların bir kısmı (sorguççuluk, kılıççılık, kalpakçılık gibi) modern yaşamda bir karşılığı bulunmadığından turizm amaçlı değerlendirilecektir. Ancak modern el sanatlarıyla ve benzer üretimi yapan sektörlerle örtüşebilen kimi zanaatlar, güncellenerek ekonomik hayata kazandırılmalıdır. Özel tasarım tarak, tesbih, terlik, bıçak veya el dokuması giysi, halı gibi birçok ürünün görülebilir ve ulaşılabilir olması seri üretim benzerlerine karşı rekabet gücü kazandıracaktır.

Haliç liman bölgesi ve Kapalıçarşı arasında, geleneksel ticaret temalı bir kültür rotası tasarlanmalıdır. Unutulmaya yüz tutmuş, bölgenin kimliğini oluşturan kimi zanaatların izinde Osmanlı ticaret kültürünün önemli han yapılarını birbirine bağlayan bütüncül bir yürüyüş rotası belirlenmelidir. Kültür rotası, bölgenin somut ve somut olmayan kültür mirasının canlandırılıp tanıtılması açısından değerli bir katkı olacaktır.

Ekonomik sürdürülebilirlik önerileri

Kentsel korumanın ekonomik boyutunda, tüm bakım, onarım, restorasyon çalışmaları için gereken maddi kaynakların sağlanmasının yanı sıra kentsel ekonominin canlandırılması, yerel ekonomik faaliyetlerin arttırılması ve üretici istihdamının sağlanması üzerine planlama hedefleri ortaya konulmalıdır. Geleneksel üretime yönelik vergi kolaylıkları ve teşvikler sağlanmalıdır.

Kentsel korumanın finansal boyutu uygulamaların gerçekleşmesindeki en büyük sorundur. Tebriz Çarşısı örneğinde olduğu gibi, koruma için gerekli uygulamalarını öncelikle kamusal kaynaklar aracılığı ile karşılanması ve ardından da diğer paydaşların katılımlarının sağlandığı bir modelin oluşturulması Hanlar Bölgesi için de denenebilir.

Kentsel koruma uygulamaları sonrası bölgede arsa ve yapı değerlerinin artması kaçınılmazdır. Bu durumun bir rant öğesi haline gelmesini engelleyecek, yerel kullanıcıları mağdur etmeyecek yöntemler geliştirilmeli, spekülasyonların neden olacağı hızlı ve yüksek fiyat artışları engellenmelidir.

Yapıların restorasyon sonrası ekonomik ömürlerini uzatacak koruma ve bakım çalışmaları periyodik olarak yapılmalıdır. Bu amaçla ilgili teknik gruplarca sürekli bakım ve onarım konusunda kitapçıklar hazırlanmalı, tüm detaylar açık nokta kalmayacak şekilde tarif edilmelidir.

Yönetimsel sürdürülebilirlik önerileri

Hanların büyük bir çoğunluğu özel mülkiyettedir. Bölgede yürütülen projelerin tüm aşamalarının şeffaf olması, mülk sahiplerinin ve yerel kullanıcıların her safhada karar alma mekanizmasının içerisinde yer alması uygulanan projelerin başarıya ulaşmasını sağlayacaktır. Oluşturulacak organizasyonda mutlaka görev alması gereken paydaşlar şunlardır:

- Proje uygulayıcı yerel yönetim temsilcileri (Fatih Belediyesi, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi),
- Merkezi yönetim temsilcileri (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İstanbul Valiliği)
- Mülk sahipleri ve yerel kullanıcılar,
- Koruma uzmanı mimar, şehir plancısı, hukukçu, ekonomist, sosyolog gibi çok disiplinli bir teknik danışman ekibi
- Konuyla ilgili olan sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, üretici dernekleri

Çevresel sürdürülebilirlik önerileri

Doğal kaynakların hızla yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı günümüzde, yaşam alanlarının gelecek nesillere sağlıklı bir biçimde aktarılabilmesi açısından çevresel sürdürülebilirlik büyük önem taşımaktadır.

Öncelikli olarak, kanalizasyon, su, telefon, aydınlatma sistemi gibi kentsel altyapı donatılarının iyileştirilmesi planlanmalıdır. Aydınlatmada düşük enerji harcayan sistemler tercih edilmelidir. Isıtma sistemlerinde zaman ve ısı ayarlı termostatik ürünlere yönlenmek enerji tasarrufunu maksimum düzeyde tutmayı sağlayacaktır. Güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji yöntemlerinin kullanılmasına ilişkin kapsamlı

çalışmalar yapılmalıdır. Yeni yapılacak yapılarda doğa dostu malzeme ve yöntemlerin kullanılması, enerji verimliliğinin sağlanması teşvik edilmelidir.

Katı atık yönetimi konusunda bir program oluşturulmalı, geri dönüşebilecek atıkların toplanmasını sağlamak amacıyla gerekli sistemler hayata geçirilmelidir. Ayrıca, bölge halkına katı atıkların toplanması ve geri dönüşümü konusunda temel bilgilerin verildiği eğitim programları düzenlenmelidir.

Bölgenin araç trafiği kontrol altına alınmalı, mal boşaltma, çöp toplama gibi eylemler yoğunluk saatlerine göre düzenlenmelidir. Motorlu taşıt kullanımına sınırlama getirilmeli, mümkünse bisiklet ve yaya temelli ulaşım ağı oluşturulmalıdır. Ayrıca, bölgenin fiziki yapısının elverdiği ölçüde engelli erişimini sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

5.4 Tek Yapı Ölçeğinde Öneriler

5.4.1 Bodrum Hanı için öneriler

Bodrum Hanı ilk yapıldığı tarihten itibaren farklı nedenlerle birçok kez yıkılan, onarım geçiren, kısmen yeniden yapılan, özgün yapısında olmayan katlar eklenen bir handır. Bu nedenle restorasyon uygulamasında, yapı genelinde kapsamlı bir sıva raspası yapılarak, elde edilen veriler ışığında muhdes olan bölümler yapıdan uzaklaştırılmalıdır. Bunun için yapıya en az zararı verecek yöntem diğer tüm restorasyon uygulama kararları gibi bir "Bilim Kurulu Heyeti" denetiminde belirlenmelidir. Han, çimento esaslı sıva, plastik esaslı doğrama gibi, özgün yapısıyla uyumlu olmayan malzemelerden de arındırılmalıdır.

Eklenti duvarlar, bölücüler, ara katlar ve asma katlardan arındırılması sonrası hanın beden duvarlarında tespit edilen kayıplar restorasyon uygulamasında özgün tekniklerle bütünlenmeli, oda ve revak düzeni bozulmuş kısımlar yeniden oluşturulmalıdır. Tarihsel değer taşıyan nitelikli uygulama örneği dönem eklerinin, volta döşeme gibi yapısal elemanların strüktürel yönden uyumu sağlanabilirse yaşatılması yönünde karar verilebilir. Derz dolgusu harç ve özgün sıva için analizler yapılmalı, hazırlanan raporlar doğrultusunda harç ve sıva uygulaması yapılmalıdır. Handa tespit edilen malzeme bozulmaları için detaylı analizler sonrası uygun müdahale yöntemi belirlenmelidir.

Hanın potansiyelinden yola çıkarak deri giyim ve aksesuar satışına ve atölyelerine dönük bir işlev verilmesi önerilmektedir.

5.4.2 Ali Paşa Hanı için öneriler

Ali Paşa Hanı'nda kapsamlı restorasyon uygulamasına gereksinim vardır. Bodrum Hanı ve Camili (Yüncü) Han'da görülen ek katlar, asma kat, asma tavan gibi olumsuz müdahaleler Ali Paşa Hanı'nda da mevcuttur. Yapı öncelikli olarak niteliksiz eklerinden arındırılmalı, kapsamlı sıva raspası sonrası genel strüktür durumu hakkında fikir edinilerek müdahale yöntemleri geliştirilmelidir.

Beden duvarlarındaki hasarlar uygun yöntemlerle giderilerek sağlamlaştırılmalı, revak düzeni bozulmuş, kapatılmış bölümlerdeki revak ve oda düzeni yeniden oluşturulmalıdır. Yok olan derz dolguları için harç analizi yapıldıktan sonra tamamlama yapılmalıdır. Aynı şekilde özgün sıva laboratuvarda tespit edilerek uygulanmalıdır. Taş, tuğla, metal, ahşap malzemelere ilişkin bozulmalar için detaylı analizler sonrası uygun müdahale yöntemi belirlenmelidir. Geç dönem tamirleri tarihsel değer açısından ve strüktürel olarak değerlendirilmeli ve nitelikli uygulamaların korunması yönünde karar verilmelidir.

Handa öncelikli işlev olarak antika ve hediyelik eşya satışı önerilmektedir.

5.4.3 Camili (Yüncü) Han için öneriler

Camili (Yüncü) Han, ahşap revakları, içinde barındırdığı mescidi, çeşmesi ve banisinin kabri ile çalışma alanının özellikli hanlarından birisidir. Öncelikle yapının özgün beden duvarları eklenti duvarlar, bölücüler, ara katlar, asma katlardan arındırılmalıdır. Bu eklerden arındırılırken yapılacak müdahaleler kontrollü bir biçimde, yapısal bozulmalara yol açmadan gerçekleştirilmelidir.

Hanın beden duvarları restorasyon uygulamasında özgün tekniklerle bütünlenerek, oda ve revak düzeni bozulmuş kısımlar yeniden oluşturulmalı, kayba uğramış ahşap revaklar tamamlanmalıdır. Geç dönem tamirleri tarihsel değer açısından ve strüktürel olarak değerlendirilmeli ve nitelikli uygulamaların korunması yönünde karar verilmelidir. Özellikle zemin kat hücrelerinin yarısından fazlasında tespit edilen volta döşemenin yaşatılabileceği düşünülmektedir. Handa tespit edilen tüm malzeme

bozulmaları için hazırlanacak detaylı analiz raporları sonrası uygun müdahale yöntemi belirlenmelidir.

Handa öncelikli işlev olarak el sanatları atölyeleri ve ürün satışı önerilmektedir.

5.4.4 Lütfullah (Paçavracı) Hanı için öneriler

Lütfullah (Paçavracı) Hanı günümüze ulaşamamış, yerinde niteliksiz bir yapı bloğunun bulunduğu bir handır. Bu yüzden bu hanın yerine parsel ve mülkiyet bilgileri ışığında yeni bir yapı tasarlanmalıdır. Tarihi çevrede yapılacak yeni yapının genel olarak mevcut çevreyi dikkate alması ve oran, ölçü, malzeme, renk, doku, biçim gibi öğelerinin çevreyle olan ilişkisinin analiz edilmesi, taklitten kaçması ve çağının özelliklerini yansıtması gerekmektedir. Yeni yapı, tarihsel kontur ve gabariye sadık kalarak komşuluğundaki hanlar gibi avlu etrafında şekillenebilir. Çadırcılar Caddesi cephesinden gelen doluluk boşluk oranları ve bina gabarisi uyumuyla sade bir cephe düzeni oluşturulmalıdır. Çadırcılar Caddesi'nin cephe elemanlarının oranları sadeleştirilerek cephe tasarımına yön verilebilir.

Lütfullah Sokağı'ndaki dükkanlarda günümüzde antikacı ve bakırcılar bulunmaktadır. Aynı ticari kolların restorasyon sonrası da devam etmesi, özellikle Lütfullah Han içinde yaratılacak birimlerde bakırcılık ve benzeri konularda atölye çalışmaları düzenlenmesi önerilmektedir.

5.4.5 Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı için öneriler

Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı özgünlüğünü yitirmiş bir handır. Hanın yerinde, hanın adını taşıyan XX. yy.da betonarme olarak yapılmış, avlu düzenini koruyan niteliksiz bir yapı bulunmaktadır. Bu yüzden parsel ve mülkiyet bilgileri ışığında bölgenin ruhunu yansıtan ancak çağının özelliklerini yansıtarak kimliğinden ödün vermeyen yeni bir yapı tasarlanmalı, taklitten kaçınılmalıdır. Yapının tarihsel kontur ve gabarisi değişmemeli, iç avluyu koruyan bir tasarım tercih edilmelidir. Tarihi çevrede yapılan yeni yapılarda ilk göze çarpan yapının kütlesel ve cephesel etkileridir. Bu bağlamda Çadırcılar Caddesi cephesi dükkanlarının çağdaş anlayışla yorumlandığı bir tasarım anlayışı geliştirilebilir.

Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı için öncelikli işlev olarak gümüş takı tasarım ve satışı önerilmektedir.

5.4.6 Sarnıçlı Han için öneriler

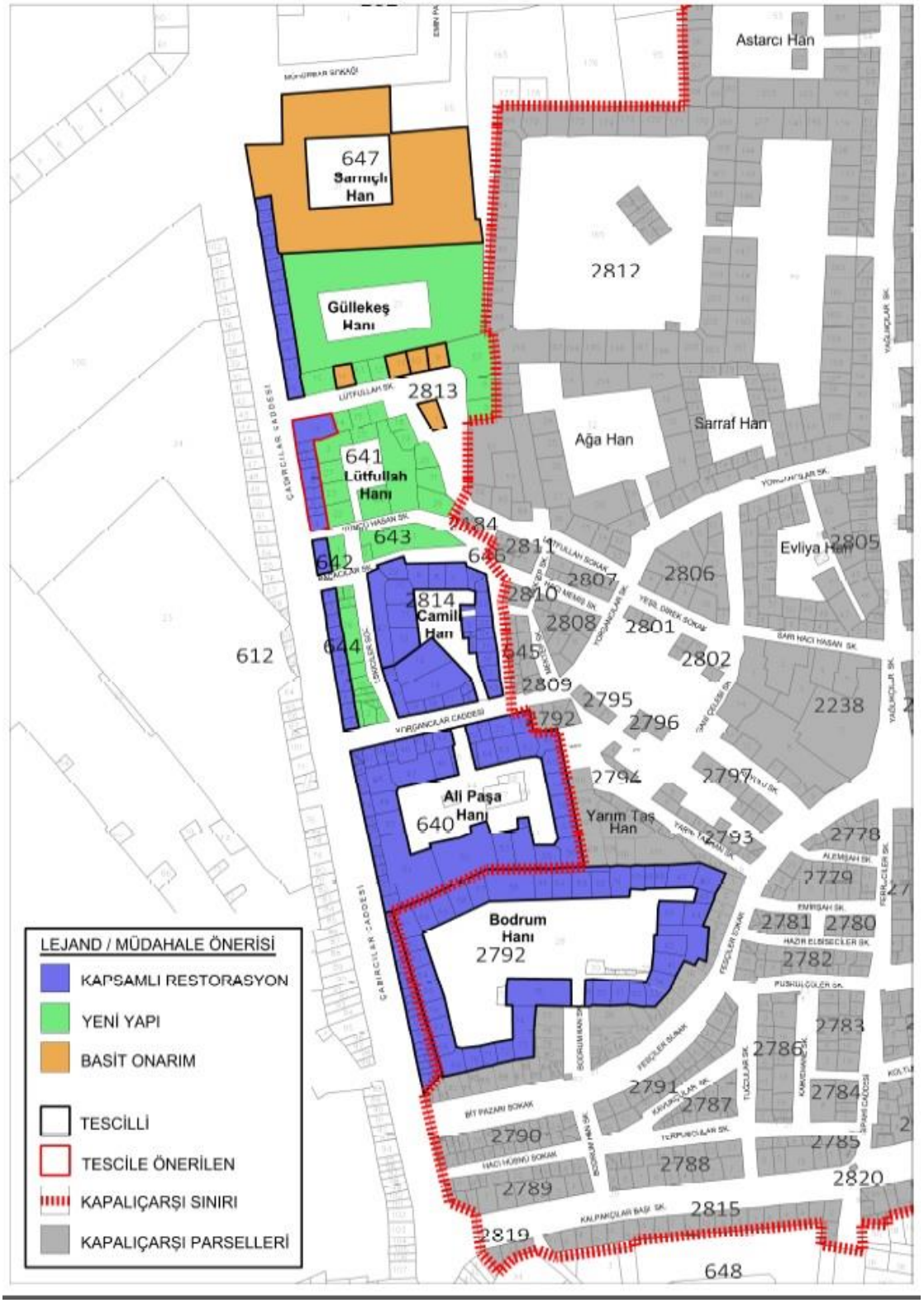
Sarnıçlı Han'ın önemli özelliği, avlusunun altında hana adını da veren bir Bizans Dönemi sarnıcı barındırmasıdır. Han yangın geçirdiği 1971 yılından sonra kuzey bölümü hariç (bu bölüm üç katlı inşa edilmiştir), genel detaylara uyularak, ancak betonarme olarak yeniden yapılmıştır. Yapı tarihi değer taşımamakla birlikte, strüktürel açıdan değerlendirilmeli ve ekonomik ömrü sürdüğü müddetçe bu haliyle korunması önerilmelidir. Yapıya zarar veren, bütünlüğünü bozan eklerden ve malzemelerden arındırılarak gerekli basit onarım kararlarıyla yaşatılması sağlanmalıdır.

Avludan ulaşılan sarnıç ise laboratuvar analizleri sonucu uygun bulunan yöntemlerle temizlenmeli, özgün haliyle korunarak kültür mirasımıza kazandırılmalıdır.

Sarnıçlı Han'da tasarım tekstil ürünlerine dair satış birimi ve atölyelere öncelik verilmesi önerilmektedir.

Çizelge 5.1 : Hanlara önerilen müdahaleler ve işlevler.

Han Adı	Müdahale Türü	Önerilen Öncelikli İşlev
Bodrum Hanı	Kapsamlı Restorasyon (Temizleme, Bütünleme Sağlamlaştırma)	Dericilik (Satış ve Atölye)
Ali Paşa Hanı	Kapsamlı Restorasyon (Temizleme, Bütünleme Sağlamlaştırma)	Antika ve Hediyelik Eşya
Camili (Yüncü) Han	Kapsamlı Restorasyon (Temizleme, Bütünleme Sağlamlaştırma)	El Sanatları (Satış ve Atölye)
Lütfullah (Paçavracı) Hanı	Yeni Yapı	Bakırcılık (Satış ve Atölye)
Güllekeş (Kelle Kesen) Hanı	Yeni Yapı	Gümüş Takı (Satış ve Atölye)
Sarnıçlı Han	Basit Onarım	Tekstil (Tasarım ve Giyim)

Şekil 5.8 : Müdahale Önerileri

6. SONUÇ

Kurulduğu günden bu yana İstanbul'un ticaret merkezi olan bölgenin kimliğini oluşturan Kapalıçarşı ve çevresindeki hanlar korunması gerekli önemli kültür varlıklarıdır. Kentte yeni ticaret alanlarının oluşması, üretim ve satış şekillerinin farklılaşması, kullanıcıların el değiştirmesi, denetimsiz yapılaşma, bakımsızlık gibi sebepler sonucu fiziksel ve sosyal çevrede büyük değişimler olmuştur. Bölgenin önemli bir ticaret aksı olan Çadırcılar Caddesi ve bu caddeden ulaşılan hanlara odaklanan bu çalışmada yapısal analizlerle hanların korunmuşluk dereceleri belirlenerek, koruma-yenileme dengesini sağlayacak genel koruma ilkeleri kentsel ve ve tek yapı ölçeğinde ortaya konmuştur. Bu bağlamda ulaşılan sonuçlar şunlardır:

1894 Depremi Çadırcılar Caddesi'nin günümüzdeki kimliğinin oluşmasında etkili olmuş, bu deprem gerçekleşene kadar Kapalıçarşı sınırlarında ve üstü kapalı bir caddeyken, deprem sonrasındaki onarım kararlarıyla Kapalıçarşı dışında ve üstü açık bırakılmıştır. Böylece, Çadırcılar Caddesi'nden ulaşılan hanlar da, Bodrum Hanı hariç Kapalıçarşı dışında kalmıştır. Bu onarımlarda yıkılmış hanların ön kısımlarını da saracak şekilde, cadde boyunca iki katlı dükkan dizileri yapılmıştır.

Çadırcılar Caddesi ile ilişkili altı adet hanın, üçünde özgün yapı detaylarına ve nitelikli onarım eklerine rastlanmıştır. Bu hanlar, Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı, Camili (Yüncü) Handır. Hanlardan ikisinin sadece adı kalmış olup, yerlerinde niteliksiz betonarme yapılar bulunmaktadır. Bu hanlar, Güllekeş (Kelle Kesen) ve Lütfullah (Paçavracı) Hanı'dır. Sarnıçlı Han ise betonarmedir, eskilik değerini kaybetmiştir. Ancak genel plan şeması ile yapı elemanı boyut ve detayları özgün yapısı ile uyumludur.

Hanlarda rastlanan bozulma türlerinin çok çeşitli olduğu tespit edilmiştir. Ancak yapılarda en büyük tahribatın kullanıcı kaynaklı oluştuğu belirlenmiştir. Özgün yapısında bulunmayan kat eklenmesi, revakların kapatılması, avluda yapılaşma, ara duvarların kaldırılması veya inceltilmesi, asma kat eklenmesi, uygun olmayan malzemeler ile tamir hanlarda en sık karşılaşılan hasar türleri olmuştur.

Han yapıları için koruma önerileri geliştirilirken fiziksel yapıya müdahalenin yanısıra, tüm bölge için sürdürülebilirlik çerçevesinde sosyo-kültürel, ekonomik, yönetimsel ve çevresel eylemlerle desteklenen bütünleşik koruma ilkeleri belirlenmelidir. Çağdaş koruma anlayışı gereği tüm paydaşların sürece dâhil edildiği, sürdürülebilirlik kriterlerinin yerine getirildiği bir model oluşturulmalıdır. Hanların fiziksel altyapısı güncellenirken bölgenin özgün dokusu korunmalıdır. Bölgenin aşırı rant öğesi haline gelmesini engelleyecek, yerel kullanıcıları mağdur etmeyecek yöntemler geliştirilmelidir. Yerel halkta tarihi çevre bilincini geliştirecek, yapıların kültürel miras değerine ilişkin eğitimler düzenlenmelidir.

Tek yapı ölçeğindeki müdahaleler ise yapıların korunmuşluk derecelerine göre belirlenmelidir. Bu doğrultuda, özgün bölümleri bulunan Bodrum Hanı, Ali Paşa Hanı ve Camili (Yüncü) Han'da kapsamlı restorasyon çalışması yapılmalıdır. Bu hanlar niteliksiz eklerinden arındırılmalı, beden duvarlarındaki hasarlar uygun yöntemlerle sağlamlaştırılmalı, revak düzeni bozulmuş, kapatılmış bölümlerdeki revak ve oda düzenleri yeniden oluşturularak bütünlenmelidir. Günümüze ulaşamamış, sadece adı kalmış Lütfullah (Paçavracı) ve Güllekeş (Kelle Kesen) hanlarının yerine tarihi çevre ile uyumlu ancak taklitten kaçınan yeni yapılar yapılmalıdır. Tarihi çevrede yapılacak yeni yapının mevcut çevreyi dikkate alması ve oran, ölçü, malzeme, renk, doku, biçim gibi öğelerinin çevreyle olan ilişkisinin analiz edilmiş olması, çağının özelliklerini yansıtması gerekmektedir. Betonarme strüktürlü Sarnıçlı Han, tarihi değer taşımamakla birlikte ekonomik ömrü elverdiğince yapı bütünlüğünü bozan eklerden arındırılarak basit onarım kararıyla yaşatılmalıdır.

Bu tezde, tarihi ticaret kültürümüzde büyük öneme sahip han yapılarından olan Çadırcılar Caddesi Hanları'nın geçirdikleri deprem, yangın gibi doğal afetlere; kötü kullanım, bakımsızlık gibi olumsuzluklara rağmen kısmi de olsa özgün detaylarını korudukları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Yapıların günümüze kadar ulaşmış özgün detaylarını koruyabilmek adına, bölge için hazırlanan projeler sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda geliştirilmeli, bir an önce uygun restorasyon yöntemleri belirlenerek koruma çalışmalarına başlanmalı ve bu yapılar kültürel mirasımıza kazandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. (1996). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, İstanbul: YEM Yayınları.

Akozan, F. (1979). İstanbul'un Kapalı Çarsısı. *Tarih Dergisi, İ. Hakkı Uzunçarşılı Hâtıra Sayısı'ndan Ayrı Basım* (Sayı 32, ss. 759-770, 1019-1029).

Aktepe, M. (1978). *Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi, Mür'i't-tevarih*, (Cilt 2A). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Ayvansaraylı, H. H. (1987). *Hadikatü'l-Cevami, Camilerimiz Ansiklopedisi* (Cilt 1) (İhsan Erzi, Haz). İstanbul: Tercüman Yayınları.

Ayverdi, E. H. (1953). *Fatih Devri Mimarisi*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Neşriyatı.

Baş, Y. (2008). *İstanbul Kapalıçarşısı (XV-XVII. Yüzyıl)*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üni. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Batur, A. (1994). Bir Depremin Yüzyıl Dönümü. *İstanbul Dergisi*, *Sayı 10*, (ss. 30-31).

Batur, A., Tanyeli G. (1993). 1894 Depremi ve İstanbul'un Tarihi Yapılarındaki Hasar Üzerine Bir Örneklem Çalışması: Kapalıçarşı. *II. Ulusal Deprem Sempozyumu*, (ss. 244-252). İstanbul: İMO.

Benli, G. (2007). *İstanbul Tarihi Yarımada'da Bulunan Han Yapıları ve Avlulu Hanların Koruma Sorunları.* (Doktora Tezi). Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Benli, G., Ekizce E. (2013). Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesinde Yer Alan Camili Han'ın Belgeler Işığında Geliştirilen Restitüsyon Çalışmaları. *Uluslararası İstanbul Tarihi Yarımada Sempozyumu*, (ss. 300-310). İstanbul: İSTYAM.

Benli, G., Ekizce E. (2017). Rölövede Yersel Lazer Tarayıcının Katkısı Üzerine Bir Örneklem; Tarihi Yarımada'daki Sarnıçlı Han ve Avlusundaki Sarnıç. *Megaron Dergisi*, (Cilt 12, Sayı 3, ss. 420-428).

Cantay, G. (1994). Bodrum Hanı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 2). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Çelebi, E. (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul* (Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, Haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dinçer, İ. (2010). Türkiye'de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekânsal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları. *Mimarlık Dergisi* (Sayı 352).

Dinçer, İ. (2013). Kentleri Dönüştürürken Korumayı ve Yenilemeyi Birlikte Düşünmek: "Tarihi Kentsel Peyzaj" Kavramının Sunduğu Olanaklar. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning* (Cilt 1, Sayı 1, ss. 22-40).

Ekici, M., Fedakar, P. (2013). "Ege Üniversitesi" Deneyimleriyle Somut Olmayan Kültürel Mirası "Yaşatarak Koruma. *Milli Folklor* (Sayı 100, ss. 50-60).

Embaby, M. (2014). Sustainable Urban Rehabilitation of Historic Markets "Comparative Analysis". *International Journal of Engineering Research & Technology* (Cilt 3, Sayı 4).

Eyice, S. (1992). Bodrum Hanı. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 6, ss. 250-251).

Genç, M., Mazak, M. (2000). *İstanbul Depremleri - Fotoğraf ve Belgelerle 1894 Depremi*. İstanbul: İGDAŞ/İBB Yayınları.

Göktürk, H. (1961). Bodrum Hanı. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 5, s. 2841). İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi.

Gülersoy, Ç. (1979). *Kapalıçarşı'nın Romanı*. İstanbul: İstanbul Kitaplığı LTD.

Gülersoy, Ç. (1994). Kapalıçarşı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 4). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Gültaş, D. (2008). *Raimondo D'Aronco: İstanbul'daki Yapılarında Cephe Biçimlenişi ve Detayları.* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Güran, C. (1976). *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Günay, Z. (2010). *Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği: Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli*. (Doktora Tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hanachi, P., Yadollahi, S. (2011). Tabriz Historical Bazaar in the Context of Change. *ICOMOS, Paris 2011, Session 1* (ss. 1028-1039).

Işıközlü, F. (1973). İstanbul'un Eski Vakıf Hanları. *Vakıflar Dergisi* (Cilt 10).

Kapalıçarşı Ve Tarihi Yarımada Çalıştayı Sonuç Bildirgesi. (2015). İstanbul Ticaret Odası, 6 Mayıs 2015, İstanbul.

Koçu, R.E. (1958). Ahi Durmuş Baba. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 273). İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şti.

Koçu, R.E. (1958). Ahi Durmuş Baba Çeşmesi. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 273). İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şti.

Koçu, R.E. (1961). Bit Pazarı. *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 5, s. 2826). İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şti.

Kuran, A. (1986). *Mimar Sinan*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Mahrebel, H. A. (2006). *Tarihi Yapılarda Taşıyıcı Sistem Özellikleri, Hasarlar, Onarım Ve Güçlendirme Teknikleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Mazlum, D. (2001). *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında 22 Mayıs 1766 İstanbul Depremi ve Ardından Gerçekleştirilen Yapı Onarımları.* (Doktora Tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Mortan, K., Küçükerman, Ö. (2010). *Çarşı, Pazar, Ticaret ve Kapalıçarşı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Müller-Wiener, W. (1998). *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* (Ülker Sayın, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ödekan, A. (1993). Neoklasik Mimari. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 6). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Özbey, A. (2009). *Dünden Bugüne Kapalıçarşı.* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Özdeş, G. (1953). *Türk Çarşıları*. İstanbul: Pulhan Matbaası.

Özkılıç, S. (2011). *1894 Depreminin İstanbul Üzerindeki Etkileri (Deprem Sonrası İmar Faaliyetleri).* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Öztuncay, B. (2006). *Dersaadet'in Fotoğrafçıları XIX. Yüzyıl İstanbul'unda Fotoğraf: Öncüler, Stüdyolar, Sanatçılar*. İstanbul: Aygaz Yayınevi.

Pamukciyan, K. (1994). 1868'de Mevcut İstanbul Hanları. *Tarih ve Toplum Dergisi, 128*.

Radoine, H. (2013). *Rehabilitation of Tabriz Bazar*. Aga Khan Award for Architecture On-site Review Report.

Sakaoğlu, N., Akbayar, N. (1999). *Osmanlı'da Zenaattan Sanata* (Cilt 1). İstanbul: Körfezbank/Creative Yayıncılık.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. (2003). *UNESCO*, 17 Ekim 2003. Erişim adresi http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00009-TR-PDF.pdf

Süreyya, M. (1996). Lütfullah Lütfi Efendi (Ebu İshakzade). *Sicill-i Osmani (Osmanlı Ünlüleri)* (Cilt 3, s. 904) (Nuri Akbayar, Haz.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tanışık, İ. H. (1943). *İstanbul Çeşmeleri, İstanbul Ciheti* (Cilt 1). İstanbul: Maarif Matbaası.

Ülgen, A. S. (1939). *Fatih Devrinde İstanbul 1453-1481*. Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü.

Ürekli, F. (2010). Osmanlı Döneminde İstanbul'da Meydana Gelen Âfetlere İlişkin Literatür. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (Cilt 8, Sayı 16, ss. 101-130).

Ürekli, F. (2015). 1894 Depremi ve İstanbul'un Ticaret Merkezi Büyük Çarşı (Kapalı Çarşı). *İTÜ Vakfı Dergisi* (Sayı 67, ss. 59-64).

Url-1 <*http://www. eskiistanbul.net* >, erişim tarihi 12.02.2018.

Url-2 < *https://opendata.hauts-de-seine.fr/explore/dataset/archives-de-la-planete/*>, erişim tarihi 29.03.2018.

Url-3 < *https://istanbul-constantinople.culturalspot.org*>, erişim tarihi 25.02.2018.

Url-4 < http*://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf* >, erişim tarihi 18.06.2018.

Url-5 < *http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/03/20060328-5.htm* >, erişim tarihi 18.06.2018.

Url-6 < *http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060422-5.htm* >, erişim tarihi 18.06.2018.

Url-7 < *http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060602-4.htm*>, erişim tarihi 18.06.2018.

Url-8 < *http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060622-2.htm*>, erişim tarihi 18.06.2018.

Url-9 < *http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060623-2.htm*>, erişim tarihi 18.06.2018.

Url-10 < *http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061013-2.htm*>, erişim tarihi 18.06.2018.

Url-11 < *http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/07/20070720-2.htm*>, erişim tarihi 18.06.2018.

Url-12 < *http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071225.htm* >, erişim tarihi 18.06.2018.
Url-13 < *http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/12/20081204.htm* >, erişim tarihi 18.06.2018.

Url-14 < *http://kapalicarsi.com.tr/tr/?p=968* >, erişim tarihi 20.06.2018.

Url-15 < *https://www.haberler.com/kapalicarsi-yonetim-kurulu-secimi-8049007-haberi*>, erişim tarihi 20.06.2018.

Url-16 < *http://www.akdn.org/gallery/2013-aga-khan-award-architecture-recipients*>, erişim tarihi 3.07.2018

Url-17 < *https://archnet.org/sites/6862* >, erişim tarihi 06.07.2018.

Url-18 < *https://whc.unesco.org/en/list/1346* >, erişim tarihi 06.07.2018.

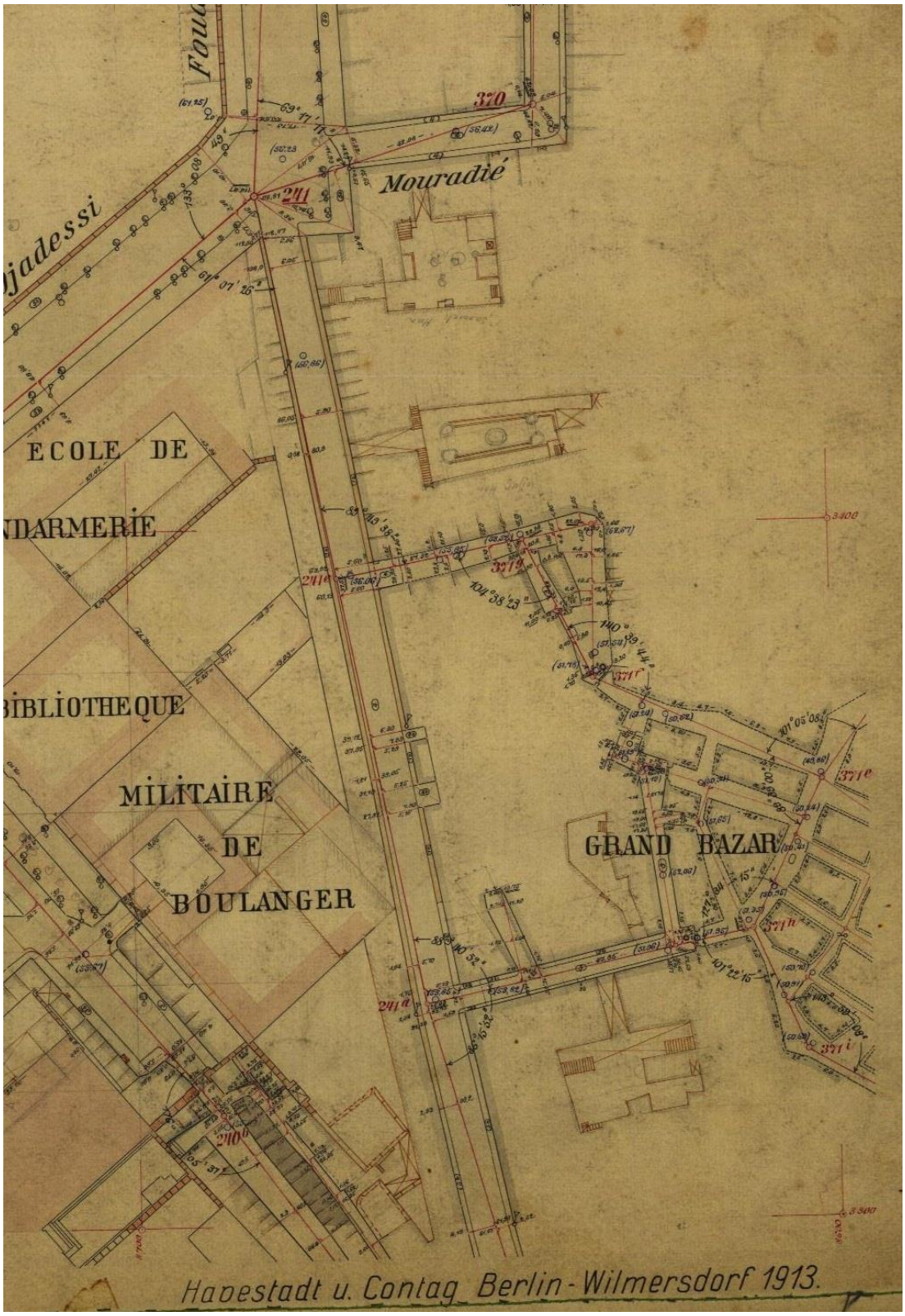
EKLER

EK A: Haritalar

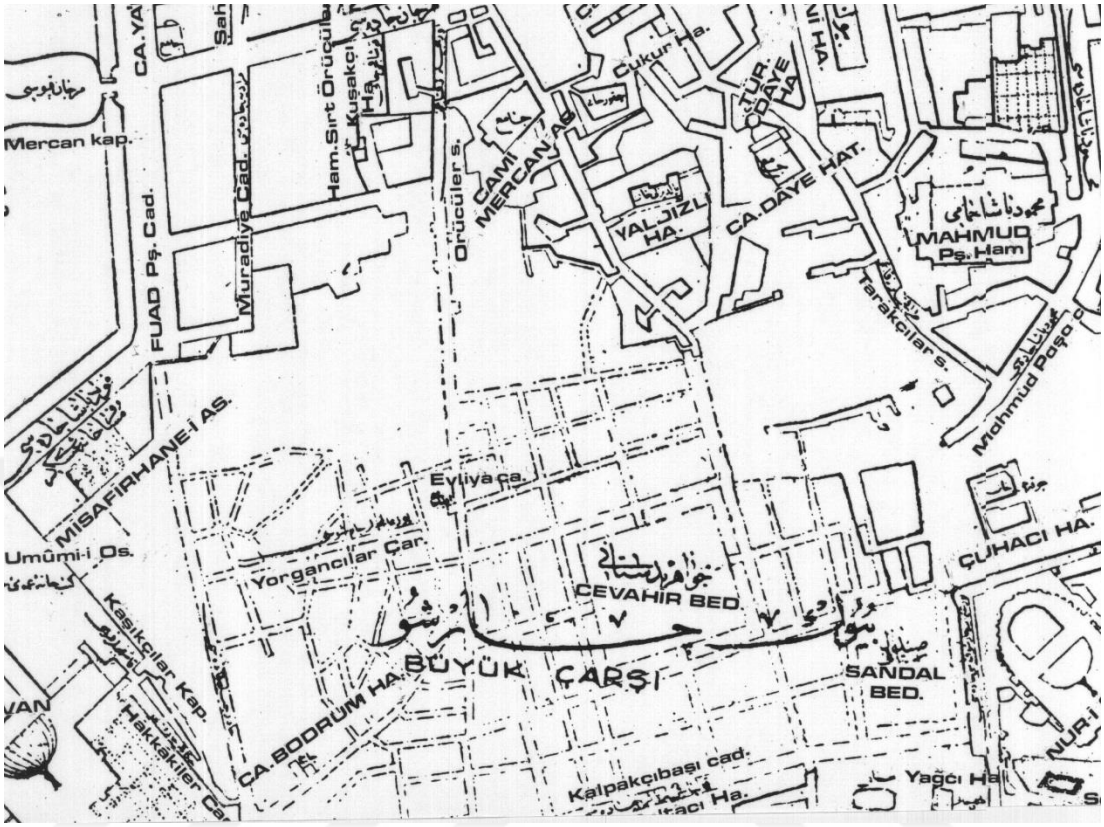
EK B: Hanlarla İlgili G.E.E.A.Y.K Kararları ve Arşiv Fotoğrafları

EK C:BOA Belgeleri ve Transkripsiyonları

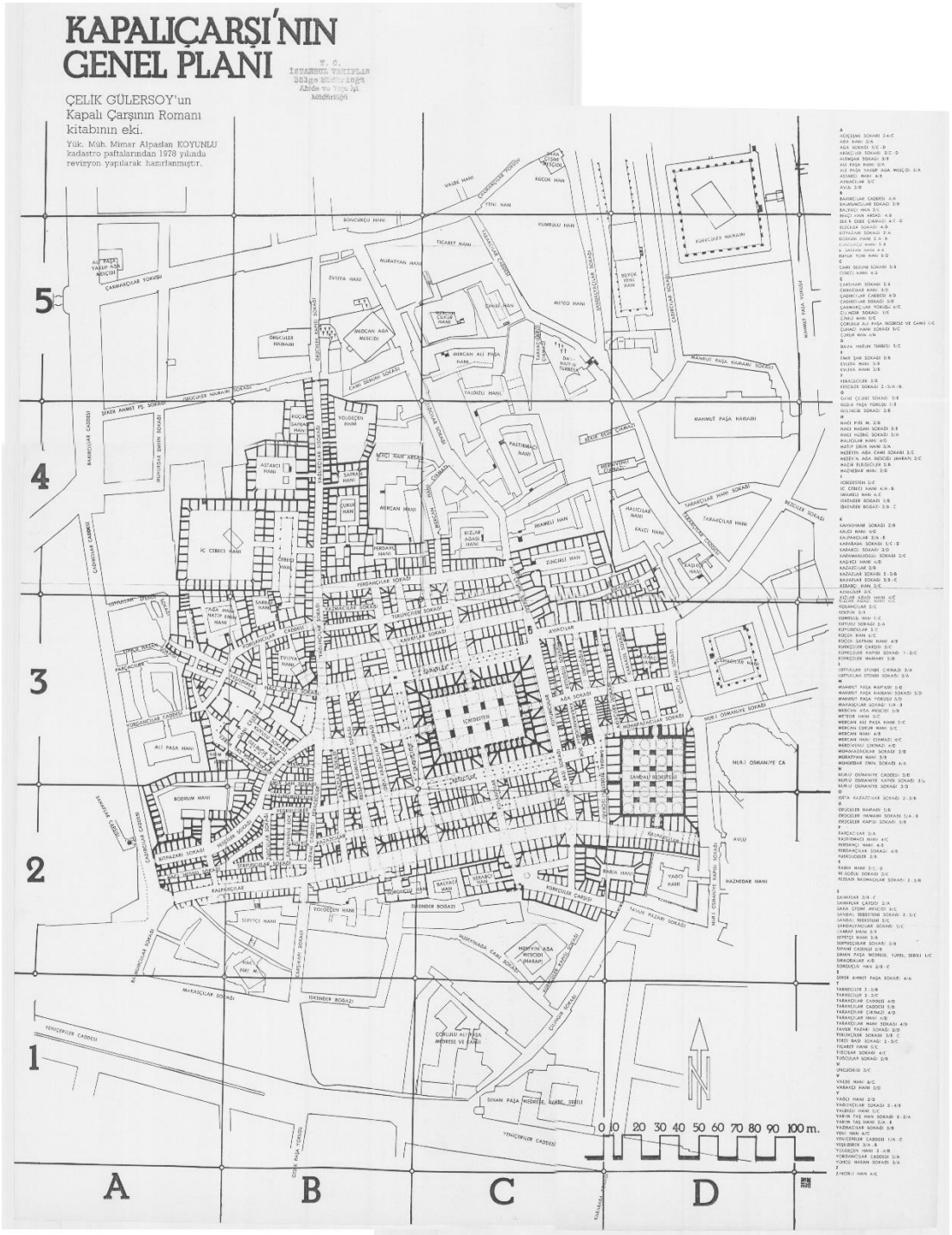
EK A

Şekil A.1 : Alman Mavisi, 1913.

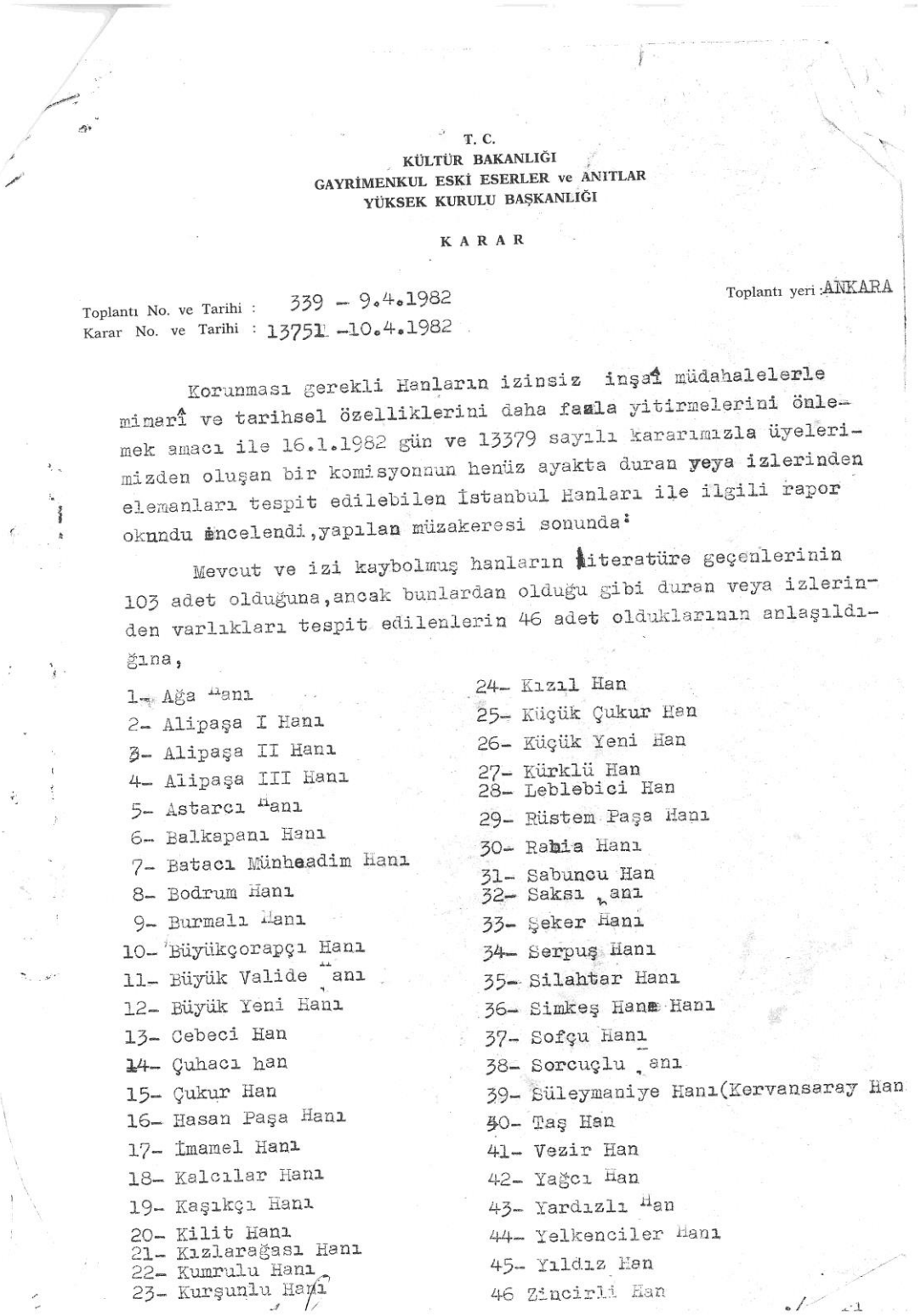

Şekil A.2 : XIX. yy. haritası (Ekrem Hakkı Ayverdi, 1978).

Şekil A.3 : Kapalıçarşı Planı (Gülersoy, 1978).

EK B

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 339 – 9.4.1982
Karar No. ve Tarihi : 13751 –10.4.1982

Toplantı yeri :ANKARA

Korunması gerekli Hanların izinsiz inşaî müdahalelerle mimarî ve tarihsel özelliklerini daha fazla yitirmelerini önlemek amacı ile 16.1.1982 gün ve 13379 sayılı kararımızla üyelerimizden oluşan bir komisyonnun henüz ayakta duran veya izlerinden elemanları tespit edilebilen İstanbul Hanları ile ilgili rapor okundu incelendi,yapılan müzakeresi sonunda:

Mevcut ve izi kaybolmuş hanların literatüre geçenlerinin 103 adet olduğuna,ancak bunlardan olduğu gibi duran veya izlerinden varlıkları tespit edilenlerin 46 adet olduklarının anlaşıldığına,

1- Ağa Hanı
2- Alipaşa I Hanı
3- Alipaşa II Hanı
4- Alipaşa III Hanı
5- Astarcı Hanı
6- Balkapanı Hanı
7- Batacı Münheadim Hanı
8- Bodrum Hanı
9- Burmalı Hanı
10- Büyükçorapçı Hanı
11- Büyük Valide Hanı
12- Büyük Yeni Hanı
13- Cebeci Han
14- Çuhacı han
15- Çukur Han
16- Hasan Paşa Hanı
17- İmamel Hanı
18- Kalcılar Hanı
19- Kaşıkçı Hanı
20- Kilit Hanı
21- Kızlarağası Hanı
22- Kumrulu Hanı
23- Kurşunlu Hanı
24- Kızıl Han
25- Küçük Çukur Han
26- Küçük Yeni Han
27- Kürklü Han
28- Leblebici Han
29- Rüstem Paşa Hanı
30- Rahia Hanı
31- Sabuncu Han
32- Saksı Hanı
33- Şeker Hanı
34- Serpuş Hanı
35- Silahtar Hanı
36- Simkeş Hane Hanı
37- Sofçu Hanı
38- Sorcuçlu Hanı
39- Süleymaniye Hanı(Kervansaray Han
40- Taş Han
41- Vezir Han
42- Yağcı Han
43- Yardızlı Han
44- Yelkenciler Hanı
45- Yıldız Han
46 Zincirli Han

Şekil B.1 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.1, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi.

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

-II-

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 339 - 9.4.1982
Karar No. ve Tarihi 13751 -10.4.1982

Toplantı yeri : ANKARA

bulundukları bölgelere göre bir tasnif düşünüldüğünde

a) Fatih semti hanları
b) Beyoğlu semti hanları
c) Eminönü semti (Eminönü-Beyazıt-Laleli üçgeninde kalan) hanları
d) Kapalıçarşı Bölgesi hanları olarak kendi aralarında gruplandırılabileceğine,

bunlardan Kapalıçarşı Bölgesinde bulunan, literatürde adları geçtiği halde zamanımıza kadar eski hüviyetleri ile gelememiş, yerlerine asıllarına uygun olmıyan binalar yapılmış olan hanların aşağıda adları yazılı 35 adet olduklarının bilindiğine,

1- Ağa Han
2- Ali Paşa Hanı II
3- Ali Paşa Hanı III
4- Astarcı Hanı
5- Baltacı Mühheddim Hanı
6- Bodrum Hanı
7- Büyük Safran Hanı
8- Büyük Yolgeçen Hanı
9- Cebeci Han
10- Çuhacı Han
11- Çukur Han
12- Evliye I Hanı
13- Evliya II Hanı
14- Güllekeş Hanı
15- Haznedar Hanı
16- İmameli Han
17- Kadı Kumrulu Hanı
18- Kalcılar Han
19- Kaşıkcı Han
20- Kızlar Ağası Hanı
21- Lütfullah Hanı
22- Mercan Ağa Hanı
23- Mercan Çukur Hanı
24- Pastırmacı Hanı
25- Perdahçılar Hanı
26- Rabia Han
27- Sarnıçlı Han
28- Sarraf Han
29- Sepetçi Han
30- Sofçu Han
31- Yağcı Han
32- Sorguçlu Han
33- Yaldızlı Han
34- Yolgeçen Han
35- Zincirli Han

Tarihî yarımadanın Ticaret Merkezinin 46 adet tüccar hanından 34 adetinin Kapalıçarşı'da bulunmasının bu yörenin bilinen önemini bir kat daha arttırdığına, bu nedenle Tarihî Kapalıçarşı'nın aşağıda isimleri yazılı

./.

Şekil B.2 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.2, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi.

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

-III-

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 339 - 9.4.1982
Karar No. ve Tarihi 13751 -10.4.1982

Toplantı yeri : ANKARA

Ağa,	Cebeci,	Sofçu,
Alipaşa,	Çuhacı,	Sörguçlu,
Astarcı,	Çukur	Yağcı,
Baltacı Müneddim,	İmameli,	Zincirli,
Bodrum,	Kızlarağası,	
Büyük Safran,	Küçük safran,	
Camili,	Rabia,	

Yağcı Hanlarının öncelikle tetkik edildiğine, tetkik neticesinde hanlarımızın aslî hüviyetlerinin devamını sağlamak için yapılacak çalışmalara esas olmak üzere hanlarımızın öncelikle:

a) Orijinalliğini muhafaza eden,
b) Orijinalliğini muhafaza etmekle beraber harap olmuş, bazı bölümleri yıkılmış olan,
c) Orijinalliğini korumakla beraber yapılmış olan muhdes kısımlarla görüntüleri kısmen de olsa bozulan,
d) Bodrum ve zemin katları orijinalliğini muhafaza ederken üstüne ve avlusuna yapılan ilâvelerle zorlukla belirlenebilen,
e) Avlu ölçülerini aynen korumakla beraber orijinal duvarlardan çok azı kalmış, her odası ayrı parsel haline gelmiş ve her parsele yeni inşaat yapılmış olan,
f) Avlusu ve plânı tamamen bozulmuş, bazı köşelerin de asıl duvar veya tonozları kalan,
g) Arsasından başka hiçbir özelliği kalmayan,
h) Adı kalmış ve fakat izi dahil yeri dahi bulunamayan,

hanlar olarak gruplanabileceğine,

Zamanımıza kadar gelebilen hanlarla, çok az mimarî elemanı kaldığı bilinen hanlardaki yapılmış inşaî faaliyetlerin bilimsellikten uzak olması nedeni ile aşağıda sıralanan şekilde, hanların:

- Bütünü ile karakterini koruyan ve fakat kötü tamir ve restorasyonlarla aslî hüviyetlerini kaybettikleri

./..

Şekil B.3 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.3, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi.

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

-IV-

K A R A R

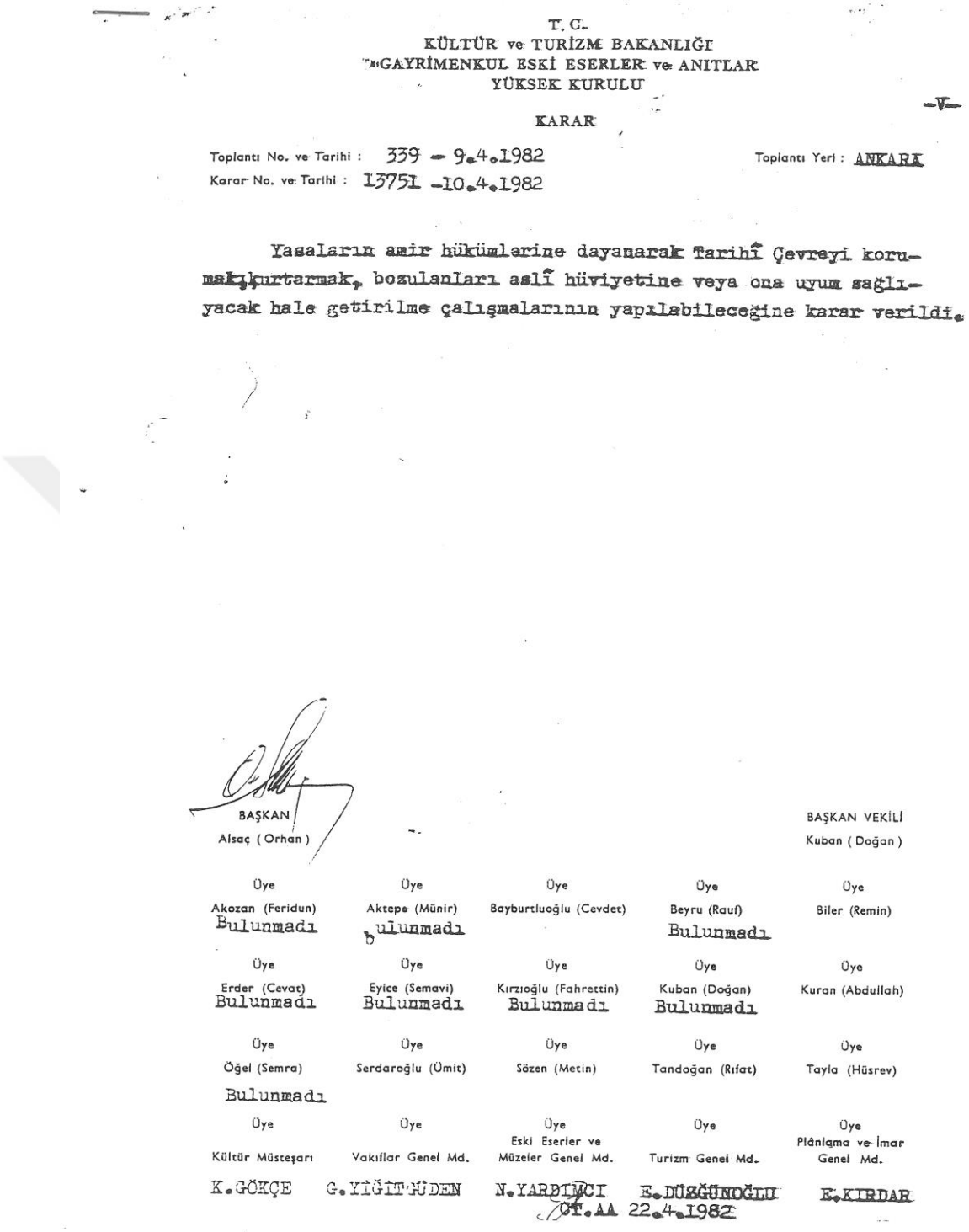
Toplantı No. ve Tarihi : 339 - 9.4.1982
Karar No. ve Tarihi : 13751 -10.4.1982

Toplantı yeri : ANKARA

- Zemin kat ve üst katı bütünlüğü ile korunmuş görünen ve fakat zemin ve üst kat revaklarında, çatı üstünde muhdes kısımların oluştuğu,
- Zemin katı mevcut, üst katı yıkık ve muhteslerle doldurulduğu,
- Mevcut kısımlarında mimarîsinin ne olduğu hakkında kesin kanaat veren ve fakat zemin katı kısmen veya tamamen var olanların üst katların büyük ölçüde yıkıldığı,
- Üst katları tamamen yok olanların bulunduğu
- Klasik avlulu zemin katı dahil hiç bir yapı elemanı kalmadığı gözlemlendiğinden koruma, kurtarma, restore ve rgstitüe etme çalışmalarının yapılabilmesi için, hanların münferit parselleri nedeni ile Kurulumuzdan yapılanma izni istenmeden önce, sözü edilecek parselleri içine alan hanın 1/50 veya 1/100 ölçekli tekniğine uygun tam rölöve projesini hanı teşkil eden parsellerin ilgililerinin beraberce finanse ederek hazırlattırmaları ve Kurulumuz onayına sunmalarından sonra uygun bulunması halinde buna göre hazırlattırılacak tekniğine uygun restorasyon projesine göre bahis konusu edilecek parsellerde onarım, tadilât veya yapılanma olabileceğine, bu konuda 1710 sayılı Eski Eserler, 7044 sayılı aslı vakıf malı olmakla beraber resmî kuruluşlarda bulunan eski eserlerin Vakıflar Genel Müdürlüğüne devrini sağlayan, 6785 sayılı İmar, 7763 sayılı hususi şahıslara ait eski eserlerle tarihî abidelerin istimlâki hakkındaki, 6830 sayılı istimlâk, (özellikle 7463 sayılı yasanın 1., 2., 3.ve 4. ncü maddeleri)

o/..

Şekil B.4 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.4, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi.

T. C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU

-V-

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 339 - 9.4.1982 Toplantı Yeri : ANKARA
Karar No. ve Tarihi : 13751 -10.4.1982

Yasaların amir hükümlerine dayanarak Tarihî Çevreyi koru-
mak,kurtarmak, bozulanları aslî hüviyetine veya ona uyum sağlı-
yacak hale getirilme çalışmalarının yapılabileceğine karar verildi.

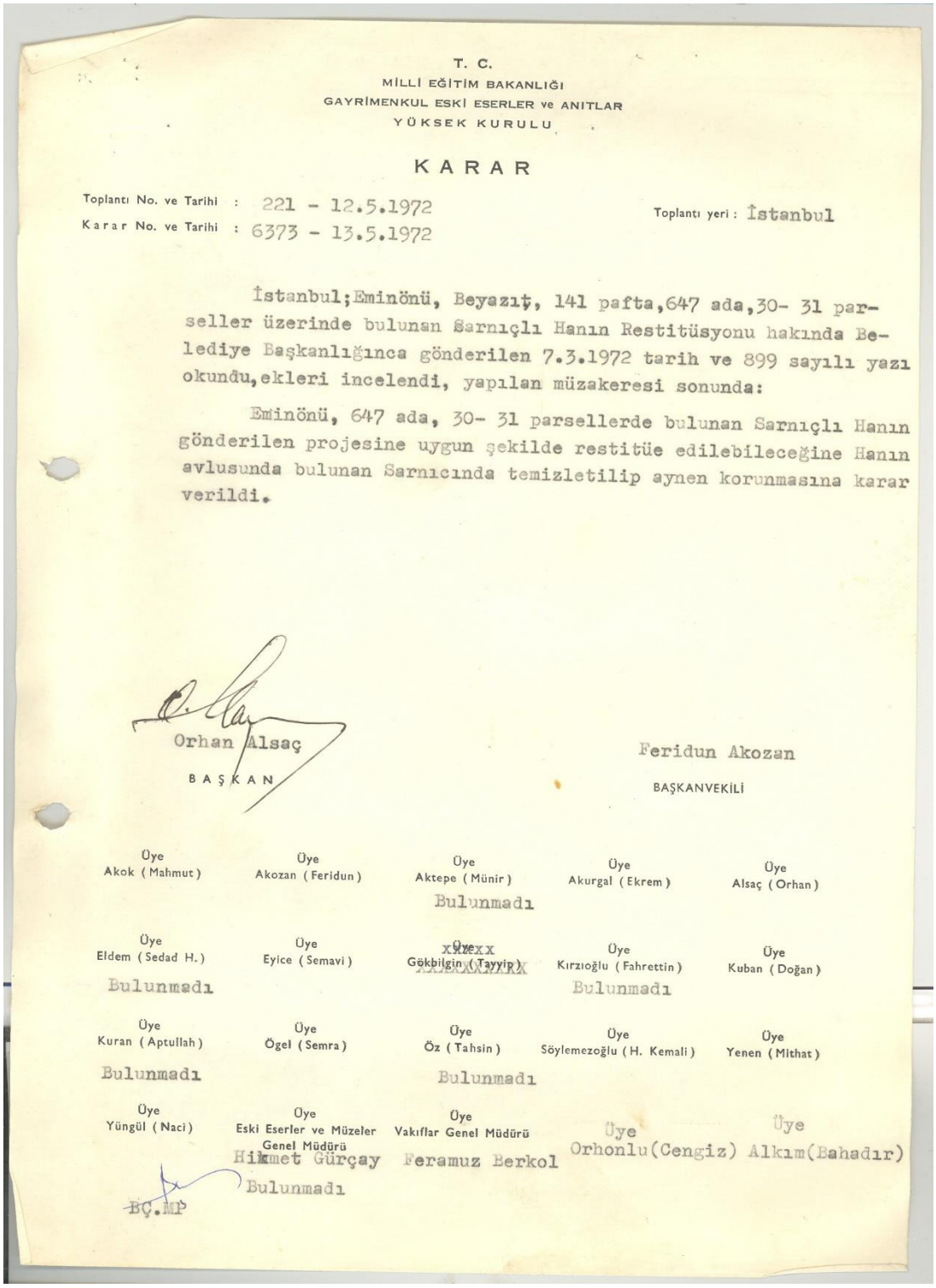
BAŞKAN
Alsaç (Orhan)

BAŞKAN VEKİLİ
Kuban (Doğan)

Üye Akozan (Feridun) Bulunmadı	Üye Aktepe (Münir) Bulunmadı	Üye Bayburtluoğlu (Cevdet)	Üye Beyru (Rauf) Bulunmadı	Üye Biler (Remin)
Üye Erder (Cevat) Bulunmadı	Üye Eyice (Semavi) Bulunmadı	Üye Kırzıoğlu (Fahrettin) Bulunmadı	Üye Kuban (Doğan) Bulunmadı	Üye Kuran (Abdullah)
Üye Öğel (Semra) Bulunmadı	Üye Serdaroğlu (Ümit)	Üye Sözen (Metin)	Üye Tandoğan (Rıfat)	Üye Tayla (Hüsrev)
Üye Kültür Müsteşarı K.GÖKÇE	Üye Vakıflar Genel Md. G.YİĞİTGÜDEN	Üye Eski Eserler ve Müzeler Genel Md. N.YARDIMCI	Üye Turizm Genel Md. E.DÜZGÜNOĞLU	Üye Planlama ve İmar Genel Md. E.KIRDAR

ÖT.AA 22.4.1982

Şekil B.5 : 1982 tarihli Kapalıçarşı Bölgesi Hanları ile ilgili G.E.E.A.Y.K. genel kararı, s.5, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi.

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 221 - 12.5.1972
Karar No. ve Tarihi : 6373 - 13.5.1972

Toplantı yeri : İstanbul

İstanbul;Eminönü, Beyazıt, 141 pafta,647 ada,30- 31 parseller üzerinde bulunan Sarnıçlı Hanın Restitüsyonu hakında Belediye Başkanlığınca gönderilen 7.3.1972 tarih ve 899 sayılı yazı okundu,ekleri incelendi, yapılan müzakeresi sonunda:

Eminönü, 647 ada, 30- 31 parsellerde bulunan Sarnıçlı Hanın gönderilen projesine uygun şekilde restitüe edilebileceğine Hanın avlusunda bulunan Sarnıcında temizletilip aynen korunmasına karar verildi.

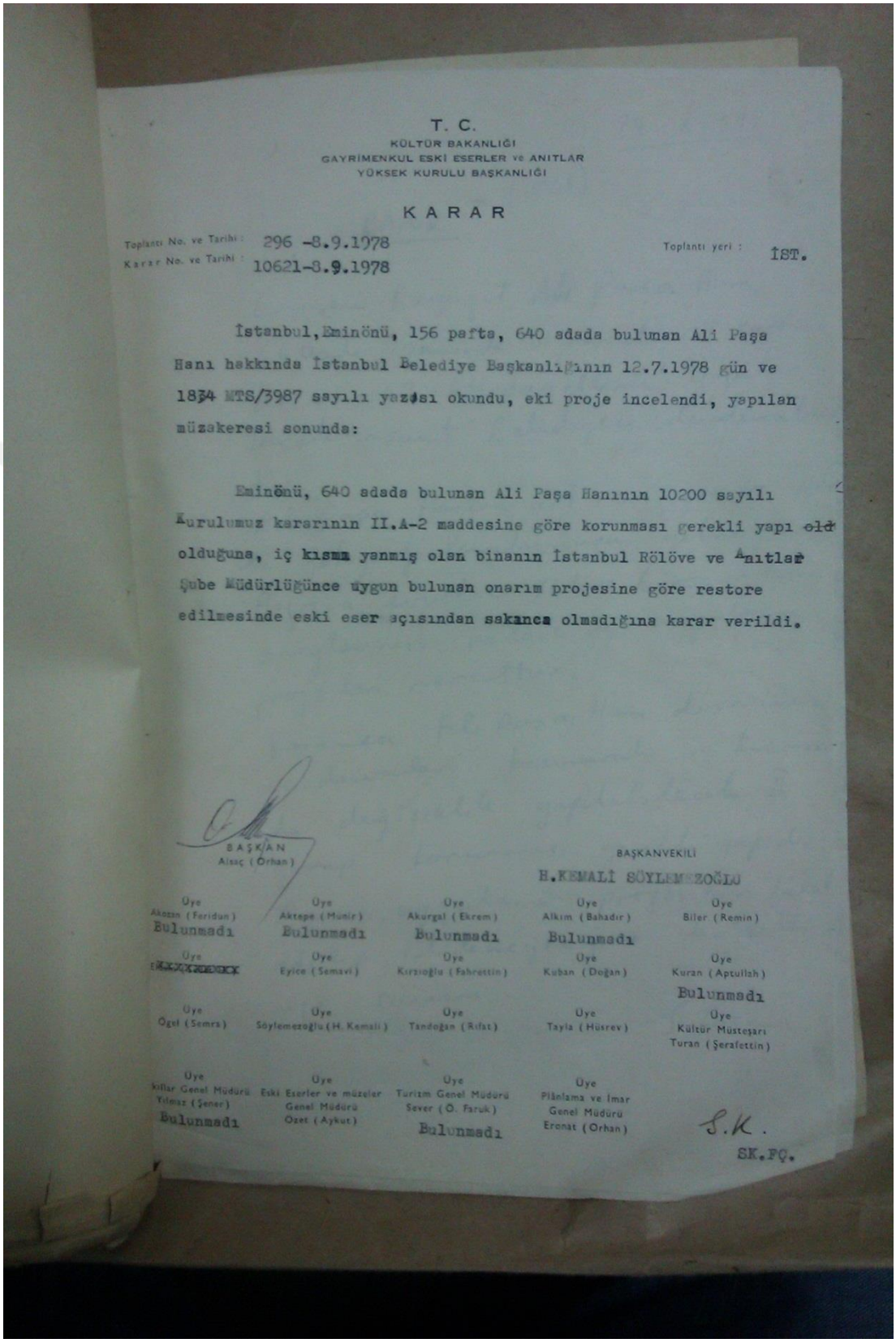
Orhan Alsaç
BAŞKAN

Feridun Akozan
BAŞKANVEKİLİ

Üye Akok (Mahmut)	Üye Akozan (Feridun)	Üye Aktepe (Münir) Bulunmadı	Üye Akurgal (Ekrem)	Üye Alsaç (Orhan)
Üye Eldem (Sedad H.) Bulunmadı	Üye Eyice (Semavi)	Üye Gökbilgin (Tayyip)	Üye Kırzıoğlu (Fahrettin) Bulunmadı	Üye Kuban (Doğan)
Üye Kuran (Aptullah) Bulunmadı	Üye Ögel (Semra)	Üye Öz (Tahsin) Bulunmadı	Üye Söylemezoğlu (H. Kemali)	Üye Yenen (Mithat)
Üye Yüngül (Naci)	Üye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Hikmet Gürçay Bulunmadı	Üye Vakıflar Genel Müdürü Feramuz Berkol	Üye Orhonlu(Cengiz)	Üye Alkım(Bahadır)

BÇ.MP

Şekil B.6 : Sarnıçlı Han'a ilişkin G.E.E.A.Y.K. kararı, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi.

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 296 -8.9.1978
Karar No. ve Tarihi : 10621-8.9.1978
Toplantı yeri : İST.

İstanbul, Eminönü, 156 pafta, 640 sdada bulunan Ali Paşa Hanı hakkında İstanbul Belediye Başkanlığının 12.7.1978 gün ve 1834 MTS/3987 sayılı yazısı okundu, eki proje incelendi, yapılan müzakeresi sonunda:

Eminönü, 640 sdada bulunan Ali Paşa Hanının 10200 sayılı Kurulumuz kararının II.A-2 maddesine göre korunması gerekli yapı ~~old~~ olduğuna, iç kısmı yanmış olan binanın İstanbul Rölöve ve Anıtlar Şube Müdürlüğünce uygun bulunan onarım projesine göre restore edilmesinde eski eser açısından sakınca olmadığına karar verildi.

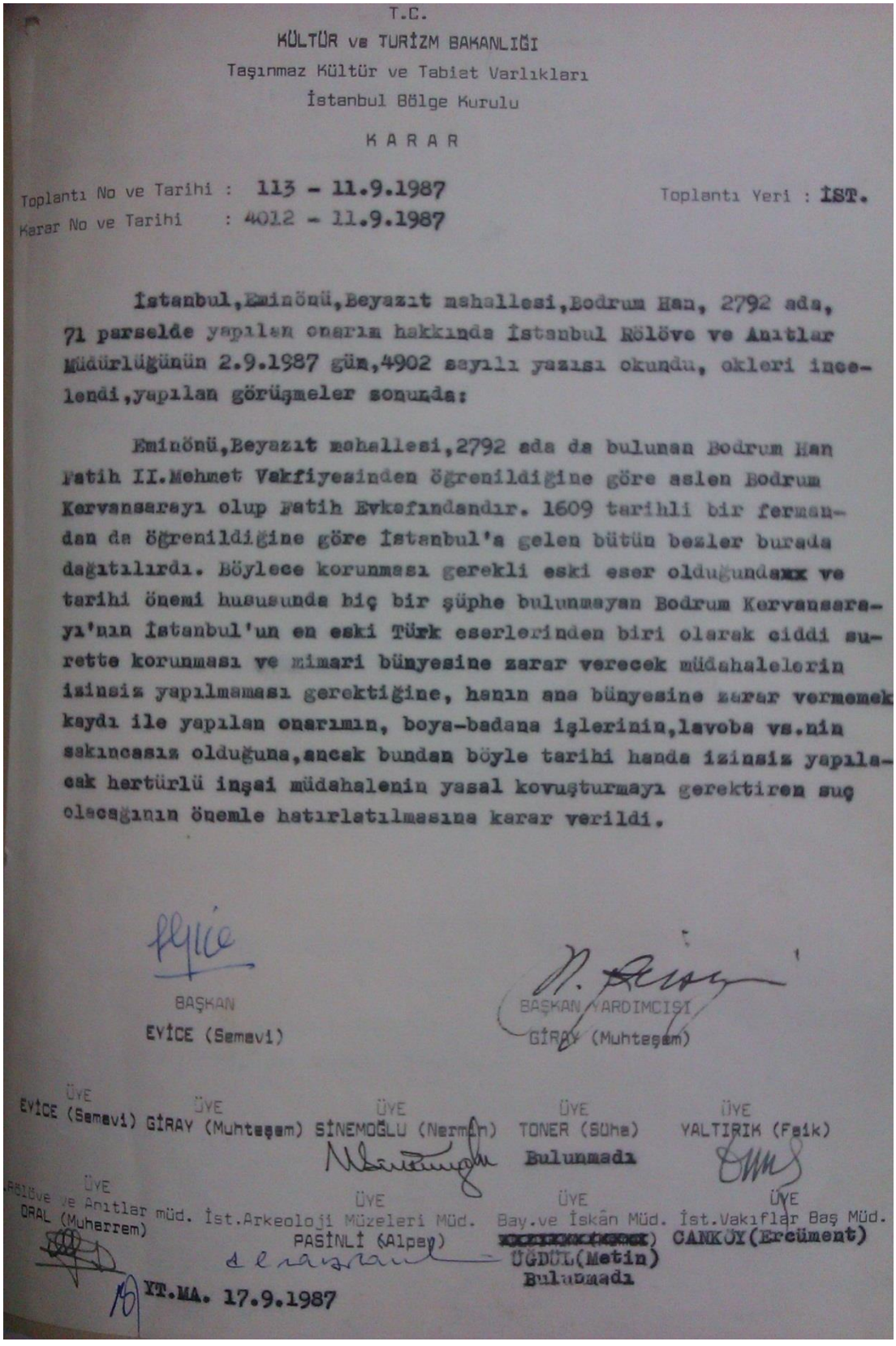
BAŞKAN
Alsaç (Orhan)

BAŞKANVEKİLİ
H.KEMALİ SÖYLEMEZOĞLU

Üye Akozan (Faridun) Bulunmadı
Üye Aktepe (Münir) Bulunmadı
Üye Akurgal (Ekrem) Bulunmadı
Üye Alkım (Bahadır) Bulunmadı
Üye Biler (Remin)
Üye [redacted]
Üye Eyice (Semavi)
Üye Kızıoğlu (Fahrettin)
Üye Kuban (Doğan)
Üye Kuran (Aptullah) Bulunmadı
Üye Özel (Semra)
Üye Söylemezoğlu (H. Kemali)
Üye Tandoğan (Rıfat)
Üye Tayla (Hüsrev)
Üye Kültür Müsteşarı Turan (Şerafettin)
Üye Kıyılar Genel Müdürü Yılmaz (Şener) Bulunmadı
Üye Eski Eserler ve müzeler Genel Müdürü Özet (Aykut)
Üye Turizm Genel Müdürü Sever (Ö. Faruk) Bulunmadı
Üye Planlama ve İmar Genel Müdürü Eronat (Orhan)

S.K.
SK.FÇ.

Şekil B.7 : Ali Paşa Hanı'na ilişkin G.E.E.A.Y.K. kararı, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi.

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu

K A R A R

Toplantı No ve Tarihi : 113 - 11.9.1987 Toplantı Yeri : İST.
Karar No ve Tarihi : 4012 - 11.9.1987

İstanbul,Eminönü,Beyazıt mahallesi,Bodrum Han, 2792 ada, 71 parselde yapılan onarım hakkında İstanbul Röllöve ve Anıtlar Müdürlüğünün 2.9.1987 gün,4902 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi,yapılan görüşmeler sonunda:

Eminönü,Beyazıt mahallesi,2792 ada da bulunan Bodrum Han Fatih II.Mehmet Vakfiyesinden öğrenildiğine göre aslen Bodrum Kervansarayı olup Fatih Evkafındandır. 1609 tarihli bir fermandan da öğrenildiğine göre İstanbul'a gelen bütün bezler burada dağıtılırdı. Böylece korunması gerekli eski eser olduğundaxx ve tarihi önemi hususunda hiç bir şüphe bulunmayan Bodrum Kervansarayı'nın İstanbul'un en eski Türk eserlerinden biri olarak ciddi surette korunması ve mimari bünyesine zarar verecek müdahalelerin izinsiz yapılmaması gerektiğine, hanın ana bünyesine zarar vermemek kaydı ile yapılan onarımın, boya-badana işlerinin,lavoba vs.nin sakıncasız olduğuna,ancak bundan böyle tarihi handa izinsiz yapılacak hertürlü inşai müdahalenin yasal kovuşturmayı gerektiren suç olacağının önemle hatırlatılmasına karar verildi.

BAŞKAN
EVİCE (Semavi)

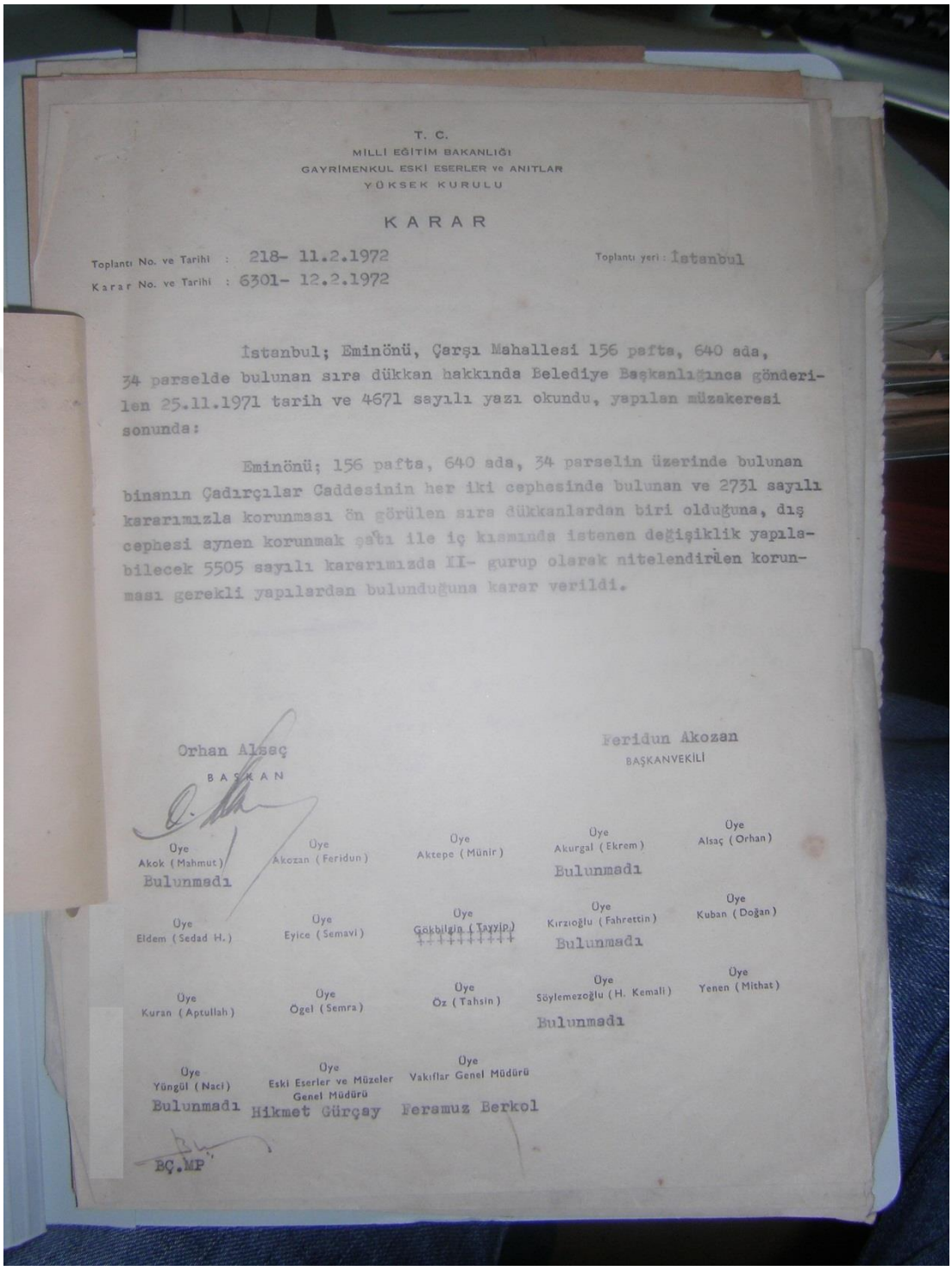
BAŞKAN YARDIMCISI
GİRAY (Muhteşem)

ÜYE EVİCE (Semavi) — ÜYE GİRAY (Muhteşem) — ÜYE SİNEMOĞLU (Nermin) — ÜYE TONER (Süha) Bulunmadı — ÜYE YALTIRIK (Faik)

ÜYE Röllöve ve Anıtlar müd. ORAL (Muherrem) — ÜYE İst.Arkeoloji Müzeleri Müd. PASİNLİ (Alpay) — ÜYE Bay.ve İskân Müd. xxxxxxxxxx ÜĞDÜL(Metin) Bulunmadı — ÜYE İst.Vakıflar Baş Müd. CANKÖY(Ercüment)

YT.MA. 17.9.1987

Şekil B.8 : Bodrum Hanı'na ilişkin G.E.E.A.Y.K. kararı, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi.

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 218- 11.2.1972 Toplantı yeri : İstanbul
Karar No. ve Tarihi : 6301- 12.2.1972

İstanbul; Eminönü, Çarşı Mahallesi 156 pafta, 640 ada, 34 parselde bulunan sıra dükkan hakkında Belediye Başkanlığınca gönderilen 25.11.1971 tarih ve 4671 sayılı yazı okundu, yapılan müzakeresi sonunda:

Eminönü; 156 pafta, 640 ada, 34 parselin üzerinde bulunan binanın Çadırçılar Caddesinin her iki cephesinde bulunan ve 2731 sayılı kararımızla korunması ön görülen sıra dükkanlardan biri olduğuna, dış cephesi aynen korunmak şartı ile iç kısmında istenen değişiklik yapılabilecek 5505 sayılı kararımızda II- gurup olarak nitelendirilen korunması gerekli yapılardan bulunduğuna karar verildi.

Orhan Alsaç
BAŞKAN

Feridun Akozan
BAŞKANVEKİLİ

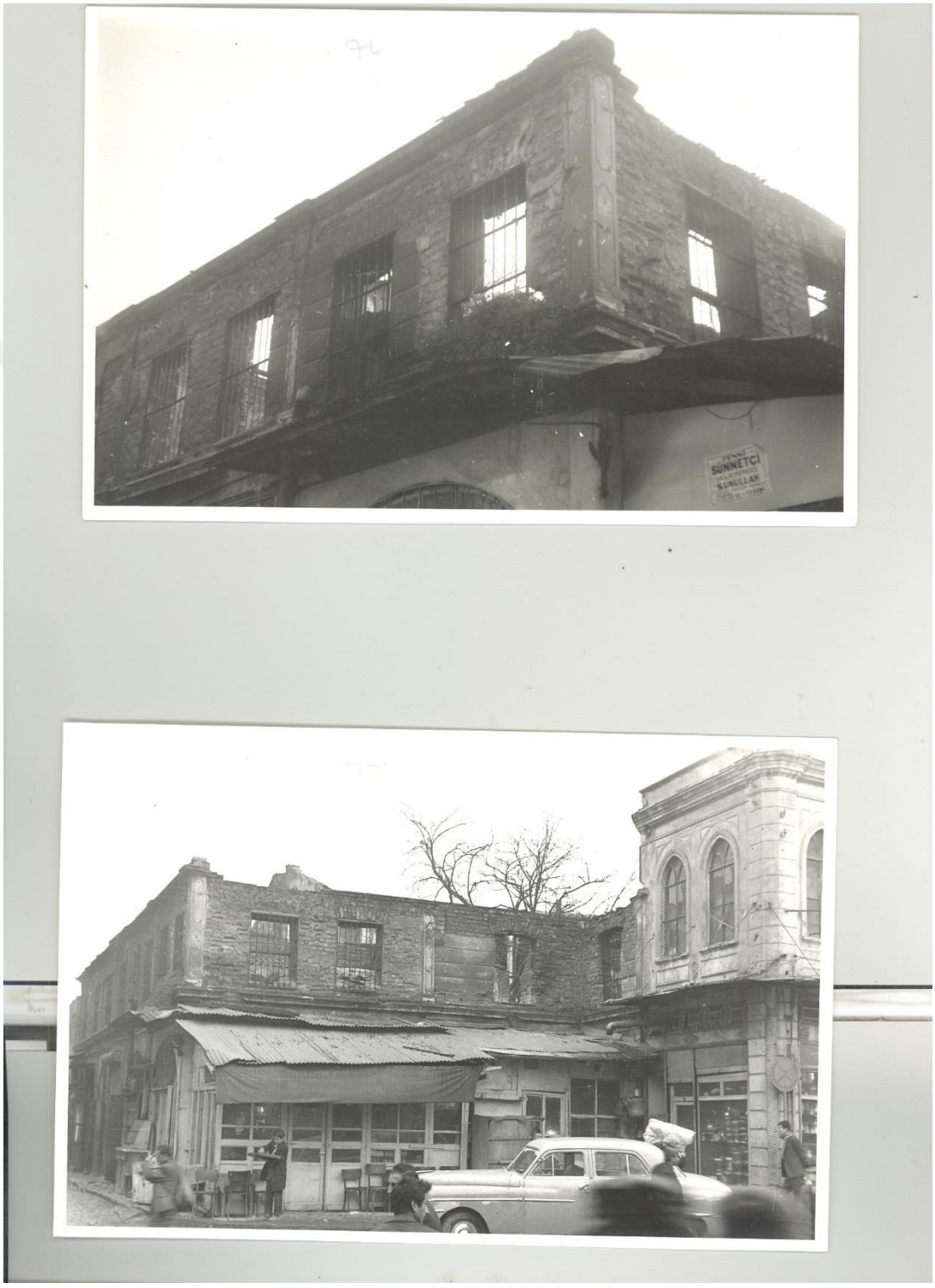
Üye Akok (Mahmut) Bulunmadı	Üye Akozan (Feridun)	Üye Aktepe (Münir)	Üye Akurgal (Ekrem) Bulunmadı	Üye Alsaç (Orhan)
Üye Eldem (Sedad H.)	Üye Eyice (Semavi)	Üye Gökbilgin (Tayyip)	Üye Kırzıoğlu (Fahrettin) Bulunmadı	Üye Kuban (Doğan)
Üye Kuran (Aptullah)	Üye Ögel (Semra)	Üye Öz (Tahsin)	Üye Söylemezoğlu (H. Kemali) Bulunmadı	Üye Yenen (Mithat)
Üye Yüngül (Naci) Bulunmadı	Üye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Hikmet Gürçay	Üye Vakıflar Genel Müdürü Feramuz Berkol		

BÇ.MP

Şekil B.9 : 640 ada 34 parsele ilişkin G.E.E.A.Y.K. kararı, İstanbul I Numaralı Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi.

Şekil B.10 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972).

Şekil B.11 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972).

Şekil B.12 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972).

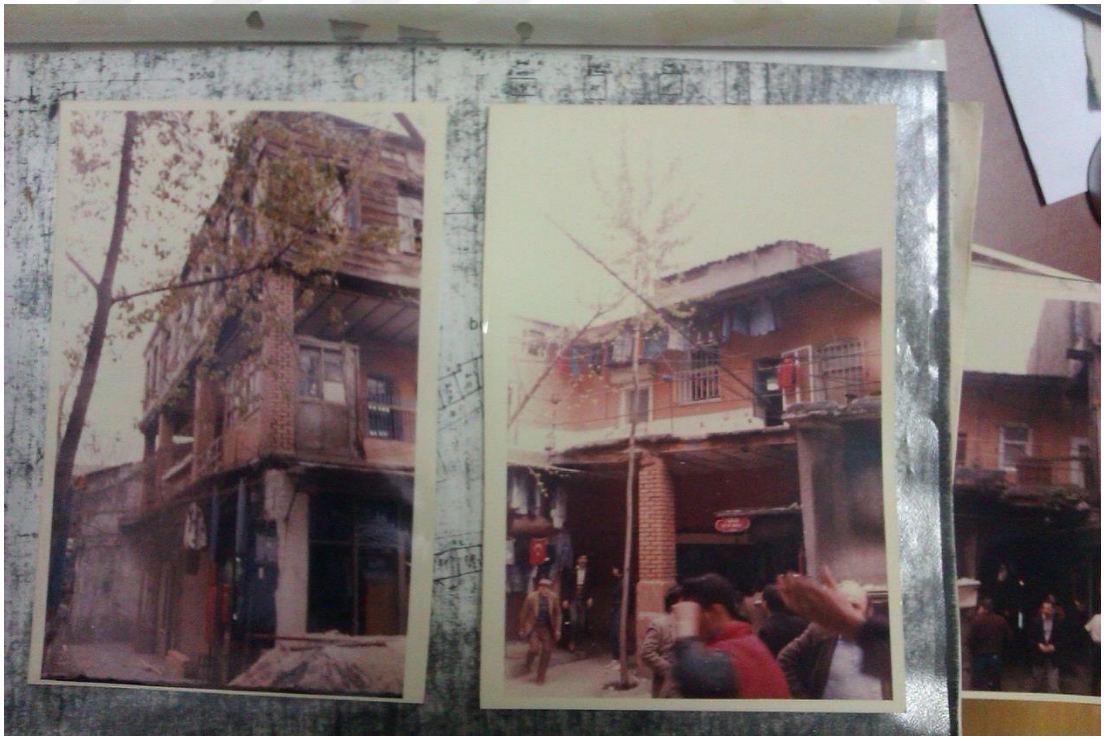
Şekil B.13 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972).

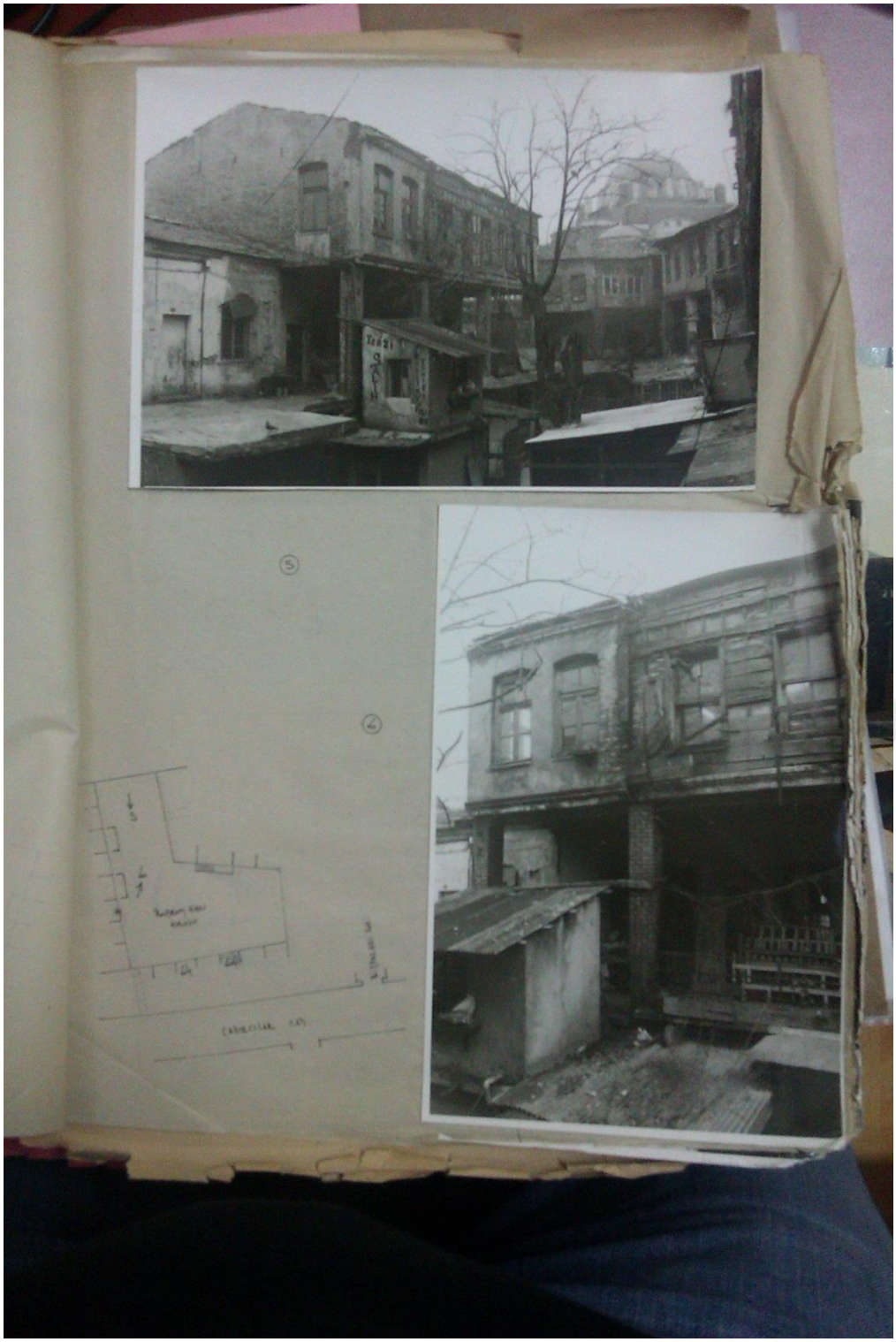
Şekil B.14 : Sarnıçlı Han (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1972).

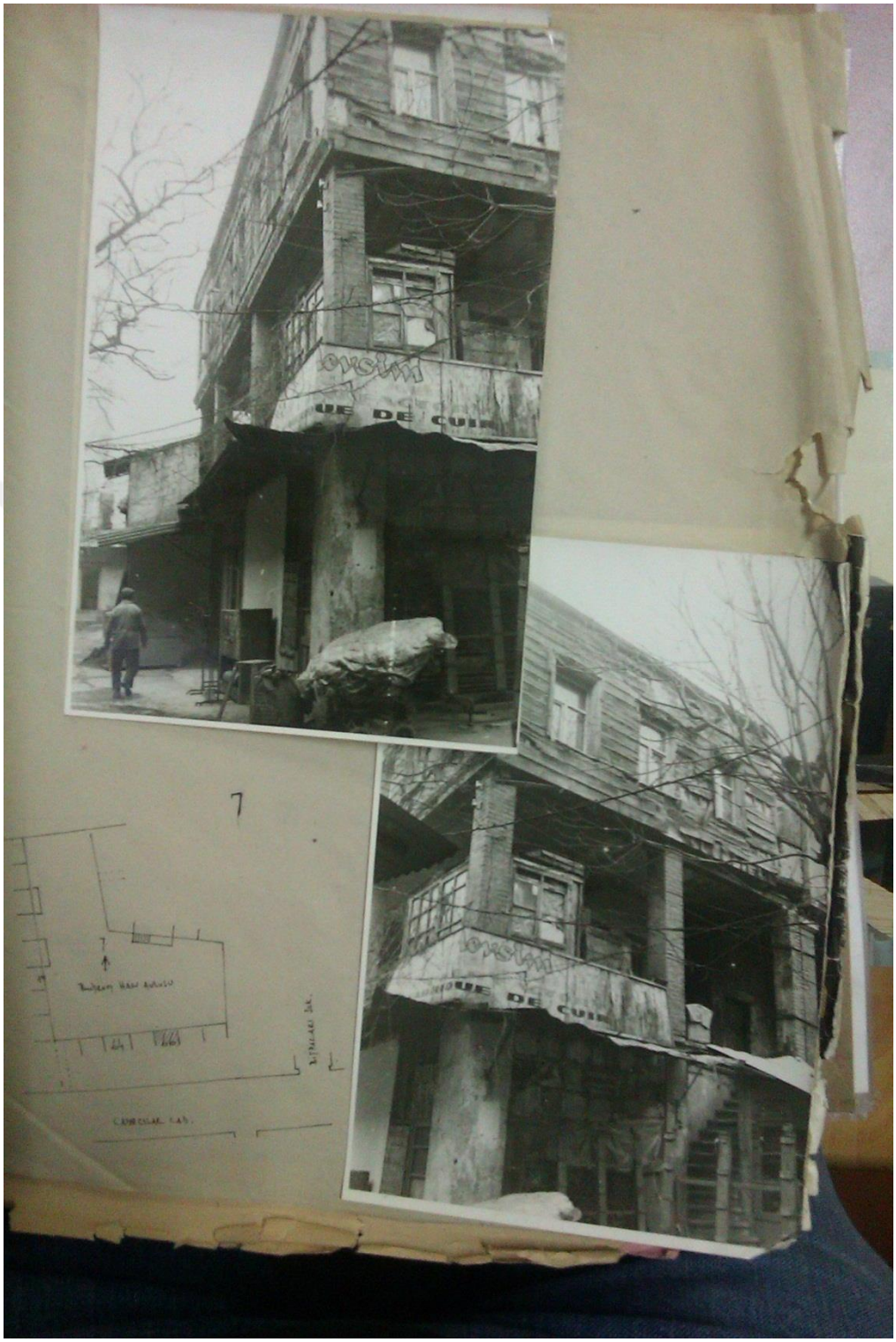
Şekil B.15 : Bodrum Hanı (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1990).

Şekil B.16 : Bodrum Hanı (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1990).

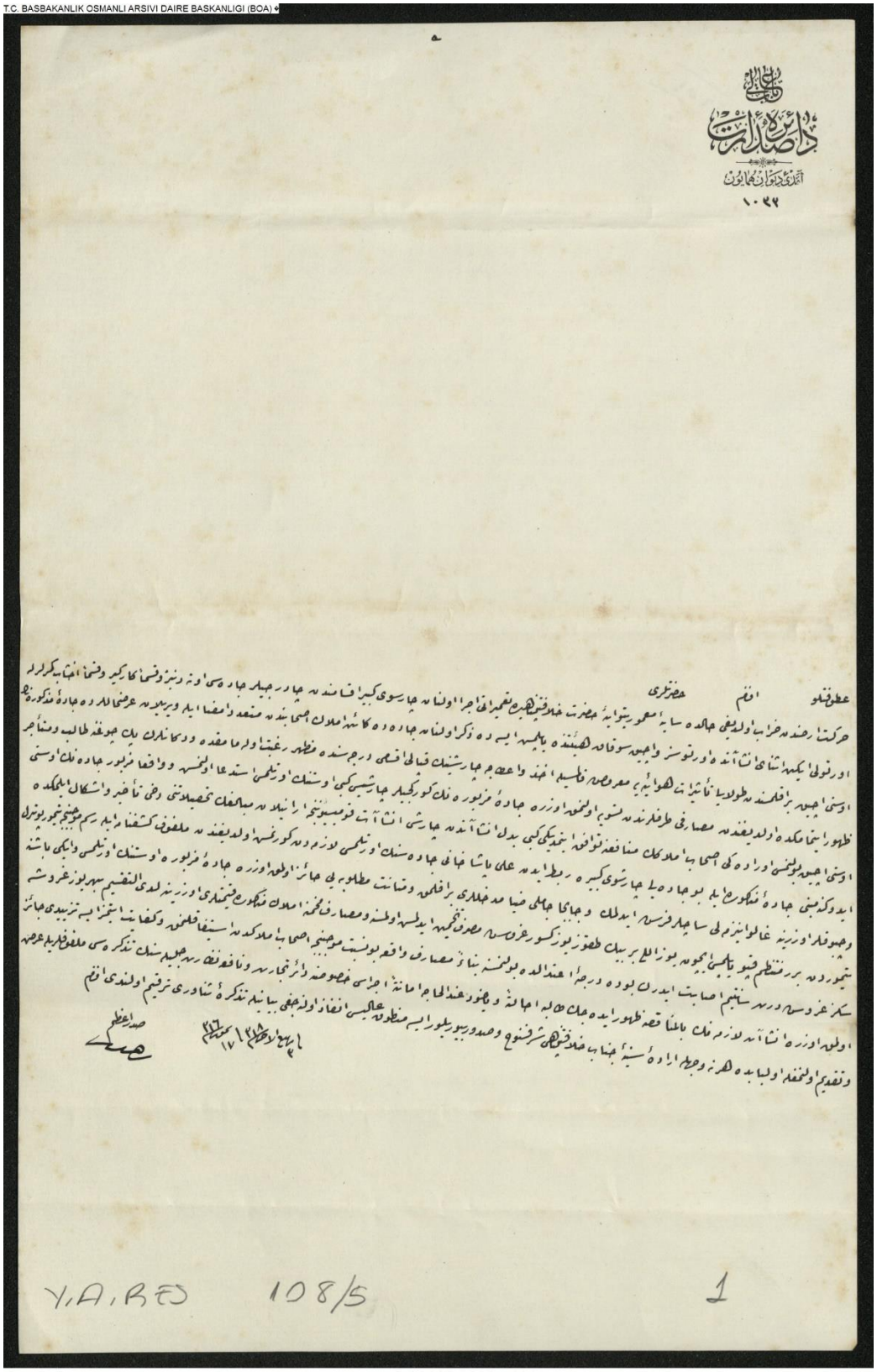

Şekil B.17 : Bodrum Hanı (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1962).

Şekil B.18 : Bodrum Hanı (Y.A.K.V.K.B.K. Arşivi, 1962).

EK C

Şekil C.1 : Y.A.RES.00108.00005.001.001 Numaralı Belge (BOA).

Y.A.RES.00108.00005.001.001
Bâb-ı Âlî
Dâire-i Sadâret
Amedî-i Dîvân-ı Hümâyûn
1033

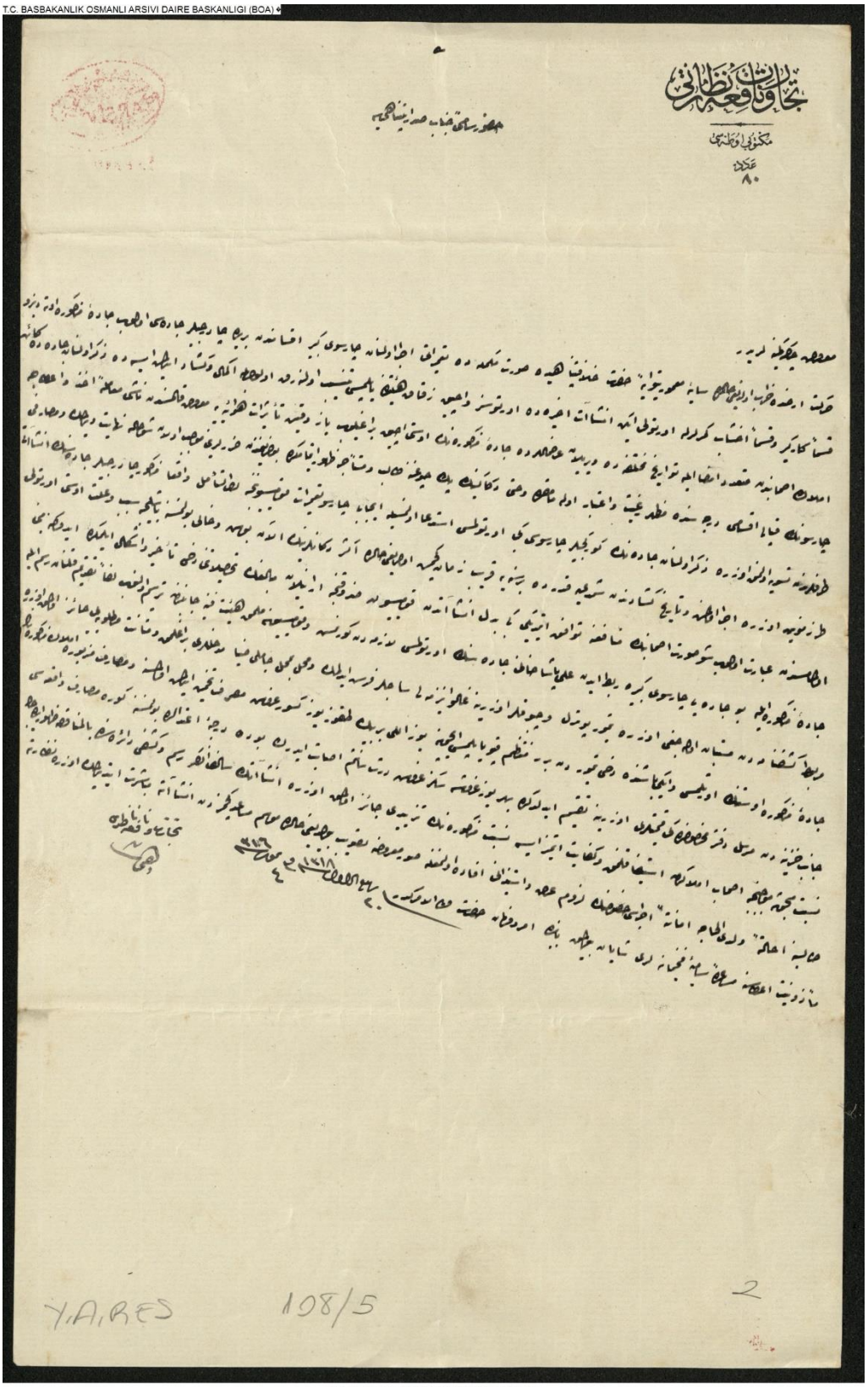
Atûfetlü efendim hazretleri,

Hareket-i arzdan harâb olduğu halde sâye-i ma‘mûriyet-vâye-i hazret-i hilâfet-penâhîde ta‘mîrâtı icrâ olunan çarşı-yı kebîr aksâmından Çadırcılar caddesi öteden beri kısmen kârgîr ve kısmen ahşab kemerlerle örtülü iken esnâ-yı inşââtda örtüsüz ve açık sokak heyetinde yapılmış ise de zikr olunan caddede kâin emlâk ashâbından müte‘addid imzâ ile verilen arzuhâllerde cadde-i mezkûrenin üstü açık bırakılmasından dolayı te’sîrât-ı havâiyyeye ma‘rûz kalmasıyla ahz u i‘tâca çarşının kapalı aksâmı derecesinde mazhar-ı rağbet olamamakda ve dükkânların pek çoğuna tâlib ve müste’cir zuhûr etmemekde olduğundan masârıfı taraflarından tesviye olunmak üzere câdde-i mezbûrenin Kürkçüler Çarşısı gibi üstünün örtülmesi istid‘â olunmuş ve vâkı‘an mezbûr caddenin üstü açık bulunması oradaki ashâb-ı emlâkın menâfi‘ine tevâfuk etmediği gibi bedel-i inşââtdan Çarşı İnşâât Komisyonunca aranılan mebâliğin tahsîlâtını dahi te’hîr ve işgâl eylemekde idüğüne mebnî câdde-i mezkûre ile bu ceddeyi Çarşı-yı kebîre rabt eden Alipaşa Hanı Caddesi'nin örtülmesi lâzımeden görünmüş olduğundan melfûf keşifnâme ile resim mûcebince demir putrel ve çubuklar üzerine kalvanizmeli saçlar ferş edilmek ve câ-be-câ camlı ziyâ medhalleri bırakılmak ve metânet-i matlûbeyi hâiz olmak üzere câdde-i mezbûre üstünün örtülmesi ve iki başına demirden birer muntazam kapı yapılması için yüz elli bin dokuz yüz küsür guruş masraf tahmîn edilmiş olmasına ve masârıf-ı muhammene emlâk-ı mezkûre kıymetleri üzerine lede't-taksîm beher yüz guruşa sekiz guruş dört santim isâbet ederek bu da derece-i i‘tidâlde bulunmasına binâen masârıf-ı vâkı‘a bu nisbet mûcebince ashâb-ı emlâkdan istîfâ kılınmak ve kifâyet etmez ise tezyîdi câiz olmak üzere inşâât-ı lâzımenin bi'l-münâkasa zuhûr edecek tâlibe ihâleten veyâhud inde'l-hâce emâneten icrâsı husûsuna dâir Tivâret ve Nâfia Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresi melfûflarıyla arz ve takdîm olunmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî şeref-sunûh ve sudûr buyurulur ise mantûk-ı âlîsi infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 3 Rebî‘u'l-âhir sene 318 ve fî 17 Temmuz sene 316.

Sadrazam Rıfat

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

Y.A.RES.00108.00005.002

Şekil C.2 : Y.A.RES.00108.00005.002.001 Numaralı Belge (BOA).

Y.A.RES.00108.00005.002.001
Ticâret ve Nâfia Nezâreti
Mektûbî Odası
Aded: 80

Huzûr-ı Sâmî-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Hareket-i arzda harâb olduğu hâlde sâye-i ma‘mûriyet-vâye-i hazret-i hilâfet-penâhîde sûret-i mükemmelede ta‘mîrâtı icrâ olunan Çarşı-yı kebîr aksâmından biri de Çadırcılar caddesi olup cadde-i mezkûre öteden beri kısmen kârgir ve kısmen ahşab kemerlerle örtülü iken inşâât-ı ahîrede örtüsüz ve açık sokak heyetinde yapılması tensîb olunarak ol vechile ikmâl ve güşâd edilmiş ise de zikr olunan caddede kâin emlâk ashâbından müte‘addid imzâ ile tevârîh-i muhtelifede verilen arzuhallerde cadde-i mezkûrenin üstü açık bırakılıp yaz ve kış te’sîrât-ı havaiyyeye ma‘rûz kalmasından nâşî mu‘âmele-i ahz u i‘tâca çarşının kapalı aksâmı derecesinde mazhar-ı rağbet ve i‘tibâr olamamakda ve hatta dekâkînin pek çoğuna tâlib ve müste’cir zuhûr etmemekde bulunduğundan zararlarını mûceb olan şu hâle nihâyet verilmek ve masârıfı taraflarından tesviye olunmak üzere zikr olunan caddenin Kürkçüler Çarşısı gibi örtülmesi istid‘â olunmasıyla îcâbı Çarşı Tâmirat Komisyonunca lede't-teemmül vâkı‘an mezkûr Çadırcılar caddesinin inşââtı tarz-ı nevîn üzere icrâ olunmuş ve târih-i güşâdından şimdiye kadar da bir seneye karîb zamân geçmiş olduğu hâlde ekser dükkânlarının el-ân boş ve hâlî bulunmasına başlıca sebep ve illet üstü örtülü olmamasından ibâret olup şu sûret ashâbının menâfi‘ine tevâfuk etmediği gibi bedel-i inşââtdan komisyon sandığınca aranılan mebâliğin tahsîlâtını dahi te’hîr ve işgal eylemekde idüğüne mebnî câdde-i mezkûre ile bu caddeyi Çarşı-yı kebîre rabt eden Alipaşa Hanı caddesinin örtülmesi lâzımeden görünmüş ve komisyona mülhak heyet-i fenniye cânibinden tersîm olunup leffen takdîm kılınan resim ile merbût keşifnâmeden müstebân olacağı üzere demir putrel ve çubuklar üzerine galvanizmeli saçlar ferş edilmek ve mahal be-mahal camlı ziyâ medhalleri bırakılmak ve metânet-i matlûbeyi hâiz olmak üzere câdde-i mezkûre üstünün örtülmesi ve iki başında dahi demirden birer muntazam kapı yapılması için yüz elli bin dokuz yüz küsür guruş masraf tahmîn edilmiş olmasına ve masârıf-ı mezbûre emlâk-ı mezkûrenin cânib-i hazîneden mürsel defter-i mahsûsundaki kıymetleri üzerine taksîm edilmekde beher yüz guruşa sekiz guruş dört santim isâbet ederek bu da derece-i i‘tidâlde bulunmasına göre masârıf-ı vâkı‘ası nisbet-i mebhûse mûcebince ashâb-ı emlâkdan istîfâ kılınmak

ve kifâyet etmez ise nisbet-i mezkûrenin tezyîdi câiz olmak üzere inşââtın sâlifü'z-zikr resim ve keşfi dâiresinde bi'l-münâkasa zuhûr edecek tâlibine ihâleten ve lede'l-hâce emâneten icrâsı husûsunun lüzûm-ı arz ve istîzânı ifâde olunmağla suver-i ma‘rûza tasvîb buyurulduğu hâlde mevsim-i müsâ‘id geçmezden inşââta mübâşeret etdirilmek üzere nezârete me’zûniyet i‘tâsına müsâ‘ade-i sâmiye-i fahîmâneleri şâyân buyurulmak bâbında emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 20 Rebî‘u'l-evvel sene 1318 ve fî 4 Temmuz sene 316

A. Ticâret ve Nafia Nazırı
Zihni

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)
Y.A.RES.00108.00005.004

Şekil C.3 : Y.A.RES.00108.00005.004.001 Numaralı Belge (BOA).

Y.A.RES.00108.00005.004.001

Çadırcılar Caddesiyle Ali Paşa Hanı Sokağı'nın üstünü demir çatı ve kalvenizmalı saç ile örtmek ve iki başına demirden kapı yapmak için iktizâ eden levâzımın mikdâr ve fiyatını hâvi keşf-i evvel defteridir

Tûlen üç ve arzen sekiz buçuk ve terbî‘an yirmi beş metre elli santimetre murabba‘ı mahalle muktezî levâzım-ı inşâiye ve işçilik

	Kıyye-i Atik	Beherinin kıyyesi		İşçilik		Yekûn	
		Kuruş	Santim	Kuruş	Santim	Kuruş	Santim
On santimetrelik putrelden? Mikrâs	66	1	275	0	75	133	65
Metresi altı buçuk kıyyelik yuvarlak demirden mirkasın orta gergisi, karşılama aşıklar	83	1	375	1	50	238	625
mikras kollarının mahya ve tabanlar ile gergi ve âşıklara rabtı için gönye ve moskov demirinden dört aded şarnel? ve civataları	39	2	25	1	-	126	75
On iki santimetrelik putrelden Mahya ve iki tarafa taban	91	1	275	0	50	161	525
Metresi üç buçuk okkalık lamadan mikraslara rabt olunmak üzere tûlânî 10 aded	97	1	375	0	75	206	125
Beher tahtası sekiz buçuk kıyyelikden oluklu kalvenizmeli saç 18,5 aded	156	3		0	25	507	-
Demir çerçevelerin karşılıklı açılacak kanadlarının bir sülüs levâzımı	21	2		1	50	72	50
Kalvenizmeli saçları rabt için kalvenizmeli vida ve demirden kanca	80 eded	0	50	0		40	
Mahya ve tabanlara mikrasları rabt için cıvata	16	0	50			8	
						1495	175
Mahall-i mezkûrun tûl-ı kâmili [223] metre olup esâs ittihâz olunan üç metre tûl 74,333 def‘a						111179	65

bulunduğundan mecmû‘-ı masârıf							

Caddenin İki Tarafına Yapılacak Kapılar						
		Atîk	Mama işçilik			
			kuruş		Kuruş	santim
Beher metresi yirmi iki kıyyelik altı buçuk santimetre arz ve tahtında vaz‘ olunacak direkli ve fevkânî kiriş metre Tûlen 64	Metre tulen 64	1408	2		2816	
Kapılar için ma‘a teferru‘ât-ı istor	77 metre murabba‘ı		66	Metre murabbağı	5082	
Kapının fevkine demir kafes ma‘a saçak, 42 metre murabba‘ı beher metresi altmış kıyyeden		2520	2		7560	
Saçaklara dantela ve tezyînât-ı sâire					1000	
Tarafeyn yaya kaldırımlarının tahtına yapılacak su mecrâsı	346 metre tûlânî		22	Beher metresi	7612	
Çifte olukları su mecrâsına rabt eden demir borular	57 aded		50	Beheri	2850	
					138099	65
İskele masârıfıyla boya ve cam gibi teferru‘ât için yüzde on zam olundukda					13809	925
					151909	615

Çadırcılar caddesiyle Ali Paşa Hanı sokağı tûlen iki yüz yirmi üç ve üstüne inşâ olunacak demir çatının arzı sekiz buçuk metre olduğundan mecmû‘-ı misâha-i sathiyesi bin sekiz yüz doksan beş metre murabba‘ı olup bâlada müfredâtıyla gösterildiği üzere tûlen üç ve arzan sekiz buçuk metre ki cem‘an yirmi beş ve elli santimetre murabba‘ı mahal esâs ittihâz olunarak sarfı lâzım gelen demir ve saç ile işçiliği bi'l-hesâb bir dört yüz doksan beş guruş on yedi buçuk santime bâliğ olduğundan beher metre murabba‘ına elli sekiz guruş altmış yedi santim sarfı iktizâ ettiği ve bu hesâbla mecmû‘-ı masârıfı yüz on bir bin yüt yetmişdokuz guruş altmış beş santime ve kapılar ile su mecrası ve borular esmân ve masârıfı ilâve olundukda yüz otuz sekiz bin doksan dokuz guruş altmış beş santime bâli‘ olduğu ve iskele masârıfıyla boya ve cam gibi teferru‘ât için de yüzde on zam olundukda yüz elli bin dokuz yüz dokuz guruş altmış bir buçuk santimin sarfına lüzûm görüldüğü keşif ve tahmîn kılındı. ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 18 Haziran sene 1316

Ta‘mîrât Me’mûru

(Mühür: Mehmed Nuri b. Mahmud)

Ma‘rifet-i âcizânemizle tanzîm olunan işbu keşifnâmede tafsîlâtı gösterildiği üzere Çadırcılar caddesiyle Ali Paşa Hanı sokağının örtülmesi ve iki başında demirden kapı yapılması ve ameliyât-ı müteferri‘ası için sîm Mecidiye yirmi guruşdan olmak üzere yüz elli bir bin dokuz yüz dokuz guruş altmış bir buçuk santimin sarfı lüzumu keşif ve tahmîn edilmiş olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 28 Haziran sene 316.

Heyet-i fenniye Me’mûru (mühür)

Nafia Müdür Muavini (Mühür)

Turuk ve Meabir Müdür Muavini (Mühür)

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad **:** Eylem Görmüş Ekizce
Doğum Tarihi ve Yeri **:** 19.08.1976 / Samsun
E-posta **:** gormuseylem@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** **:** 1998, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Yükseklisans** **:** 2003, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Konut ve Deprem Yüksek Lisans Program